T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Öğretmenliği Programı

SOYUT KAVRAMLARIN ÖĞRETİMİNDE HAYVAN MASALLARININ YERİ

Yüksek Lisans Tezi

Alpay GEZER

İstanbul, 2006

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Öğretmenliği Programı

SOYUT KAVRAMLARIN ÖĞRETİMİNDE HAYVAN MASALLARININ YERİ

Yüksek Lisans Tezi

Alpay GEZER

Danışman
Yrd.Doç.Dr.Rahşan GÜREL

İstanbul, 2006

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Programı Bilim Dalı

Alpay GEZER tarafından hazırlanan SOYUT KAVRAM ÖĞRETİMİNDE HAYVAN MASALLARININ YERİ VE ÖNEMİ başlıklı bu çalışma, Savunma Sınavı Tarihi 11.06.2007 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmzalar

Danışman : Yrd. Doç.Dr. Rahşan GÜREL _____

Üye : Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALİN _____

Üye : Yrd. Dr. Cemal SARAÇ _____

Yedek Üye: Yrd. Dr. Latif BEYRELİ _____

Önsöz

Düşüncelerimiz sürekli olarak dil içinde geçer, dille berraklaşır, dille gerçekleşir. Yüreğimizdeki bulutsu kıpırdanışların, söz dediğimiz kalıpların içinde kristalleşebilmesi ancak dil ile mümkün olabilmektedir. Birçok dilbilimci dil ile düşünceyi bir bütün olarak görmüştür. Dil, düşünceyi yaratan ve onu ileri götüren bir araçtır. Dilin, düşüncenin gerçekleşmesinin şartı olduğu fikri yine birçoklarınca ifade edilmiştir.

Kavramlar düşüncelerimizin ürünüdür. Kavram öğretiminin birinci ayağını oluşturan, örnekleri olan kavramların öğretimi kaynak alanlarının sınırları içinde gerçekleştiği için nispeten daha kolaydır. İkinci ayakta ise örnekleri olmayan kavramlar vardır. Bu kavramların öğretimi kaynak alanından hareketle hedef alana ulaşma yöntemi ile ancak mümkün olabilmektedir.

Soyut kavram öğretiminde kullanılacak metaforların canlı ve renkli olmaları hedef alanın yani soyut kavramın daha belirgin bir hale gelmesini sağlamaktadır. Bu noktada hayvan masalları hem içerik hem de üslûp yönü ile çok zengin bir malzemedir. Bu araştırmada soyut kavram öğretiminde hayvan masallarının çok renkli bir yere sahip olduğu gösterilmiştir.

Araştırmamın çeşitli aşamalarında büyük yardımlarını gördüğüm kıymetli tez danışmanım Sayın Yardımcı Doçent Doktor Rahşan GÜREL'e, sahalarının çok değerli uzmanları olarak daima görüşlerinden yararlandığım çok değerli Hocalarım Sayın Profesör Doktor Mustafa S. KAÇALİN'e ve Sayın Yardımcı Doçent Doktor Latif BEYRELİ'ye, kaynaklarını ve elindeki imkânlarını bana açan Sayın Araştırma Görevlisi Alpaslan OKUR'a ve Sayın Araştırma Görevlisi Gökhan ARI'ya, her zaman desteğini hissettiğim Sayın Şerefnur GERÇEK'e, aileme ve burada adlarını zikredemediğim ama bana yardımları dokunan bütün dostlarıma teşekkür ediyorum.

Alpay GEZER

Haziran 2007, İstanbul

İÇİNDEKİLER

Önsöz……3
İçindekiler……4
Özet……...6
Çeviri……7

I.GİRİŞ VE PROBLEM……8
1.1.Giriş……8
1.2.Problem Durumu……10
1.2.1Problem Cümlesi……...10
1.2.2.Alt Problem Cümleleri……10
1.3.Araştırmanın Amacı.....……10
1.4.Araştırmanın Önemi…….. 10
1.4.Evren ve Örneklem……11
1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları……...11
1.6.Araştırmanın Yöntemi……11

II. KAVRAM VE ANADİLİ EĞİTİMİ……11
2.1.Kavram……..11
2.1.1Somut Kavram……..13
2.1.2.Soyut Kavram……..13
2.1.3.Kavram Geliştirme Süreçleri……...13
2.1.4.Kavramların Sınıflandırılması……15
2.1.5.Kelime- Kavram İlişkisi……..16
2.2.Anadili Eğitimi……..18
2.2.1Anadili……..18
2.2.2Anadili Öğretimi……...18
2.2.3Anadili öğretiminin Önemi……...18
2.2.4.Çocukta Dil Gelişimi……...19
2.2.4.1.Dil Gelişimi……...21
2.2.4.1.1.Okul Öncesi Çocukta Dil Gelişimi……21
2.2.4.1.2Okul Çağındaki Çocukta Dil Gelişimi……25
2.2.4.2.Çocukta Sözcük Dağarcığı Gelişimi……26
2.2.4.3. Çocukta Anlam ve Kavram Gelişimi……...27
2.2.4.4.Çocukta Dil Gelişimine Yönelik Kuramlar……..28
2.2.4.4.1.Davranış Kuramı .....……..……28
2.2.4.4.2.Biliş Kuramı……...29
2.2.4.4.3.Dilbilim Kuramı……29
2.2.4.4.4.Diğer kuramlar……...30
2.2.4.5.Çocukta Dil Gelişimini Etkileyen Hususlar.....31

III.HAYVAN MASALLARI VE KAVRAM ÖĞRETİMİ.....……33
3.1.Masallar……33
3.1.1.Masalın Tanımı……...33
3.1.2.Masalın Tarihçesi ve Kaynakçası……...34
3.1.2.1.Türk Masallarının Tarihçesi ve Kaynakları…….....34
3.1.3.Masal Çeşitleri……34
3.1.4.Hayvan Masalları……35

3.1.4.1.Hayvan Masallarında Amaç……...39
3.1.4.2.Hayvan Masallarının Dili……...40
3.1.4.2.1. Hayvan Masallarında Anlatanın Dili……..41
3.1.4.3.Hayvan Masallarında Biçim……...41
3.1.4.4.Hayvan Masallarında İçerik……43
3.1.4.5.Hayvan Masallarında Dil ve Üslûp Özellikleri……...45
3.1.4.5.1.Hayvan Masallarının Anadil Öğretimindeki Yeri……....45
3.1.4.5.1.1.İkilemeler……..47
3.1.4.5.1.2.Yansıma Sözcükler……...49
3.1.4.5.1.3.Benzetmeler……..50
3.1.4.5.1.4.Aktarmalar……....50
3.1.4.5.1.4.1.Deyim Aktarmaları……....51
3.1.4.5.1.4.2.Ad Aktarmaları……..51
3.1.4.5.1.5.Deyimler……..52
3.1.4.5.1.6.Atasözleri……52
3.1.4.5.1.6.Zıt Kavramlar……..53
3.1.4.5.2.Hayvan Masallarında Üslup Özellikleri……54
3.1.4.6.Eğitimde Hayvan Masallarının İşlevleri……..55
3.1.4.7.Hayvan Masallarında İleti……56
3.1.4.8.Hayvan Masallarının Türkçe Eğitimi Programında Yeri ve Önemi……....57
3.2. Kavram Öğretimi……60
3.2.1Kavram Öğrenme Yolları……60
3.2.2.Kavram Öğretimi ve Eğitim……....62
3.2.3.Kavram Öğretiminin İlkeleri ve Çoklu Zeka Teorisi……..63
3.2.4.Kavram Öğretiminde Karşılaşılan Güçlükler……..64
3.2.5.Metafor……....65
3.2.5.1.Kavram Metaforu……....66
3.2.5.2.Yön Metaforu……66
3.2.5.3.Ontolojik/Varlığa İlişkin Metafor……67
3.2.5.4.Metaforların Temel İşlevleri ……67
3.2.5.5.Öğretim Alanında Metafor……...72
3.2.5.6.Kavram Öğretiminde Hayvan Masallarının Metafor Olarak Kullanılması……..72

IV.SONUÇ VE ÖNERİLER……...……77
4.1.Sonuç……...77
4.2.Öneriler……...77

V.KAYNAKÇA……...80

VI.HAYVAN MASALLARINDA İLETİLER TABLOSU….…….....85

VII.MASAL METİNLERİ……88

VIII.MASAL METİNLERİ KAYNAKÇASI…..……...……....133

Özet

Soyut kavramların öğretiminde benzetmelerden yararlanılmaktadır. Zayıf olandan kuvvetli olana aktarma yapılırken kaynak alan baz alınarak hedef alana ulaşılmaktadır.

Çocuğun hayatında ilk defa karşılaştığı ve bir bütünlük arz eden metinler hayvan masallarıdır. Hayvan masallarının anadili öğretimindeki etkileri ortalama on iki yaşına kadar devam eder. Hayvan masalları içerisinde Türkçenin en güzel kullanımlarını barındırmaktadır. Basit cümle yapıları, zihni yormayan benzetmeler ve karşılaştırmalar, çocuğun, dili pekiştirerek öğrenmesine kolaylık sağlayan ikilemelerin sık sık kullanımı, az söz ile uzun bir olayı anlatmaya yönelik deyim ve atasözlerinin yer alması gibi özelliklerinin olması hayvan masallarının anadili öğretimindeki önemini fazlasıyla göstermektedir.

Hayvan masalları çocukta anadili öğretimini gerçekleştirmekle birlikte onların anlamakta zorlandıkları temel soyut kavramları da somut bir hale getirmektedir. Masal devresini geçmiş olan, artık birey olma yolunda yürüyen her insan, çok karmaşık soyut kavramlarla yüz yüze gelir. Bu soyut kavramların çözümlenmesinde de yeniden hayvan masallarına başvurulur. Artık hayvan masalları çocukları eğlendirerek temel dil ve düşünce becerilerini kazandırma fonksiyonunun çok ötesinde yetişkinler için karmaşık soyut kavramların berraklaşmasında zengin bir malzeme olarak kullanılmaya başlanır. Devlet yöneticileri için yazılmış hayvan masalları gibi...

Araştırmamızın ilk bölümünde kavram ve çocukta dil gelişimi üzerinde durduk, kelime, kavram ve anadili eğitimine vurgu yaptık. İkinci bölümde ise, hayvan masalları ve kavram öğretimi üzerinde durduk, hayvan masallarının dil ve üslûp özelliklerini, taramasını yaptığımız hayvan masallarından örnekler vererek ortaya koyduk. Kavram öğretimi ile ilgili alanlar ve yöntemler hakkında açıklamalara yer verdik ve incelemesini yaptığımız hayvan masallarındaki soyut kavramların metafor olarak kullanımlarını izah ettik.

Hayvan masalları gerek çocuklar, gerek de yetişkinler için bilhassa soyut kavramların öğretiminde çok önemli bir yere sahiptir.

Abstract

Images have been used to teach abstract concepts. While transferring from the weak one to the stronger target field has been reached by basing the source field.

Animal tales are the texts which contain a completeness and a child meets for the first time in his life. The effects of these tales on teaching native language continue till about twelve ages. Animal tales have contained best usages of Turkish within themselves. The qualifications such as simple sentence structures, not tiring mind images and comperatives, often usages of repeatitions that makes easy to learn the language firmly, containing the idioms and proverbs towards telling a long event by a few words make animal tales in teaching native language much more important.

Animal tales not only achieve the native language teaching to a child but make the basic abstract concepts which children have difficulties to explain perceptible. Each person who lived tale period and walking towards being a man faces a lot of complicated abstract concepts. Animal tales are being used again to solve these abstract concepts. Then it is started to use animal tales as a rich material clearing the complicated abstract concepts for adults far beyond their functions of giving basic language and idea abilities to children amusing them. Like the animal tales written for governers…

In first part, we have studied concept and language improving in a child, emphasized word, concept and native language. In second part, we have studied animal tales and teaching concept, introduced language and style qualifications of animal tales giving examples from the animal tales we examined. We have given explainations about fields and methods of concept teaching and explained the usages of abstract concepts in animal tales we examined as metaphor.

Animal tales have an important place in teaching especially abstract concepts for both children and adults.

GİRİŞ VE PROBLEM

Giriş

Çocuğun dünyasında masalın çok önemli bir yeri vardır. Masallar, anadilin kavranmasına, gelişimine ve düş gücünün zenginleşmesine yardım eden en önemli unsurlardır. Çocuklar sanatla ve eğitim-öğretimle ilk tanışmalarını masallar aracılığıyla yaparlar. Çocuklar karşılıklı konuşmayı, karakterleri, iyileri, kötüleri, ünlü kahramanları hep masallarla öğrenirler. Masalar, çocukların okumayı bilmedikleri dönemlerde onlara sözlü anlatım yoluyla edebiyatı, yaşamı öğretmeye çalışan seçilmiş sözlü edebiyat ürünleridir. Yetişme çağındaki çocuklar için masal ister okunsun, ister dinlensin, ister anlatılsın, ekmek su kadar gerekli kitaplardır. Bu durum her masal kitabı için geçerli değil. Öylesine masal kitapları vardır ki, bunları çocuklarımıza okutamayız, anlatamayız, öneremeyiz. Bazen masallar çocuklarımızı içinden çıkamayacakları düş dünyalarına götürür ve öylesine mutsuz eder ki, çocuklarımıza yarardan çok zarar getirmiş olur.[1]

Hayvan masalları, kısa nesir şeklinde olmanın yanında bünyesinde bulundurduğu kalıplaşmış ifadeler ve motif yapısı bakımından da diğer masal türlerinden kolayca ayrılabilir. Hayvanlarla kurulan metaforların etki değeri diğer materyallerle kurulan metaforlara göre daha güçlüdür; çünkü insan niteliği yüklenen hayvanların söz, hareket ve davranışları çocuğun hayal dünyasına girmekte zorluk çekmez. Çocuğun sınır tanımayan bir düşünce tarzı vardır. Masalı bunun için sever çocuk. Onda ulaşılması gereken en sihirli dünyayı 'hayal ülkeyi' bulur.[2]

Çocuk soyut düşünebilme yetkinliğine ulaşmasıyla birlikte basit soyut kavramalardan başlayarak daha karmaşık soyut kavramlara doğru bir öğrenme süreci içerisinde bulur kendini. Bu süreçte uygun metaforlarla desteklenmeyen soyut kavramlar tam olarak algılanamamakta ve etkili öğrenme süreci gerçekleşmemektedir.

Hayvan masalları, çocukların soyut kavramları öğrenmeleri hususunda gerekli olan canlı ve renkli metaforları barındırmaktadır. Bu araştırmada hayvan masallarının çocukların soyut kavramları algılamalarına katkı sağlayacağı konusuna değinilecektir.

Problem Durumu

İnsanların beş duyu organıyla algılayamadıkları kavramları algılanabilir kılmaları bu kavramları uygun mecaz süzgeçlerinden geçirmeleriyle mümkündür. Benzetmeleri kullanmadan soyut kavramların anlaşılması mümkün değildir.

Metaforlar, soyut kavramların içlerinin doldurulması,işlerlik kazanması için sıklıkla kullanılmaktadırlar. Lakoff ve Johnson'un geliştirdiği çağdaş metafor teorisinde dile özgü

---

[1] DİNLER, Veysel :Uyanık Uykucunun 365 Gece Masalı: İstanbul 2004,Turna Yayınları, 3.s.

[2] ŞİRİN, Mustafa Ruhi : 99 Soruda Çocuk Edebiyatı : İstanbul 1987, Çocuk Vakfı yayınları160.s.

metaforların mukabili olarak, birinin diğeri vasıtasıyla anlaşıldığı iki kavram alanından oluşan metafor, metaforik kavram veya bilişsel metafor olarak adlandırılmaktadır. Kavram metaforları dilin soyut sistemi içinde yayılmış haldedir ve bu dil sistemini kullanan insanların dünyayı algılayış biçimleriyle ilişkilidir. Kavram metaforları, kaynak kavram alanı (source domain) ve hedef kavram alanı (target domain) olmak üzere iki kavram alanından oluşur. Hedef kavram alanı, kaynak kavram alanı vasıtasıyla anlaşılır. Kaynak kavram alanı somut bir kavram, hedef bilgi alanı ise soyut veya fizikî bir kavram ya da nesnedir. Mesela "Vakit nakittir" metaforunda kaynak bilgi alanı olan 'para' somut bir kavramdır; hedef kavram alanı ise soyut bir kavram olan 'zaman'dır. Kavram metaforları dile özgü metaforların altında bulunur. "Bana biraz zaman ver" dile özgü metaforunun altında "Vakit nakittir" kavram metaforu vardır. Kavram metaforları insanların temel tecrübelerinin zihinde biçimlenmiş halidir. Lakoff'a göre kaynak kavram alanı ile hedef kavram alanı arasında sistematik bir ilişki mevcuttur. Buna 'aktarım' (mapping) denir. Yani kaynak kavram alanına ait bilgiler hedef kavram alanına aktarılır. Lakoff bunu, Çince'deki "Aşk, yemektir" metaforunu kullanarak şemalaştırmıştır.

Kavram metaforu: Aşk, yemektir.

Dile özgü metafor: Bu aşkın tadı kalmadı.(http://www.ege-edebiyat.org)

Hayvan masalları zengin ve canlı metaforik malzemeler sunmaktadır. Eğitim çağında soyut kavramları öğrenmede yetersiz kalan çocuklar, ileriki çağlarında hayatı ve insanları algılamakta güçlük çekmektedirler.

Bir çocuk hiçbir zaman karganın ve tilkinin gerçekten konuşacağına inanmaz. Fakat böyle olağanüstülüklere ihtiyaç vardır. Nitekim kendi bebeklerine birer kişilik yakıştıran, onlarla konuşan ve her türlü sahneler düzenleyen bir yavru yarattığı olaylara inanmış değildir.Yanlış kanılar, boş inanançlar, yanlış fikirler çocuklarda çevrelerindeki yetişkin insanları taklit ederek, onlardan geçerek meydana gelirler ki asıl bunlardan çekinmek gerekir.Yoksa hayalin gıdası olan eserlerden değil.

Peri masalları, dev masalları, garip şeylere karşın türlü serüvenler ve olağanüstülükler yapan padişah ve şehzade masalları ,hayvanlara mal edilen veya onlara ortak olan olaylar ve serüvenler çocukların en çok aradıkları konulardır (Oğuzkan, 2000:25).

Hayvan masalları, diğer masallara göre çocuğun kavram dünyasını zenginleştirmede daha faydalıdır.Yetişkinlerin edebiyatında bile yedi başlı, bir dudağı yerde,bir dudağı gökte, memesinin birisi omuzunda,diğeri olabildiğince aşağıya sarkmış olan devlerin yerine hayvan masallarından seçeceğimiz örnekleri anlatmak çok daha isabetli olacaktır(Alptekin, 2005:24).

Problem Cümlesi

Bu araştırmada "Soyut kavram öğretiminde hayvan masalları yeri nedir ? " sorusuna cevap aranacaktır.

Alt Problemler

Yukarıda yer alan genel problem doğrultusunda cevaplandırılacak alt problemler şöyledir:

1. Hayvan masallarının dil gelişimine katkıları var mıdır?
2. Türkçe derslerinde soyut kavramların öğretiminde hayvan masallarının yeri nelerdir?
3. Soyut kavramalar nasıl öğretilmektedir?
4. Anadili eğitiminde hayvan masallarının önemi nedir?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada soyut kavramların öğretiminde hayvan masallarının yeri ve öneminin ortaya çıkması amaçlanmaktadır.

Çocukluğunun ilk dönemlerinde masalla tanışmış olan öğrencilerin soyut kavramları algılamaya başlama devresiyle birlikte hayvan masalları yoluyla pek çok soyut kavramı tanımalarının mümkün olup olmadığını tespit etmeye çalışacağız. Bu çalışmada soyut kavramların öğretiminde karşılaşılan güçlüklerin ortadan kaldırılması hususunda hayvan masallarının önemli bir yere sahip olacağının tespiti amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Masallar, düşünce ve mantık sistemlerinin çalışmasına fırsat veriyor. Masal kahramanlarının olaylar karşısında gösterdikleri cesaret, sabır ve problem çözme becerileri çocuklara örnek oluyor. Zor durumlarla baş etme konusunda fikir ve umut veriyor. Masallardaki aksilikler, sıkıntılar ve sonunda bulunan çözümler, çocukların kendi hayatlarında karşılarına çıkan zorluklarla mücadele etme konusunda fikir ve umut vermektedir. Özellikle hayvan masalları çocukların dinleme ve akıl yürütme yetileri ile entelektüel birikimlerini geliştiriyor. Masal okunurken dinleme, konsantrasyon ve dikkat, sorulara verilen cevaplar, problem çözme becerisinin zenginleştirilmesi, taklit etme aynı anda birçok alanda desteklenmiş oluyor. Belki de en önemlisi onları eğlendirip, keyiflendirerek motor öğrenme yoluyla birçok yaşamsal kavramı öğretmiş oluyor.

Soyut kavramların öğrenimi somut kavramlara göre zordur; çünkü soyut kavramların fizikî evrende karşılıkları yoktur. Soyut kavramların öğretilebilmesi için canlı metaforların kullanılması gerekir. Uygun metaforlar kullanılmadığında soyut kavramlar içi boş bir şekilde zihinleri işgal eder.

Hayvanlarla kurulan metaforların ağırlıkta kullanıldığı hayvan masalları soyut kavramları idrak noktasında çok renkli imkanlar sunmaktadır. Bir metafor ne kadar canlı ve sıra dışı olursa ifade edeceği soyut kavram da o denli anlaşılır olur. Soyut kavramların tam olarak anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşüncesiyle bu araştırma yapılacaktır.

Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evrenini Türk Hayvan Masalları oluşturmaktadır. Örneklem olarak çeşitli kaynaklardan derlenmiş olan 25 Türk Hayvan Masalını aldık.

Sınırlılıklar

Masal, anadili öğretiminde eğitimcilerin ve dilcilerin ilk başvurduğu edebiyat türüdür. Bu araştırmada genel olarak hayvan masallarının soyut kavram öğretimi ve anadili eğitimi üzerindeki işlevlerine değinilmiştir. Çalışmamız "Türk Hayvan Masalları" ile sınırlandırılmış bir incelemeyi oluşturmaktadır.

Ülkemiz geniş bir coğrafyaya, kültüre ve etnik kökenli topluluklara sahip olduğu için; dilimiz de çok geniş bir ağız yapısına sahiptir. Masallar, ülkemizin değiş yerlerinden ve topluluklarından derlendiği için o yörenin ve topluluğun ağız özelliklerini taşımaktadır. Bu nedenle bu tür masallar araştırmamız dışında tutulmuştur.

İncelemeye alınan hayvan masalları İstanbul ağzıyla veya bu ağza çok yakın olan ağızlarla yazılmış masalardan oluşmaktadır. Ayrıca masal metinlerinde derleyicinin yazıya aktarışındaki üslup ve anlatımına dokunulmamış, metinler olduğu gibi verilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada geçmişte ve var olan durumu olduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlayan "tarama modeli" araştırma yaklaşımı kullanılmıştır.

Araştırmamızda, çeşitli yerlerden derlenen hayvan masallarının soyut kavram öğretimindeki ve dil eğitimimdeki işlevleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu konuyla ilgili kaynak taraması ve tarama sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda metinleri değerlendirerek betimle, açıklama ve yordamaya dayalı bir yöntem kullanılmıştır.

KAVRAM VE ANADİLİEĞİTİMİ

Kavram

Kavram, 'kavramak' fiilinden gelir. Kavramak iki aşamalı bir edimdir. İlkinde bir şeyi sarıp sarmalamak, kucaklamak, onu dört bir yandan kuşatmak söz konusuyken; ikincisinde, sarıp sarmalanmış, kuşatılmış olan şey, diğer şeylerden ayırt edilmiş demektir (Özlem, 1999: 87).

Gösterilenlerin yani kavramların zihnimizde oluşan görüntüsü, insanın dış dünyadaki obje ve olayların ortak ve farklı yönlerini soyutlaması sonucu oluşur. Algılarımızı sınıflandırarak etiketler ve böylece kavramları oluştururuz. Dünyada farklı özelliklere sahip yüzlerce kuş olmasına karşın biz hepsini 'kuş' sözcüğü ile ifade edebilmekteyiz. Öyleyse kavramı şu şekilde tanımlayabiliriz: "Bireyin yaşantıları sonucu obje ve olayların ortak özelliklerinden soyutlanarak elde edilen ve sembollerle ifade edilen düşünme ürünüdür." (Akyürek,, 2004: 41).

Kavramlar, yaşantıların ürünüdür. İnsan, sürekli olarak çevresi ile etkileşir. Böyle bir etkileşim içinde, çevresindeki çeşitli varlık, olay veya durumlarla ilgili yaşantılar geçirir ve

onları kendi içerisinde anlamlandırmaya çalışır. Yaşantıları arasında benzerlikler bulur ve bunları bir kategoride toplar. Sonra her bir kategoriyi adlandırır. İnsanın böyle bir soyutlama ile ulaştığı bilişsel yapı 'kavram'dır. Sosyalleşme sürecinde insan, kavramlarını topluma göre oluşturur, düzenler ya da değiştirir (Özçelik, 1988:6).

Kavramlar bireyin değil, toplumun ortak soyutlamalarıdır. Bazı farklılıklar olmakla birlikte, aynı toplulukta yaşayan tüm bireylerin zihinlerinde aynı kavramların bulunduğundan söz edilebilir. Birey, kavramları ve kavramların karşılığı olan ses dizilerini yani gösterenleri bir arada öğrenir (Kıran, 2002: 56). İletişim göstergelerinde bu kavramlara gönderme yapıldığı sürece ve her birey hangi gösterenin hangi gösterilene karşılık geldiğini bildiği sürece, iletişim başarıya ulaşır (Erkman, 1987: 67).

Gösterge kuramında, gösterilenin bir 'nesne' değil de, 'nesne'nin zihindeki bir tasarımı olduğu vurgulanmıştır. 'Öküz' sözcüğünün gösterileni, hayvanın kendisi değil, onun zihine dayanan imgesidir. Saussure de, gösterilenin bu öz niteliğini, 'kavram' terimini kullanarak belirtmiştir (Barthes, 1986: 39).

Diyebiliriz ki, yeni bir dil öğrenmek nesne ve kavramlara yeni adlar takmak olmayıp bildirilerimizi yeni bir düzene, bir şifreye göre ifadeye alışmak, yeni bir sistemi benimsemektir (Bayrav, 1998: 60).

Hangi kavramın hangi adı taşıyacağı nedensiz olmanın dışında rastlantısal ve uzlaşımsaldır. Dil göstergesinin uzlaşımsal özelliği, dilin doğuştan olmadığı ve toplum tarafından aktarılan bir iletişim aracı olduğu gerçeğini vurgular. Öyleyse öğrenmek zorunda olduğumuz dil şifresi, yürümek, koşmak, nefes almak gibi insanın doğarken bildiği bir beceri değildir (Kıran, 2002: 61).

Kavramlar eşyaları, olayları, insanları düşüncelerimize göre gruplandırdığımızda gruplara verdiğimiz adlardır. Deneyimlerimiz sonucunda iki veya daha fazla varlığı ortak özelliklerine göre bir arada gruplayıp diğer varlıklardan ayırt ederiz. Bu grup zihnimizde bir düşünce birimi olarak kavramlar somut değil soyut düşüncelerdir; dış dünyada değil insanın düşünce sisteminde yer alırlar (Ülgen, 2001:109).

Kavramlar somut eşya, olaylar veya varlıklar değil, onları belirli gruplar altında topladığımızda ulaştığımız soyut düşünce birimleridir. Kavramlar gerçek dünyada değil, düşüncemizde vardır. Gerçek dünyada kavramların ancak örnekleri bulunabilir. Deneyimlerimiz sonucunda varlıkları ortak özelliklerine göre gruplamasaydık, birbirinden ayırt edilmemiş ve birbiriyle ilişkileri kurulmamış binlerce izlenim karşısında bulunurduk. Bu bir kaos olur, sistemli bir edinim veya bilgi olmazdı.

Hayvanları düşünelim, teker teker yüzlercesiyle karşılaşmış olabiliriz. "uçan" hayvanları diğerlerinden ayırt ederek " kuş" kavramına ulaşırız; böylece "kuş" sözcüğü zihnimizde anlam kazanır. Kuşların ortak özelliği uçmaları mıdır? Yarasa uçar fakat kuş olarak sınıflandırılmamıştır. Penguen, deve kuşu uçmayan kuşlardır. Hemen hemen bütün kavramların istisnaları vardır. Öyleyse " kuş" kavramı gerçek dünyadaki tüm kuşları değil, istisnaların dışarıda bırakıldığı kategoriyi ifade eder. Kuş kavramının gerçek dünyadaki örneği "tipik" kuşlar olur, istisnalar değil. Kavramları, temsil ettikleri en iyi örneklerle (prototip) öğreniriz (Temizyürek,2003:87).

Kavram, cisimlerin bazı ortak ve genel özelliğini ya da niteliğini temsil eden simgesel bir yapımdır (construction); değişik birkaç durumda ortak olan bir özelliği soyutlar, insan, kırmızı, üçgen, titizlik, atom, öfke, öğrenme birer kavram örneğidir. Aslında, dilimizdeki isimlerin çoğu kavram adıdır (www.psikolojisayfa.com).

Kavramların, gerçeklikle bağlantıları doğal ve mutlak değildir. Farklı kültürleri olan farklı toplumların kavram dizgelerinin örtüşmediği görülmüştür. Erkman, bunu Türkçe'deki 'ruh' kavramı ile Almanca'dakini karşılaştırarak açıklar. Türkçe'de ruh kavramı ile ilgili olarak kullandığımız 'gönül' ve 'can' sözcükleri bir bakıma genel ruh kavramının dilimlerini oluşturur. Bireyin canlı olmasının sebebi içindeki ruhtur. Ruh onu terk ettiğinde (ölüm hâlinde) beden de ceset hâline gelir, yani cansız olur. Can ne tam ruh ne de tam bedendir. O, ancak ikisinin bir arada bulunması ile vardır. Can özden, bireyden değişik bir şeydir. Canımız sıkılır, canımız yanar, canımız bir şey ister, canımız çıkar. Gönül ise, ruh-beden-can bütünü içinde, bazı istek ve duyguların topluca bulunduğu yerdir. Gönül yarası kötüdür, bazı şeylere gönlümüz elvermez, herkesin gönlünde bir aslan yatar, gönlümüzde bir şey vardır. Gönül, yine de yürekten, vicdandan farklıdır. Can, gönüle göre daha genel bir kavramdır. Ruh ise hepsini kapsar, ancak onlarsız da düşünülebilir. Ötekiler ise ruh yoksa zaten yoktur. Almanca'da ise gönül ve can kavramlarının birebir karşılığı yoktur. Ancak Alman dili, ruh kavramını iki sözcükle karşılar: 'Seele' ve 'Geist'. Seele, insan bedenindeki ruhtur ve duygularla ilişkilidir. Geist ise bedenin zihin, akıl ve bilinç işlevlerinin taşıyıcısıdır. Ölünce bedenden ayrılan ruh Geist'tır. Şeytan ya da kötü ruhlar da Geist ile ifade edilir. Türkçe'deki ruh-can-gönül arasındaki kapsam genişlik ya da darlığı, Geist ile Seele arasında yoktur (Erkman, 1987: 68-69).

Kavram, bir nesnenin zihindeki tasarımıdır. Kavramın dille ifade edilmesine terim diyoruz. Kavramı hayalden ayırmak gerekir. Hayal özel nesnelerle ilgilidir, belli bir nesnenin belli bir andaki tasarımıdır. Kavram ise geneldir. Örneğin, insan hayali belli bir durumdaki insanı görür gibi zihinde canlandırmadır. İnsan kavramı ise bir sınıfı ifade eder. İçine birçok birey girer (www.turkcebilgi.com).

Kavramlar arasında kesin bir bilime özgü ayrım yoktur. Tabiatta örneğin dere, ırmak ile nehir sınıflandırmaları arasındaki muğlâklık, bize dildeki kavramların aslında kesin bir billime özgü değerlendirme sonucu ortaya çıkmadığını gösterir.

Kavramlar insan beyninde oluştuklarından, bunların bir şekilde dışa vurulmaları ve aktarılmaları gerekir. Bunun için, insan türünün gelişmesi sürecinde en uygun yol, sözlü göstergeler olan sözcüklerdir.

Sözgelimi, bir insan "bahar aylarındaki hafif bir yağmurdan sonra, papatya dolu bir kırda duyulan nemli koku" gibi bir kavramı ifade etmek isterse, her seferinde böyle uzun bir tanımlama yapamayacağı için bu kavramı karşılayacak bir sözcük bulabilir; örneğin 'jülin'. O bu sözcüğü kullandığında onu dinleyenler de bu sözcüğü benimserlerse 'jülin' sözcüğü, "bahar aylarındaki hafif bir yağmurdan sonra, papatya dolu bir kırda duyulan nemli koku" kavramını karşılayan, onunla bağıntılı ve anlamlı bir sözcük hâline gelir (Başkan, 1988:108-109).

Somut Kavram

Kavramların somut eşya, olaylar veya varlıklar değil, onları belirli gruplar altında toplayarak ulaştığımız soyut düşünce birimleri olduğunu ifade ettik. Dünyada örnekleri olan kavramlara somut kavram diyoruz (Senemnoğlu,1997: 50).

Beş duyumuzla algılayabildiğimiz varlıkları deneyimlerimiz sonucu ortak özelliklerine göre gruplayabiliyoruz. Bu gruplandırma ile birlikte zihnimizde kavramlar oluşur. Kavram bir nesneyi, bir varlığı ifade ediyorsa somuttur. İnsan, kırmızı, ağaç gibi.

Dünyada örnekleri olduğu için somut kavramları oluşturma ve öğretme soyut kavramlara göre daha kolaydır.

Soyut Kavram

Belirli bir özelliği ya da oluşu bildiren kavramlara soyut kavram denir: insanlık, beyazlık, yiğitlik gibi. Her kavram insan zihninde bir kavram hiyerarşisinin parçasıdır. Bir başka deyişle kavramlar insan zihninde hiyerarşik olarak depolanır (Senemoğlu,1997:50).

Zihinde soyut kavramların oluşumu somut kavramlara bağlıdır. Her kavram insan zihninde bir kavram hiyerarşisinin parçasıdır. Bir başka deyişle kavramlar insanın zihninde hiyerarşik olarak depolanır. Çocuğun on bir yaşından sonra somut kavram döneminden soyut kavram dönemine geçtiğini biliyoruz. Soyut kavramların oluşturulabilmesi de hareket noktası somut kavramlardır. Yani soyut kavramlar somut kavramlara atıfta bulunarak oluşturulmaktadır.

Kavram Geliştirme Süreçleri

Kavramların geliştirilmesinde kişinin kullandığı önemli zihin süreçlerinden ilki genelleme sürecidir. Kişi, kavramını çoğu halde sınırlı sayıda gözlem ve deneyimlerden genellemelere giderek gelişir. Aynı şekilde önceden tasarlamış deneylerden birtakım sonuçlar çıkararak bir genel ilkeye varmak da genellemedir. Çocuk bir tek kuş görmüş olsaydı, kuş kavramını geliştiremezdi. Fakat çocuk birçok kuşu gözledikten sonra onların ortak özellikleri tüylü olmak, uçmak, yumurtlayarak üremek, gibi niteliklerden genellemeye varırsa zihninde kuş kavramı oluşur.

Genelleme süreci aslında burada açıklandığı kadar basit değildir. Bir insanın genellemelerine etki eden birçok etken vardır. Kavram gelişiminde genelleme, ilgilendiğimiz varlıkları ortak özelliklerine göre bir kategoride (grupta, sınıfta) toplama ve kategoriye ad verme sürecidir. Bu süreçte ilgilendiğimiz varlıkların hepsine ulaşmamız mümkün değildir. Bir kategoriye dahil varlıkların ancak bir kısmı gözlenebilir, fakat kategorinin tümüne ilişkin bir genelleme yapılamaz. Kategoriye dahil olmayacak varlıkları da kategorideymiş gibi düşünmek önemli bir hata kaynağıdır. Bu tür hataya gereğinden fazla genelleme (overgeneralization) denir. Bu hatanın aksi de olabilir. Bu tür kategoriye dahil olması gereken bir varlığı dışarıya bırakmak da gereğinden az genelleme (undergeneralization) olur.

Gereğinden fazla genelleme bir kavramın anlamının sınırının aşılmasına, gereğinden az genelleme ise anlamının daraltılmasına yol açar. Sıvı kavramını dikkate alalım. Çocuk sıvılarla ilgili deneyimlerini süt, çay, su vb. gibi içilen örneklerle kazandıysa, şampuanın sıvı

olamayacağı gibi yanlış bir düşünceye götürür. Çocuk sıvıların akıcılık, bulunduğu kabın şeklini alma, vb. gibi özelliklerden hareket ederek çamur ve ince kum gibi varlıkları da bulundukları kabın şeklini aldıkları için sıvı sayarsa, gereğinden fazla genelleme hatasına düşmüş olur (Ülgen,2001:96).

Kavramların geliştirilmesinde önemli olan zihin süreçlerinden bir diğeri ayırım sürecidir. Vural, ayırım süreci hakkında şunları ifade etmektedir:

Psikologlar bu süreci birbirine benzer iki uyarıcı ayırt edip her birine farklı tepkide bulunma diye tanımlarlar. Bu süreç genellemenin aksine, varlıkların ve olayların birbirine benzemeyen özelliklerini görebilmeye dayanır. Turunç, portakal, mandalina gibi meyvelerin ortak niteliklerinden genellemeyle turunçgil kavramına ulaşır. Portakal ve mandalinanın birbirine benzerlikleri yanında, koku, renk, tat, büyüklük, şekil gibi özelliklerinin de ayrılıkları vardır. Mandalinalara özgü olup portakallara özgü olmayan özellikler görülebileceğinden, turunçgil meyvelerin bir grubu mandalinalar kategorisinde toplanır. Böylece zihnimizde geliştirdiğimiz kavram mandalina olur. Ayırımları yapabilmek genelleme yapmak kadar kolay değildir. Ayırımlar kavramlarımızda netleşmeye ve bilgilerimize kesinleşmeye götürür. Ayrımlara ulaşılmayan hallerde kavramlarımızın anlamı genel kalır (Vural, 2004:178).

Özel halleri inceleyerek onlardan genel hale gitme veya sınırlı sayıda deneyimlerden genelleme yoluyla sonuç çıkarma sürecine tümevarım (induction) denir. Deneyimlerden tümevarım bir ilkenin öğrenilmesinde kullanıldığı gibi kavram geliştirmede de kullanılır .

Kavram geliştirmede kullanılan diğer bir zihin işlemi tanımlamadır. Kavramlar zihnimizde var olan düşüncelerdir, terimler veya benzer sözcükler kavramlarımızın adlarıdır. Bir kavramı sözcüklerle, onu bilinen diğer kavramlarla anlatma demektir. Tanımlar da hatalı olabilir. Bir tanımlama bir kavramı oluşturan kategorinin gerçek elemanlarından birini dışarıya bırakıyorsa kavramın anlamını daraltır. Penguenleri dışarıda bırakan kuş tanımı dar olduğu için hatalıdır. Yarasaları içine alan bir kuş tanımı ise kategoriye dahil olmaması gereken bir elemanı kapsadığı için hatalıdır.

Bazı kavramların tanımlamayla geliştirilmesi kolaydır. Örneğin, dik üçgen kavramı kolayca tanımlanabilir. Çünkü bir üçgeni dik üçgen yapan nitelikler (tanımlayıcı nitelikler) ve dik üçgeni diğer üçgenden ayıran nitelikler (ayırıcı nitelikler) kesinlikle bellidir. Ne yazık ki birçok kavramda tanımlayıcı nitelikler ve ayırt edici nitelikler açıkça belirlenemez. Böyle hallerde tanımın kapsadığı kategorinin tüm elemanları değil, kavrama en çok uyan eleman tanımlanmaya çalışılır (Ülgen, 2001: 96).

Enüstün, kavram oluşturma süreciyle ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

Kavram oluşturma süreci basit birkaç soyut kavramın idrakinden çok daha fazlasını gerektirir. Rastgele izlenimlerin kaydedildiği edilgen bir durum değil, izlenimlerini kavram terimleri ile tanımlama, olay ve gözlemleri kavrama ilişkin çerçevede bütünleştirme, ilişki, benzerlik ve farklılıkları kavrama, sonuçlara ulaşma, yeni sorular sorup yeni cevaplar bulma ve bilgiyi çoğaltmayı içeren etkin bir süreçtir. Bu süreci yönlendiren ve kavramlar yolu ile çalışan bu yetenek akıldır. Bu sürece de düşünme adı verilir (www.ntvmsnbc.com).

Kavramları oluşturma sürecinde yukarıda da ifade edildiği gibi genelleme, ayrıma ve tanımlamalara başvurulmaktadır. Somut kavramların oluşumunda bu süreçler oldukça etkilidir. Ancak soyut kavramlar için genelleme, ayrıştırma, ve tanımlamalar yapmak oldukça güçtür; çünkü soyut kavramların gerçek dünyada örnekleri (göndergeleri) yoktur. Soyut kavramların oluşturma sürecinde beynimizin sağ ve sol lobunu aktif olarak kullanmamız gerekmektedir. Bu noktada masallar bizlere zengin malzemeler sunmaktadır. Masallar, düşünce ve mantık sistemlerini harekete geçirmekle sol beyni, sabır, cesaret, fedakarlık... gibi hasletlere kapı açmakla da hayal gücünü yani sağ beyni işletmektedir.

Kavramların Sınıflanması

Piaget, kavramları birbirleri ile olan ilişkileri bakımından ikiye ayırmaktadır:

Özlük kavramlar: Bir kavram diğer bir kavrama yüklendiğinde, bu kavram yüklenilen kavramın özünde olup yalnızca ona ait bir özellik gösteriyorsa, yüklenen kavram yüklenilene göre özlük kavramdır. Örneğin, "İnsan akıllıdır." önermesinde "akıllı" kavramı "insan" kavramına göre özlük kavramdır.

İlintilik kavramlar: Bir kavram diğer bir kavrama yüklendiğinde, yüklenen kavram yüklenilenin özüne ait olmayıp ilintisine aitse, yani gösterdiği özellik diğer kavramlarda da bulunuyorsa, yüklenen kavram diğerine göre ilintilik kavramdır. Örneğin, "İnsan duyguludur." önermesinde "duygulu" kavramı "insan" kavramına göre ilintilik kavramdır (Piaget, 1955: 146).

Bazı kavramlar insanın dış dünyadan duyu organlarıyla aldığı izlenimler sonucunda oluşur. Siyah, aydınlık, küçük gibi sözcükler insanın dış dünya ile etkileşimi sonucunda anlam kazanır. Açlık, ağrı vb. gibi bazı kavramlar ise, yine duyu organlarından gelen izlenimler yoluyla, insanın kendi içindeki uyarıcıları algılamasıyla öğrenilir. Bu tür kavramlara algılanan kavramlar (apprehended concepts) denir.

Dış dünyadaki varlıklarla ve olaylarla doğrudan doğruya etkileşime giren insan, eşya, ve olayların gözlenebilir niteliklerini özetlemeye, açıklamaya onlara anlam vermeye çalışır. Bu yolla edinilen kavramlara betimlemeli kavramlar (descriptive concepts) denir. Dış dünyanın varlıkları ve olayları arasındaki ilişkileri açıklayan kavramlar da betimlemeli kavramlardır. Örneğin, daha hafif, önceden, tepesinde, sözcüklerinin anlamları eşya ve olayların niteliklerinin karşılaştırılmalarından çıkmıştır.

Bazı kavramlar insanın dış dünya ile doğrudan doğruya etkileşimiyle değil, zihin operasyonlarıyla öğrenilir. Örneğin, sıcaklık sözcüğü termometrenin gösterdiği derece diye anlaşılıyorsa, bu bir betimlemeli kavramdır. Fakat sıcaklık molekülleri ortalama kinetik enerjisinin bir ölçümüdür. Tanımda sıcaklık kavramı, kurumsal bir düşünceden (kinetik teori) hareket edilerek kurumsal bir tanımla açıklandığı için kurumsal bir kavramdır (www.gazi.edu.tr).

Hançerlioğlu, kavramların sınıflandırılması hususunda şunları ifade etmektedir:

"Mantık yönüyle nesne kavramları ikiye ayrılır: Tek bir nesnenin özelliğini belirten kavramlara bireye özgü kavramlar, bir nesneler sınıfının özelliklerini belirten kavramlara genel kavramlar denir. Bireye özgü kavramlar ad'lardır. Örneğin Ahmet, Süleymaniye,

İstanbul bireye özgü kavramlar; insan, cami, kent genel kavramlardır. Genel kavramlar da mantık yönüyle ikiye ayrılır: Bir türün özelliğini belirten kavramlara tür kavramları, bir cinsin özelliğini belirten kavramlara cins kavramları denir. Her cins kavramı, bir üstündeki cins (yakın cins) kavramına göre tür kavramı; her tür kavramı da bir altındaki tür (yakın tür) kavramına göre cins kavramıdır. Örneğin omurgalılar kavramı, kuşlar kavramına göre bir cins kavramı ve hayvanlar kavramına göre bir tür kavramıdır. Mantık diliyle şöyle de söylenir: Her kavramın içlemi onun cinsleri, kaplamıysa onun türleridir. Kavramlar sözcüklerle dile gelirlerse de sözcük değildirler, kavram sözcüğün anlamı'dır. Eşanlamlı birkaç sözcük tek kavramı taşıdığı gibi çokanlamlı bir sözcük de birkaç kavramı taşıyabilir. Bilimlerin kendilerine özgü kavramları bulunduğu gibi (örneğin yaşambilimin gen kavramı) birçok bilimlerin birlikte kullandıkları kavramlar (örneğin nedensellik kavramı) da vardır. Kendi kavramlarını açık seçik tanımlamak ve aydınlığa kavuşturmak her bilimin görevidir. Kavramlar, nesnel gerçeklikten yansıdıkları için tıpkı nesnel gerçeklik gibi kesin, durgun, sonsuz ve saltık değildirler. Kavramlar da, nesnel gerçeklik gibi, daima gelişirler ve yenilenirler. Kavramları dondurmak, sonsuz ve saltık saymak metafiziğin yapısı gereği zorunlu olarak düştüğü büyük yanılgılardan biridir. Kavramlar her ne kadar soyutsalar da unutulmamalıdır ki daima somutla bağlantılı soyutlardır, *somuttan kopmuş* soyutlar değildirler," (Hançerlioğlu, 2000;87)

Kavramların belli bir sonu olamadığı için kavramların sınıflandırılmasında da sonlu bir sınıflandırmadan söz edemeyiz. Kavramlar için sonsuz bir sınıflandırmadan söz edilmektedir. Yapılan sınıflandırmalar belirli boyutlardaki sınıflandırmalardır. Üstelik hayat devam ettiği müddetçe yeni yeni kavramlar hayatımıza girmekte ve yeni yeni sınıflandırmalar ortaya çıkmaktadır.

Kelime - Kavram İlişkisi

Dildeki yapı taşları olan kelimeler, temelde birer gösterge özelliğine sahiptir. Buna göre, gösterge, kendisinden başka bir şeyin yerine geçerek onu belirten veya gösteren bir birimdir. Kavramlar insan beyninde oluştuklarından, bunların şu veya bu biçimde dışarı vurulmaları ve aktarılmaları gerekir. Bunu için, insan türünün gelişmesi sürecinde en uygun yol, sözlü göstergeler olan sözcükler olmuştur (Başkan, 1988:108).

Kavram, ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneyle ilgili genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dil kökenli her türlü tasarım, düşünce, imge; bir nesne, varlık ya da oluşun imgesi; gösterilen (Vardar, 2002:1132) olarak tanımlanmaktadır. Bu itibarla dil biliminde kelime; gösterge, kavram gösterilen olarak ayrışmıştır. Bu terim niteliğinde olan ayrışma sosyal iletişim açısından birleşiklik gösterir: Toplumda standartlaşmış olan anlamıyla her sözcük, bir kavram olarak alınabilir. Özellikle doğrudan anlamı göz önüne alındığında her sözcük, aynı dili konuşan insanlar arasında ortak sayılabilecek olan bir kavramla çok sıkı bir biçimde eşlenmiştir (Özçelik, 1988:7). Bir kelime başka kelimelerle ilişkili olsa da özellikle somut kavramları yansıttığında zihinde tek başına belli bir tasarım uyandırabilecek niteliktedir (Aksan, 1998:15). Bu nitelik, kelime ve kavram ilişkisini anlam yönünden destekler.

Birçok kavram ancak belli bir dilde kurulabilir ; ancak belli bir dilde kavranılabilir ve dilin içeriğinin en çok mana ifade eden kısmı kavramlara bağlıdır. Bundan dolayı kavramın ifadesinin önemsiz olduğu düşünülemez. Kelime, gerçi dili teşkil etmez; ama dilin en mana ifade eden kısmıdır, yani yaşayan dünya içinde fert ne ise, kelime de odur. (Akarsu, 1984:20). Bu yüzden kelimeler, anlam dünyasını biçimlendirmesi bakımından çok önemli yapılardır.

Kavramlar, dil içinde oluşur; duygular, düşünceler, yargılar dil ortamında gerçekleşir. Ancak, her dilin kavram oluşturma, kavram belirtme, yargı bildirme yolu kendine göredir. Bir dilin kavram oluşturma ya da belirtme, yargı bildirme yolu, başka bir dilinkine uymaz. Bu sebeple kişinin eğitime yatkınlığı, öncelikle ana dilindeki yeterliğine bağlıdır. Ana dilinin işleyiş düzenini iyi kavrayan, okuduğunu kolay anladığı gibi duyup düşündüğünü eksiksiz anlatmayı başarır. (Şimşek, 1983:36). Kavramlar, bilişsel anlamda bir düzeni (alt ve üst kavramlar), başka kavramlarla aradaki bağlantıları, kelimelerin duygu yüklü değerlerini gösterirler (Yıldız, 2003a:120).

Kavramlar önce düşünmenin bir parçasıdır. Burada imgeler çoğunlukla birer kavramdır; kırmızı, meyve, ev gibi. İkinci olarak kavramların öğrenilmesi bir tür problem çözmedir; kavramları öğrenebilmek için düşünmek gerekir. Her nesnenin birkaç değişik özelliği olduğundan öğrenmeyi yapan kimse bir tek örneğinden yararlanarak bir kavramı oluşturamaz. Bunun yerine, insan bir kavramın özdesine (nature) ilişkin belirli bir denenceyi (hypothesis) kabul ya da reddetmeden önce, o kavramın farklı nesnelerle ilgili birkaç örneğini görmelidir." (Ülgen, 2001:126).

Anadili Eğitimi

Anadili

Her ulusun bir dili vardır. Yaşamı boyunca doğal çevresi, yaptığı işler ve denemeler, kullandığı araçlar, yetiştirdiği ve yararlandığı hayvanlar, uğradığı saldırılar, yaptığı savaşlar, duyduğu üzüntüler, sevinçler ulusun diline yansır. Ulus, bunlar için ayrı ayrı sözcükler yaratır. Yaşamından çıkardığı sonuçları söyler; bunlar birer atasözü olur. Yaşadığı büyük olayları öyküler, böylece o ulusun destanları doğar. Atasözlerini, destanlarını söyleyiş yolu, o ulusun dilde güzellik anlayışını, söz sanatını yansıtır. Dil, bir ulusun geçmişi, yaşayışı, kanıları, ülküsüyle kendisidir. Tarımcı ya da cenkçi ulusların dillerinde bu uğraşlarının sözcükleri bulunur; dilimizde atla ilgili sözcüklerin çok olması gibi. İlkel toplumların dilleri dardır; çünkü yaşamları tek düze, kullandıkları araçlar sınırlıdır. Bugünün uygarlığını yaratıp yaşayan ulusların dilleri ise, bir milyona yaklaşan sözcük kapsar; İngilizce gibi (Göğüş,1978:1).

Dil, düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yaralanarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir (Aksan, 1977:55).

Anadili, bireyleri birbirine bağlayan, bir toplumu gelişigüzel bir insan yığını olmaktan çıkartıp uluslaştıran en önemli etkenlerden biridir. Aynı ana dili soluyanlar, aynı ana dilin havasını bilinçaltına indirmiş olanlar arasında bir yakınlık doğar. Bu, ana dilin insan kişiliğini biçimlendirmedeki etkisinden, evrene bakış açılarının ortaklığından gelir. Bu ortaklığa, ana dilin bireyleri birbirine bağlama gücüne ana dili duygusu adı verilir. Bu duygu, ana dilini öğrenmenin ilk aşaması olan bebeklik ve çocukluk yıllarında oluşmaya başlar, bilinçaltını ve bilinci kuşatarak bütün yaşamı boyunca gelişir (Özdemir, 1983: 22).

Anadili Öğretimi

Dilbilim kuramında da değinildiği gibi psikolenguistikçiler "dil öğretimi" ve dolayısıyla da "anadili öğretimi" kavramlarına karşıdırlar. Çünkü onlara göre dil, öğrenmeyle kazanılmaz; zaten insanda gizemli bir şekilde var olan dil ve dilyetisi, eğitim ve öğretim sayesinde dışa vurulur. Bundan dolayı da dilbilimciler anadili öğretimi yerine "dil edinimi", "anadili edinimi" kavramlarını kullanmaktadırlar. Ayrıca dilbilimciler, bu görüşlerinden hareketle "Anadili edinilir; ama ikinci dil öğrenilir." tezini savunuyorlar.

Dil edinimi, çocuğun çevresinde konuşulan dili çevresindekilerin üzerinde konuşabilmesi sürecini içerir… Ancak dil gelişimi, köklerini dil edinimindeki alan ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Dil edinimindeki; Çocuğun söyledikleri dilbilim çalışmalarında, yapısal olarak incelenirken, psikolojik çalışmalarda çocuğun söyledikleri, söylemek istedikleri anlama ilişkin olarak incelenmektedir (Beydoğan, 2001: 17).

Anadili öğretimi, anadili eğitimi, anadili edinimi kavramları arasındaki kargaşalığa Aksakal:

Okula başlayan bir çocuk, anadilini iletişim amaçlı olarak bir yetişkin gibi kullanabilmektedir. Bu durumda 'anadili öğretimi' çocuğa bildiği bir şeyi öğretmek anlamına gelmektedir. 'anadili öğretimi' terimindeki 'öğretim' terimi, 'matematik öğretimi' terimindeki 'öğretim' ile eş anlamlı değildir. Bu Açıdan bakıldığında 'geliştirme' anlamını içinde barındıran 'anadili eğitimi' terimini 'anadili öğretimi'ne yeğlemek, anadili kavramına bakışımıza bilime özgü bir temel oluşturabilmektedir (Aksakal, 2002:13), yorumunu getirerek incelemesinde "anadili eğitimi" terimini kullanmayı tercih etmiştir.

Anadili öğretimi, bir ulusun kendi çocuklarına ilk önce ailede daha sonraları ise eğitim kurumlarında, dillerini kullandırabilme düşüncesiyle yapılır. Anadili öğretimi hedeflenirken izlenecek yol ve sistem önemlidir. Kocaman, anadili öğretimindeki en büyük eksikliğimizin öğretimi öğrenciler için çekici ve işleve özgü hale getiremeyişimiz olduğunu; salt dilbilgisi araştırmalarıyla ve estetik değerlerden yoksun metinlerle anadili öğretiminin gerçekleşemeyeceğini belirtmiştir (Kocaman,1994: 6-8).

Anadilini öğrenme; ayırma, çözme, birleştirme, düzenleme gibi işlemleri gerektiren konuşma, dinleme, yazma, okuma etkinlikleriyle gelişen düşününceye dayanan, duygu yüklü , duyumla ilgili ve bireye özgü bir anlam evreni "oluşturma-dışlaştırma" sürecidir. Bu nedenle anadili, bağlı olduğu bir çevreden soyutlanarak öğretilmeyeceği gibi; anadilinin yetkin kullanımı eğitimin yalnızca bir tek aşamasında gerçekleştirilebilecek bir beceri değildir (Adalı, 1983:35).

Dil, belli bir yaşta öğrenilip bitirilen bir bilgi ve beceri alanı değildir. Çocuk, anadilini ailesi ve çevresinden, belli varlıkların adları, bunlarla ilgili eylemleri, nitelikleri gösteren sözcükleri tanıyarak, söyleyerek öğrenmeye başlar; bu bilgi ve becerisi, zihin gelişimiyle birlikte, okulda öğrendiği bilgilerden gelen sözcükler ve terimlerle artar. Öğrenimi, yaşantıları, düşünme yeteneği ilerledikçe gelişir. Anadili öğreniminin sonu yoktur. Anadili eğitimi sadece ailede veya ilköğretimde verilmez; yüksek öğretimde de devam eder (Şimşek, 1983: 36-37; Göğüş, 1983: 41).

Çocuk doğar doğmaz annesiyle temasa geçer. Daha sonra baba, aile dostları, komşuları ve bunların çocukları derken temasa geçtiği çevre yaşı ilerledikçe büyür. Temasa geçtiği bu çevreler çocuğun dilinin gelişmesinde önemli unsurlardır.

Anadili Öğretiminin Önemi

Ana dili terimi, her zaman çocuğun annesinin dili anlamında kullanılmaz. "*Ana dili, başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinç altına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir*" (Aksan, 1977:81). Önce anneden, aileden ve yakın çevreden öğrenilen ana dili, kişinin toplumla olan bağlarının en önemli aracıdır. Ana dili öğretimi ise: Bireyin aile ve yakın çevresinden gelişigüzel kültürlenme süreci ile öğrenilen dilin okullarda kasıtlı kültürlenme yoluyla dilin kurallarının ve doğru kullanımlarının bireylere kazandırılması etkinliğidir (Demirel,1993: 3).

Çağdaş toplum, yaşamın gittikçe karmaşıklaşan yapısı içinde, sorunlarını kendi başına çözebilen, bilinçli bireyler ister. Eğitimin başlıca işlevi, bireyi bu kişilikle yetiştirmek; daha doğrusu ona yetkin bir kişilik kazanabilmek için izleyeceği yolu, yararlanacağı olanakları göstermektedir. Böyle bir kişiliğin geliştirdiği bağımsız düşünme, doğru anlama, nesnel davranma, iyi anlatma yetenekleri ana dilinin kendisine sunduğu geniş anlatım olanaklarını kavraması gerekir (Şimşek,1983:39).

Ana dili eğitimi yalnızca dil becerileri kazandırmayı amaçlamaz; onun geliştireceği nitelikler arasında doğru düşünmek, kişilik geliştirmek, topluma uyabilmek, Türk ve dünya kültürünü kazandırmak da vardır. Ana dili eğitimi programları fizik, tarih vb. dersler gibi belli yıllarda öğrenilecek konular değildir, spor gibi uzun süre alıştırmalarla kazanılacak becerilerdir. Bu nedenle ana dili programları, daha çok amaçları belirler; konu belirleme ancak dil bilgisi, yazın alanlarında olabilir (Göğüş,1983: 43).

Çocukta Dil Gelişimi

Çocukta dil gelişimi doğumdan önce başlar. Çocuk anne karnındayken annesinin sesindeki ses perdesi değişikliklerini fark eder. Bu durum çocukta dil gelişiminin başlangıcıdır. Daha doğumun ilk günlerinde ise annesinin konuşmasına tepki verir (Başaran, 1969:28).

Dil gelişimi, çocukta sözcüklerin, sembollerin, sayıların kazanılmasının saklanılması ve uygun bir şekilde kullanılması demektir (Aydın ve Temel,1998:117).Çocukta dil gelişimi doğumdan kısa bir süre önce başlar ve kişinin yaşamı boyunca devam eder. Konunun uzmanları, çocuğun yaşına göre (ay ve yıl) dil gelişimini çeşitli dönemlere ayırmışlardır. Bu dönemler ufak farklılıklar (birkaç ay) gösterse de uzmanlar aynı görüş etrafında birleşiyorlar.

Dil gelişiminde, yetişkinlerin çocuğa kullandığı dil, çocukların sorularına verdiği yanıt, çocuğun söylediklerini pekiştirme, özel durumlarda çocukla çocukça konuşma, çocuğa kitap okuma, masal anlatma gibi etkinlikler önemli etkenlerdir.

Çocuk gelişimini tamamlarken dil gelişimini de sürdürür. Çocukta dil gelişimi tek yönlü bir gelişim değildir. Dil gelişimi (dili kullanma ve dilbilgisi gelişimi), anlam ve kavram gelişimi, sözlük (sözcük dağarcığı) gelişimi çocukta dil gelişimini tamamlayan öğelerdir.

Ana hatlarıyla çocukta dil gelişimi takvim yaşına göre şöyle bir gelişme gösterir:

Mekanik Gelişmeler:

0-4 Ay: Farklı sesleri ayırt edebilir.
4-8 Ay: Tuhaf sesler çıkarır.
9-12 Ay: İlk heceleri çıkarır (ba-ba, ma-ma, de-de…).
İlk ünsüz harfleri çıkarır (p, m, t, k…).
İlk ünlü harfleri çıkarır (a, i, u…).
3 Yaş: Anlaşılır, konuşabilir.
4-5 Yaş: Yan yana iki ünsüzü seslendirebilir (kr, tr, sp…).
6-8 Yaş: Bütün ünlüleri ve ünsüzleri seslendirebilir, aralarındaki farkları ayırt edebilir.

Dilbilgisi Yönünden Gelişmeler:

6-12 Ay: Heceleri tekrarlar (ba ba ba, ma ma ma…).
18-24 Ay: Bir ya da iki sözcüklü tümceler kurar (Bana su ver, demek yerine "su" der.).
24-36 Ay: Üç dört sözcüklük tümceler kurar.
Ad ve eylem tümceleri kullanır.
Zamanları kullanabilir (Yürüyorum, yürüdüm…).
36-48 Ay: Yardımcı fiilleri ve olumsuzları kullanır (Yapmayı istemiyorum…).

Anlam Yönünden Gelişmeler:

9-19 Ay: Anlayacağı ve öğreneceği sözcükler genellikle basit yapılı, somut adlar ve eylemlerdir.

18-24 Ay: İki sözcüklük kombinasyonlar, sahiplik bildiren sözcükler, olumsuz yanıt verme, sorular sorma gibi gelişmeler gösterir.

Oynarken nesneleri, yalancıktan başka bir şey olarak kabul eder (sandalye: araba,el süpürgesi: at…).

" Ve" bağlacını kullanır.

3-4 Yaş: Bir düşünceyi, bütünüyle tek tümceyle ifade edebilir.

"Büyük/küçük" gibi karşılaştırma terimleri, "ben/sen, benim/senin" gibi zamirleri; "neden, niçin" sorularını ve "çünkü" yü kullanabilir.

4-5 Yaş: Basit buyruklara uyabilir (Otur, kalk, sus…)

"Eğer, o zaman" kavramlarını anlayabilir.

6 Yaş: Edilgen yapıların zamanlı kullanımını (kırıldı, dövülmüş…), basit karşıtları (büyük/küçük, uzun/kısa, sıcak/soğuk); bu nedenle, sonra, ama, iyi, sadece, tekrar, hâlâ, henüz değil, o da, üstünde, altında, içinde, yukarı, aşağı… gibi hâl ve durum zarflarını kullanabilir.

Sözcük Dağarcığı Yönünden Gelişmeler:

9. ay: Çocuğun, anadiline ait sözcük dağarcığının ilk gelişimi bu dönemde gerçekleşir.

12-18. ay: Etrafındaki sayılı somut nesneleri sözcük dağarcığını alır.

18-24. ay: Otuz ile başlayan sözcük sayısı her hafta periyodik olarak on yirmi arası artış gösterir.

24-36.ay: Sözcük dağarcığındaki artış hızı katmerli olarak hızlanır. İki yüz ile başlayan sözcük sayısı bine yaklaşır.

3-4. yaş: Sözcük dağarcığındaki artış devam ederken özellikle kişi adıllarını, renkle ve niteleme ile ilgili önadları dağarcığına yerleştirir.

4-7. yaş: Ailesi içinde, dışarıda arkadaş çevresinde ve özellikle anaokuluna giden çocuklar bir toplum içinde bulunmalarından dolayı somut sözcükler yanında soyut sözcük dağarcığı da gelişir. Ayrıca sözcük dağarcığının yanında, sözcüklerin değişik anlamlarını da öğrenerek anlam dağarcıkları da gelişir (Yavuzer, 1999:56-57).

Ekmekçi'ye göre çocukta dil gelişimi 5 evrede ele alınmalıdır:

1.evre (3-6 ay): Ünlüleri çıkarmaya başlarlar.

2.evre (6-12 ay): Bu ünlüleri dudaksıl ve dişsil patlayıcılarla birleştirerek heceler oluştururlar.

3. evre (12-18 ay): Tek sözcüklü kullanımla çok şey anlatmaya çalışırlar.

4. evre (18-24 ay): İki sözcüğü ya da biçimbirimi kullanmaya başlarlar.

5. evre (2-3 yaş): Üç ve daha fazla sözcükle sözceler kullanmaya başlarlar.

Dil Gelişimi

Çocukta Dil Gelişimini, Okul Öncesi Çocukta Dil Gelişimi ve Okul Çağında Çocukta Dil Gelişimi diye ikiye ayırabiliriz.

Okul Öncesi Çocukta Dil Gelişimi

Bebeğin doğumunun ilk günlerinde, fizyolojik bir olay olarak bakabileceğimiz ağlama ile ses çıkarır. İlk ağlama çocuğun acele gereksinimi olan bir nefes almadır. Yeni doğan bir çocuğun ağlaması, konuşma için gerekli olan alıştırmaların göstergesidir. Doğumdan sonraki ilk günlerde alınan soluklar, konuşmanın temelini oluşturur. Ağlama sırasında oluşan ağız, çene, dudak ve dil hareketleri seslerin çıkartılması için yapılan hazırlıklardır. Bebek 2-3 aylık dönemlerde farkında olarak sesler çıkarır. Bilinçli olarak üretilen bu sesler reflekstir; ama çocuk bu üretimden zevk alır. Bu sesler, anlam yönünden de hoşnut veya hoşnutsuzluğu ifade eder. Çocuğun bu dönemde kumrular gibi çıkardığı bu cıvıldamalar, gerçek dile yakın olmayan, zihine dayanan gelişim niteliği taşımayan sözel anlatımlardır (Yavuzer, 1999:23,50).

3.aydan sonra çocuktaki ağlamalar azalır ve ağlamanın yerini birtakım sesler alır. Çocuk bu dönemde "a, e, o" gibi ünlülerle "k, g" gibi gırtlak seslerini çıkarır. Uzmanlar tarafından bu dönemler *Refleks* (0-2 ay) ve *Gıgıldama* (2-4 ay) diye adlandırılır (Turan, 1998:302).

Agulama (4-6 ay) diye adlandırılan dönemde çocuğun çıkardığı sesler tamamen farklılaşır. Çocuk bu dönemde ünlü ve ünsüzleri birleştirerek tekrar etmekten hoşlanır (ma-ma, bi-bi, da-da…). Bu yaptığı vokal jimnastiğidir. Ayrıca bu dönemde "b, p, m" gibi dudak seslerini de çıkarabilir (Turan,1998:303). Altıncı aydan itibaren çocuk farklı bir ses duyduğunda heyecanlanıp tepki verir. Heceleme ve kendi çıkardığı sesleri yineleme ile dil öncesi sesli anlatımlarda bulunur. Heceleme, sözlü bir pratik olduğu için dile gerekli olan

hareketlerin gelişmesi için zemin hazırlar ve ses gelişimini kontrol altında tutarak konuşmayı hızlandırır (Yavuzer, 1999:55,64). Bu dönemde yeni öğrendiği sesleri mırıldanma biçiminde tekrar eder. Anne veya dadısının da bu tekrarlara eşlik etmesi çocuğun hoşuna gider. Çünkü çocuğun çıkardığı bu sesler bir uyarıcıdır ve annenin veya dadısının buna karışması ise uyarıcıyı kuvvetlendirir. Çocuğu ile birlikte agulayan, mırıldanan ve konuşan bir annenin çocuğu, bunları yapmayan bir annenin çocuğu ile karşılaştırılınca çocuğu ile birlikte agulayan, mırıldanan ve konuşan annenin çocuğunun daha erken konuşmaya başladığı görülmüştür (Cole ve Morgan,1975:317-318).

Olgunlaşmamış ve Başkalarının Sesini Taklit Etme (6-10 ay) döneminde ise büyük konuşurken sessizleşir ve dinlerler; karşıdaki susunca heyecanlanır ve bu sesi tekrar etmeye çalışır. Onuncu aya geldiğinde bu taklit bilinçli olarak yapılır (Turan, 1998: 303). Dokuzuncu aydan itibaren iki eş heceyi söyleyecek yetiye erişirler, yapılan hecelemeler sayesinde çocuk ana dilinin özelliklerini tanımaya başlar. Artık sözcükleri anlayabilme yeteneğine ulaşırlar. Çıkardığı bu seslerin, anadiline ait sesler olduğunun farkına vararak bu seslerin üzerinde durur. Anlama kapasitesi hızla artarak 40. haftadan itibaren "hayır"ı anlar. Bu dönemde çocuğa "burada, orada" sözcüklerinin kullanılması ve eylemlerin hareketlerle gösterilmesi tavsiye edilebilinir (Temel ve Şimşek,1998:303; Yavuzer,1999:80).

Ses Sözcükleri (10-12 ay) döneminde karmaşık ve anlaşılmaz sözcüklerle tümce kullanımlarına benzeyen söylemlerde bulunurlar. Ne anlatmaya çalıştığını kullandığı anlaşılmaz seslerden değil de sadece mimik ve tavırlarından anladığımızdan bu dönemde çıkardığı anlaşılmaz seslere "jargon" adı verilmektedir. 12-18 aylık dönemde ise tek sözcükle bir durumu anlatmaya çalışırlar. Örneğin "Bana su ver." yerine "Su" der (Turan,1998:303).
Bazen bir durumu tek sözcükle anlatırken, gerçek sözcük yerine semboller kullanabilir. Sembollerle kullandığı bu sözcükler ise yakıştırma (yansıtma) yoluyla o adı alır (Örneğin, treni "çuf çuf", arabayı "düt" , kediyi "miyav" diye adlandırır). Fakat yetişkinlerin de çocuğun bu tür kullanımlarını destekleyici nitelikte sözcükleri o sembollerle adlandırmaları, çocuğun geçek sözcüğü kullanmasını geciktirebilir (Yavuzer, 1999:98).

Çocuk 12 aylıkken yürümeye başlar. Bu dönemde yürümeye harcadığı enerjiden dolayı sözcük sayısının artımında bir duraklama olur. Fakat yürümeye başladıktan sonra (18-20 aylık) sözcük sayısının artımı hızlanır. Mccarty'a göre de katı yiyecek yemesiyle güçlenen çene kasları ve diş çıkımı da çocuğun dil gelişimini etkileyen etmenlerdir (Mussen,1964:189; Mccarty, 1954:313).

Ekmekçi, çocuğun 14-24 aylık dönemini kapsayan süreçte , çekim eklerinin Türkçe edinimindeki işlevlerini şöyle belirtmiştir:

15-18 aylıkta konuşmaya yeni başlayan çocuk çekim eklerinin önemini anlar ve bunları tek sözcüklerde kullanmaya çalışır. Daha sonra tek sözcükleri birleştirerek tümceler kurmaya çalışır ve çekim eklerini de kullanır. Örneğin çocuk önceleri göstererek "kapı", "kapı-y-ı" der ve sonraları ise " kapı-y-ı aç", "kapıyı açtım" der. Dilin gelişiminde ekleri eylem çekim ekleri ve ad çekim ekleri diye iki gurupta inceleyebiliriz. Eylem çekim eklerinden –EmE (yeterlilik-olumsuz)'yi 15 aylıkken kullanabilir. Kapıyı açamadığı zaman "açamıyorum" anlamında "açamı" der. "-I"yı "-EmE" yerine kullanır.

16. ayda şimdiki zaman ekini kişi belirtmeden kullanır. Genellikle üçüncü tekil kişiyi kullanır; fakat bu kullanım diğer kişileri de kapsar. Bu dönemden itibaren eylemlerin olumsuz hallerini de söyleyebilir.

17. ayda mI soru ekini adlarla kullanır. Çokluk ekini ise +Ar olarak erken bir devrede kullanır.Yine bu ayda ettirgen cümle, 19. ayda edilgen tümceleri kullanabilir. Örneğin anne "Arabana ne oldu?" sorusuna çocuk "Bozuldu", "Resmine ne oldu?" sorusuna da "Yırtıldı" şeklinde yanıt verebilir.

18. ayda geniş zamanı kullanmaya başlar; fakat bu kullanım büyüklerin isteklerine olumuz yanıt vermek amacıyla yapılan kullanımlardır. Örneğin annenin "Kapıyı kapat" isteğine "Kapamam/Gapamam" şeklinde yanıt verebilir.

18. ayda –Im birinci tekil kişi iyelik ekini, 21. ayda üçüncü tekil kişi iyelik ekini,24. ayda ise ikinci tekil kişi iyelik eklerini kullanabilir.

17-19. aylarda duyulan bir olayı başkasına aktarmak amacıyla rivayet edilen geçmiş zamanı (-mIş) kullanır. Fakat bu kullanım büyüğün sorularına yansıtıcı bir biçimde verilen yanıtlardır. Örneğin annenin "Kapı kapanmış mı?" sorusuna çocuk "Kapanmış/Gapanmış" şeklinde yanıt verebilir.

19. ayda geçmiş ve gelecek zaman eklerini kullanmaya başlasa da tam olarak 21.ayda kullanabilir.

18-22 aylık dönemlerde önce "ben" ve "o" kişi adıllarını kullanabilir. 22. aydan sonra da diğer kişi adıllarını kullanabilir.

22. ayda istek kiplerini kullanabilecek erişkinliğe gelir. Örneğin annenin "Ayakkabını giyer misin?" isteğine çocuk "Giyiyim/Giyeyim", annenin "Nereye gidelim?" sorusuna çocuk "Parka gidelim." Diyebilir.

Durum, çokluk, soru ve iyelik diye gruplandırılan ad çekim eklerinden yalın, +I durum ve +A durum eklerini 15. Ayda; +DA durum ekini 19. ayda; +Dan durum ekini de 24. ayda kullanmaya başlar (Ekmekçi, 1987:44-48)

İki ve Üç Sözcük Kullanma (18-36 ay) döneminde özne ve yüklemden oluşan tümceler kullanabilecek yetiye gelirler (Örneğin "Annem çarşıya/mutfağa gitti." yerine "Anne gitti." der.). Bu dönemde henüz iyelik ve hâl eklerini, ilgeç, bağlaç, adıl ve önadları kullanmada zorlanırlar. Birleştirdikleri sözcükler "telgraf konuşması" niteliğindedir. Soru sormak,istek ve buyruklarını ses tonunu kullanarak anlatmaya çalışırlar. Aynı tümceyi farklı ses tonları kullanarak soru, istek ve buyruk halinde kullanabilirler (Turan, 1998:304; Temel, 2000:40-41).

Çocuk iki yaş civarına geldiğinde "telgraf konuşması" dediğimiz sürece girer. Telgraf konuşması, çocuğun anlatmak istediğini en kısa ve öz anlamıyla az sözcüklerle anlatması demektir. Örneğin "Anneciğim lütfen bana bir masal oku." tümcesinde anlatılmak istenen en az ve öz şekliyle söylenecek olursa "anne, masal ve oku" sözcüklerini kullanırız. Bu sözcükler tümcedeki taşınacak bilginin çoğunu oluşturduğu için taşıyıcı konumdadır. "Lütfen, bana, bir" sözcükleri ise az yararlı olduğu için bağlayıcı konumundadır. Çocuk, "Anneciğim, lütfen bana bir masal oku." tümcesini "Anne masal oku." veya "Masal oku." şeklinde söylenebilir. İşte yetişkinlerin de telgraf çekerken daha ucuz olması için az sözcükle tümce oluşturmasından dolayı bu tür çocuk konuşmalarına "telgraf konuşması" deniyor (Gander ve Gardiner, 1993:177)

İki yaşından sonra “ben” duygusu yoğunlaşır ve diğer adılların kullanımı da bu dönemde başlar. Ayrıca “kim, ne, nerede” sorularıyla “niçin, nasıl” soru belirteçleri de bu dönemde kazanılır. Karin S. Tarafından yapılan soru sözcüklü (wh-Questions) sorularının kullanımıyla ilgili araştırmada % 33’ünde “kim”, % 88’inde “ne” soru sözcükleri çıkmıştır. Çocuğun ilk kazandığı soru sözcükleri özne ve nesneye yöneliktir (Temel, 2000: 48).

Dönmez-Baykoç ve Acarlar tarafından 2,5- 4 yaşlar arası çocuklara yapılan uygulamada dil edinimine yönelik şu bulgular tespit edilmiştir:

30-35 aylık dönemde en sık kişi adıllarını, önadlardan niteleme, ilgeçlerden niteleme ve durum ilgeçleri, bağlaç olarak da +dA bağlacının kullanıldığı görülmektedir. Bu dönemdeki çocuklar en çok adın yalın halini kullanırlarken hâl ekleri olarak belirtme (+I), yönelme (+A) hâl eklerini kullanmışlardır. En az ise ayrılma (+Dan) durumunu kullandıkları görülmüştür.

İyelik eklerinin kullanımında en sık birinci ve üçüncü tekil kişi, en seyrek ise ikinci çokluk iyelik eklerini kullandıkları görülmüştür.

Eylemlerde zaman olarak en sık şimdiki zaman ve sırasıyla di’li geçmiş zaman, miş’li geçmiş zaman, buyruk, geniş zaman, istek ve dilek-koşulu kullanırken şart kipini hiç kullanmadıkları görülmüştür. Bileşik çekimlerde ise hikâye, rivayet ve şart sıralaması görülmüştür.

Sözcük gruplarını kullanım sıklığında ise önad tamlaması, ad tamlaması, ilgeç grubu, tekrar grubu ve bağlama grubu şeklinde sıralama görülmüştür.

Çeşitlerine göre cümlelerin kullanımında ise:

Yapılarına göre cümle çeşitleri kullanım sıklığında en çok yalın tümce kullanılmıştır. Bileşik ve sıralı cümleler çok az kullanılmıştır. Anlamına göre cümle çeşitlerinin kullanımında en sık olumlu cümle ve soru cümlesi kullanılmıştır. Olumsuz cümle kullanımı ise fazla görülmemiştir. Dizilişlerine göre cümle çeşitlerinde; özellikle erkeklerde kurallı, kızlarda ise devrik tümceler gözlenmiştir (Dönmez-Baykoç ve Acarlar, 1992:168-177).

Psikolinguistik ve Etkileşimci kurama göre çocuk, dil edinimine hazır, beyni donatılmış bir şekilde dünyaya gelir. Bu donanmışlık, çocuk üç yaşına geldikten sonra aktif hale gelir. Çocuk artık kısa tümceler de olsa konuşabilir, sözcük dağarcığı artık dolmaya başlar, karşısındakinin söylediklerini anlayabilir.

Çocukta üç yaşından itibaren merak ve öğrenme isteği artar. Çocuk, Bu dönemlerde oynarken kendi kendine konuşur. Bu konuşmalar sırasında kiminle ve ne konuştuğu, dinlenip dinlenmediği çocuk için önemli değildir. Bu dönemde yeni sözcüklere karşı duyarlı ve dili büyük bir istekle kullanmaya arzulu olur. Merak duygusu artarak bir olayı bıkmadan defalarca dinler. Renkler hakkındaki kavramları bilir ve belirli sözcüklerin renk adları olduğunu bilebilir. Ancak hangi adın hangi renge ait olduğunu bilmeyebilir (Yavuzer,1999:193-194).

Çocuk üç yaşından itibaren aile ortamında geçen birtakım sözcükleri anlar ve bu konuşmaları taklit yoluyla öğrenebilir. Çocuklara çevresi, onlar için bir ortamdır. Duygu yüklü ve zihni gelişimin geri olduğu ilk aylar ve yıllarda büyüklerini bilinçsiz olarak öykünürler. Onların davranışlarını yinelerler. Üç yaşın sonuna doğru artık daha bilinçli bir

şekilde büyüklerine benzemeye özenirler (Ercan, 2000:45). Sebep- sonuç ilişkisi içindeki düşünceleri az sözcüklerle dile aktarabilir. Dört yaşında konuşma, anlama ve anlatma biraz daha gelişir. Çok soru sorarak çok şey öğrenme merakı başlar. Büyüklerini taklit etmek çocuklar için bir zevktir (Karakuş,1997:376).

Çocuk, dört yaşından sonra altı, yedi, sekiz sözcükten oluşan tümceler kurmaya başlar. En çok kullandığı sözcük türleri eylem, ad, adıl, belirteç, önad, bağlaç; en az kullandığı sözcükler ise ilgeç ve ünlemlerdir.

Çocuğun ilk yıllardaki konuşmasının yönü kendisidir. Kendi kendine konuşur, kendi sorar, kendi cevaplar. Çocuk ilk yıllarda ihtiyaçlarını sağlamak için başkasıyla yaptığı konuşmalar dışında; başkasının kendisiyle konuştuğunu ve kendisini dinlediğini bilemez. Çocuk hoşlandığı için bir başkasıyla konuşur; fakat karşıdakinin dinleyip dinlemediği çocuk için önemli değildir. Çocuk bu haliyle "sesli düşünür" gibidir. Çocukta sesli düşünürlük beş altı yaşına kadar devam eder. Beş altı yaşından itibaren artık başkasıyla konuştuğunun ve başkası tarafından dinlendiğinin farkındadır. Konuşmanın yönü kendisi değil artık bir başkasıdır (Başaran, 1969:83).

Okul Çağındaki Çocukta Dil Gelişimi

Çocuk altı yedi yaşına kadar sadece ailesi içinde kaldığı için dil gelişimi sınırlı ve belli olanaklar içinde olur. Okul öncesi dönemdeki dil gelişiminde ailenin önemi çok büyüktür. Ailenin ekonomik durumu, öğrenim durumu, yaşadığı çevre, çocuk sayısı gibi etmenler de çocuğun dil gelişimini önemli ölçüde etkiler. Örneğin anaokuluna giden bir çocukla gitmeyen bir çocuğun; ailenin tek çocuğu olanla çok çocuktan birinin olması; ailesi tarafından oyuncak, gezip görme olanağına sahip olanla olmayan çocuğun; ailesi şehir merkezinde yaşayanla köyde yaşayan bir çocuğun dil gelişimi eşit olamaz.

Yukarıda sayılan bu gibi nedenlerden dolayı okul çağındaki çocuklar aynı dil seviyesine değillerdir. Yedi yaşından sonraki dil gelişiminde sorumluluk aileden okula ve dolayısıyla öğretmene geçer. Okul bu farklılığı eşitlemek için değişik yöntemler uygulamaktadır. Örneğin öğrenciler seviyelerine göre sınıflara ayrılmaktadır. Çünkü okul öncesi eğitimi almış bir çocuk bazı şeyleri (abeceleri tanıma, okuyabilme gibi.) halletmiş olarak okula gelmektedir. Dolayısıyla bu çocukların dil seviyeleri oldukça üst seviyededir.

Yedi yaşına kadar çocuk, ailesinde akıcı bir şekilde sözlü dili edinir. Bu dönemden sonra da yazı dilini öğrenmeye başlar. Okuma yazma, sözlü dile göre farklı beceriler ve zihine dayanan işlevler gerektirir. Yazı dilini öğrenebilmek için de; dilin seslerini gösteren harfleri doğru tanımak, art arda gelen harflerin seslerini birbirine eklemek, bu işlemi de anlamayı engellemeyecek kadar kısa bir sürede yapabilmek gerekir. Sözlü dil edinimi işitme yoluyla, yazılı dil öğretimi de görme yoluyla gelen bilgilere dayanır (Şahin,1979:177).

Yedi ile dokuz yaş arasındaki çocuklar okuma yazma sorununu çözmüş, birbirine yakın bazı kavramları ayırabilirler (elma ile armut, minibüs ile taksi). Kavramları sınıflandırma yetisi de gelişmiştir. Bu devrede büyük puntolu gazete haberini, tabelaları ve hikâye-masalları okuyabilirler.

Çocuk on iki yaşında ilköğretimin birinci kısmını bitirmiş ve ikinci kısmına yani ortaokula başlamak üzere olacaktır. Bu dönemde çocukluk devresi tamamlanmış buraya kadar

tek öğretmenden aldığı dersleri artık ayrı ayrı öğretmenlerden alacak. Türkçe dersinin de ayrı öğretmeni olacak ve anadili öğretimi özele indirgenmiş olacak

On üç yaş civarında masal zevki biter. Artık gerçekler üzerine yönelirler. Doğa, fen ve hayvanlara yönelik konulara, kahramanların yaşamöykülerine ilgi gösterirler. Uzun romanları değil de kısa hikâye ve yazıları okurlar. Derme merakı başladığı için büyüklerin bundan yararlanarak kitaplık kurmaya yöneltilmelidir (Göğüş, 1978:17).

Amerikalı eğitimci Ruesch'e göre çocukta dil gelişiminin şöyle bir özelliği daha var: "*Çocuk 2,5 yaşında tek kişi ile, 6-12 yaşında bir grup içinde, 12-18 yaş arasında karşı cins ile, 18 yaşından sonra büyüklerle konuşmadan zevk alır.*" (Aktaran Göğüş, 1978:23).

Çocukta Sözlük (Sözcük Dağarcığı) Gelişimi

Çocukta Dil Gelişimi, kendini oluşturan öğelerin eşit şekildeki gelişimiyle olur. Yani önce çocukta, dil gelişimi ve sırasıyla sözlük gelişimi, kavram gelişimi olmaz. Dil gelişimi gerçekleşirken buna paralel olarak da sözlük ve kavram gelişimi de gerçekleşir. Çocukta Dil Gelişimini oluşturan bütün öğeler birbirini tamamlayan unsurlardır.

On beş aylık bir çocuk on sözcüklü, on sekiz aylık bir çocuk otuz ile elli sözcüklü, yirmi aylık bir çocuk elli ve daha fazla sözcüklü bir dağarcığa sahiptir. 18-24 aylar döneminde her hafta çocuğun dağarcığına 10-20 sözcük eklenir. Bu dönemde, çoğu genelleyici olmak üzere çocuğun anlamlı olarak kullandığı sözcük 20 ile 100 arasındadır. Bu dönemde çocuğun ilkel dilbilgisi başlar ve dilbilgisi yapısının da temelini oluşturur (Yavuzer, 1999:159).

İki üç yaşlar arası çocukta sözcük dağarcığının en hızlı arttığı dönemdir. Abecedeki seslerin yirmiye yakınını kullanabilir. Turan tarafından *Gramer Kurallarına Uygun Konuşma* dönemi olarak adlandırılan bu süreçte; otuz aylıkken iki yüz ile üç yüz civarında olan sözcük dağarcığı üç yaşından sonra dokuz yüz ve binlere doğru yükselir. Bu süreçteki sözcük artış hızı diğer süreçlere göre on kat daha hızlıdır. Fakat dağarcığında sahip olduğu sözcüklerin hepsini kullanamazlar (Turan, 1998:305). Çocuksu özellikli dört ve daha fazla sözcüklü tümce kurabilirler. Dilin temel yapılarını öğrenip kendisini iyi bir şekilde ifade edebilirler. "Ne, kim," sorularını sık sorarlar ve "ben, beni, bana, sen" adıllarını kullanırlar (Kıran, 2001:274).

Beş yaşında anlama yetisini geliştirmek için anlamadığı sözcüklerin anlamını sorarak öğrenme gereksinimini giderir. Bu evrelerde düşünme gelişimi de olduğu için imge kurabilir ve dağarcığındaki soyut sözcükler artabilir. Arkadaşlık ilişkileri başlar ve arkadaşlık duygularına ait sözcük dağarcığı (küsmek, barışmak, kavga…) gelişir. Sözcük dağarcığı iki bine ulaşır. Beş-altı yaşlarında çocuk için dil kolay ve doğru kullanılan bir araç haline gelir. Konuşmalarında kendini över (Karakuş, 1997: 376).

"Uluslararası Çocuk Birliği Komitesi" birinci sınıfa başlamadan evvel çocukların kullandığı 489555 sözcüğün analizini yapmış ve bunların içinde 7186 değişik sözcük bulunmuştur. Bu çalışmayı esas tutarak, komite ilk derlemede yedi veya yedi defadan fazla geçen sözcükleri gösteren 2596 sözcüklük bir liste basmıştır (Cole ve Morgan, 1975:324).

Bir çocuk ilkokula başladığı zaman, artık kendi dilinin tüm sesletim düzenini ve dil düzeneği kurallarını en yetkin bir biçimde kavramış ve özümsemiş olmaktadır. Fakat sözlük bakımından yaşamı boyunca yeni sözcükleri ve deyimleri dağarcığına depolamak zorundadır. Sesletim düzeneği ve dil düzeneği sınırlı sayıda olup öğrenildikten sonra yenileri

gerekmeyeceği için açık halka konumundadır. Ayrıca sesletim düzeneği ve dil düzeneği bakımından bilgi fazla olduğunda kısıtlamaya gidilirse de; sözlük bakımından bilgi fazlalığı olduğunda böyle bir kısıtlamaya gidilmez, daha da genişlemeye yeni bilgiler eklemeye gidilir (Başkan, 1983:141-142).

On ile on iki yaşlar arasında okuma sorununu çözmüş durumdadırlar. Okuma eylemini vakit geçirmek için yapar ve okuduğunu anlatabilirler. Soyut ve somut sözcükler arasındaki farkı görürler. Sözcük dağarcığı üç bin ile altı bin arası değişir (Karakuş, 1997:377).

İnsanın sözcük dağarcığı etken ve edilgen diye ikiye ayrılır. Etken sözlükçe görerek ve bilerek öğrenilen sözlükçelerden oluşur. Edilgen sözlükçenin etken sözlükçeye göre daha kapsamlı olması kişi tarafından kullanılmayan ve kontrol edilemeyen bir gücü gösterir (Dewey, 1988:2006).

Çocukta Anlam ve Kavram Gelişimi

Çocuk zamanla sözcük dağarcığını geliştirirken aynı zamanda bir sözcüğün birden fazla anlama da sahip olduğunu öğrenir. Sözcük dağarcığı geliştikçe anlam gelişimi de büyür. Anlam gelişimi, çocuğa bizzat nesne-anlam ilişkisi içinde gösterilerek ya da açıklanarak sağlanır. “Kara” sözcüğünü ilk başta renk olarak öğrenen çocuk kötü bir haberi “kara haber olarak duyduğunda karanın başka anlamlara da geleceğini öğrenecektir.

Varlıkların ve eylemlerin adları öğrenilerek çocukta dil gelişimi sağlanırken kavram gelişimi de sağlanır. İnsan ancak kendi anadilinde kazandığı kavramları geliştirebilir ve bunlarla düşünerek sorun çözümünde başarılı olabilir (Kucur, 1997:41).

Çocuk ilk başta nesne ve eylemleri genel anlamda bilir. Çocuğun öğrendiği nesne ve eylem adı çoğaldıkça bunlar arasında bir ayırım yapabilir ve bunları özele indirgeyebilir. Çocukların çevrelerindeki nesnelerin adını öğrenmekten aldıkları zevk, onlar için anlamların tanınmış kişiliklere büründüğünü, eşya ile olan ilişkilerin fizikî dünyadan aydın dünyaya geçtiğini gösterir (Dewey, 1998:200).

Çocuk okul öncesi dönemde dar bir çevrede bulunduğu için gözle görülür bir kavram gelişimi olmaz. Okul öncesi dönemde çocuğun kavram gelişimini sağlayacak en etkin yol, ona bir şeyler anlatmak ve anlatılarda geçen nesneleri somut olarak göstermektedir. Okul öncesi çocuklar için masal en iyi anlatı türüdür. Masallar içerisinde de hayvan masalları çocuklar için vazgeçilmez bir anlatı türüdür. İşte bu masallar aracılığıyla çocukta kavram gelişimi etkinleşir.

Örneğin belli bir yaşa kadar kediden başka hayvan görmediği için çocukta hayvan kavramı olmaz. Yani kedi, çocuk için kedidir, hayvan değildir. Fakat çocuk zamanla tavuk, inek, eşek, at gibi başka hayvanları da gördüğü veya duyduğu zaman hayvanın genel bir kavram olduğunu ve bunların (at, eşek, inek…) aynı zamanda birer hayvan türü olduğunu kavrar (Başaran, 1969:85).

Yine çocukta yüz- eylemi, bulunduğu yaşa kadarki zamanda hangi anlamda öğrendiyse odur. Yüz- eyleminin diğer anlamlarını bilemez. Fakat zamanla yüz- eyleminin birden çok anlamının olduğunu ve bunu da kullandığı bağlama göre hangi anlamda söylendiğini zamanla kavrayabilir.

Çocuk okul dönemiyle birlikte daha geniş ve hareketli bir çevreye girdiği için kavram gelişiminde okul öncesi dönemine göre hızlanma olur. Çocukta şekil ve renk kavramı okul öncesi dönemde gelişir; ancak şekilleri ve renkleri ayırt edebilme gelişimi henüz tamamlanmamıştır (Başaran, 1969: 86).

Çocuktaki bilişsel gelişme ile çocuk "Somut İşlem Devresi" denilen 7-11 yaş dönemine girdiğinde bilişsel şemalar kurar. Çocuk, bu dönemde bir olayı değişik yönleriyle düşünebilir, gruplama ve sınıflama yapabilir. Bu ise mantık işlemlerinin temelini oluşturur. 11-16 yaşlarını kapsayan "Soyut İşlem Devresi"nde ise çocuk, soyutlamalar yaparak denenceler kurabilir, neden-sonuç ilişkisinden sonuçlar çıkarabilir (Alpöge, 1991: 68)

Okul çağındaki çocuklara sayı kavramı varlıklarla ilişkilendirilerek sağlanabilir: İki kalem, dört kız, altı sandalye gibi. Daha sonraki yıllarda (İlköğretim ikinci sınıftan itibaren) varlıklarla ilişkilendirilerek sağlanan somut haldeki sayı kavramı hızlı bir gelişme ile soyut hale geçer. Yine okul çağındaki (birinci sınıf) çocuklarda "dün, bugün, yarın" gibi basit zaman kavramları bilinir. Ancak mevsim ve yıllara dayalı uzun zaman kavramları ve saat dakika gibi kısa zamana dayalı zaman kavramları henüz bilinemez (Başaran, 1969:87).

Piaget, çocuklarda kavram gelişiminin özümleme ve uyma yoluyla gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Özümseme, herhangi bir yeni durumda çocuklar bu durumu anlamakta var olan kavramlarını kullanmasıdır. Eğer bu kavramların yetersiz olduğu hissedilip bu kavramlarda küçük değişiklik yapılırsa bu durumu da uyma olarak adlandırıyoruz (Gander ve Gardiner, 1993:247).

Çocuğun yaşına göre konuşması da doğru orantılı olarak artmaktadır. Fakat özellikle dokuz yaşından itibaren konuşma-okuma-anlamını verme aralarında bir değişkenlik görülür. Çünkü çocuk, belli bir yaştan sonra dağarcığındaki ve okuduğu her sözcüğün anlamını bilir; ama kullanamaz (Cole ve Morgan, 1997: 325).

Çocukta Dil Gelişimine Yönelik Kuramlar

Çocukta Dil Gelişimiyle ilgili olarak değişik kurumlar ve bu kurumların savunucuları farklı hatta birbirinin tersi görüşler ortaya atmışlardır. Şimdi bu kuramlara ve çocukta dil gelişimiyle ilgi görüşlerini kısaca şöyle belirtebiliriz:

Davranış Kuramı

Bu kurama göre dil pekiştirmeyle gelişir. Skinner'e göre çocuktaki dile özgü gelişmelere yönelik davranışı, çevresindeki kişiler tarafından desteklendiği için dil öğrenimi gerçekleşir. Yani dil, taklit yoluyla öğrenilir ve bu taklitçilik aile tarafından pekiştirilerek gelişir. Örneğin çocuk "baa" der ve çocuğun bu demecine karşılık aile üyeleri pekiştirme yaparak çocuğun da yinelemeleriyle "baba" şeklini alır (Dönmez ve Arı, 1987:37). Davranışsalcılara göre dilin öğrenilmesinde "taklit, pekiştirme ve tekrar" önemlidir.

Davranışçıların bu görüşünü, A. Staats da; Pavlov'un köpeğe uyguladığı klasik koşullamayı çocukta sözcük kazanımına uygulayarak desteklemeye çalışmıştır. Bilindiği gibi Pavlov, köpeğe yiyecek gösterildiğinde (koşulsuz uyaran) köpek tükrük salgılamıştı. Buradaki salgı koşulsuz yani öğretilmemiş tepkidir. Pavlov yiyecek gösterip arkasından zil çalıyordu.

Daha sonraki uygulamalarında ise yiyecek göstermeden zil çaldığında köpeğin salgı çıkardığını gördü. Klasik koşullama dediğimiz bu uygulamada zil koşullu uyarandır.

Staats'a göre de klasik koşullamadan hareketle çocuğun bir sözcüğün anlamını kazanmasında aynı süreç geçerlidir. Bir nesneye tekrar tekrar bağlanan bir sözcük koşullu uyaran olmakta ve anlamı meydana çıkardığı içe özgü duyguda ve duygu yüklü tepkilerde yatmaktadır (Aktaran Gander ve Gardiner, 1993: 185)

" Öğrenme Kuramı" da diyebileceğimiz davranışçıların bu görüşüne göre anne, baba ve toplumu özgü çevre bebeğin dilini biçimlendirir. Bebeklik çağında çocuğun anne baba ve çevresinden duyduğu sesler hiçbir anlam taşımaz. Fakat çocuk bu sesleri devamlı duyduğunda zamanla pekiştirir ve sesler çocuk tarafından anlaşılır.

Bu kuramın diğer bir savunucusu E. Thorndike' ye göre; çocuk çevrenin tepkilerinden etkilenerek başlarda sesletilmediği sözcükler arasından seçim yapar (Kıran, 2001:274).

Bu kurama göre taklit de dil kazanımında önemli bir yere sahiptir. Çocuklar için her yetişkin gizli bir modeldir. Bu yüzden özellikle anne ve babanın iyi bir model olması için çocuğun yanında hareketlerine ve konuşmalarına dikkat etmesi gerekir. Taklit çocuğun daha önce kazandığı dili kazandırır (Gander ve Gardiner, 1993: 188). Örneğin çocuk daha önce öğrendiği "kedi" veya miyav sözcüğünün sesletimine pek hakim değildir. Fakat masallar aracılığıyla bu sözcükler iyi bir model tarafından söylendiğinde çocuk artık "dedi" veya "mavv" alışkanlığını bırakır.

Çocuğun dilinin gelişiminde pekiştirme, biçimlendirme ve model olma aracılığıyla toplumu özgü çevrenin etkisi çok fazladır. Bu yüzden bazı ana ve babalar çocuğun her hareketinden sonra içtenlik, beğeni ve sevecenlikle sözel tepki vererek çocuğun dil gelişimini olumlu yönden etkilerken; bazı anne ve babalar hiç konuşmayarak dil gelişimini olumlu yönde etkileyemiyorlar. Bu durum çocukta dil gelişimini olumlu veya olumsuz yönden etkilemektedir.

Bilişsel Kuram

Bilişsel gelişim, kavramların, düşünme yeteneklerinin, belleğin, akıl ve yürütmenin ve başka çeşitli iç zihinî işlevlerin gelişimini tanımlar. Bilişsel kuramda, çocuklar sözcükleri bulamadıkları ya da sesletimleyemedikleri zaman onları kendileri yaratırlar (Gander ve Gardiner, 1993:133, 193). Bilişselcilere göre her yeni öğrenme kendisinden önceki öğrenmelere dayalı, kendinden sonraki öğrenmelerin de hazırlayıcısıdır (Sever, 2000:31).

Bu kurama göre dil, çocuğun çevresindeki nesneler ve etkinliklerden oluşan bir uyarıcıdır. Çocuk önce bu uyarıcıdaki değişmezleri algılar (Bu değişmezler nesne ve etkinliklere verilen adlardır). Çocuk, zamanla bilişsel açıdan gelişip çevresindeki ayrıntıları algılamaya başladığında dildeki ayrıntıları da algılar. Çocuk önceleri hâl eklerini kullanamazken sonraları bu hâl eklerinin ayırt ediciliğini anlar ve bilişsel bir şekilde kullanır. Örneğin önceleri "Top ver" derken sonraları "Topu ver"i kullanır (Lecompte, 1980:155).

Dilbilim (Psikolenguistik) Kuramı ve Noam Chomsky

“ Üretme Kuramı” da diyebileceğimiz bu görüşün savunucuları N. Chomsky ve Lenneberg’tir. Bu kurama göre insan yavrusu dil gelişimine güçlü bir yatkınlıkla ve konuşulanı hemen kapacak nörolojik gizli güçle doğar. Çocuk, dil gelişiminde tümce öğrenmez; sözcükleri öğrenir. Dil sistemlidir ve tümcelerle kurulurken sözcükler raslantıyla bir araya gelmezler. Çocuk “Anne, bana masal oku.” tümcesini “Masal, anne bana oku.” diyemez. Dağarcığındaki sözcükleri düzene koyarak anlamlı bir tümce oluşturabilir. Üretme kuramı; insanın konuşmasını, dili çözümleme ve dilin yapısını keşfetmek yalnızca insana özgü, güçlü bir doğuştan gelen yetenek olarak görür. Papağanlar bile belleklerindeki tümcelerle konuşabilir; ama anlamlı ve zekice bir konuşma yapmazlar (Gander ve Gadrine,1993:179-183).

Dilbilim, dili inceler ve betimler. Yapılan bu betimlemelerle dil öğretimi sağlanacaktır. Fakat ruhbilim ve toplumdilbilimin yardımları olmadan dil öğretiminde istenilen sonuca varılamaz. Örneğin hangi yaştaki çocukların hangi konuları ve ne tür sözleri içeren kitapları saptamadan dil öğretimi gerçekleştirilemez. Ruhbilim, ruhdilbilim ve toplumdilbilim “eğitim dilbilim”i tamamlayan dallardır. Dilbilim de eğitim dilbilim aracılığıyla hem anadili öğretimini hem de yabancı dil öğretimini gerçekleştirir (İmer,1990: 874-875).

Chomsky’ye göre çocuk, çevresinde konuşulan dili içselleşirir, kuralları anlar ve daha sonra dilbilgisi kurallarına uygun konuşabilir. Çocuklar, dilin derin ve yüzeysel olmak üzere iki tür yapısını kavrarlar. Derin yapı, yazılı ve sözlü dildeki soyut anlamla ilgilidir; yani konuşanın anlatmak istediğini, niyetini içerir. Yüzeysel yapı, tümcenin dilbilgisi yapısıyla ilgilidir ve sesletimlenen sözcükleri içerir. Çocuklar dil öğrenirken önce soyut olarak seslerin anlamlarını kavrarlar daha sonra onları yüzeysel yapılar halline dönüştürerek konuşurlar (Beydoğan, 2001: 20).

Üretme kuramından hareketle N. Chomsky’nin kendisinin oluşturduğu “Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi” dil gelişiminin öğrenmeden öte büyümeyle ilgili olduğunu belirtir. Dil edimine hazır donatılmış halde gelen beyin ve diğer organlar geliştikçe dil edinimi de artar. İnsanlar genetik olarak Evrensel Dilbilgisi’ne sahiptir. Bir dili öğrenen bir çocuğun her dili öğrenebilmesi, çocuğun biyolojik özelliklerinin belirli bir dili öğrenmeye uygun olduğunu gösteren bulgunun olmayışı Evrensel Dilbilgisi’nin varlığını gösterir (Sert, 2001:177-178).

Diğer Kuramlar

Çocukta Dil Gelişimini açıklayan yukarıdaki kuramlardan başka Sosyolenguistik Kuram, Etkileşimci Kuram da bulunmaktadır.

Davranışsalcıların görüşlerine yakın olan Morris ve Bruner’in Sosyolenguistik Kuramına göre çocuklar, başkalarının davranışlarını yönlendirmek ve sosyalleşmek için dil öğrenirler.

Davranışçıların, bilişselcilerin ve dilbilimcilerin bileşimi olan Bloom ve Lahey’in Etkileşimci Kuramına göre de; çocukların dil öğrenimine donanımlı doğdukları ve çevrenin etkisiyle dili öğrendikleri savunulmaktadır. Onlara göre “*dilin gelişmesinde isimlerin ima ettiklerinden çok daha fazla şey gösterdiği, bunun da iletişim içinde görülebileceği*” (Beydoğan, 2001:20)dir.

Çocukta Dil Gelişimini Etkileyen Hususlar

Çocukta Dil Gelişimi tamamlanırken birtakım etmenler, bu gelişimi olumlu ya da olumsuz yönde etkiler. Ekmekçi'nin değindiği bu etmenler kısaca şöyle özetlenebilir:

a. Doğuştancılık: Chomsky tarafından savunulan bu kurama göre çocuk doğarken dil edinme mekanizmasıyla donatılmış bir konumdadır.
b. Öykünme: Çocuklar, konuşma çağına geldiklerinde, dildeki yeni sözcüğü ya da sözceyi büyüklerinden duydukları şekilde tekrarlamaya çalışırlar. Yapılan araştırmalar, öykünmenin dil gelişiminden öte sözcük gelişimine yardımcı olduğunu göstermektedir.
c. Pekiştirme: Çocuğun kullandığı anlaşılır sözcük ve sözceler büyükler tarafından olumlu yönde cesaretlendirildiğinde Çocukta Dil Gelişimi daha çabuk olur. Aynı şekilde yanlış kullanımlar da devamlı düzeltildiğinde dil gelişimi hızlanmaktadır.
d. Çocuğun Genelleme Yetisi: Çocuk, kendince geliştirdiği genellemeler sonucu değişik sözcükler türetebilir. Örneğin annenin annesine "anneanne" babanın annesine "babaanne" deniyorsa; çocuk genelleme yaparak annenin babasına "annebaba" ya da "babanın babasına "babababa" diyebilir. Fakat çocuk bazı durumları fark edecek duruma geldiğinde bu kullanımları genelleme dışında tutabilir.
e. Dilin Yapısı: Öğelerin dizilişi bakımından Türkçe özne-nesne-eylem (ÖNE) dillerine girmektedir. Türkçede bu öğelerin sırası değiştiğinde (yani ÖEN, NÖE), anlamda bir değişme olmaz. Fakat ÖEN dillerine giren İngilizcede aynı durum söz konusu olduğunda anlam değişebilmektedir. Bu durum ise çocuğun dil gelişimini etkilemektedir. Örneğin Türkçede "Kedi fareyi yedi." ile "Fareyi kedi yedi." arasında anlam farkı yoktur. Fakat İngilizcede ise "The cat ate the mouse." ile "The mouse ate the cat." arasında anlam farkı vardır. Birinci de kedi fareyi yer iken ikincide fare kediyi yiyor.
f. Biliş ve Dil İlişkisi: Çocuğa çevresindeki nesnelerle ilgili tümce ya da sözcükler kullanılmadığında bu tümce ve sözcükler çocuk için soyut kalacaktır. Çocuğa sözcük ya da sözceler öğretilirken çevresindeki somut örneklerle dil bilincini kavratmalıyız.
g. Bireye özgü Alıştırma: Çocuk, toplum içinde konuşulanları veya kendisine yönelik yapılan konuşmaları yalnız kaldığında uygulayabilir ve tekrarlar. Piaget, çocuğun yalnız kaldığında kendi kendine konuştuğunu, dili sadece iletişim amaçlı değil; dilin yapısını ses dizimini araştırıp bulmak için de kullandığını ifade etmiştir (Piaget, 1955:26).
h. Anlama ve Anlatım Yetisi: Çocuk, önce anlama yetisine erişir, sonra anlatma yetisine erişir. Çocuk anlatılan masalları anlayarak zevkle dinler. Ama anladığını anlatmamızı istediğimizde zorlanır. Çocuğun yaşı ilerledikçe bu yetiler arasındaki fark da kapanır.
i. Dil Girdisi ve Etkileşim: Bazı araştırmacılara göre büyüklerin konuşma biçimi çocuğun dil gelişimini etkiler. Bu yüzden, çocuğun anlaması açısından annelerin, konuşmalarını daha basite indirgedikleri görülmektedir. Çocukların anlayabildikleri dil girdileri belli olduğu için büyüklerin etkileşim için buna göre davranmaları gerekmektedir.
j. Beyinle İlgili Kısıtlamalar: Çocukta Dil Gelişimi, beyin hücrelerindeki gelişime paralel olarak hız kazanır. 2-3 yaşlarındaki bir çocuk ile 9-10 yaşlarındaki bir çocuğun dil gelişimi aynı hızda değildir. Küçük yaştaki çocukların sözce uzunlukları ve sözcük dağarcıkları kısıtlıdır. Dil gelişimi beynin sol tarafında

gerçekleşir; fakat kaza sonucu zedelenen sol yarımkürenin bu işlevini sağ yarımküre alır (Ekmekçi, 1995:48-59).

Dil gelişimi anne karnında başlayıp ömür boyu süren bir süreçtir. Bu süreç bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlıdır. Bu halkalardaki herhangi bir eksiklik veya zayıflık ileriki süreçte bireyin kendini ifade etme noktasında sıkıntılar yaşamasına sebep olacaktır. Örneğin kavram geliştirme sürecinde yapılan hatalar çocukta yanlış genellemelere yol açacaktır. 0-12 yaş arasında dil gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlayamayan çocuklar daha sonraki yaşlarda özellikle soyut kavramları anlayıp öğrenmede güçlük çekmektedirler. Çünkü soyut kavramların öğrenimi somut kavramların öğrenimine bağlıdır. Somut kavramların öğrenme sürecinin en yoğun olarak yaşandığı 0-12 yaş dönemini düşündüğümüzde, bu evrenin ne kadar önemli olduğunun farkına varabiliriz.

HAYVAN MASALLARI VE KAVRAM ÖĞRETİMİ

Masallar
Masalın Tanımı

İnsanlığın tarihi kadar eskiye dayanan masalın pek çok tanımı vardır. Masallar her alanda ve her bilim adamının elinde ışık tutacak bir malzeme olduğu için farklı gözlerle bakılmış, ve masala farklı tanımlar verilmiştir.

Masalın köken bakımından Arapça bir sözcük olan "mesel"den geldiği bilinmektedir. Devellioğlu'nda (1996:625) meseli "*dokunaklı ve manalı söz, terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikaye"* olarak görmekteyiz. Gerçekten de masalları özellikle çocuk edebiyatında "ahlaka faydalı, yararlı" birer tür amaçlı kullanıldığını görmekteyiz. Mesel olan bu sözcüğün Türkçenin bazı ağız özelliklerine de uyarak "masal, matal, metel" olarak kullanıldığı görülmektedir. Tezel (1968:447) masalın öz Türkçe karşılığı olarak "ötkünç" sözcüğünü önermiş ve kullanmışsa da Sakaoğlu (2002:7) bu karşılığın masalı karşılayamayacağını söylemiştir.

Sakaoğlu (2002:4) masalı "*kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cerayan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri, inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür"* diyerek masalların "inandırabilirlik" özelliğine değinmiş ve bir bakıma roman/hikâyenin kaynaklığına işaret etmiştir. Öte yandan Borotav (1973:80) masalı "*nesirle söylenmiş, hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı"* biçiminde tanımlamışsa da; özellikle La Fontaine türü ve yapay hayvan masallarında "nesirle söylenmiş"lik özelliğini görmemekteyiz.

Masalın Tarihçesi ve Kaynakçası

İnsanlığın tarihi kadar eski masalların ilk ne zaman anlatıldı bilinmemektedir. Acaba masal, "ilk insanların konuşmayı öğrendikten sonra mı ortaya çıkmış?" yoksa "insanlığın tarihinden uzun bir süre sonra mı ortaya çıkmış?" sorularına Tezel (1968:448), "*masal ilk insan topluluklarından doğmuştur."* biçiminde örtük bir anlatımla açıklamışsa da; konuyla ilgili uzmanların hep araştırma konusu olmuştur. Fakat masalın, yazının bulunuşundan önce de var olduğu uzmanlarca ortak görüş idi.

Grimm kardeşlere göre (aktaran Yardımcı ve Tuncer, 2002:80) masalların kaynakları şu iki görüş altında toplanmıştır:

Hint Avrupa Teorisi, II. Parçalanmış Mitler Teorisi.
Grim kardeşlerin bu teorisine dayanan bazı araştırmacılar ise masalların kaynaklarını;
Hint Avrupa uygarlığının mirası olarak gören Mitolojik Görüş,
Hindistan' dan diğer ülkelere yayılan Hindoloji Görüşü,
Masalları ilkel hayatın birer kalıntıları olarak kabul eden Antropolojik Görüş
olarak göstermişlerdir.

Withelm Grimm' in öncülüğünü yaptığı Mitolojik Görüşün son temsilcilerinden Emanuel Casquen; masalların birkaç büyük merkezden dünyaya yayıldığını, Hindistan'ın ise merkezlerden biri olabileceğini savunmuştur. Hindolojik Görüşün savunucularından Theodor Benfey (aktaranlar Çobanoğlu, 1999:90; Yaman, 2001:6-7) ise masalların Hindistan'dan dünyaya üç yolla yayıldığını; birinci yol olarak "masallar yedinci yüzyıldandan önce sözlü anlatım geleneği ile Batıya (D.Akdeniz'den İspanya'ya, Endülüs Emevilerine)) kadar ulaştılar", ikinci yol "onuncu yüzyıldan sonra bazı masalların Müslümanlarla birlikte Avrupa'ya kadar geldiklerini", üçüncü yol olarak da "Çin, Türkistan ve Anadolu üzerinden İstanbul, Balkanlar ve oradan da Avrupa'ya taşındığını". belirtirken, Fin Okulunun savunularından Kaarle Krohn, Tarih-Coğrafya metoduna dayanarak masalların kaynağını, "*insan topluluklarının çeşitli nedenlerle yer değiştirmesi sonucunda belli bir bölgenin kültür birikiminin diğer bölgelere taşındığı ve bu yayılmanın ağızdan ağıza anlatılarak gerçekleştiği"*(Yaman, 2001:7) biçiminde belirtmiştir.

Masal ilk önce ataların, kahramanlıklarını küçük topluluklara anlatmasıyla başlamış, bu anlatılar ağızdan ağza geçerek, topluluğun da artmasıyla aileden klanlara, klandan kabileye, kabileden daha geniş bir kitleye ve ulusa mal olmuştur. Bu anlatılar her geçiş aşamasında, ilk anlatanı unutularak ve değişikliklere uğrayarak birer imge ürünü; iyiliği, dürüstlüğü, doğruluğu savunan, ders verici nitelikte yapıtlar haline gelmiştir.

Öte yandan Sigmund Freud da masalları bastırılmış isteklerin, düş biçiminde ortaya çıkması olarak açıklamış, kendisini izleyen Alman halkbilimci Von Der Leyon da masallardaki düş öğesini vurgulayan bir kuram geliştirmiştir. Freud'dan başka Carl Jung ve Bruna Bettelheim gibi 20.yy psikologları da masallarda işlenen öğeleri, insanın evrensel arzu ve korkularının ifadesi olarak yorumlamışlardır (Yavuz, 1997:73). Freud ve taraftarlarına göre masallar baskı altına alınmış isteklerin rüya biçiminde ortaya çıkmasından oluşmuştur.

Türk Masallarının Tarihçesi ve Kaynakları

Dünya masallarında olduğu gibi Türk masalları da Türklerin tarih sahnesine ilk çıkışına kadar götürülebilinir. Türklerin ilk yazılı belgesi olan Orhun Anıtlarında masal özelliği görülmese de anıtlardaki dil ve anlatım özelliklerinden yola çıkılarak "masal kültürü"nün var olduğu söylenebilinir. Ayrıca Türklerin yerleşik yaşama geçtiği Uygur dönemine ait "Çaştanibey", "Papamkara ile Kalyanamkara" gibi halk hikâyelerinde Budizm ve Maniheizm etkileriyle masal özelliği de görülebilmektedir.

Türkler göçebe bir topluluk oldukları için sürekli ülke değiştirip durmuşlardır. Ülkelerini değiştirirken de hem geldikleri ülkeye bir takım değerlerini ve kültürlerini getirmişler hem de o ülkenin kültür ve değerlerinden etkilenmişlerdir. Türklerin anayurdu

olan Orta Asya'daki bazı destan ve benzeri anlatı türleriyle günümüz Türk masallarının benzerliği Türk masallarının kaynağını Orta Asya'ya götürüyor. Sarıyüce'nin (1979:8533) "*Bir numaralı masal olarak yayınlayacağımız 'Şahin Yavrusu ve Akbaba' ki bu masalı Hacıbektaşlı bir yaşlı zattan dinlemiştim, Kırgızların ulusal destanları olan Manas Destanı içinde yer almaktadır. Bu masalı oradan buraya hangi rüzgar savurdu diye uzun uzun araştırmaya gerek yoktur sanırım. Bin yıl önce Orta Asya steplerinden kopup geldiğimizi anımsamamız özdeşliğin nedenini belli eder."* açıklaması da Türk masallarının kaynağına işaret gösteriyor.

Taner (1992:324-326), çalışmasında Türk masallarının kaynakları olarak XIII. yy'da Mevlana'nın "Mesnevi" ve "Fihi Ma-Fih", Aşık Paşa'nın "Latife", Barak Baba'nın "Risale"; XIV.yy'da yazarı bilinmeyen "Destan-ı Ahmet Harami", Şeyhi'nın "Harname"; XV.yy'da Hacı Bektaş Veli'nin "Vilayet-nâme" ve "Saltukname"; XVI.yy'da Lâmi Çelebi ve oğlu Abdullah'ın "Lataif", Güvahi'nin "Pend-nâme"; XVII.yy'da "Evliye Çelebi Seyahatnâmesi"; XVIII.yy'da "Billur Köşk Masalları"nı göstermiştir.

Masal Çeşitleri

Masal çeşitlerini, bazı uzmanlar gerçekçi ve gerçekçi olmayan masallar diye iki başlıkta ayırırken; bazıları da içerdiği konulara göre masalları ayırmışlardır. Masallar üzerine inceleme yapan ve derleyen pek çok araştırmacı gibi Alptekin (2002:25) de derlemelerini S. Thompson'un sınıflandırması gibi yapmıştır:

a. Hayvan Masalları
b. Asıl Halk Masalları
c. Fıkralar
ç. Zincirlemeli Masallar
d. Bu Grupların Dışında Kalan Masallar

Yardımcı ve Tuncer (2002:81-100) ise çocuk edebiyatı ürünleri olarak masalları;

a. Halk Masalları
b. Hayvan Masalları
c. Alelâde Masallar
ç. Olağanüstü Masallar
d. Realist Masallar
e. Edebi Masallar
şeklinde ayırmışlardır.

Hayvan Masalları

Kahramanlarının tamamı veya bir kısmı hayvan olan, sonunda okuyucuya bir ileti/öğüt vermeyi amaçlayan düzyazı, şiir niteliğinde olan ve karışık (hem düzyazı hem şiirvari) biçimle yazılmış masal türüdür.

Hayvan masalları halkın (özellikle çocukların) sevdiği bir masal türüdür. Bundan dolayı halkın, hayatta nasıl davranılması gerektiği konusundaki düşünceleri dile getirirler. Hayvan masallarındaki her bir hayvan aslında bir alegoriktir. İnsanların olmasını veya olmamasını istediği durumlar hayvanların büründüğü kişiliklerle verilmeye çalışılır. Bu masallarda kahraman olarak hayvanların seçilmesinin en önemli nedeni, insanların özelliğini

taşıyor olmasıdır. Örneğin, tilki kurnazlığın, yılan aldatıcılığın, aslan kuvvet ve otoritenin, kurt ve kaplan zalim bir insanın, geyik, leylek ve eşek aptallığın… temsilcidir.

… İşte bu ormanlık ülkede günlerden bir gün o bol tüylü, kocaman ayı kardeş, sivri burunlu, cin bakışlı, samur kuyruklu, kurnaz tilki kardeşe rastlamış. ..(19)

…"Seni kendini kurnaz, akıllı sanan aptal tilki! Yalnız sen öleceksin... Ben niye öleceğim... Yüzme biliyorum çünkü!"…

…Yılan, tilkinin sözlerine kanıp kafasını uzatmış. Tilki, yılanın başı tam ağzının sırasına gelince sivri dişlerini kötü kalpli yaratığın başına geçirivermiş... Kötü kalpli yılan hemen ölüvermiş... Tilki bir hamlede karşı kıyıya ulaşmış. Nefes nefese sulara kapılıp giden kötü kalpli yılanın ölüsünü seyrederken:

"Aman," demiş, "bir dada kendimi herkesten kurnaz, herkesten akıllı sanmak mı? Tövbeler olsun!"…(15)

…Günlerden bir gün hayvanlar padişahı aslanın aklına nereden estiyse esmiş, hangi hayvanın sesi daha güzel diye bir yarışma düzenlemiş...(16)

… Vayy, bizim evimiz yıkıldı, kapımız kapandı. Kaç günden beri dizimizin bağı kırılmıştı. Bu kediden bizim yüreğimiz yarılıyor. Şimdi ben bunu yersem ayıyla domuz inanmazlar, derler sen korkudan gitmedin, iyisi mi bunu götüreyim de onlar da görsün, orda yiyeyim bunu…(5)

V. Propp ve S. Thompson gibi pek çok masal derleyicisi ve araştırmacısının masalları sınıflandırmasında hayvan masalları ilk sırayı almaktadır. Boratav'ın masalın tanımında belirttiği "nesirle söylenmişlik" özelliğine hayvan masalları uymamaktadır. Hayvan masalları düzyazı biçiminde olduğu gibi koşuklu biçimde (Masal 6) ve hem düzyazı hem de koşuklu biçimde (Masal 1, 12, 18) olmaktadır.

Hayvan masallarının en eski örnekleri arasında Hintli Bilge Bidpai'nin Sanskritçe ile yazdığı fabllardan oluşan "Pançatantra" ve Aisopos'un masallarını görmekteyiz. Bunlar hayvan masallarının temel yapıtlarıdır. "Kelile ve Dinme" Paçatantra'nın Arapçaya çevrilmiş halidir. İlk Türk hayvan masalı özelliğini taşıyan yapıt, Şeyhi'nin "Harname"sidir. Bilime özgü anlamdaki hayvan masallarına yönelik ilk çalışma ise Cemil Yücememiş'in 1940'ta D.T.C.F'de bitirme tezi olarak hazırladığı "Türk Edebiyatı'nda Hayvan Masalları"dır.

Hayvan masallarının özelliklerini Alptekin 9 ana başlık altında sıralamıştır:

1. Diğer masallara göre daha kısadır.
2. Genellikle hayvan masallarında formel unsurlara rastlanmaz.
3. Olaylar, şahıslarla hayvanlar arasında geçer, bazen de kahramanların tamamı hayvan olabilir.
4. Masal metinleri birden fazla olay üzerinde kurulmuştur.
5. Genellikle olağanüstü kahramanlar (dev, cadı, cin vb.) yoktur.
6. Olaylarda bir bütünlük söz konusudur.
7. Bu tür masal metinleri genellikle kısadır.
8. Gerçeklerle ilgileri yoktur.
9. Hayvanlar sembolize edilerek insanlara ders verilir (Alptekin, 2002:38).

Ayrıca Alptekin bir başka çalışmasında hayvan masallarını da kendi arasında sınıflandırmıştır:

I. Tekerlemeler.
II. Vahşi Hayvanlar.
III. Vahşi ve Evcil Hayvanlar.

IV. Vahşi Hayvan ve İnsan.
V. Vahşi-Evcil Hayvan ve İnsan.
VI. İnsan ve Evcil Hayvanlar.
VII. Kuş ve İnsanlar.
VIII. Evcil Hayvanlar.
IX. Zincirleme Masallar (1991).

Masalın eğitim ve okuma güdüsü bakımından önemi hem ilköğretimdeki Türkçe hem de ortaöğretimdeki edebiyat derslerinde vurgulanmalıdır. Okula yeni başlayan bir çocuğun anlattığı ilk şey genelde masaldır. Masal çeşitleri içinde ise hayvan masallarıdır. Hayvan masalları ilköğretimimin ilk sınıfından başlayarak bütün okuma kitaplarında yer alır. Orta öğretim edebiyat kitaplarında ise "fabl" olarak görülmektedir. Fabl, bazı araştırmacılar tarafından masaldan ayrı bir tür olarak değerlendirilse de "Çocuk Edebiyatı" kitaplarında masalla aynı tür (Demiray, 1965) veya masalımsı türlere (Yardımcı ve Tuncer, 2002; Oğuzkan, 2001) girmektedir.

Hayvan masalları denilince akla ilk gelen La Fontaine'dir. Onun masallarında insanların yerini alan hayvanlar birer alegoriktir. Masallardaki güçlü, ezilen, sevilen, üzülen hayvanlar fakat anlatılmak istenen insandır. La Fontaine'nin, masallarında insanları temsilen hayvanlara yönelişi bazı çevrelerce eleştirilmesine neden olmuştur. Örneğin bunlardan, çocukların erdemli birer insan olarak yetişmesinde fablları en tehlikeli söz oyunları olarak gören J.J. Rousseau "*Ağustosböceği ile karınca masalını okuyan ve dinleyen bir çocuk, karıncaya acımak yerine ağustosböceğini alkışlar. Sonunda cimri bir çocuk olacak. Sivrisinek aslanı bıktırdığı zaman, çocuk, sivrisinekten taraf olur. Ben bunları okusam aldanmam ama çocuk aldanır.*" diyerek La Fontaine'nin sanatını ve masallarını çocuklar için sakıncalı bulurken, La Fontaine ise masallarını "*Masallar sadece ahlak dersi değil, birçok bilgiler de verirler bize. Hayvanların özelliklerini, değişik karakterlerini öğretirler. Böylece kendimizi de tanıtmış olurlar. Çünkü biz insanlar, akılsız yaratıklarda iyi kötü ne varsa hepsinin özetiyiz.*"(aktaran Şirin, 1998:145) biçiminde savunarak insanların yanında hayvanları da tanıyacağımızı belirtiyor.

Masallar, çocuğun ekin birikimlerini de arttırır. Özellikle hayvan masalları, doğadaki hayvanlar hakkında çocuğu bilgilendirir. Çocuk sadece etrafında gördüğü hayvanları bilebilir ama masallar aracılığıyla etrafında bulunmayan veya günümüzde yok olmuş bulunan hayvanları masallarda tanır. Bu konuda Ertop, şunları söylemektedir:

"Tarih öncesinin dinazorlarına benzer biçimde betimlenen bu yaratıklar, doğanın değişmelerine, gelişmelerine ayak uyduramadıkları için yok olmuşlardır. Bir zamanlar kudretlerine son yokmuş gibi görünen, yeryüzünden silinip gidecekleri akla bile gelmeyen bu devlerin şimdi sadece bataklıklarda tek tük kemikleri, müzelerde iskeletleri ve masallarda korkunç fakat zararsız hatıraları kaldı" (Ertop, 1998a:22).

İncelemeye alınan pek çok masalda hayvanları tanıtıcı ve betimleyici açıklamalara rastlanmaktadır. Bunlar içerisinde çocukların tanıyamayacağı hayvanlar, masal diliyle şöyle tanımlanmıştır:

…Sümüklüböcek, o yuvarlak evi sırtında gün doğar doğmaz geçtiği yerlerde gümüş gibi parlayan izler bıraka bıraka, iki boynuzu andıran duyargalarını sağa sola oynata oynata dolaşıp dururmuş... (20)

Aslan, kaplan ve kedinin aynı türden yani kedigillerden olduğu, iletileri aynı olan şu iki masalda şöyle anlatılmıştır:

…Günlerden bir gün kedi ormana giderek kaplanı görmek istemiş. Çünkü, kedi, kaplanın dayısıymış...(11)

Çocukların ilgisini çok çeken hayvan sesleri öğretici bir üslupla 16.masalda verilmiştir:

Aslan, sözünü bitirdikten sonra orta yere çıkıp:
"Hooooo!" diye kükremiş.
Derken orta yere eşek çıkmış. Kulaklarını dikip ayaklarını gererek bağırmış:
"Aaa iii! Aaa iii!"
Eşekten sonra sırayı köpek almış:
Hav hav hav!" Eh, bir kaç kişi alkışlamış köpeği...
Köpeğin ardından kedi:
"Miyav miyav, mırnav mırnav!" demiş.
Sonra öteki hayvanlar birer birer ortaya gelip her biri kendine göre şöyle bağırmış...
Yılan: "Tısss, tısss!" diye ıslık çalmış.
Kurt: "Uuuuu! Uuuuu!" diye ulumuş.
Koyun: "Meee, meee!" diye melemiş.
At: "Vayii hii!" diye kişnemiş.
Horoz: " Ü ürü üüüü!" diye ötmüş.
Tavuk: "Gıt gıt gıdak!" diye gıdaklamış.
Serçe : " Cik cik cik! Diye ötmüş.
Karga : "Gak gak gak! Diye gaklamış.
Kurbağa: "Ku vak vak, vrak vark!" diye bağırmış.
Baykuş :
"Huu huu huu! Diye ötmüş.
Ördek :
"Vak vak vak!" diye vaklamış.
Ağustos böceği : "Cıırrr, cıırrr!" diye cırlamış.
Hindi : "Glu glu glu" diye bağırmış.
Arı : " Vızz,vızz!" diye vızlamış.
İnek :"Möö,möö!"diye böğürmüş.
Katır, önce :"Aaa iii! Diye anırmış.... Sonra :"Vayiii hiii!" diye kişnemiş....
Niye böyle iki türlü bağırdığını soranlara
"Ne yapayım," demiş, "babam eşek, anam at.... Bazı anırıyorum babam gibi, bazı kişniyorum anam gibi...." (16)

Ayrıca bazı masallar da, bazı hayvanlar hakkında mitolojik bir üslupla çocukları bilgilendirmeye çalışmış:

Arı ile karıncanın neden çalışkan olduğu;

…Onun için insanoğulları çalışkan kişilere "Arı gibi çalışıyor!" derler ve biz arıları çok severler.
Karınca, bu sözlere karşı çıktı :
-İnsanoğulları çalışkan kişilere asıl "Karınca gibi çalışıyor" derler. Biz karıncalar daha çalışkanız..! (10)

Kedinin neden "miyav" dediği;

…Kaplan, ağacın tepesindeki kediye seslenmiş :
- Dayım, dayım ! İnsanoğlu acaba beni senin kadar ufak tefek olduğum zaman bırakır mı ?
Kedi, korkuyla :
- Ben hiçbir şey bilmiyaaaaaav! Bilmiaaav! Bilmiyaaaaav! Demiş.
İşte bu yüzden kendi, o günden bugüne hep "miyav,miyav" der dururmuş…(11)

Güvercinlerin türleri ve her türün ne görevleri yaptığı;

Akıllarına nerden esmişse esmiş, şu kocaman dünyada yaşayan tüm güvercinler bir kocaman alanda toplanmışlar.Tam 650 ayrı tür güvercin…Yaban güvercini,evcil güvercin,cüce güvercin,mavi güvercin,tahtalı güvercin,gazgi güvercini,trampet güvercini…Rengarenk…Kimi paçalı,kimi tepelikli,kiminin başı kel,kimi kıvırcık tüylü…Ulu bir çınar ağacının dallarına konup konup uçarlarken güvercinlerden biri ağacın en tepesindeki bir dala konup bağırmış:

—Arkadaşlar,beni dinleyin!.. Gelin hepiniz buraya!
Olanca güvercin,o ulu çınar ağacının dallarına konmuş birer birer…
Arkadaşlarını çağıran güvercin sürdürmüş konuşmasını:
—Arkadaşlarım, demiş, kardeşlerim, demiş; dünyada yaşayan tüm güvercinler toplandık buraya. Aramızda haftalarca kanat çırpıp buraya ulaşabilenler var… Bu iş, bir daha olmaz… Madem bir araya geldik,bunu değerlendirelim…
Sormuşlar,bazı güvercinler:
—Nasıl?
—Çok kolay…Herkes kendi öyküsünü anlatsın… Böylelikle tüm güvercin ulusunun öyküsü ortaya çıkar! (12)

"Kedi ile köpek gibi" deyiminin nerden geldiği ve kedi ile köpek hakkında tanıtıcı bilgiler;

…Kedinin öfkesi bir kat daha artmış :
- Atalarım için böyle konuşamazsın, demiş. Benim atalarım insanlar için mukaddes yaratıklardı bir zamanlar. Eski Mısır'da yaşayanlar "Peşst" dedikleri kedi başlı bir tanrıya taparlardı. Atalarım, buğdayı, arpayı, mısır, bütün tahılı farelerden, kuşlardan korurlardı…. Ben de öyle yapıyorum… Bu yüzden hemen her evde bir kedi beslenmiyor mu?..

…Benim atalarım eskiden Roma'da "arena" denilen alanlarda aslanlarla kaplanlarla dövüşürlerdi. Seni aslanı kaplanı görseler, kaçacak delik ararlardı herhalde….Fare tutamazmışım?... İnsanlar biz köpeklerin yardımıyla avlanmıyorlar mı ? Avların yerini bulup göstermiyor muyuz ? İz sürüp avları kaldırmıyor muyuz? İnsanlara bekçilik edip, onların güvenliğini sağlamıyor muyuz? Savaşlarda bile görev yapmıyor muyuz? Polislere yardım etmiyor muyuz? Sen hiç polis kedisi gördün mü ?...

Papağanın neden kafeste insanları eğlendiren bir hayvan olduğu;

Günlerden bir gün hayvanlar padişahı aslanın aklına nereden estiyse esmiş, hangi hayvanın sesi daha güzel diye bir yarışma düzenlemiş...

…"Kurulumuz tüm hayvanları kendi dalında birinci seçti. Papağana gelince. Onun, aramızda yeri yok. Nereye giderse gitsin. Papağanı ormanda istemiyoruz..."

…O gün bu gündür papağan, insanoğlunun yanında bir kafes içinde durur, kâh serçe, kâh köpek, kâh ördek, kâh öteki hayvanlardan biri gibi, bazen de insan gibi bağırıp insanoğullarını eğlendirirmiş... (16)

Sümüklüböceklerin neden çukurda yaşadığı;

…İşte o zamandan beri Sümüklüböcek hep o çukurda durur, gelip geçenlere ona seslenirlermiş: "Sümüklüböcek, adam olacak, beni dövecek!..(20)

biçiminde mitolojik bir üslupla dinleyici/okuyucuya verilmiştir. Şüphesiz ki bu üsluplar çocukların çok hoşuna giden bir biçimdir.

İncelemeye alınan masallardan "Bozkurt" (Masal 23) adlı masal da Türk Tarihinde önemli bir yere sahip olan kurt çeşitlerinden bozkurtun kutsallığını iletmeye çalışmıştır. Demiray (1988:42) ise, ilk Türk masallarında, göçebe dönemindeki hayvan imaj ve simgelerinin ağırlık kazandığını belirtmiştir. Önce Türklerin totemi olan, sonra mitleşip destanlaşan kurt; Hunlar'a, İskit, Kıpçak ülkesinden geçerken kılavuzluk eden geyik, onlara binit olan kutsal atlar, ilk dönem masallarının önemli kahramanlarıdır. Bunlar arasında erkeklik simgesi koçu; güç, kuvvet simgesi boğayı; barış ve ermişlik simgesi güvercini de sayabileceğimizi belirtmiştir:

…Kurt yaklaşınca, diğeri bacaklarına dokunur, odun gibi; dişleri ne bakar, yeni eğelenmiş gibi, bir de gözlerine bakar ki, elektrik gibi parlıyor!
"Sen kimlerdensin arkadaş?" diye sorar. Kurt:
"Ben, boz kurtlardanım," der.

"Hah.., şimdi aradığımı buldum", der ve ikisi birlikte yola çıkarlar, bir yolun kenarına varıp otururlar…(23)

…Bir zeytin ağacına kondum,gagamla tutarak gemiye döndüm.Nuh,gagamdaki zeytin dalını görünce tufanın sona erdiğini anladı.Gemiyi Ararat Dağına yanaştırdı. İçindeki canlılar dişili erkekli karaya çıktılar ve böylece yeryüzünde görülen her türden canlının üreyip çoğalmasını sağladılar…İşte benim öyküm…O gün bugündür,ben barış ve dirlik düzenlik simgesiyim insanlar için…(12)
…Gittik boğanın sarayına. Saray ki ne saray. Kapıda nöbetçileri, ellerinde çubukları, kamçıları. Hepsinin de pırıl pırıl boynuzları. Aynı renk boğalar. Meğer benim boğa, boğalar padişahı imiş. Bize sofralar kuruldu.

Yemekleri inekler, dügeler taşıdı. Yemekten sonra danalar sazlar çaldı, genç dügeler oyunlar oynadı, göbekler attı. İyi eğlendim…(24)"

Örneklerden de görüldüğü gibi, tilki, kurt, at, eşek, yılan vs. gibi hayvanlar hakkında hem tanıtıcı bilgiler verilirken hem de bunlar sembolleştirilerek insanları bu kılığa sokarak bir bakıma ders verme, öğüt verme üslubu kullanılmıştır.

Hayvan Masallarında Amaç

Masalın, çocuklar için mi yoksa yetişkinler için mi ya da her ikisi için de mi yazıldığı/söylendiği tartışma konusu olmuştur. Masal kim için yazılırsa yazılsın dinleyiciye bir şeyler vermeyi amaçladığı kesindir.

Bazı çevreler, masalın gerçekdışı olaylara değinmesinden ve içerisinde korkunç canavar, hayvan gibi motiflerin bulunmasından dolayı çocuklara sakıncalı görmektedirler. Dilidüzgün (1994, 171-172) ise, korkunç motif olarak görülen canavar, dinazor ve birtakım hayvanların çocukların yatak odalarına kadar oyuncak maskot olarak girmesiyle bu tür tezlerin çürüdüğünü belirtmiştir. Masallardaki bu motifler aracılığıyla kullanılan üslup, çocukları korkutmak amacıyla değildir. Bu yaratıkların masallarda saldırgan, içgüdülerinden kaynaklanan vahşi ve ürkütücü vurgulanarak ders verme, belli kuralları benimsetme, büyüklerin sözünü dinleme alışkanlığını kazandırma gibi konularda otoriter bir araç olarak kullanılma amaçlıdır.

Örneğin 9 numaralı masalda (Canavar) canavarın korkutuculuğu değil de "ele geçen olanakların zamanında değerlendirilmesi" iletisi masalın sonunda mizahsal bir biçimde verilmek istenmiştir:

Bir müddet sonra canavar ayılmış. Çalıların arasına saklanarak başından geçenleri ve elinden kaçırdığı avları düşünerek kendi kendine nedamet getirmeye başlamış. Eline geçti bir keçi, ye etini dökülsün kalsın dört kıçı. Ne yapacaksın üçü beşi. Sürü sahibimi olacaksın hey akılsız. Eline geçti bir koyun, ye etini sallansın boyun. Ne yapacaksın oyun moyun. Karagöz mü çıkaracaksın hey akılsız. Eline geçti bir eşek. Ye etini gevşek gevşek. Ne yapacaksın yorgan döşek. Gelin güvey mi olacaksın hey akılsız. Eline geçti bir at. Yarısını ye, yarısının yanında yat. Ayağının altındaki yazıyı okuyup ta Keramet katibimi olacaksın be akılsız diyerek av aramaya devam etmiş. (9)

Masalın tanımından ve kaynakçasında da görüldüğü gibi gerçek olmadığı; eğlendirmek, ders vermek amacıyla uydurulduğu konusunda dinleyenleri uyarmak işlevini amaçlar. Masalın sonunda söylenenlerin işlevi; her şeyin olumlu masal kahramanlarının gönlünce sonuçlanıp, mutlu sona varıldığını belirtmek ve dinleyenlere de iyimserlik, umut aşılayıp "iyilerin iyilik, kötülerin kötülük bulacağı" iletisini vermek biçiminde dile getirilebilinir. Bu nedenle de çoğu zaman, özetleyici tek bir tümceden oluşur:

Meşhur darbı meseldir; "iyilik eden iyilik bulur, kötülük eden kötülük bulur" muş....(1)
Her zaman hak vermez cezasını haksızın
Çok kere de kafasına geçer ölçeği,
Kaplumbağa gibi hilebazların…(6)

"Eğer aradığımız şeyi yaşamın içinde bulamazsak, biz de onu kendimiz yaratırız." düşüncesinden yola çıkan Almanların çocuk kitabı yazarı Micheal Ende, teknolojinin insan yaşamında ağırlığını koyduğu günümüzde yaşamın kaybolmaya yüz tutan doğal, canlı, yaratıcı yanını düş dünyasından yararlanarak ortaya çıkacağına inanıyor. Ende, çocuğun doğasında dış dünyasının egemen olduğunu bildiği için çocuklarla masal aracılığıyla iletişim kurmanın çok kolay olduğunu da biliyor. Buradaki amaç, yalnızca çocukların hoşlanacağı düş

dünyasını kurmak değil, onları gerçeklerle yüz yüze getirmek, kolayca dile getiremediğimiz sorunlarla karşı karşıya bırakmaktır. Ende, bu düşünceden hareketle çağdaş dünyanın sorunlarını masalsı bir biçimde çocuk dünyasına sokar (Dilidüzgün, 1990:70).

Dilidüzgün, masalların tek amaç doğrultusunda seçilmemesini şöyle dile getirmiştir: *"Masalın korku verici bir kurgusunun ve ders veren yanının birincil amaç olmaması, masalın eğlendirici, zevk veren, düşündüren bir yapıya sahip olması, aşırı derecede gerçek dışı bir dünyaya gönderme yapıp çocukta kurmaca-gerçek ilişkisinin yok olmasına neden olacak türde olmaması masal seçiminde göz önüne almamız gereken en önemli özellikler olarak görülebilir."* (1994:174).

Bu açıklamalardan sonra görülüyor ki; hayvan masallarında tek bir amacın olmadığı söylenebilir. Hayvan masalları; özellikle çocuğa kültür anlamında bilgisini arttırma, hayvanlar hakkında tanıtıcı bilgiler verme, hayvanların bürünmüş olduğu kişiliklerle insanlara ne olup olmayacağı ne duruma düşüp düşmeyeceği konusunda ders verme, düşünce ve dil gelişimini sağlamayı ve eğitim yönünden katkıda bulunmayı amaçlar.

Hayvan Masallarının Dili

Masallar oldukça sade bir dil ve anlatıma sahiptir. Masalın bu özelliği bütün çeşitleri için geçerlidir. Çünkü masallar toplumun her kesimine seslendiği için herkesin anlayabileceği bir dil kullanır. Özellikle hayvan masalları çocukların daha çok ilgisini çektiğinden yalın bir anlatıma sahiptir. Bunun sebebi ise kahramanlarının az oluşu, olayın az oluşu, metin içerisinde devamlı konuşmalara yer verilişi ve kısa oluşudur.

…Bu kedi gidiyor. Dağda gezerken bir tilki rast geliyor buna.Tilki de ömründe hiç kedi görmemiş.

Tilki: "Yahu sen is misin, cis misin, sen nereden geldin, nasıl canavarsın?" diye sorunca,

Kedi:" Ben insanların içinden geldim. İnsanlar bana bakmadılar, ben de geldim, dağda kuş tutarım, birşeyler ederim, karnımı doyururum." diyor.

Tilki: "Gel seninle kardeş olalım."

"Olalım." diyor kedi.

"Peki, ama senin adın ne?"

"Benim adım Sarıkaya, senin adın ne?"

"Benim adım Koskos Efendi."…(5)

Masallar, bir dilin en doğal biçimini yansıtırlar. Masallardaki sembolik anlatımlar, devrik tümce yapıları, deyim ve atasözü gibi dil öğeleri konuşma dilinin rahatlığı içinde dinleyiciye aktarılmaktadır. Bu durum da, masalın dil eğitimindeki önemini arttırmaktadır. Masalcı, dile hakimiyeti, deyim atasözü ve özlü sözleri kullanma becerisiyle, dinleyicileri rahat ve farkında olamadıkları doğal bir ortamda anadili eğitimine bağlı tutar (Bilkan, 2001:71).

Masallardaki malzemeler, dilin güzel söylemlerini yansıttıkları için anadili öğretimi ve anadili bilinci kazandırdığı gibi kitap okumayı da sevdirir.

Sayılan bu özellikler, özellikle okul öncesi ve okul çağındaki çocukların anadillerini geliştirmek için yazıya geçirilmiş masallara aittir. Masalın dili, anlatanın ve ait olduğu (derlendiği) yerin de diline göre değişebilir.

Hayvan Masallarında Anlatanın Dili

Önceleri (şimdi de olduğu gibi) masal anlatmak bir beceri ve kabiliyet işiymiş. Herkes masal anlatamaz ve herkesin anlattığı masal da dinlenmezdi. Dinlense bile masalda verilmek istenen ileti gereği gibi gitmezdi. Bu yüzden masal anlatmak bir sanat haline gelmiş ve usta bir şekilde masal anlatana "masal anlatıcısı" "masalcı" veya "masal anası"(genellikle kadınlar yaptığı için) gibi adlar verilmiştir.

Masal anlatan kişi, konuşma dilinin bütün rahatlığını ve renkliliğini kullanarak anlatımı daha ilginç ve zevkli bir biçime getirir. Bunu yaparken de anlatımda birbiriyle uyaklı sözcükler kullanmaya dikkat eder ve anlatımı şiirimsi biçimde yapar. Çünkü düz biçimdeki anlatımlar çocukları sıkabilir. Kulağa hoş gelebilecek sözcüklerin uyaklı bir biçimde söylenmesi çocukların daha çok ilgisini çeker. Anlatıcı, çocukta bu ilgiyi çekebilmesi için çoğunlukla masalların başında, sonunda bazen de ortasında tekerlemeler başvurur. Bu tekerlemeler anlatıma ayrı bir tat vermek ve dinleyicinin ilgisini çekmek için anlatıcının en büyük yardımcısıdır:

…var varanın, sür sürenin, destursuz bağa girenin, yetim malı yiyenin, çalışmayıp oturanın, hali yamanmış, sonu dumanmış, bakalım iş bu masal ne mene bir masalmış…(14, 20)

…bir kahveye girdim, baktım herkesin gözleri parlıyor, dedim sizin gözleriniz parlıyor arkadaşlar, üzerime üzerime yürüdüler, sürüp kahveden beni attılar, dışarıda bulgurcular bulgur haşlıyor, susun kesin sesinizi, masalcı masala başlıyor.... (17)

…Onlar ermiş muradına...Gökten bir elma düştü...Yarısı sıpanın, yarısı balığın...Hani ya benim, hani ya benim...(17)

Masalın anlatımında, anlatıcının çok önemli bir etken olduğuna değinen Gökalp: *Anlatının temel üç kişisi (masal kahramanı, anlatıcı, dinleyici) arasında sürekli ve kopmaz bir ilişki vardır. Hele masalın sözlü aktarım anı düşünüldüğünde, bu ilişkinin daha etkin ve hareketli olduğu, olacağı gerçektir. Çünkü masalcının masala doğaçlama katkılarının, canlandırmaya yönelik jest ve mimiklerinin yanı sıra, dinleyicinin de anlatılma anında masala doğrudan katılmasının sağlayacağı dinamizm, masal anlatılarının temel belirleyicisidir* (1997:125).diyerek masal anlatımının hiç de kolay olmadığını belirtiyor. Çünkü masal anlatıcısı Şirin'e (1998:69) göre aktör gibi masalı oynamaz, anlatımıyla seyrettirir. Masaldaki tipleri canlandırmaz, dinleyicinin imgesini kıvılcımlandırır.

Rus araştırmacı Mark Azadowski, masal anlatıcısının masalın bir çok yönünü değiştirdiğini, bu değişmenin yalnız dil ve anlatım gibi dış özellikler değil masalın yapısını, kişilerin çizilmesini, masalın ideolojisi ve işlevi gibi dış özellikler değil iç özelliklerini de değiştirdiğini belirtiyor. Azadowski'ye (aktaran Başgöz, 1998:29) göre masalcı var masala din sözcülüğü yaptırır, başka masalcı ise dinin mukaddes saydığı her şeyi masalında alaya alır. Masalcı var masalı ahlak kurallarında vermek için aracı olarak kullanır, başka masalcı ise değer vs. tanımaz, halkın değerlerini ve ilişkilerini acımasızca yerer. Yani, bir masalı anlamak için masal anlatıcısını derinlemesine incelemek gerekir.

Hayvan Masallarında Biçim

Masal, Borotav'ın verdiği tanım gibi sadece düzyazıdan değil de koşuklu biçimde de olduğu incelemeye alınan 6 numaralı masaldan da anlaşılmaktadır.

Düzyazı biçimindeki masallar, genellikle; "masal başı tekerlemesi (veya giriş tekerlemesi)", "masalın kendisi" ve masalın sonu" diye üç bölümden oluşur. Türk masallarının en büyük özelliği ve diğer masallardan ayrılan yanı da başında, ortasında ve sonunda tekerlemelerin bulunmasıdır.

Tekerleme, masalın asıl unsurlarından biridir. Bütünüyle sözcük oyunlarından, birbiriyle ilgisiz sözlerin dinleyicinin ilgisini çekmek amacıyla bir araya getirilmesiyle oluşur. Birbiriyle ilgisiz gibi görünen bu sözceler, ustalıkla bir araya getirilerek dinleyici -özellikle çocuk- için masalın daha baştan inanılmayacak ama ondan ders alınacak bir anlatı olduğunu vurgular. Çocuk, kulağa hoş gelen bu anlamsız sözceleri dinlemekle kalmaz, kulak dolgunluğuyla anadilinin inceliğini ve kıvraklığını da görmüş olur. Gürkan (1988:28-30),zengin bir iç ahenge sahip olan tekerlemelerin çocuğa dilini sevdirmenin yanı sıra alışılmadık sözcükleri bile düzgün söyleyebilme yeteneği kazandırabileceğini belirtmiştir. Yardımcı ve Tuncer (2002:63) ise tekerlemelerin, çocukların dillerini doğrudan etkileyeceğini, çünkü tekerleme söyleyen çocuğun onu hatasız söylemek zorunda olduğunu bu ise çocuğun toplum karşısında heyecanlanmadan yardımcı olacağını belirtmişlerdir. Tekerlemelerin içerisindeki tekrarlar, kolay ezberlemeyi sağladığı için okul öncesi çocuklarının dil gelişimine katkı sağlamaktadır.

Tekerlemeler, daha masal anlatmaya başlamadan dinleyiciyi bir büyüye bağlı kılarak masala hazırlar. Sadece dinleyicinin ilgisini çekmekle kalmaz; zıt anlatım ve sözcük oyunlarıyla oluşturulan farklı bir dünyanın kendisine özgü fizikî ve ruha dayanankurallarını da vermiş olur:

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal iken, pire berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, ben diyeyim bu ağaçtan, siz deyin şu yamaçtan, uçtu uçtu bir kuş uçtu, kuş uçmadı gümüş uçtu gümüş uçmadı Memiş uçtu uçar mı uçmaz mı demeye kalmadı,anam düştü beşikten, babam düştü eşikten, ben düştüm eşekten, var varanın, sür sürenin, destursuz bağa girenin hali yamandır, sonu dumandır diyelim, oturup masalımızı dinleyelim.(13)

Masal başı ve masal sonu tekerlemelerin şiirvari biçimde de masalda yer aldığına rastlanılıyor:

Tilki koşmuş...
Gökten üç elma düşmüş...
Herkes başına üşüşmüş...
Ama, elmaların hepsini kurnaz tilki yemiş...(19)

Masal başı tekerlemelerinin, masalı daha ilk tümcesinde gerçek olmadığını Eco, "*Bir metin 'Bir varmış, bir yokmuş' ile başlıyorsa kendi örnek okurunu hemen seçtiğine dair işaret göndermiş olur: Bu okur ya bir çocuk olmalıdır ya da sağduyunun ötesine giden bir öyküyü kabul etmeye hazır birisi"* (1996:16) diyerek masalın seslendiği kitleyi de tanımlamış oluyor.

…ben de aç karınla, yüksek nalınla çıktım pazara, Mevlam uğratmasın nazara, bir kaz aldım pazardan, boynu uzun borudan, kendisi akça pakça, tüyleri kıyamet kadar, eti hiç yokça, ne kazan kaldı ne kepçe, kırk gündür kaynatırım kaynamaz, bu ne pişmez şey dedim, bir iken iki olduk, anan soylu, baban soylu, derken kırk olduk, kırkımız ateş yaktık, kırk gündür kaynatırım kaynamaz, baktım ki olacak gibi değil, sofraya konacak gibi değil, onumuz konu komşu hu çekti, onumuz su çekti,onumuz odun çekti, haydan geleni huya sattık, unu bulguru suya kattık, suyu kazana, kazanı ateşe ittik, vay ne kaynattık, şimdi de kaynar mı kaynamaz mı, oynar mı oynamaz mı, derken efendim kaz kaldırıp kazandan başını, kızgın kızgın bize bakmaz mı, gayri pabucunu bırakıp kaçan kaçana, kanadını çırpıp uçan uçana, ah ben miyim kırk kişinin gevşeği, çıkardım ahırdan boz eşeği, vurdum sırtına palanı, çektim yedi kez kolanı, bindirdim sırtına seksenlik anamı, boynuna bir mavi boncuk taktım ama, koynuna koydum bir sabır taşı , bak hele hele, sabır taşı deyip geçmeyin öyle, ne anamın aşı, ne gözümün yaşı, masalın başı soğan sarımsak başı, bu sabır taşı verilecek kulana vermiş Yaradan, haydi dedikoduyu kaldırın aradan, sabırsız kimdir, sabırlı kim…(15)

Girişi tekerlemelerinin yanı sıra ara ve sonuç tekerlemeleri de masal üslubunun ve dünyasının tamamlayıcı unsurlarıdır. Ara tekerlemeleri, anlatılan olayın gerçekten farklı bir kavrayışı dile getirdiğini hatırlatarak dinleyicileri yabancılaştırır, gerçek hayattan kopmalarını kendilerini masal dünyasına kaptırarak yaşam ufuklarında kaybolmalarını engeller (Günay, 1987:130).

…Derken giderken, damdan inip düşmüş yollara. Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş , miyavlayarak, mırlayarak, bulursa sıçan avlayarak ,oturup tüylerini yalayarak, altı ay bir güz gitmiş, sonunda varmış, ulaşmış ormana…(14)

Hayvan Masallarında İçerik

Masal, içerdiği konularla hem çocuğa hem de yetişkine seslendiği gibi onlara bir ders verme amacı da güttüğü belirtilmişti.

Herder (aktaran Jan, 1997:91), masalın içeriğini "*hiçbir kültüre maruz kalmamış ve henüz bozulmamış bir ruhun bütün gücüyle masalda coşulduğu ve görülmediği için inanılan, bilinmediği için de hayal edilen bir ruh halini, halkın yeteneklerini, enerjisini, hassas sezgilerini ve halk inançlarının kalıntılarını"* taşıyan bir unsur olarak görmüştür.

Masallar, gerçek dışı olayları içerse de kendisinden çok sonraları ortaya çıkan ve gerçekleri yansıtan pek çok hikâye, roman, opera, tiyatro ve sinema yapıtlarının da kaynağı olmuştur. Masal içeriği, bu özelliğiyle de; dinleyici veya okuyucusunun bilincinde yitmez bir yer edinir.

Demiray (1996:81-82), Voltaire' nin "Zadig" romanı ile "Devlet Kuşu" masalının aynı içeriğe sahip olduğunu belirtmiştir. Yavuz (1997:79-80) ise kendisi tarafından Adıyaman/Gölbaşı'nda derlenen "Üç Yumurta Masalı" ile Rus besteci Prokofiyev'in "Üç Portakala Aşk" adlı operası; Samsun/Kurugökçe'den derlediği "Tuzun Değeri" masalı ile Shakespeare'nin "Kral Lear" adlı yapıtı; Bingöl/Düzyayla'dan derlediği "Pepug Kuşu" ve bunun varyantı olan Malatya/Darende'den derlediği "Gıdı Gıdı Kuşu" masalları ile yönetmenliğini Robert Zemeckis'in yaptığı bir Amerikan filmi olan "Forrest Gump"ın aynı olay örgüleri ve içeriğe sahip olduğunu belirtmiştir. Boratav (1987:118) da Shakespeare, Andersen, Oscar Wilde gibi pek çok yazarların halk masallarından etkilenerek yapıtlarını oluşturduğunu belirtmiştir.

Masalların içerdiği konulardan dolayı kişinin okuma alışkanlığı kazanmasındaki önemine değinen Günay'ın (1975:71) masala "*düş ile gerçeği birleştirirken kurmaca bir dünya yaratan, alıcısına (dinleyici) bu kurmacalığı özellikle duyuran, eğitimi duyup hatırlamak, görüp taklit etmekten ibaret olan okur yazar olmayan halk için okur yazar halkın romanı ve hikâyesi"* gözüyle bakışı ve Lepo de Vega'nın (aktaran Şirin, 1998:88) masalı "*insanların daha bilgili, ama bilgeliğin daha sınırlı olduğu bir dönemde romana masal denirdi"* biçiminde tanımlaması gösteriyor ki masallar ile hikâye ve romanların içeriğinde bir çizgisellik bulunmaktadır.

Masallar sadece gerçek dışı veya düş ile gerçek arası konuları içermez. Gökalp'in (1997:121) de değindiği gibi ulusların gizli tarihlerine tanıklık ederler. Çünkü masallar, tarih kitaplarının yazmadığı; o ulusun hayallerini, bütün insanlığın düşlerinin ve gerçeklerinin gizli tarihini içerir. Bu görüşten hareketle "Alabalık (Masal 4)" masalının içerdiği olayları

Osmanlı döneminin son dönemlerinde meydana gelen ve özellikle devşirme cariye ile sultanların entrikasının birer gizli tarihi olarak düşünmek gerekir. Çünkü bu masaldaki Arap cariyenin saraya yeni gelen sultan hanımı şehzadeden kıskanması Osmanlı dönemindeki devşirme cariyelerin saraya diğer beyliklerden yeni gelen gelinleri ve sultanları kıskanmasının birer aynasıdır. Yine 12. masal olan "Güvercinler" ise insanlara, özellikle çocuklara tarih bilinci aşılamaya çalışan üslupla yazılmıştır. Çünkü masalda güvercinlerin kendi soy ağaçlarını sayarken, dinleyiciye/okuyucuya "sen de soy ağacını araştırmalı, tarihini bilmelisin" iletisi verilmek istenmektedir.

Masal içeriği konusunda sınır tanımadığından olay örgüleri ani bir şekilde değişir; kahraman üç beş tümceyle hem zaman bakımından hem de yer bakımından çok uzaklara gidebilir. Bunlar olurken çocuğun beyni de beyin fırtınasından geçer. Her şey aniden geliştiği için beyin de ani hareket etmek zorundadır. Bazı masalların sonu da beklenmedik bir şekilde bitebilir. Bu da çocuğu, her duruma hazırlıklı biçimde olmasını gösterir. Örneğin "Tin Tin Horoz (Masal: 3)" masalında dinleyici/okuyucu, horozdan yeni maceralar yaratması beklenirken horozun gelin karşılığında kaval alması masalın beklenmedik biçimde bittiğini gösteriyor:

…"Çoban kavalını horoza verdi, gelini aldı, köyüne götürdü. Köyde çobanla gelini sevinçle karşıladılar. Düğün dernek yaptılar. Tin Tin ise gene yola koyuldu…" (3)

Masallar içerdiği konularla, dinleyenlere yaşamı yenmeyi öğretiyor. Masal sonunda hep iyilerin kazanıp, kahramanın sorunlarının çözülmesi dinleyiciyi mutlu ederken yaşama bağlılığı da artıyor. Öte yandan her ne kadar masallar gerçek dışı içerikli olsalar da gerçek dışılıkta bile gerçeklik sergileniyor. Çünkü masal dinleyen/okuyan çocuk, dünyada sadece kral, kral çocuğu, zengin ve güçlü kişiler vs. olmadığını; balıkçı, değirmenci, çoban, oduncu, yoksul ve çaresiz vs. kişilerin de olduğunu anlıyor. Masallarda bir kişi sıradan bir yaşam sürdürürken aniden kral olabildiği gibi kral veya varlıklı olan biri de aniden sıradan bir yaşama gidebiliyor:

…Zamanın birinde çok fakir bir değirmenci varmış. Bu genç adamın huyu iyi mi iyi, yüzü de huyu gibi güzelmiş. O kadar fakirmiş ki, mal-mülk olarak ancak iki tavuğu ile bir horozu varmış… …-Ey benim Kartal Beyim! İki tavuğunu aşırdım diye az kalsın beni öldürecektin. Öldürmedin, sağol, var ol! Canımı bağışladın. Ben de bunun altında kalmadım. Seni padişahın kızıyla evlendirerek sana can borcumu ödedim…(8)

Masallarda doğa en güzel biçimde betimlenerek bir bakıma çocuklara doğa bilinci aşılanıyor. Hayvanlar, bitkiler vs. konuşarak hayvan sevgisi aşılanıyor:

Bir varmış, bir yokmuş, masal bu ya, mahallenin birinde kar gibi beyaz mı beyaz, sevimli mi sevimli minicik bir kedi varmış. Adı da kendisi gibi pamuk imiş. Pamuk, bütün gün durmadan oradan oraya koşar, zıplar, mahalledekilere sokulur, onların ayaklarına sürünür, özellikle çocuklarla oynamaya bayılırmış. Küçükler de, onun mavi gözlerinin içine bakarak onu severler, severler, sevmeye doyamazlarmış. Mahallenin tüm çocukları, evlerinde yediklerinden Pamuk'a ayırmadan yapamazlar, yedikleri boğazlarından geçmez imiş...(7)

…Bu kuşun yuvası yüksek bir dağın tepesindeymiş. Yılın birinde kaç kez yuva yaptıysa bir Anka kuşu gelerek zavallının yuvasını dağıtmış. Üstelik yuvadaki civcivleri de aşağıya fırlatmış. Etrafta yaşayanlar buna üzülmüşler. Ebabil kuşunun haline yürekten acımışlar. Ebabil kuşu yuvasını yine onarmış, civcivlerini yuvasına çıkarmış. Orada yaşayanlardan birisi yuvaya yakın bulunan bir ağacın tepesine çıkmış.
Biraz sonra Anka kuşu yine gelmiş. Adam Anka kuşuna seslenmiş:
"Sakın ha o yuvaya ilişme! Yavrularını aşağıya atma. Ben sana yemek için et, içmek için su getiririm" demiş.

Artık masal dünyası ile günümüz dünyası özdeşleşmiştir. Masallarda pek çok semboller günümüz dünyasında teknoloji ürünleri olan araçları karşılamaktadır. Başka bir deyişle masallardaki bu imgeler, bilime özgü buluşların yapılmasına öncülük etmişlerdir. Örneğin sırtına binilen zümrütüanka kuşu roket, füze ve diğer uzay araçlarını; uçan halı, uçan küp, uçan aygır vs. uçağı veya helikopteri; büyülü aynalar, televizyonu, internet ortamında

görüntülü-karşılıklı konuşmayı; "açıl susam açıl"lı mağara kapısı uzaktan kumandalı araçları ve otomatik kapıları karşılamaktadır. Demiray'ın (1996:82) da dediği gibi "*Sanat, bilim ve teknolojinin doğup gelişmesinde masallar temel olmuşlardır.*"

Macar bilgini İ. Kúnoş, Radloff'un "Osmanlı Türklerinin Halk Edebiyatına Mahsus" yapıtının önsözünde Türk masallarının içeriğiyle ilgili şunları yazmıştır:
… iyi olanlar insanlara iyilik ettikleri gibi, kötüleri de düşmandırlar. İyi olanlar arasında periler önde gelirler… insan biçiminden başka, güvercin biçimine de girerler; yolculuğa çıktıkları vakit bazen kral ya da kraliçe olurlar… periler dünyasında kısmen bir kral, kısmen perinin buyruğu altında olan sihirli hayvanlar vardır: Yılan, balık, horoz, sıçan, tavşan…gibi. Bu hayvanların kralı bazen insan biçimine girerek dünya insanlarıyla evlenir…

İ.Kúnoş'un Türk masallarının içeriğine dair bu bulguları incelenen aşağıdaki masallarda da görülmektedir:

…Annesi dedi ki, "Kızım, ağlama! Yılan Bey'in kırk kat gömleği var. Sen de üzerine kırk kat elbise giy! O bir gömleğini soydukça sen de bir göleğini çıkar. O otuz dokuz gömleğini soyduktan sonra, artık yılan gibi sokamaz. Kırkıncı gömleğini soyduktan sonra, o gayet güzel bir şehzade olacak : yüzüne bakmağa bir türlü doyamayacaksın!..."

Ayşe, bu sözleri işitince, çabuk eve geldi. Kırk kat gömleği birbiri üzerine giydikten sonra, üvey annesiyle beraber saraya gitti. O gece nikahını kıyarak gelin ettiler. Yılan Bey, Gelin Hanım'dan soyunmasını rica etti. Gelin Hanım da ibtida Güveği Bey'in soyunması lazım geldiğini anlattı. Güveği birinci gömleğini soydu, gelin de birinci elbisesini çıkardı. Bu soyunmalar kırkıncı gömleğe kadar devam etti. Yılan Bey kırkıncı gömleğini de çıkardıktan sonra, güzellikte eşi olmayan bir şehzade suretinde meydana çıktı. Ayşe Sultan, bin candan bin cana bu dünya güzeli şehzadeye gönül verdi..(2)

…Arkadaş, senin suya attığın balık bendim. Bu mallar ve kız da senin deyip suya atlar…(22)

Masalda anlatım öyledir ki çocuklara yönelik olduğu için kendisini çocuğun ruh haline göre uyarlamasını bilir. Bir bakıma kendiliğinden sıkı denetim uygular. Çocuğun psikolojisini bozacak bir anlatımda bulunmaz. Lüthi (1996:82), masallarda gerçek sakatlıklar olduğu zaman bile, kurbanın fizikî görünüşünü gözümüzde canlandırmamıza izin verilmeyeceğini belirtmiştir. Eğer kahramanın elleri ya da kolları kesilirse, o kendi parmaklarının birini kesip koparırsa veya küçük bir hayvan kurtlar tarafından parçalanırsa bizim açılan bir yara ya da kan görmeyeceğimizi de belirtmiştir. Bu, kural olarak böyle sakatlanmalar, fizikî ve ruha dayananacının ifade edilmesine neden olmaz:

… İşi anlayınca, hemen askerlerini toplayıp denize ağlar attırmış, birçok balıklarla beraber alabalığı da tutturmuş. Oracıkta balığın karnını yardırmış. Sultan hanımla çocuğunu balığın karnında sağ salim bulunca, dünyalar onun olmuş…(4)

Yılan, tilkinin sözlerine kanıp kafasını uzatmış. Tilki, yılanın başı tam ağzının sırasına gelince sivri dişlerini kötü kalpli yaratığın başına geçirivermiş... Kötü kalpli yılan hemen ölüvermiş... (15)

… Ayı ne olduğunu anlayamamış, anlayamamış ama tilkinin bir oyun oynadığını sezmiş ve karşısında durmaksızın konuşup duran tilkiyi bir solukta yutup karnına indirmiş!... hangi avluya, hangi bahçeye karnını doyuracak bir şeyler bulmak umuduyla girse, karnındaki tilki basıyormuş feryadı: "Yetişin, hırsız var!" … Ayı: "O halde," demiş, "beni şu karnımdaki tilkiden kurtar!"… "Öooo!" diye olanca gücüyle bağırmış. O anda tilki ayının karnından dışarı fırlayıvermiş...(19)

Hayvan Masallarında Dil ve Üslup Özellikleri

Hayvan Masallarının Anadili Öğretimindeki Yeri

Masallar, yalın bir dile sahiptir. Özellikle hayvan masallarında karşılıklı konuşmalar çok olduğu için genelde akıcı, hareketli bir dil baskındır. Bu tür masallarda betimleme ve sıfatlar azınlıkta, eylemler çoğunluktadır. Çocuğun dil gelişiminden de hatırlanacağı gibi çocuklar; az betimlemeli, kısa tümceli ve ad-eylemden oluşan tümceleri daha iyi kavrar. Bu özelliklerin çoğu hayvan masallarında bulunmaktadır:

Tilki: -Nereye gidiyorsun ahbab ? Diye sormuş.
Topal piliç de: -Derebeyine , alacağımı istemeğe, demiş. Tilki bunun üzerine :
-Beni de götürür müsün , demiş.
Topal piliç razı olmuş :
-Hay hay , enseme atla da gidelim , demiş. (1)

II. bölümde de görüldüğü gibi çocuk; ailesinde, yakın çevresinde ve okulda dilini geliştirir. Dil gelişimi önce taklit etme ve dinlemeyle sağlanır. Masalların, bu iki etkinlikte de işlevselliği bulunmaktadır. Özellikle sözcük ve kavram gelişiminde masallar çok etkilidir. Çünkü masallarda her yöreye ve ekine ait sözcükler, kavramlar bulunabilir. Çocuk, (zaten seviyesine uyarlanmış bir üslupla anlatılan) masalda okuduğu sözcüğü veya kavramı canlandırabilir. Kucur'un (1997:28-32) incelediği "Binbir Gece Masalları"nda (Terzi ile Kamber)çocuğun öğrenebileceği Türkçe sözcük ve kavramların yanında başka ekinlere ait (Arap, Fars, Fransız vs.) sözcük ve kavramların da bulunduğunu belirtmiştir. Kucur (1997:30) "*masaldaki sözcük yoluyla kavramlara, dolayısıyla kültüre ulaşmak istiyorum. Sözcük kavramsa ve kavramı da oluşturan gerek canlı, gerek cansız, gerek canlılar üstü varlık, gerekse bunların hepsi olan insansa eğer sözcükler yoluyla bütün bir kültüre, bütün bir düşünceye ve duygu yapısına ulaşmak olanaklı olsa gerek"* diyerek masalların dil öğretimi yanında ekin, düşünce ve duygu gelişimine de katkısının olduğu belirtilmiştir.

…Meşhur darbı meseldir…(1)
… Gelin Hanım da ibtida Güveği Bey'in soyunması lazım geldiğini anlattı…(2)
… Aşarın hüküm sürdüğü devirlerde
…Alakarga'yı mültezim yaparlar köyün birine…(6)
Meramlarını gizleyip çok kere kötüler

…Tekrar av ararken bir merkep yakalamış...(9)
…Çalıların arasına saklanarak başından geçenleri ve elinden kaçırdığı avları düşünerek kendi kendine nedamet getirmeye başlamış...(9)

Örneklerden de görüldüğü gibi başka dillere ait veya Türkçedeki eski kullanımlara rastlanılmaktadır. Bu şekilde çocuğun ekin bilgisi ve sözcük dağarcığı artar.

Hayvan masallarında hareketliliği ve renkliliği sağlayan bir başka unsur ise yer yer şiirimsi sözcelere başvurulmasıdır. Bazı masallar şiir şeklindeyken bazılarında da düz anlatım ve şiir birlikte kullanılmıştır. Düz anlatım ve şiirin birlikte kullanıldığı hayvan masallarında özellikle şiir kısımlarının çocuğun dil gelişimine önemli katkısı vardır. Çünkü çocuk şiir kısmının birkaç defa kullanımından sonra tekrar kullanılacağı yeri seziyor ve bu da dil öğretimini güçlendiriyor. Ayrıca bir yazın türü olan şiiri de yavaş yavaş tanımaya başlıyor.

Hepiniz kırk kurttunuz
Bizleri korkuttunuz

Gözünüz dördümüzde
Yumurtayı unuttunuz
Birinizin ölüsü kapınızda
Sıra geri kalanınızda! (18)

Düzyazı biçimindeki masallarda da koşuklu biçimde olmadan da şiirvari anlatıma başvurulduğu görülmektedir.

-Bıçaklar bileniyor. Boğazım dileniyor… Çık abla, çık! diye bağırmış…

-Alabalık yuttu beni… Al Mehmet kucağımda… Gözyaşımla yıkanıyor…Saçlarımla sarıyorum… Çıkamam kardeş , çıkamam! diye cevap vermiş…(4)

…Eline geçti bir keçi, ye etini dökülsün kalsın dört kıçı. Ne yapacaksın üçü beşi. Sürü sahibimi olacaksın hey akılsız. Eline geçti bir koyun, ye etini sallansın boyun. Ne yapacaksın oyun moyun. Karagöz mü çıkaracaksın hey akılsız. Eline geçti bir eşek. Ye etini gevşek gevşek. Ne yapacaksın yorgan döşek. Gelin güvey mi olacaksın hey akılsız. Eline geçti bir at. Yarısını ye, yarısının yanında yat. Ayağının altındaki yazıyı okuyup ta Keramet katibimi olacaksın be akılsız diyerek av aramaya devam etmiş..(9)

Düzyazı biçimindeki masallardaki zincirlemeli gelişen olaylar da bir bakıma siirsellik özelliği gördüğü için, çocuğun sözceleri sezmesini ve daha iyi kavramasını sağlar.

…Sen şimdi elindeki o kırmızı gülleri bana verirsen, ben de onları gökyüzündeki bulutlara veririm. Sonra bulutlar da bana biraz su verecekler. Suyu kahvedeki oğlana götüreceğim. O da bana fincan kahve verecek. Alacağım kahveyi bakkal'a götüreceğim. Ondan alacağım yumurtayı, mutfağında yemek pişiren hanıma vereceğim. O da bana et verecek. Aldığım eti aç ihtiyar köpeğe yedireceğim. Yoksa köpek beni yiyecek. (7)

Philipp Wackernagel (aktaran Yaman, 2001:80), masalların harika şiirselliğinden söz eder ve onları halk edebiyatının diğer türleriyle birlikte yabancı dilin teşvik edildiği bilime özgü çevreye karşı "yaşayan canlı dil"in korunduğu metinler olarak görür. Ulusal ve aydın eğitimini birbirinden ayırır, ayrıca aydın olma yolundaki öğrencilerin de halktan insanlarla sohbet ederken kullandıkları dili masallar ve diğer halk edebiyatı ürünleri sayesinde öğrendiklerini savunur.

Masallar; içerisindeki ikilemeler, yansıma sözcükler, deyimler, benzetmeler ve aktarmalar, atasözleri vs. gibi dil öğelerini barındırması nedeniyle, çocuğa anadilini en iyi öğreten bir yazın türü olarak gösterilmektedir. Boratav'ın (1987:113) " *Çocuğun anadilinin, bir işçi elindeki alet gibi nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini, kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren; kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yakınlaştırıcı duyguyu –ninnilerin, tekerlemelerin yanı başında, ama herhalde onlardan daha geniş ölçüde- ilk aşılayan masallardır"* sözleri anadili öğretiminde halk edebiyatı ürünlerinin, halk edebiyatı ürünleri içerisinde de masalların önemini göstermektedir.

İkilemeler

İkilemeler, Türkçenin hem konuşma hem de yazı dilinde vazgeçilmez unsurudur. İkileme "*Türkçeye olağanüstü bir anlatım gücü ve zenginliği kazandıran anadilimizin biçim, sözdizim, sözcükbilim ve anlambilim bakımından önemli bir özelliğini oluşturan öğelerdir"* (Aksan, 2002:81). Bu bakımdan ikilemeler özellikle çocuk dilinde önemli işlevlere sahiptir.

İkilemeler çok değişik biçimlerde kurulabildiği gibi tümcedeki görevinde de değişiklikler gösterir. İncelemeye aldığımız hayvan masallarında en çok görülen dil unsurları ikilemelerdir. Bu yüzden ikilemelerin kuruluş bakımından ve görev bakımından pek çok

biçimine rastlanmaktadır. (Fakat ikilemelerin her türünden oldukça fazla olduğu için bir kısmı örnek olarak gösterilmiştir.)

1. Kuruluşları bakımından ikilemeler:

a. Aynı sözcüklerin yinelenmesi ile kurulan ikilemeler:

Çabuk bir ateş hazırlayın, şunu diri diri ateşe atayım, demiş…(1)

Tin Tin kocakarıya dik dik baktı…(3)

Yine kurt titriye titriye, yavaş yavaş Sarıkaya'nın inine gidiyor. Yavaş ince bir sesle, korka korka, titriye titriye…(5)

Mültezimin önüne yığılı yığılı verir buğdaylar …(6)

Çicek çicek dolaşıp balözü, çicek tozu topluyorum…(10)

Ama ne ağlayış; sarsıla sarsıla, hüngür hüngür bir ağlama…(13)

Tilki kardeş bir kaç gün sonra gene aynı yalanı kıvırarak gece geç vakit kilere girip avuç avuç bal yemiş…(19)

Hepsinin de pırıl pırıl boynuzları…(24)

b. Eş ve yakın anlamlı sözcüklerin bir araya gelmesiyle kurulan ikilemeler:

Sessiz sadasız ağlamaya başladı…(2)

Sonra öfkeli öfkeli öyle bir bağırıp çağırmağa başladı ki köyde ne kadar insan varsa çevrelerine toplandı…(3)

Tavuğu bağırta çağırta götürürken buna bir kurt rastlıyor…(5)

Uzun lafın kısası : köylü sürmüş savurmuş…(6)

O kadar fakirmiş ki, mal mülk olarak ancak iki tavuğu ile bir horozu varmış…(8)

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, dağlık ormanlık bir yerde, yüzlerce hayvan bir arada, ya sevgi barış içinde ya da kavga dövüş içinde, ya teker tokmak, ya yağlı börek yaşayıp giderlermiş…(15)

Bir yanı sazlık samanlık, bir yanı tozluk dumanlık, bir yanı zifiri karanlık, bir yanı günlük güneşlik, bir yanı kurak toprak, bir yanı ağaç yaprak…(18)

c. Karşıt anlamlı sözcüklerle kurulan ikilemeler:

Gidip anlamak gerek; ölü mü diri mi? (18)

Boğa boynuzladı toprağı, inletti yeri gögü…(24)

ç. Sözcükler arasına soru ekinin girmesiyle ve tamlama şeklinde kurulan ikilemeler:

…Kar gibi beyaz mı beyaz, sevimli mi sevimli bir kedi varmış…(7)

…eskinin eskisi bir değirmene varıp ulaşmışlar…(18)

d. Yansıma sözcüklerle kurulan ikilemeler:

Zavallı piliç tiril tiril titreyerek…(1)

Ama horoz bar bar bağırıp da bütün mahalleyi başlarına toplayınca aşağıdan almak zorunda kaldılar…(3)

Günlerden bir gün semerinde koca koca testiler oflaya puflaya su taşırken yolda bir eşek arkadaşına rastlamış…(18)

e. İkilemeyi oluşturan sözcüklerden birinin diğerine ses benzemesiyle oluşan ikilemeler (Bu tür ikilemeler genellikle "m" sesi veya ikilemeyi oluşturan anlamlı sözcüğün ilk ya da son sesine uyarlanarak kurulurlar.):

Çırıl çıplak olduğu için gündüz meydana çıkamazdı…(2)

Sende buradan, bir yerden odun modun topla…(5)

Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, altı ay bir güz gitmişler, gide gide yıkık mıkık, çürük çarık, yamuk yumuk, eskinin eskisi bir değirmene varıp ulaşmışlar…(18)

…balığı suya atınca bunu babası ala paça döver, çocuk da evden kaçar…(22)

f. Çekimli eylemler, ulaçlar,ortaçların bir araya gelmesiyle kurulan ikilemeler:

Adam istemeye istemeye ineği teslim etti…(3)
Fakat kadın uğraşa uğraşa dikenlikten kurtulmuş…(4)
Beklemiş beklemiş gelen giden yok…(9)

2. Cümledeki görevleri bakımından ve sözcük türleri bakımından ikilemeler: İkilemeler, anlama güçlülük katarlar. Anlama güçlülük kattıkları gibi bir de sadece tümcedeki belli bir sözcüğü niteleyerek değişik görevlere yüklenirler. İncelemeye aldığımız masallardaki ikilemeler özellikle eylemi (yüklem) veya eylemsileri niteleyerek belirteç, ad ve ad soylu sözcükleri niteleyerek önad türünden görülmektedirler.

A. Cümledeki Görevleri Bakımından İkilemeler:

a. Belirteç görevindeki ikilemeler:

Ama, tüm hayvanların, içinde kardeş kardeş yaşadıkları o kocaman ormana adımını bile atamazmış...(16)
Dağı taşı yararak günlerce yol aldım…(24)
Ben onların dağılanını sakalımı sallaya sallaya toplarım bir yere."…(25)

b. Nesne görevindeki ikilemeler:
Sen de buradan, yerden odun modun topla…(5)
İnsanoğlu, bunların beşini onunu art arda düzer de onlara yük taşıtır…(11)

c. Dolaylı tümleç görevindeki ikilemeler:
Haydi, ota çöpe. Haydi, çalıya çırpıya…(13)

ç. Yüklem görevindeki ikilemeler:
Uzun lafın kısası: Köylü sürmüş savurmuş…(6)
Canavar beklemiş beklemiş…(9)
d. Özne görevindeki ikilemeler:
…gelen giden yok…(9)

B. Sözcük Türü Bakımından İkilemeler:
a. Önad:
Bunun üstüne horoz da kadın da avaz avaz tartışmaya başladılar…(3)
Bölük bölük saray *askerleri, pırıl pırıl yerlerini almışlar…*(4)
Hepsinin de pırıl pırıl boynuzları…(24)

Yansıma Sözcükler

Zülfikar (1995:17-18) taklit sözcüklerin bir-üç yaşları arasındaki çocukların anadilini kazanmaları yolunda büyük katkılarının olduğunu belirtmiştir.

Doğadaki bu taklit sözcükler "*Genelde, varlıkların tekil ya da karşılıklı hareketleri sonucu oluşan amaçlı amaçsız sesler ile özelde canlıların türlü durumlara gösterdikleri sesli tepkilerin, bir harekete sanal olarak koşulan ses dizilerinin insan diline alınmış yakıştırma biçimlerine 'yansıma' denir"* (Demircan, 2001:119) biçiminde tanımlanır.

Her dilde olduğu gibi Türkçede de oldukça fazla sayıya sahip olan yansıma sözcükler, dillerin istilaya uğramasını da koruyan unsurlardır.Yansıma sözcüklerin bu denli çok oluşu çocuğun işini de kolaylaştırmakta ve çocuk zihnini zorlamadan sözcüğü anlamlandırabilmektedir.

Hayvan masallarında da oldukça sık kullanılan yansıma sözcükler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

…Arı, vız vız uçmayı kesip bir buğday tanesini ite kaka yuvasına taşıyan karıncanın yanına indi…(10)

…Bir adamın yatağına girip onu ısırınca adam Hoppacık Beyi yakalayıp iki tırnağı arasında 'çıt' diye ezip öldürüvermiş!..(13)

…"Pısst! Defol pis kedi!... Kedi, ağzını şapırdata şapırdata deveyi yiye dursun…(14)

…Ölü mü, diri mi diye adamakıllı anlamak için gagasıyla kurdu bir iki "tık tık" diye didiklemiş...(18)

…Derken efendim, pek kocaman, ormanlık bir ülkede, insanlarla hayvanlar, dırdırsız hırgürsüz, hep birlikte anlaşarak, güzel güzel yaşar giderlermiş…(19)

Benzetmeler

Anlatımda güçlülüğü ve etkinliği sağlamak için gerek düz yazıda gerekse de şiirde benzetmelere başvurulur. Benzetme, Dilçin (1999:405) tarafından " *aralarında türlü yönlerden ilgi bulunan iki şeyden, benzerlik bakımından güçsüz durumda olanı nitelikçe daha üstün olana benzetmektir"* biçiminde tanımlanmıştır.

Dilçin (1999:406-411), aynı çalışmasında benzetmede dört öğe bulunduğunu (benzetilen, benzetmelik, benzetme yönü, benzetme ilgeç) ve beş türlü de benzetmenin olduğunu (ayrıntılı benzetme, kısaltılmış benzetme, pekiştirilmiş benzetme, uz benzetme, yaygın benzetme) belirtmiştir.

İncelemeye alınan hayvan masallarında yaygın olarak, dört öğenin de söylendiği "ayrıntılı benzetme" kullanımlarına rastlanmıştır:

…Benzi kül gibi soldu…Mezarın içi türbe gibi genişti…(2)

…B*iz onu gözümüz gibi sakınırız...*(3)

...Arkasından da Koskos Efendi çıkıyor ki elma kadar kedi…(5)

…Kar gibi beyaz mı beyaz, sevimli mi sevimli bir kedi varmış…(7)

…Yılan, tam o sırada önünden geçmekte olan bir tarla faresinin üstüne ok gibi fırladı…(15)

…Günlerden bir gün, semerinde kurşun gibi ağır su testileri, çeşmeden köye dönerken, kendisini hemen ardından izleyen bir kocakarıya savurmuş tekmeyi…(18)

Pek seyrek de olsa diğer benzetme türlerine de rastlanılmıştır:

…Gül hatırı kırılır mı hiç kardeşliğin..(6)

…Kimi yerde Hüthüt'tür bu bahar dilberinin adı…Anadan sürmeli gelinmiş bizim Hüthüt ta/

…Çıtkırıldım hanım iki gözü iki çeşme yolda giderken serçeye rastlar…(13)

…Boğa değil sanki bir dağ…(24)

Aktarmalar

Aktarmalar da benzetmelerde olduğu gibi aralarında ilişki bulunan iki şeyden birinin gösterilip diğerinin gösterilmemesidir. Benzetmeden farklı olarak asıl söylenmek istenenin söylenmeyip ilişki kurulan diğer şeyin söylenmesidir. Dolayısıyla bu tür kullanımlarda söylenmek istenenin yerine söylenen gerçek anlamını yitirdiği için kalıplaşmış bir söz grubuna girer.

Bazı aktarmalar o kadar kalıplaşmışlardır ki (ileride de değinileceği gibi) deyimlerden ayırt edilemez. Bu yüzden de aktarmalar, "deyim aktarması" ve "ad aktarması" diye ikiye ayrılır.

a.Deyim Aktarmaları:

Diğer adlandırılmalarıyla "eğretileme" veya "istiare" olan deyim aktarmaları, tamamen benzetmeye dayalı, sadece benzeyenin söylenip diğer benzetme unsurlarının söylenmediği ve söylenen benzeyenin de kalıplaşarak tek başına benzetileni karşılamasıdır. Günümüz Türkçesi kullanımından örnek vermek gerekirse özellikle pazarlarda karşılaşılan "badem" ve "atom" kullanımları birer deyim aktarmasıdır. Çünkü burada "badem" ile anlatılmak istenen "badem gibi düzgün salatalık", "atom" ile anlatılmak istenen de "atom bombası gibi kırmızı karpuz"dur. Artık pazarlarda, benzetilen "salatalık" ve "karpuz" yerini kedisine şekil ve renk olarak benzeyen "badem" ile "atom"a bırakmıştır.

Hayvan masallarında sınırlı sayıda deyim aktarmalarına rastlanılmıştır. Fakat deyim aktarmalarının birer "deyim" olabileceğini de düşünebiliriz. O yüzden tespit edebilen örneklerin bazılarının "deyimler" kısmına alınması uygun görülmüştür.

…*Zavallı pilicin yükün altında neredeyse canı çıkacakmış*…(1) "ölmek" anlamında kullanılmıştır.

…*Hanım Sultan'a dokunur dokunmaz yere düşerek can verdi…Bütün ebeler bu suretle tatlı canlarından ayrılıyorlardı*…(2) "ölmek" anlamında kullanılmıştır.

…*Getir onu, boynunu bükeyim de yuvarlayım gitsin*…(5) "yiyeyim" anlamında kullanılmıştır.

…*Ak kâğıt üstüne kara kara döktürmüş*…(6) "çok kötü yaz-" anlamında kullanılmıştır.

…*derken efendi gözü kara çok*…(6) "yiğit, cesur" anlamında

…*Sırtındaki testileri de vur duvara, tuz buz et*… (18) "tuz gibi buz gibi parçalamak" anlamında kullanılmıştır.

b.Ad Aktarmaları:

Mecaz-ı mürsel olarak da adlandırılan ad aktarması "*Bir sözü, gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmeden kullanma"* (Dilçin, 1999:415) veya "*bir kavramın kendisi kullanılmadan ilgili, bağlantılı olduğu bir başka kavramla bir başka göstergeyle dile getirilmesi"* (Aksan, 1998:188) biçiminde tanımlanmaktadır. Ad aktarmasının deyim aktarmasından farkı; deyim aktarması, tamamen benzetmeye dayalı iken ad aktarmasının böyle bir dayanağı yoktur. Çünkü ad aktarmasında yan anlam kullanımı, anlam bitişikliğinden kaynaklanan bir kullanım vardır.

Ad aktarmaları deyim aktarmaları kadar olmasa da incelenen hayvan masallarında sınırlı sayıda kullanılmıştır. Bunlar:

…*Ha, şöyle yola gel bakayım*...(3) "benim istediğim yönde hareket et" anlamında kullanılmıştır.

…*Kimin haddine köyde ağız açmak*...(6) "konuşmak, söz söylemek" anlamında kullanılmıştır.

…*Yaşlı eşek, koç, horoz, yumurta yolda gide gide bir yüce dağın eteğine ulaşmışlar*...(18) benzetme amacı güdülmeden "kenar" anlamında kullanılmıştır.

Dağı taşı yararak günlerce yol aldım...(24) "dağların arasından geçmek" anlamında kullanılmıştır.

Deyimler

Deyim, "*İki ya da daha fazla sözcükten oluşan, çoğunlukla kendi öz anlamı dışında yeni bir anlam verip yazıya ve konuşmaya ayrı bir güzellik katan söz bölümüne"* (Yardımcı, 2001:174) denir. Deyimler, birden bire ortaya çıkmış kullanımlar değildir. Her biri uzun bir geçmişe sahiptir.

Deyimlerin, benzetme ve aktarmalar kısmında da değinildiği gibi bu öğelerden yararlandığı, hatta birbirleriyle o kadar kaynaşmışlar ki karıştırıldığı bile gözlenmiştir. Özellikle deyim ile deyim aktarması arasında bir benzerlik vardır. Çünkü her ikisi de benzetme ve gerçek anlamında kullanılmamaya yöneliktir.

Deyimler, özellikle çocukların hoşlarına gidecek ve ilgilerini çekecek bir yapıdadır. Çünkü pek çok deyimde mizahî bir dil de vardır. Öte yandan anlatılmak istenenin, zihni yormadan az sözcükle deyimler tarafından karşılanması çocukların ilgisini çeken başka bir özelliğidir.

Hayvan masallarında görülen deyimlerin, özellikle kendisinden önceki veya sonraki tümceyle açıklanması, anadili öğretimini daha da pekiştirmektedir. Bu deyimlere göz atılacak olunursa:

…*Dilinden tırnağından arttırarak yüz mecidiye biriktirmiş*...(1)

…*Ayşe Sultan, bin candan bin cana bu dünya güzeli şehzadeye gönül verdi*...(2)

…*Üçünün birden dizlerinin bağı kırılıyor*... *Arkadaş kendi ufak bir şey ama önünden ne kaçan kurtulacak ne uçan kurtuluyor*...(5)

... *Sel önünden kütük kapmanın da bir zahmeti var./ Taş atılıp kollar ağrımadan*... (6)

… *Bakmışlar ki, köylüler işler yaş./ Durmadan oynuyor karga da gözle-kaş* ...(6)

Gelin güvey mi olacaksın ey akılsız...(9)

...*insanoğlunun eline düşseydin görürdün Hanya'yı Konya'yı*...(11)

…*Ekmek elden su gölden, armut piş ağzıma düş. Öylesine yaşar giderim*...(12)

…*Tanrının günü, kan ter içinde yedi köye su taşıyorum*...(18)

...*Tilki bıyık altından gülümseyerek*... *Ertesi gün ayı kardeş bal almak için kilere girdiğinde bir de ne görsün, ortalık tam takır, kuru bakır! Kiler bomboş*…*"Bir daha," demiş, "her önüne gelene güvenme; bu da senin kulağına küpe olsun*… (19)

Atasözleri

Atasözleri bir ulusun kültürünü, birikimini, deneyimlerini kısacası yaşamına dair her şeyini gösterir. Bu yüzden de atasözü "*ne zaman ve kim tarafından söylendiği belli olmayan, atalarımızın uzun deneyimlerine dayanan yargılarının genel kural biçiminde söylenişi"* (Yardımcı, 2001:162)'dır.

Atasözlerinde uzun bir geçmişin, deneyimin izleri görülür. Bu uzun geçmişe ait deneyimlerin izleri ise öz ve kısa olur. Az sözle çok anlam anlatılmaya çalışılır. Bir ulusun atasözlerinin bize o ulus hakkında bilgi vereceğini belirten Dilçin (2000:XV) atasözlerini "*bu nevi mahsulleri arasında bir kavmin, ulus haline yükselişinin eskiliğini; ilk çağlardaki kültür ve medeniyet seviyesini hasılı her bakımdan bütün benliğini tam manasıyla aksettirebilen başlıca aynalardan biri"* olarak görmektedir.

Atasözleri de deyimler gibi kalıplaşmış ve kendi gerçek anlamlarını kaybetmiş sözcük grubudur. Atasözlerinin deyimlerden ayrılan farkı; deyimlerin bir yargı bildiren cümle olma tasası yok ve bir söz grubu olarak cümlede bulunabilirler. Fakat atasözleri, bir yargı, bir kural bildireceği için cümle veya cümlecik olmak zorundadırlar. Atasözü öğüt verebilirken, deyim öğüt veremiyor.

Atasözlerine de çocukların büyük bir ilgisi vardır. Çünkü atasözleri uzunca bir olayı, tümce veya tümcecik olarak özetler. Ayrıca atasözlerindeki uyak ve sözcükler arasındaki ilişki de çocuğun ilgisini çeken diğer etmenlerdir.

Deyimlerde olduğu gibi incelemeye alınan hayvan masallarındaki tespit edilen atasözlerinin açıklamaları kendisinden önceki veya sonraki tümcede gözlenmiştir. Bazı atasözleri ise, masalı özetleyen ve çocuğa/okuyucuya verilmek istenen ileti biçiminde sunulmuştur:

…Meşhur darb-ı meseldir: "İyilik eden iyilik bulur, kötülük eden kötülük bulur"…(1)
…Canı yanan eşek atı geçermiş…(6)
…Evli evine köylü köyüne, rengi rengine dengi dengine…(17)
…Kiminin elinde yay, kiminin elinde ok…(17)
…Körle yatan şaşı kalkarmış…(17)
…"Balık bilmezse halık bilir" deyip suya atar…(22)
…Bilirsin "yol delisiz dağ çalısız olmaz"…(23)
…Al Allahım kulunu, zapt eyle delini…(25)

Zıt Kavramlar

Diğer unsurlarda olduğu gibi bir dilde zıt kavramların da çokluğu o dilin zenginliğini gösterir. Türkçe bu özelliğiyle zengin diller arasına girer.

Zıt kavramlar sadece dilin zenginliğini göstermez; o dilin öğrenme kolaylığını da gösterir. Çünkü bir kavram zıttıyla daha iyi bilinçaltına yerleşir. Özellikle çocukların anadili eğitiminde çok yararlanılan zıt kavramlara hayvan masallarında da rastlanılmıştır.

Masallarda, zıt kavramların kullanılması masal araştırıcıları tarafından,
Masallarda yer alan zenginin karşısında yoksulun, güçlünün karşısında güçsüzün, güzelin karşısında çirkinin, akıllının karşısında aptalın bulunuşu, bir zıtlıklar dünyası oluştursa da çocukta karşı değer olgusunu canlandırması açısından önemlidir. Bu durum çocuğun düş gücünün gelişmesine yardımcı olmaktadır (Yarımcı ve Tuncer, 2002:78).
biçiminde yorumlanmaktadır.

Çocuk dilini ve düşüncesini bu şekilde geliştirici işleve sahip zıt kavramlara, incelemeye alınan hayvan masallarından şu örnekler verilebilir:

…Çocukların biri kız diğeri erkekmiş…Fakat yukarı çıkmak da aşağı inmek de çok zormuş…(4)

…Ben ileri gideyim, siz geriden yavaş yavaş gelin…Neyse, nereye gittilerse gelirler…(5)

…Ak kâğıt üstüne kara kara döktürmüş…(6)

…Gökyüzündeki o koca koca bulutlar minicik Pamuk'un durumunu anlarlar…(7)

…Evvel zaamnda kötü yok, iyi varmış, yanlış yok, doğru varmış, çirkin yok, güzel varmış, yalan yok, gerçek varmış, savaş yok, barış varmış…(18)

…Boğa boynuzladı toprağı, yeri göğü inletti…(24)

İncelemeye alınan hayvan masallarında tespit edilebilen özellikle benzetmeye dayalı oluşturulmuş deyimler ve aktarmalarda bir yalınlık görülmektedir. Bu söz gruplarının incelemeye alınan hayvan masallarında sınırlı olması; tespit edilen örneklerin ise geçtiği bağlamda açıklaması ile birlikte verilmesi, hayvan masallarının çocuk diline ne kadar uyarlı ve anadili geliştirmede ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Yine hayvan masallarında sık sık ikilemelere başvurulması; çocuğun dilini geliştirmedeki en önemli etkenlerden olan tekrarlama ve pekiştirmenin verimli bir biçimde uygulandığını göstermektedir.

Hayvan Masallarında Üslup Özellikleri

Masal anlatanın dilindeki ustalık dinleyiciye ayrı bir zevk verir. "*Her yiğidin bir yoğurt yiyişi olduğu, her masalcının da kendine göre bir üslubu"* (Boratav, 1987:113) olacağından aynı masalı değişik anlatıcılardan dinleyen dinleyici (hatta değişik üslupta dinleyen) her dinlemede farklı iletiler alır, sözcük dağarcığını, tümce yapısını ve düşüncesini geliştirir.

Halk edebiyatının diğer anlatı türleri gibi masallar da dil ve üslup bakımından bütün toplumun veya genişçe bir topluluğun ortak değerlendirme ölçülerine, ortak psikolojisine, ortak zevk ve eğilimlerine tercüman olan eserlerdir. Bu ürünlerde tümce yapısı genellikle kısadır. Düşünceler, uzun benzetmeler ve karışık ifadelere başvurulmadan verilmeye çalışılır. Birleşik tümcelerle birbiri içine girmiş uzun tümceler yerine, asıl tümceye belirteçlerle bağlanan yardımcı tümceler tercih edilmiştir. Böylece duygu ve düşünceleri açık seçik ve elle tutulur somut bir şekilde anlatma tekniği masalların belirgin bir özelliği haline gelmiştir (Korkmaz, 1982:156-157):

…Kocasının getirdiği haberi işitince, içinden sevindi… (2)

…Çoban kaval çalarak sürüsünü otlatıyordu…(3)

… Tilki kardeş bir kaç gün sonra gene aynı yalanı kıvırarak gece geç vakit kilere girip avuç avuç bal yemiş.(19)

Masallarda anlatımı yalınlıktan kurtaracak canlılık ve hareket unsuru, sözcükler arasındaki ses benzerlik ve uyumundan kaynaklanan bazı sözcük oyunlarıyla sağlanmıştır. Dinleyiciyi masallarda geçen olağanüstü olaylara hazırlama amacı güden giriş tekerlemelerinin, dinleyici tarafından rahatça benimsenebilmesi, gücünü bu tekerlemelerde yer alan ses ve sözcük oyunlarına dayandırmaktadır. Masallarda bir olaydan başka bir olaya geçişi sağlayan dikkati çekmek için kullanılan söz kalıpları da anlatıcının dinleyici üzerindeki canlı tutacak üslupla ilgili birer söyleyiş biçimidir (Korkmaz, 1982:158):

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal iken, pire berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, ben diyeyim bu ağaçtan, siz deyin şu yamaçtan, uçtu uçtu bir kuş uçtu, kuş uçmadı gümüş uçtu gümüş uçmadı Memiş uçtu uçar mı uçmaz mı demeye kalmadı,anam düştü beşikten, babam düştü eşikten, ben düştüm eşekten, var varanın, sür sürenin, destursuz bağa girenin hali yamandır, sonu dumandır diyelim, oturup masalımızı dinleyelim…(13)

…Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş , miyavlayarak, mırlayarak, bulursa sıçan avlayarak ,oturup tüylerini yalayarak, altı ay bir güz gitmiş, sonunda varmış, ulaşmış ormana…(14)
…Az gitmişler, uz gitmişler, lale sümbül biçerek, soğuk sular içerek, altı ay bir güz gitmişler, gide gide kocaman bir ırmağın kıyısına varıp ulaşmışlar…(15)
… Tilki kayanın gölgesine yan gelip yatarken zavallı kaplumbağa ile yengeç kan ter içinde tarlayı sürmüşler, buğdayı ekmişler, çalışıp çabalamışlar, sonunda ekin yetişmiş, buğday başağa durmuş, yaz sonlarına doğru da harman zamanı gelmiş. Tilki gene kayanın gölgesinde yan gelip yatarken kaplumbağa ile yengeç kan ter içinde buğdayı biçmiş, harman yerine yığmışlar…(21)

İncelemeye çalıştığımız hayvan masallarından hareketle masallardaki üslubu Bilkan'ın (2001:75) görüşleriyle özetlemek gerekirse;
1. Masallar, anlatıcının ağız özelliklerine ve masalın anlatıldığı yörenin mahallî niteliklerine göre her anlatılış sırasında yeniden şekillenebilirler.
2. Tekerlemelerin Şiisel niteliği, masala ahenkle birlikte, merak arttırıcı bir özellik de katmaktadır.
3. Masal cümlesi, konuşma dilinin tabiîliği içerisinde, akıcı ve rahat anlaşılır bir dildir.
4. Masalda sade ve halk süsleyişleriyle süslenmiş ve mizahî bir özellik kazanmış bir dil kullanılır.
5. Atasözü, deyim ve kelâm-ı kibar niteliğindeki sözlerle zenginleştirilen masallar, dilin inceliklerini temsil eden edebi metinlerdir.
6. Masal dilinin ve üslubunun niteliği, anlatıcının kültürü, dil becerisi ve birikimiyle belirlenir.
7. Masallarda, özellikle mecaz, kinâye, teşhis, intak, teşbih, istiare gibi edebi sanatlar kullanılmıştır.
8. Masallarda kemik unsurlar, alaycı ifadeler ve gülünç durumlar, dinleyicinin dikkatini toplayan ve edebi metni zevkli bir hale getiren unsurlar olarak önemli bir yere sahiptir.

Eğitimde Hayvan Masallarının İşlevleri

İnsan, yaşamında en erken tanıştığı yazılı metin türü masaldır. Çocuk, daha konuşmaya yeni başladığı bir dönemde okuma yazma bilmeksizin masal dinlemeye başlar. Hatta okuma yazması olmayan, hiç eğitim yüzü görmemiş insanlar için masal, yaşamları boyunca karşılaştıkları tek yazın türü özelliğini taşır. Bu özelliklere sahip bir türün de insanın gelişimindeki ve eğitimindeki yeri önemlidir. Yine masal, okumayı yazmayı öğrenen çocuk veya eğitimini sürdüren insan için de okunan, okuyucuya bir çok şey veren türdür.

Masallar, geçmişte olduğu gibi bugün de eğitim aracı olarak kullanılmaktadır. Sadece çocuklar için değil dışa kapalı toplumlar için de bir halk eğitim aracıdır. Eğitim aracı olarak her masal kullanılamaz. Birtakım özellikler taşıyan masallar eğitim aracı olarak kullanılabilir. Bu özellikler ise: sevgi, saygı, doğruluk, iyi ahlak, eşitlik, kardeşlik, paylaşma gibi iletileri içermelidir. Çocuk eğitiminde masal, düş gücünün gelişmesine, düşünce ufkunun açılmasına yardımcı olur (Taner, 1992:328; Yavuz, 1996:29-30).

Yapıtlarıyla çocuklara yönelmiş olan ve onlara birçok yapıt da vermiş bulunan Ziya Gökalp, çocuk ve eğitimiyle ilgili "*İnsan en samimi, en içten duygularını ilk terbiye zamanlarında alır. Tâ beşikte iken işittiği ninnilerle anadilinin tesiri altında kalır. Bundan dolayıdır ki, en çok sevdiğimiz dil anadilimizdir. Çocuk için en iyi mektep ana kucağıdır; en iyi bahçe baba ocağıdır. Aile içinde alınan terbiye her terbiyenin üstündedir"* (Göçgün, 1992:70) ve bir başka çalışması olan "Masallar" adlı yazısında da "*Masalların çocuk*

terbiyesinde de rolü vardır. Kıraat kitapları hep bu masallarla doludur. Küçük çocukların dikkatini alâkasını yalnız bu masallar celb eder. Onlar ilk kahramanlık derslerini, mefkûre için fedakârlıkları bu masallardan öğrenir …Bütün masallar toplanınca, içinden çocuk terbiyesine yarayanları, millî seciyeyi takviye edenleri seçilir."(aktaran Toygar, 1976:337) diyerek masalların değeri üzerinde durmuş ve Türk Halk Masalları içinde eğitici olanları çocuklar için koşuklu biçime sokmuştur.

Masallar, çocuğa sadece dil eğitimi, konuşma ve düşünce gelişimini geliştirmekle kalmaz onun psikolojisine iner ve ruha dayananeğitim de verir. Bu konuda dünyaca ünlü eğitimci ve psikolog Prof. Bruno Bettelheim (aktaran Feyzioğlu, 1999:149) görüşlerini şöyle açıklıyor:

Masallar, uyandırdığı merak ve sonsuz fantezilerle çocuğa yardım eder, anlayış ve kavrama gücünü arttırır, duygularını açığa vurur. Masallar, çocuğun korkularını giderir, özlemlerini dile getirir, karşılaştıkları güçlükleri kavramasına, çözüm bulmasına yardım eder, kişiliğini geliştirir. Masallar, çocukların çocukça sorunlarını küçümsemeyip onları ciddiye alır, onlara güven verir, geleceğe olan umutlarını arttırır. Masallar, çok derin ve çok anlamı birden içerdiği için çocuklar onlarda ruha dayananve duygu yüklü varoluşlarını bulurlar. Bu nedenlerden ötürü masallar, olağanüstü eğitim aracı olarak umarım ana babaları, öğretmenleri heyecanlandırır, yüzyıllardan beri olduğu gibi yine eğitimde temel araç olarak ana yerini alır.

Almanların dünyaca ünlü masal derleyicisi J. W. Grimm, derlediği "Çocuk ve Ev Masalları (Kinder und Housmärchen) adlı masal kitabı için *"Bu bir eğitim kitabı olmalıdır. Çünkü hiçbir şey çocukların doğası için daha besleyici daha masum ve tazeleyici olamaz."* diyerek masallarda çocuk ve eğitim arasındaki bağıntıyı vurgulamıştır. Yine Grimm kardeşlerden Wolgast Grimm, masalların eğitim açısından çok önemli olduklarını özellikle vurgular:

• *Masallar, yüzyılların düşünce, duygu ve birikimini içerdikleri için çocuklar, masal okurken geçmişle canlı bağlantı kurma şanslarına sahiptir.*
• *Çocuk, yaşamdaki sevdiği ve nefret ettiği örneklerle masallarda karşılaşır ve insan davranışlarını kavrayıp, insanlarla birlikte yaşamak için çok önemli olan bütün güçleri ölçüp tartma olanağına kavuşur.*
• *Çocuk, düşünce ve davranışlarına kendiliğinden yansıyan bir takım ananevi normları ve yaşam bilgeliklerini öğrenecektir.*
• *Masallar yoluyla yazın anlayışı güçlenebilir ve onlardan ilerde yazın yapıtlarının değerlendirilmesi için yararlanılacak normlar kazanabilir* (aktaran Yaman, 2001:81).

Günümüz teknoloji ve iletişim araçlarının halk edebiyatı anlatı türlerini (özellikle halk hikâyeleri ve masalları) bir kenara iterek bunların eğitimde kullanılamaması ve yerlerine geçmesi endişesini Karadağ:

…bazı (halk edebiyatı) ürünlerin (in) hayattan koptuklarını da kabul etmek zorundayız. Artık köy-kasaba kahvehanelerinde (kentlerimizde 'cafe'ler var!) hikâye anlatana ve dinleyenlere rastlamak çok güç… Teknolojinin, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, halk kültürü verilerinin hızla değişmesine ya da kökten ortadan kalkmasına yol açmıştır… Bu kitle biçiminde değişim ve halk kültürü alanındaki ürünlerin giderek yitirilmesi, onların –eğitim ve öğretime yönelik de olsa- öğrenilmesini, bilinmesini gerekli kılmaktadır (1999:16-17), şeklinde dile getirirken; Yılmaz (2002:8), kitle biçiminde iletişim kültürünün bir ürünü popüler çocuk yazınında çocuk gerçekliğinin dikkate alınmadığını, estetik bakış açısının kaybedildiğini ve kitapların niteliğinin gün geçtikçe bozulmaya başladığını belirterek kitle iletişim kültürünün halk kültürünün ürünleri karşısında tutunamayacağını savunmuştur. Boratav, diğer yazın türlerini sürekli değişip yenileneceğini fakat masalların ilk haliyle de okunabilirliğini savunmuştur.

Hayvan Masallarında İleti

Her masal, dinleyiciye/okuyucuya bir şeyler vermeyi amaçlar. Özellikle çocuklara eğitim açısından pek çok işlevlere sahip olan hayvan masallarının iletmek istediği en az bir mesaj vardır. Yoksa masal, kuru kuruya sadece yazılmak için yazıya aktarılmamışlardır. İşte masallar eğitim işlevlerini dinleyiciye/okuyucuya vermek istedikleri mesajlara "ileti" deniliyor.

İncelemeye alınan hayvan masallarında da dinleyiciye/okuyucuya en az bir tane iletilmek istenen mesaj bulunmaktadır. Hayvan masallarında verilmek istenen iletiler Tablo 1'de gösterilmektedir. Hayvan masallarında hayvanlar temsilî varlık oldukları için hayvanlar aracılığıyla insanlara öğüt verilmeye çalışılmıştır. Verilmeye çalışılan bu öğütler, eğitim niteliklidir.

Masallardaki verilmek istenen iletilere bakıldığında; masalları yaratan toplumların yaşanmış deneyimleri ve bunlardan doğan endişeleri, korkuları, beklentileri, umutları, olumlu olumsuz değer yargıları görülmektedir. Masallar bu özellikleriyle birer araçtırlar. Masallar aracılığıyla sözü edilen, enine boyuna incelenen, yargılanan, betimlenen yaşamın kendisidir ve masallar da yaşamın yalan söylemeyen aynalarıdır (Yavuz, 1997:55).

İncelemeye aldığımız masallarda da görüldüğü gibi çocuklara yönelik çok değişik öğütler iletilmeye çalışılmıştır. Belki de masalların –özellikle de hayvan masallarının- en büyük özelliği vermek istedikleri iletiler olmasıdır. Çünkü bir anne veya bakıcı, doğrudan çocuğa öğüt vermeye kalkışırsa vermek istediği iletiyi ulaştıramayabilir. Masallar aracılığıyla verilen iletiler yerine daha kolay ulaşır.

Örneğin, bir ana babanın çocuğuna "Bizden gizli uzaklara gitme" uyarısıyla; 24. masaldaki annesinden gizlice giden bir çocuğun başına gelenler aracılığıyla verilen uyarı aynı etkinlikte değildir.

Masallarla iletilmek istenen ileti sadece ailede ana baba tarafından değil okulda da öğretmen tarafından etkili şekilde kullanılabilinir. Örneğin 16. masalda özgün olmak gerektiği, verilen ödevleri vs. kendi yaratıcılığıyla yapması gerektiği iletisi verilebilir.

Diğer hayvan masallarındaki iletilerden de gerek ailede ana baba gerekse de okulda öğretmen değişik biçimlerden yararlanabilir. Tablodan da görüldüğü gibi incelenen 25 hayvan masalı dinleyicisini/okuyucusunu kısa ve net bir şekilde uyarmaktadır. Bu uyarılar yapılırken de dil ve üslup kısmında da değinildiği gibi sade, ağır olmayan ve çocuğun zihnini karıştırmayacak bir dil kullanılmıştır.

Hayvan Masallarının Türkçe Eğitim Programındaki Yeri ve Önemi

Anadili öğretiminde en büyük görev önce aileye sonra ise eğitim kurumlarına düşmektedir. Eğitim kurumlarında; okul öncesi bir programa kayıtlı çocuk için okul öncesi eğitim programı bu görevi yerine getirmeye çalışır. Fakat pek çok aile, gerek bulundukları yerlerde okul öncesi programının olmayışı gerekse de yeterli olanaklarının olmayışı nedeniyle çocuklarını bir okul öncesi programa kayıt yaptıramamaktadırlar. Dolayısıyla da anadili

öğretiminde eğitim kurumlarına düşen bu görevi ilköğretim okulları yerine getirmeye çalışmaktadır.

İlköğretim programları içinde "Türkçe Eğitim Programı" anadili öğretiminde en büyük sorumluluğa sahiptir. Çünkü Türkçe Eğitim Programının temeli anlama ve anlatmaya dayalıdır. Anlama ve anlatma ise dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinin kazanılıp kullanılmasıyla gerçekleşir. Bu dört becerinin kazanılıp kullanılması anadili öğretimini gerçekleştirir.

Hayvan masalları, anadili öğretiminde anlama ve anlatmaya dayalı bu dört beceriyi içerir. Çünkü çocuk, dil ve beyninin işleve geçtiği bir süreçte (yaklaşık iki yaş civarı) dinleme becerisine sahip olur. Kendisine anlatılan/okunan hayvan masallarını dinleyen çocuk taklit ve tekrarlama yollarıyla konuşma becerisini kazanır. Çocuk, dinleme ve konuşma becerisini okul öncesi dönemde, ailede kazanır. Okuma ve yazma becerisi ise eğitim kurumlarında kazanılan bir beceridir.

İlköğretime yeni başlayan bir çocuk için hayvan masalları en büyük işleve sahip metinlerdir. Hayvan masalları içeriği ve anlatımıyla çocuğa okuma becerisini kazandırdığı gibi okumayı çözen bir çocuk için yazma becerisini kazanmak hiç de zor olmaz. Buradaki okuma ve yazma kavramları; hem okumayı sökme, yazmayı sökme hem de okuma alışkanlığını (kitap okuma) ve yazma alışkanlığını (edebi yazılar yazma) kazanma olarak düşünülebilinir.

Türkçe Eğitim Programının amaçlarına bakıldığında (Okul Öncesi Programının amaçlarında olduğu gibi) bu amaçlara ulaşmada ilk ve en verimli kullanılabilecek metinler hayvan masallarıdır.

Türkçe Eğitim Programının Amaçları (Genel Amaçlar)

Öğrencilere görüp izlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlama gücü kazandırmak;

Onlara, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, inceledikleri ve düşündüklerini, tasarladıklarını söz ya da yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma beceri ve alışkanlığını kazandırmak;

Öğrencilere Türk dilini sevdirmek, kurallarını sezdirmek; onları, Türkçeyi gelişim süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek;

Onlara, dinleme, okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmak; estetik duygularının gelişmesinde yardımcı olmak;

Türlü etkinliklerle öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirmek;

Onların ulusal duygusunu ve ulusal coşkusunu güçlendirmede kendi payına düşeni yapmak;

Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında; Türk yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı, insanlığı sevmelerinde yardımcı olmak;

Onlara, bilime özgü, eleştirici, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmada Türkçe dersinin payına düşeni gerçekleştirmektir.

Türkçe Eğitim Programının bu amaçlarına hayvan masallarıyla ulaşılabilir. Çocukların en çok hoşlandığı anlatıların "içerisinde olağanüstü yaratıklar, hayvanlar olan" türünden yazılı metinler olduğu bulgusu hatırlanırsa bu amaçların pek çoğu hayvan masalları aracılığıyla yerine getirilebilinir.

İçeriği ve anlatımı dolayısıyla çocukların ilgilerini çeken hayvan masalları, çocuk farkında olmadan ona pek çok şey verir. Örneğin her masalın başında ve bazılarının

ortalarında, sonunda bulunan tekerlemeler, çocuğun masala ilgisini çekerek masalın bir bütün içinde dinlemesini sağlar. Zaten ağır bir dil ve anlatıma sahip olmayan hayvan masallarını dinleyen çocuk, dinlediğini anlar. Bu anlama becerisiyle çocuk, masallarda geçen pek çok olguyu, sözcüğü belleğine alarak sözcük dağarcığını arttırır.

Hayvan masallarında sık sık başvurulan ikilemeler, deyimler, aktarmalar ve atasözleri Türk dilini çocuğa sevdirir, kısa ve anlaşılır tümceler aracılığıyla kurallar sezdirilir. Hayvan masallarındaki özellikle hayvanları niteleyen sözcük gruplarıyla çocuk tümcenin parçalarını, öğelerini sezmeye başlar. Örneğin "Pamuk Kedi" (masal 7) masalında *"…mahallenin birinde kar gibi beyaz mı beyaz, sevimli mi sevimli minicik bir kedi varmış..."* kediyi niteleyen sözcük grupları çocuk için ayrı birer parçadır. İlköğretim çağında bu sözcük gruplarının ayrı birer parça olduğunu sezen çocuk ileride bunların tümcenin bir öğesi olduğunu bulmada zorlanmayacaktır.

Hayvan masallarında verilmek istenen iletileri alan çocuk; doğayı, hayatı ve insanlığı sevecektir. Hayvanların, ormanda dostça, kardeşçe, barış içinde yaşadığını anlatan 16. ve 19. masalın özellikle giriş tekerlemesini dinleyen çocuk doğayı ve yaşamı sevecektir. 11. masaldaki iletiyi alan çocuk, insan olduğu için kendisiyle gurur duyacak, insanlığı sevecektir.

Kavram Öğretimi

Kavram öğretimindeki gelenek niteliğinde yöntem, öğrenciye kavramı ifade eden sözcüğü vermek, kavramın sözel bir tanımını vermek, tanımın anlaşılması için kavramın tanımlayıcı ve ayırt edici niteliklerini belirtmek, öğrencinin kavrama dahil örnekler ile dahil olmayan örnekler bulmasını sağlamak basamaklarından oluşur. Bu yöntem kavramları öğretmede yeterince etkili olmaz; çünkü birçok kavramda sıkıntı kesin bir sözel tanım yapılmamasından doğar. Yöntemin etkili öğrenme açısından başka güçlükleri de vardır.

Yeni yöntem, öğrencinin prototiplerden (Kavramı en iyi anlatan örnek) hareket ederek bir genellemeye ulaşmasını sağlamaktır. Bu yöntemde öğrencinin kavrama dahil birçok örneği inceleyerek tanımlayıcı nitelikleri bulması ve bu yolla genellemeye gitmesi sağlanır. Öğrenci doğru genellemeye ulaştıktan sonra, kavrama dahil olmayan örnekler üzerinde ayırt edici nitelikleri bulması ve bu yolla gereğinden fazla genellemeyi önlemesi sağlanır (Ülgen, 2001:126).

Ülgen'e göre, kavram öğrenme, diğer öğrenmeler için, anahtardır ve temelde, kavramlar insanlarla ve onların duygu, düşünce, hareket bütünlüğü içinde edindikleri tecrübe ile var olurlar. İnsanların ürettiği bu kavramlar dünyayı anlamaya ve onunla bütünleşmeye yarayan, sonuçta insanlar arası iletişimi sağlayan ve ilkeler geliştirmeye temel olan bir çeşit bilgi formudur. Eğitim çoğu zaman kavramlarla ilgilidir (Ülgen, 2001:117).

Deneyimlerden genellemeye gitme süreciyle öğretim aşağı yaş düzeylerinde, tanımlarla kavram geliştirme ise yukarı eğitim düzeylerinde daha etkili olabilir. Bazı hallerde her iki yöntemin birlikte kullanılması etkili bir öğrenme sağlayabilir. Yani, öğrencilerin yaşları ve zihne dayanan gelişmişlik düzeyleri kavram eğitiminde dikkate alınmalıdır (Erdem, 2001:148).

Çocuk, dinleyerek, okuyarak birçok sözcük öğrenir. Bu öğrenme sırasında okul içinde ve okul dışında araç olarak radyo, televizyon, telefon, internet, kitap, gazete, dergi, sözlük

gibi araçları kullanabilir. Kişi hangi araçtan yararlanırsa yararlansın, temelde, kavram öğrenmenin iki aşamasını kullanır. Kişi önce toplumla etkileşime geçerek kavram oluşturur. Bu aşama bireyin ölümüne kadar sürebilir. İkinci aşama da bu oluşum sonucunda kavram kazanmadır.

Kavram Öğrenme Yolları

Bu bölümde öğrenmenin iki temel kuralına göre kavram öğrenme ele alınmaya çalışılacaktır. Bu iki temel kuram, çağrışımlı öğrenme ve bilişsel öğrenmedir. Ancak duyuşla ilgili öğrenme, beyin temelli öğrenme ve dilbilim kuramını diğerlerinden tam olarak ayırabilmek mümkün değildir. Bu bölümde ele alınan kavram öğrenme durumlarının hangi kurama bağlı olduğunu belirtmek güçtür; çünkü: "Hiçbir öğrenme kuramı, bütün öğrenme türlerini ve öğrenmeye ilişkin sorunları açıklayamamaktadır.Bu da bize öğrenmenin türlerini ve öğrenmenin ne kadar karmaşık ve çok boyutlu bir süreç olduğunu göstermektedir." (Senemoğlu, 1997:100). Bu nedenle aşağıda kavram öğrenme yollarına kısaca değinilmeye çalışılacaktır.

Şartlanma

Bir nesnenin adı o nesneyle ya da o nesnenin resmiyle öğretilebilir. Nesne (uyarıcı) olmadığında o nesnenin adı olana ses, (tepki) o nesneyi hatırlatır. Nesne ortada olmasa da sesten nesne hatırlanabilir. "Kelimeleri şartlı tepki haline getirebilmek için eşyayı (şartlı uyarıcı), anlamı (şartsız tepki) her defasında bir araya getirilmelidir. Bu tekrarlar neticesinde eşya, yani şartsız uyarıcı ortadan kalktığında eşyayı temsil eden kelime şartlı uyaran haline dönüşür." (Alperen, 2001:23). Bu biçimde öğrenilen kavramlarda her bir nesnenin adı için doğru anlamı çağrıştırmak gerekir.

Aktarma

Kavram öğrenme temelde aktarmaya dayanır. "İnsanlar öğrenmekte oldukları kavrama benzer başka bir kavramı önceden biliyorlarsa bu yeni kavramı daha çabuk öğrenirler. Bu olumlu aktarmadır. Fakat bu benzerlik aldatmacalı da olabilir ve olumsuz aktarmaya yol açabilir. Eğer yeni bir kavram, bilinen bir kavrama benzerlik gösteriyorsa; fakat aynı zamanda, bazı önemli açılardan oldukça farklı ise, insanlar bu yeni kavramı anlamada güçlük çekebilirler. Bu gibi hallerde aktarmadan yararlanmak için öğretmen, hem benzerliklere hem de aynılıklara dikkati çekmelidir." (Morgan, 1991:164). Örneğin kanat uçmaya yarar.Ancak tavuk, deve kuşu, hindi gibi hayvanların kanatları olduğu halde uçamazlar. Bu örnekte kanat sayesinde gerçekleşen uçma özelliğinin genellenmesi olumsuz aktarımı göstermektedir. Kısaca bu olumsuz aktarımda pekiştirilmede başarısızlık olmuş, bu da tepkiyi zayıflatmıştır.

Bağlam

Bir kelimenin anlamı bilinmiyorsa ve farklı bağlamlarda kullanılırsa o kelimenin anlamıyla ilgili bir düşünce geliştirilebilir. Kelime daha önceden görüldüyse ya da duyulduysa metin içinde cümlenin genel anlamı da düşünülerek kelimenin anlamı anlaşılabilir. Bunu için

öğretmen de devreye girerek öğrenciye ipuçları verebilir; ancak ipucu verme yöntemi her zaman öğrencinin anlamı doğru bileceğini kanıtlayamamıştır.

Genelleme

Kavramların karşıladığı nesnelerin benzer, farklı özelliklerinin verilmediği durumlarda genellemeyle kavram öğrenilir. Burada kavram öğrenme ortak öğeyi bulmaya çalışmasıdır. "Eğer insanlara ortak öğeyi bulmaya çalışmaları yani, kavramı aramaları söylenirse böyle bir yönerge verilmediği durumlara kıyasla daha başarılı olurlar. Kişilere her seferinde bir parça bilgi vermek yerine ilgili bilginin hepsi aynı zamanda sağlanırsa genellikle daha çabuk öğrenilir." (Morgan, 1991:165). Örneğin gaga kavramı. Bütün kuşların gagası vardır. Öğrenci, gagası olan canlıların kuş olduğunu öğrenir.

Belirginleştirme

Kavram öğrenmede başka bir etken, ortak öğeleri gruplandırarak diğerlerinden ayırıp tek başına bırakmadır (Morgan, 1991:164). Belirginleştirme, bir bakıma, kavramı dikkat çekici hale getirmektir. Bu dikkat çekicilik sayesinde kavram öğrenilmiş olur.

Ayırt Etme

Bir kavram diğer kavramlara göre başka bir özelliği ile ayırt edebildiğinde öğrenilebilir. Belirli bir özelliği ayırt edildiğinde ve bu ayırt edilmiş özelliğe sahip diğer nesne ya da varlıklara genellediğinde, o kavram öğrenilir.Örneğin göz kavramı. Gözün ayırt edici özelliği görmeye yarayan organ olmasıdır. Bu özelliği ile başka organlardan ayrılır. İnsan dışı diğer canlılara genellediğinde balığın gözü, kuşun gözü, aslanın gözü gibi çoğaltılabilir. Bunların gözünün yapısı farklı olsa da –gözün ayırt edici özelliğinden dolayı- görmeye yaradıkları anlaşılır

.

Tanımlama

Tanım, bir kavramı başka sözcüklerle karşılayıp betimleyerek öğretme olarak nitelendirilebilir. Tanımlama ile kavram öğrenme sözcük ya da ansiklopedi gibi kaynaklara baş vurarak öğrenileceği gibi öğretmenin betimlemesi ile de öğrenilir. Tanımlama, bir kavramı eksiksiz ve bütün nitelikleriyle tarif etme ya da açıklamadır. Bu bakımdan öğrenme bir bütün olarak gerçekleşir.

Anlamlı Hale Getirme

Temelde konuşmanın, daha doğru bir ifadeyle sözlü betimlemenin olduğu ve görüntüsü ön plana çıkan araçlar ya da çizimlerle desteklenerek öğrenilen kavram öğrenmedir. Anlamlı hale getirmede esas olsan bir kavramın diğer kavramlarla olan ilişkisinin bütün halinde ele alınmasıdır. Anlamlı hale getirmenin en güzel örneği birçok öğrenmede kullanılan kavram haritalarıdır.

Sınıflandırma

Genel bir kavramı farklı özelliklerine göre gruplandırmaktır. Örneğin ağaç genel kavramı, iğne yapraklı ağaçlar, geniş yapraklı ağaçlar, alt kavramları gösterir. Aynı şekilde bardak kavramı çay bardağı, su bardağı, bira bardağı, rakı bardağı, kadeh, kulplu bardak gibi sınıflara ayrılabilir. Bu sınıflandırma işi, bir kavramın herhangi bir özelliğinden hareket edilerek yapılabilir.

Kavram öğrenimiyle ilgili yaklaşımlara baktığımızda kavram öğretiminin bir süreç işi olduğunu görüyoruz, Klasik bir yaklaşım olan tanımlama yönteminde kavramların içi dolmamakta ve iletişim açısından güçlükler oluşturmaktadır. Somut kavramların öğretiminde kavramı anlatan en iyi örneklerin öğrencilere sunumu kavram öğretimini kolaylaştırmakta ve ileriki süreçte başlayan soyut kavram öğretimine de sağlam bir zemin hazırlamaktadır. Bilindiği gibi soyut kavramaların gerçek dünyada örekleri yoktur. Bu yüzden kavramı en iyi anlatan örneği bulup onu öğrenciye sunmamız söz konusu olamaz. Soyut kavramları ancak benzetmelerle, metaforik malzemelerle öğretebiliriz. Hayvan masallarının bu noktada dikkate değer bir yapıları vardır. Hayvan masalları metaforik malzeme bakımından oldukça renkli ve zengin bir kaynaktır.

Kavram Öğretimi ve Eğitim

Kavram öğretimi ve öğreniminin, eğitim açısından önemi yadırganamaz bir gerçektir. Eğitim içinde öğretimin ve öğrenimin, öğrenim içinde de kavram öğretiminin yerini belirleyerek bu gerçeklik daha kolay anlaşılabilir. Eğitimin birçok tanımının yapılmasına rağmen en çok tercih edilen ve kullanılan tanımı; bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istenilen yönde değişmeler meydana getirme sürecidir.(Büyükkaragöz, 1998:26).

Kendini gerçekleştirmiş bir bireyin özellikleri şu şekilde ifade edilebilir: Kendini gerçekleştirmenin öğrenmelerle sağlanacağı, yukarıda belirtilen niteliklerin kazanılması dikkate alındığında daha kolay anlaşılacaktır. Öğrenme, bireyin çevresiyle belli düzeydeki etkileşimleri sonucunda meydana gelen nispeten kalıcı izli davranış değişmesidir (Senemoğlu ,2001:13). Öğrenmeden hareketle öğretimin tanımına baktığımızda, Başar'a göre öğretim; öğrenme sonucunda oluşacak davranışın sağlanması amacıyla yapılan ön çabalardır (Başar, 2001:30). Novak ve Gowin'e göre; öğrenme yani bilgi oluşturma süreci; şahsi olarak gerçekleştirilir. Bu bilgi oluşturma süreci gelişi güzel ve kelimesi kelimesine olursa ezbere öğrenme denilen yan ürün ortaya çıkmaktadır, bununla beraber, yeni bilginin kazanımı ve aktarımının, kavramların oluşturulması ve aktarılmasıyla bire bir ilişkili olduğu söylenebilir (Novak, 1984:4).

Keşif yapma ve kültürel etkileşim gibi bireyin doğrudan aktif katılımını gerektiren olgular, kavram oluşturmada ve aktarmada oldukça etkili olgulardır, bu olgular bireyin aktif olarak kavram öğrenme sürecine girmesini sağlayabilecek yaklaşımlar içerisinde her zaman yer bulmaktadırlar (Novak, 1984:7). Kavram öğrenmeye öğretim açısından bakılarak, kavram öğrenmede öğretim yönteminin tek başına bir anlam ifade etmediği görülebilir. Öğretmenden, herhangi bir öğretim yöntemine bağlı kalmaksızın, öğrencinin bireye özgü özelliğine uygun koşulları dikkate alarak öğretimi tasarlaması ve uygulaması beklenir. Çünkü, bilginin

yapılandırılması, öğrencinin bilişsel yapısıyla öğretmenin düzenlediği çevre koşullarının etkileşimi sonucu gerçekleşir (Ülgen, 2001:186).

Tüm bu tanımlar dikkate alındığında, kendileri de birer kavram olan eğitim, öğretim, öğrenme açısından aktif kavram öğretiminin önemine ve nasıl sağlanabileceğine ilişkin fikirlerin önemi açığa çıkmaktadır Buradan hareketle, bireyi merkeze alan bir yaklaşımla kavram öğretiminin yapılması gerektiği söylenebilir. Bireye özgü zekanın, bilişsel yapı içerisinde değerlendirilebileceği gerçeğinden hareketle, kavramların yapılandırılmasındaki önemi vurgulanabilir.

Çoklu Zeka Teorisi ve Kavram Öğretiminin İlkeleri

Bireyi merkeze alan yeni bir yaklaşım olarak değerlendirilen Çoklu Zeka Teorisi, Gardner tarafından, 1983 yılında ilk basımı yapan Frames of mind; The Theory of Multiple Intelligences isimli kitapta izah edilmiştir. Çoklu Zeka Teorisi, insanlardaki zekaya IQ temelli bakış açısına karşı gelen, zekanın çok parçalı olduğunu ifade eden, bireylerin öğrenme ortamına farklı öğrenme stilleriyle geldiklerini vurgulayan bir yaklaşımdır. (Gardner, 1993:76). Çoklu zeka teorisi, bireyi merkeze alan bir yaklaşımdır. Zekaya çoklu bir yaklaşımla bakan Gardner'a göre zeka; bir veya daha fazla kültürde değer bulan ürün ortaya koyabilme ve problem çözebilme becerisidir. Gardner'in teorisine göre 8 farklı zeka alanı bulunmaktadır:

1. Sözel/ dile özgü zeka: Kelimelerle düşünme ve ifade etme, dildeki kompleks anlamları değerlendirme, kelimelerdeki anlamları ve düzeni kavrayabilme, şiir okuma, mizah, hikaye anlatma, gramer bilgisi, mecazi anlatım, benzetme, soyut ve simgesel düşünme, kavram oluşturma ve yazma gibi karmaşık olayları içeren dili üretme ve etkili kullanma becerisidir.
2. Mantığa dayanan/ matematiğe dayalı zeka: Sayılarla düşünme, hesaplama, sonuç çıkarma, mantığa dayanan ilişkiler kurma, hipotezler üretme, problem çözme, eleştirel düşünme, sayılar, geometrik şekiller gibi soyut sembollerle tanışma, bilginin parçaları arasında ilişkiler kurma becerisidir.
3. Görmeye ilişkin/ mekana ilişkin/ görüntü zekası: Resimler, imgeler, şekiller ve çizgilerle düşünme, üç boyutlu nesneleri algılama ve muhakeme etme becerisidir.
4. Bedene ilişkin/ kinestetik zeka: Hareketlerle, jest ve mimiklerle kendini ifade etme, beyin ve vücut koordinasyonunu etkili bir biçimde kullanabilme becerisidir.
5. Müzik zekası/ ritmik zeka: Sesler, notalar, ritimlerle düşünme, farklı sesleri tanıma ve yeni sesler, ritimler üretme becerisidir.
6. Sosyal/ kişiler arası zeka: Grup içersinde işbirlikçi çalışma, sözel ve sözsüz iletişim kurma, insanların duygu, düşünce ve davranışlarını anlama, paylaşma, ifade edebilme, yorumlama ve insanları ikna edebilme becerisidir.
7. Şahsi / öze dönük zeka: İnsanın kendi duygularını, duygu yüklü tepki derecesini, düşünme sürecini tanıma, kendini değerlendirebilme ve kendisiyle ilgili hedefler oluşturabilme becerisidir. Diğer zeka türlerinin tümünü kapsar.
8. Doğacı/ varoluşçu zeka: Doğadaki tüm canlıları tanıma, araştırma ve canlıların yaratılışları üzerine düşünme becerisidir (Aktaran Vural, 2004:238).

Kavram geliştirme, bilgiyi yapısallaştırmadır sayıtlısından hareketle şu ilkelerin dikkate alınması gerekliliği göz ardı edilemez: Bilgi etkileşim süreci içerisinde yapılandırılır.

Etkileşim sürecinde, öğrenci kendi etkinliği ile bilgiyi yapılandırır. Öğrenci, obje ve olayları, öğrenme malzemelerini sorgulayarak bilgiyi yapılandırır. Öğrencinin yürütme işlevindeki başarısı, bilginin yapılandırılmasını mükemmelleştirir (Ülgen, 2001:138).

Bilginin etkileşim süreci içerisinde yapılanması açısından, çoklu zeka etkinlikleri içerisinde yer alan sosyal ve dil zekasına dönük aktivitelerin etkileşim sağlama boyutunda kavram öğretimine katkı sağlaması söz konusudur (Temizyürek, 2003:79).

Öğrencinin obje ve olayları, öğrenme malzemelerini sorgulayarak bilgiyi yapılandırmasında, birden fazla zekanın aktif olması gerekmektedir. Sorgulama bir düşünme sürecidir (Tabak-Karakoç, 2004:9). Kavram değişiminin sağlanmasında en önemli basamaklardan biri olan öğrencinin ilk kavramalarını sorgulaması durumunu sağlamak için sorgulayıcı etkinliklere ihtiyaç duyulmaktadır. Çoklu zeka etkinlikleri, sorgulayıcı bir ortamın oluşturulmasında kullanılabilir.

Zekanın uzmanlarca tanımlanan bir boyutu da problem çözme becerisidir (Yanpar, 2001:23). Günümüzde, kavramların ezbere değil de anlamlı öğrenilmesi üzerine eğilmek hedef alınmakta, öğrencilerin öğrendikleri bilgileri yeni problem durumlarının çözümünde kullanabilmesine önem verilmektedir (Tekin, 2004:48).

Ülgen'e göre, birey, yürütme işlevindeki başarısı oranında, bilginin yapılandırılması hedefine yaklaşmaktadır. Birey bu süreçte tepkilerini kontrol etmeyi öğrenir. Yani öğrenci, yürütme işlevindeki deneyimi ile davranışlarını kontrol altına alabilmekte ve problem çözme işlemlerinde başarısını arttırabilmektedir (Ülgen, 2001:38).

Problem çözme becerisinin zekanın bir boyutu olması ve yürütme işlevindeki deneyimin de etkileşimlerle sağlanabileceğinden hareketle, öğrenci merkezli yaklaşımların yürütme işlevi işe ilgili deneyimleri kazandırabileceği sonucuna varılabilir. Çoklu zeka etkinliklerinin bireyi merkeze alınması, yürütme işlevi dahilinde, davranışların kontrol altına alınmasında etkili olan faaliyetleri sağlayabileceğinin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Gardner'ın ifade ettiği şahsi zeka, yürütme işlevinin özellikleri gereği en fazla dikkate alınması gereken zeka türüdür. Buradan hareketle, şahsi zeka etkinliklerinin, yürütme işlevi için ayrı bir önem taşıdığını ifade edebiliriz.

Kavram öğretimi için kullanılabilecek ve bireyi bu kadar farklı açılardan değerlendirebilecek zeka alanlarının kullanılması kavram öğretimi hususunda yeni kapıların açılmasını sağlayacaktır. Çoklu zeka kuramına göre şekillendirilen bir eğitim ortamında kavram öğretimi hususunda öğretmen ve öğrenciyi rahatlatacak bir yapı söz konusu olacaktır. Özellikle soyut kavramaların öğretimi sırasında karşılaşılan sorunlar bireyi merkeze alan bu yaklaşım sayesinde ortadan kalkmaya başlayacaktır

Kavram Öğretiminde Karşılaşılan Güçlükler

Ülgen, normal öğrenme gücüne sahip bireyleri dikkate alarak, öğrencinin kavram öğrenmesinde ve kavram öğrenme becerisini geliştirmesinde güçlük yaratacak etkenleri şu şekilde belirtmiştir:

1. Öğrenilecek kavramla ilgili ön bilgilerin yetersizliği ya da yanlışlığı.
2. Kavram kargaşası.

3. Öğretim ortamının yetersizliği (Ülgen, 2001:137).

Kavram öğretimindeki güçlükler içerisinde bir boyutu oluşturan kavram yanılgısı açısından olaya baktığımızda; yapılan çalışmalar sonucunda, kavram yanılgılarının ana nedenleri olarak şu ifadeler sıralanmıştır:

1. Daha önce edinilen kavramların eksik ya da yanlış anlaşılması,
2. Günlük dilde kullanılan kavramların bilime özgü dilde farklı işlevlerinin olması,
3. Konular ve kavramların öğretilmesinde uygun eğitim ortamlarının oluşturulamaması,
4. Kavramların birbiriyle ve günlük hayatla ilişkisinin kurulamaması (Erdem, 2001:65)

Başarıya ulaşmada, öğretme şeklinin önemi yadırganamaz. Bilginin uzun süreli hafızaya transfer edilmesi ve kullanımı başarının ana basamaklarıdır. Günümüzde öğretme metodu, öğrenilen kavramların arasındaki ilişkiyi bulmaya yardımcı olmalıdır. Tek metodla bunun sağlanması mümkün değildir. Çoklu zeka etkinlikleri, birden fazla metodun kullanımını içerdiğinden kavramlar arası ilişkinin bulunmasında etkili olabilir (Koray, 2002:83).

Metafor

Metafor (metaphor) Grekçede "taşıma" anlamına gelir. Dilimizde "mecaz", "eğre-tileme" terimleri ile karşılanabilir. Metafor; kavram sınıflamaları ve sınırlandırmalar için kullanılan sentetik bir açıklamadır. Düşünce süreci içinde doğal olarak tanımlamalara ulaşmak, nedir'in ne olmadığına ilişkin bir ayrımdır. Felsefi olarak; bir olaya, duruma,olguya vb., yeni anlam yüklemektir (Coşar, 2001:86).

Metaforlar, genel olarak bir fenomenin veya bir kavramın daha tanıdık ve bilinen terimlerle nitelendirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Metaforların kesin ve bilinçli olarak eğitim ya da öğrenme amaçlı kullanılmaları henüz yeni olmasına rağmen onların bir öğretim aracı olarak kullanılmaları çok eskiye dayanır. Öğretmenler çoğu zaman fikirleri, kavramları ve soyut şeyleri açılamak için bilinçsiz olarak metaforları kullanmakta veya benzer bazı yöntemlere günlük uygulamalarında yer vermektedirler.

İki nesne veya kavramı birbirine bağlayan dile özgü bir araç olan metafor, bir yaşantı alanından diğerine bir geçiş veya karşılaştırma yapmak üzere iki değişik fikir veya kavramın bağlantılandığı sembolik bir dil yapısı olarak kabul edilmektedir. Metaforlar günlük konuşma dilinde isim, fiil veya niteleyiciler olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Palmquist'ten aktaran: Arslan-Bayrakçı, 2006:100).

Şekil ve anlamı gerçeğe taşıyan bir araç olarak dil, bir şeyi başka bir şeyle karılaştırarak gerçeği açıklamak için metaforu kullanmaktadır. Hata bazıları dile özgü anlatım öğelerini bütünüyle metaforik olarak kabul ederler. Bununla birlikte günümüzdeki çoğu araştırmacı metaforun kavrama ilişkin düzenlemede yapısal bir rol oynadığını kabul etmektedir. Radman'a göre metaforlar sadece sözlü birer enstrüman olarak düşünülmemelidirler; çünkü onlar aynı zamanda düşüncenin de bir parçasıdırlar. Metafor, bir şeyi başka birisinin gözüyle görmek veya bir kavram alanını başka bir alanının açısından yapılandırmak veya anlamak olarak açıklanabilir (Sanchez'den aktaran: Arsalan-Bayrakçı, 2006:102).

Metaforun esası bir şeyi başka bir şeyin bakış açısıyla anlamak ve tecrübe etmektir. Metafor, anlamak isteğimiz nesneyi veya olguyu, başka bir anlam alanına ait olan kavramlar ağına bağlayarak,yeniden kavramlaştırmamızı, değişik yönlerden görmemizi ve daha önceden gözden kaçan bazı durumları aydınlatabilmemizi sağlar (Taylor'dan aktaran:Arslan-Bayrakçı, 2006:102).

Lakoff ve Johnson'ın çalışması sonrasında, dile özgü ve bilişe ilşkin çalışmalar yapan araştırmacılar çalışmalarını, metaforların özelikle karmaşık kavramlar ile ilgili olarak düşünceyi şekillendiren zihine dayanan yapılar oldukları düşüncesi ile yeniden gözden geçirmişlerdir. Ve bu amaçla yapılan araştırmalar göstermiştir ki metafor, düşünme biçimimiz, dilimiz ve bilim üzerinde olduğu kadar,kendimizi günlük yaşamda ifade edişimiz üzerinde de biçimlendirici bir etki yaratmaktadır
(Morgan,1997:14).

Son yıllarda zihnin çift yönlülüğüne yönelik araştırmalar artmıştır. Sağ beyin adı verilen ve beynin sağ yarım küresinde meydana gelen işlevleri açıklayan kısım görme ağırlıklı düşünmeyi, modelleri ve şekilleri tanımlama işlevlerini kontrol etmektedir. Diğer yarım kürede ise, sol beyin sözel ve doğrusal düşünmeyi kontrol etmektedir. 20.yüzyılın büyük bir kısmında eğitim sistemleri sol beyin fonksiyonlarının geliştirilmesine odaklanmışlardır. Bununla birlikte yaratıcı düşünme ve problem çözme becerileri her iki yarım kürenin dinamik bir denge içerisinde çalışmasını gerektirmektedir.
Her iki beynin düşünme sürecini dengeleyip verimini artıracak bir araç olarak "metafor"u kullanabiliriz. Metafor, bir şeyin veya görüşün olması mümkün olmayan başka bir şeye bağlanmasıdır. Bir düşünce tarzının diğer bir düşünce tarzı ile yer değiştirmesine imkân sağlar. Metaforlar, karmaşık fikirlerin daha kolay anlaşılmasını sağlayan zihinî haritalardır. Tamamen farklı fikirleri sağ beyinde sentezlerler, eşleştirirler ve karşılaştırırlar.Bunu yaparken sol beynin doğrusal işlevlerinin göz ardı ettiği ardışık(sıralı)düşünme olasılıklarını da kullanılırlar (Arslan – Bayrakçı, 2006:106)

Yukarıdaki ifadeler ve tanımlardan da görüldüğü gibi metaforlar, zihine dayanan süreçler yoluyla hem iç hem dış dünyamızı anlatmamızda, görselleştirmemizde ve anlamlandırmamızda bize yardım ederler. Örneğin beyin için muhtemel bir metafor olan bilgisayarı ele alalım. "Beyin gelişmiş bir bilgisayardır." metaforuyla beyin ve işeyişi ile ilgili karmaşık kavramlar daha kolay anlaşılabilir. Beynin de hafızası ve zekâsı olduğu; bilgi işlem sürecini hızlandırdığı, çeşitli bilgileri değişik süreçler arcılığıyla işlediği, bilgisayar metaforuyla daha kolay ifade edilir.

Kavram Metaforu

Lakoff ve Johnson'un geliştirdiği çağdaş metafor teorisinde dile özgü metaforların mukabili olarak, birinin diğeri vasıtasıyla anlaşıldığı iki kavram alanından oluşan metafora metaforik kavram ya da bilişsel metafor denir. Kavram metaforları dilin soyut sistemi içinde yayılmış haldedir ve bu dil sistemini kullanan insanların dünyayı algılayış biçimleriyle ilişkilidir.

Kavram metaforları, kaynak kavram alanı (source domain) ve hedef kavram alanı (target domain) olmak üzere iki kavram alanından oluşur. Hedef kavram alanı, kaynak kavram alanı vasıtasıyla anlaşılır. Kaynak kavram alanı somut bir kavram, hedef bilgi alanı ise soyut veya fizikî bir kavram ya da nesnedir. Mesela "Vakit nakittir" metaforunda kaynak bilgi alanı olan 'para' somut bir kavramdır; hedef kavram alanı ise soyut bir kavram olan 'zaman'dır. Kavram metaforları dile özgü metaforların altında bulunur. "Bana biraz zaman ver" dile özgü metaforunun altında "Vakit nakittir" kavram metaforu vardır. Kavram

metaforları insanların temel tecrübelerinin zihinde biçimlenmiş halidir. Lakoff'a göre kaynak kavram alanı ile hedef kavram alanı arasında sistematik bir ilişki mevcuttur. Buna 'aktarım' (mapping) denir. Yani kaynak kavram alanına ait bilgiler hedef kavram alanına aktarılır. Lakoff bunu, Çince'deki "Aşk, yemektir" metaforunu kullanarak şemalaştırmıştır.
Kavram metaforu: Aşk, yemektir.
Dile özgü metafor: Bu aşkın tadı kalmadı.

Yön Metaforu (Orientational Metaphor)

Kavramların birbiriyle mekânsal olarak ilişki içinde olduğu metafor türüdür. Kavram metaforu teorisinin ana öğretisine göre, soyut kavramları somut deneyimler ve duygularla anlarız. Bunların içinde en güçlüsü yeryüzündeki doğrudan fizikî yaşam deneyimlerimizdir. Gelişimimizin ilk aşamalarından başlayarak bedenimizin dışındaki dünyayı tecrübe etmeye başlarız; dış dünyayı içimizdeki dünyadan ayırmayı öğreniriz. Yerçekimi kuvvetini ve diğer kuvvetleri, uzaklıkları, derinlikleri, dengeyi ve simetriyi öğreniriz. Bütün bunlar Mark Johnson'un 'imaj tasarımı' (image schemata) dediği şeyin oluşumunu sağlar. İmaj tasarımı, soyut kavramları fizikî tecrübelerimizle kavramayı sağlayan bir mekanizmadır. Soyut fikirleri kavramlaştırırken imaj tasarımlarını kullanırız. Bu işlem, büyük ölçüde aşağı-yukarı, içeri-dışarı, ön-arka- sığ-derin gibi mekânsal yönelimlere bağlı olan yön metaforlarının kullanımı ile gerçekleşir.

Yön metaforlarında özellikle düşey boyutların kullanımı yaygındır. Bu konvensiyonel metaforun birçok örneği hem bizi hem de hayatımızda ilişki halinde olduğumuz diğer nesneleri etkileyen yer çekimi kuvveti nedeniyle meydana gelir. "Daha fazla, yukarıdır" metaforu en yaygın olan yön metaforu örneğidir. Mesela "Moralim yükseldi" ifadesinde, 'moral' kavramı düşey boyutta, aşağı-yukarı yönelimi içinde anlaşılan bir kavramdır; bu nedenle 'morali yükselmek' ifadesi bir yön metaforu örneğidir. Bunun gibi "enflasyon düşmeye başladı" ifadesinde enflasyon, "yüksek statü" ifadesinde statü, "ateşi yükselmek" ifadesinde ateş, aşağı-yukarı yönelimi içinde kavranmaktadır.

Ontolojik/Varlığa İlişkin Metafor

Fizikî olmayan bir varlığı fizikî bir varlık ya da madde, töz (substance) olarak gösteren metafordur. Ontoloji felsefede, oluşun doğası ve ilişkileri ile ilgilenen metafizik dalı ya da oluşun doğası ve varlık türleri ile ilgili özel bir teoridir. Varlığa ilişkinmetaforlarda bir şeyin ontolojik statüsü değişir; bir şey, başka bir şey olur. Mesela "Bu acıya dayanmak çok fazla sabır gerektirir. " cümlesinde, soyut ve sayılamayan bir kavram olan *sabır,* sayılabilen fizikî bir varlık olarak tasavvur edilmiştir. Bir başka örnek de "Zihnim çok dolu." cümlesidir. Burada da *zihin,* sanki içinde bir şeyler bulunan maddî bir varlıktır. Varlığa ilişkin metaforlar, insanların soyut veya mânevî varlıklar hakkında konuşabilmeleri için adeta zorunlu bir nitelik taşır. Yukarıdaki örnek cümlelerde *sabır* ve *zihin,* varlığa ilişkin metaforlar kullanılmaksızın ifade edilmesi mümkün görünmeyen varlıklardır. Bu nedenle varlığa ilişkin metafor dilin temellerinden biridir.

Çağdaş metafor teorisi, metaforun sadece bir söz sanatı olmadığını, dilin ve insan zihninin en temel çalışma biçimlerinden biri olduğunu gösterir. Ayrıca diller arasındaki asıl farklılıklardan birinin de doğayı, dünyayı metaforik olarak kavramlaştırma, anlaşılır kılma noktasında olduğunu görmek mümkündür. Bu teorinin edebiyat araştırmalarında da yeni pencere açacağına şüphe yoktur. www.ege-edebiyat.org

Metaforların Temel İşlevleri

Metafor, bilinmeyen şeylerin öğretilmesi için mükemmel bir teknik, öğrenilen bilgilerin akılda tutulması ve hatırlanması konusunda geçerliliği kanıtlanmış bir araçtır. Metafor ile öğrenciler yeni bilgileri, zihinlerinde zaten var olan şemaya yapıştırarak eski bilgilerine bağlarlar. Metaforlar bu şekilde, öğrencinin geçmiş öğrenmeleri şahsi tecrübeleriyle yeni öğrenilen kavramlar arasında üçlü bağlantılar kurarak ve canlı imajlar oluşturarak öğrenme sürecinin kalitesini daha da artırırlar (www.nodak.edu).

Yeni öğrenmeler ile önceden var olan bilgiler arasında üçlü bağlar kurulduğu zaman akılda tutmada iyileşmektedir. Metaforun bir öğretim aracı olarak en önemli yönlerinden birisi de uzun dönem akılda tutmayı sağlayıcı bir ortam yaratabilmesidir. Zihinde çok önemli ve derin bağlar içeren ilişkiler en hızlı ulaşılan ve hafızada en uzun süreli kalan bilgileri meydana getirirler. Bu tür ilişkileri kapsayan bilgiler, yeni öğrenmenin kavramsallaştırılması için gerekli süreci daha kolay bir şekilde başlamasını sağlarlar Metaforlar bu tür ilişkilerin kurulmasına sağlayan zihine dayanan araçlardır. Bunun da zihinde meydana gelen bir dizi bilişsel süreçler aracılığı ile yaparlar.

Bilişsel linguistik bilimi tarafından açıklanan metafor teorisi, zihindeki analojik haritalamanın bir kaynak alan ve bir hedef alan arasındaki ilişkiyi kurma kapasitesini oluşturduğunu göstermektedir. ”Tartışmalar savaştır”, ”Yaşam bir yolculuktur”, ”Fikirler gıdadır” metaforları incelenerek bu alanlar ve işlevleri daha net anlaşılabilir.

Metafor kullanımında karşımıza çıkan iki alanın kendilerine özel isimleri bulunmaktadır. Diğer bir kavram alanını anlamak için metaforik değimleri alıp kullandığımız alan kaynak alan, bu şekilde anlaşılması sağlanan kavram alanı ise hedef alan olarak adlandırılmaktadır. Buna göre, tartışma, yaşam, fikirler ve diğerleri hedef alanlar; savaş, yolculuk, gıda ve diğerleri ise kaynak alanlardır. Hedef alan, bizim kaynak alanı kullanarak anlamaya çalıştığımız alandır (Kövecses’ten aktaran: Arslan-Bayrakçı, 2006:102).

Metaforlar aracılığı ile kullanılan zihine dayanan bağlantıların asıl amacının soyut kavramları, yaşantımıza biraz daha yaklaştırmak ve onları somutlaştırmak olduğu söylenebilir. Örneğin ekonomi alanında yatırımlar vb. soyut finans konuları genellikle “Para sudur” metaforu aracılığı ile anlaşılır.”likit fonlar”, ”para muslukları”, ”tasarruf akışı”, ”fon havuzu” gibi cümle ve deyimler insanların somut bir kavramı, suyu, soyut kavramları açıklamak için değişik biçimlerde nasıl kullandıklarını göstermektedir (Coşar,2001:88).

Metaforlar tipik olarak daha soyut bir kavramı hedef olarak kullanırlar, daha somut ve fizikî bir kavramı da kaynak olarak kabul ederler. Tartışma, yaşam ve fikir kavramlarının hepsi savaş, yolculuk ve gıda kavramlarına göre daha soyut kavramlardır. Eğer bir kavramı daha iyi anlamak istiyorsak, bunu o kavramdan daha somut, fizikî veya ele tutulur başka bir kavramı kullanarak yaparız. Fizikî dünya ile ilgili tecrübelerimiz ve yaşantılarımız, daha soyut alanların aşılmasında doğal ve mantığa dayanan bir temel olarak görev yapmaktadır. Bu nedenle, günlük yaşamda kullanılan metaforların çoğunda kaynak ve hedef alanlar yer değiştirmezler. Örneğin, yolculuktan aşk olarak veya gıdalardan fikir olarak bahsedemeyiz. Buna tek yönlülük prensibi adı

verilir,yani metaforik süreç tipik olarak daha somut olandan daha soyut olana doğru gider ve bu yön değişemez (Kövecses'ten aktaran: Arslan-Bayrakçı, 2006:103).

Öğretimin de iki temel prensibi bilinenden bilinmeyene ulaşmak somuttan soyuta doğru gitmektedir. Metaforlar bunu, soyut prensipleri açıklamak için somut örneklere kullanarak yaparlar. Bilinen, görme ağırlıklı veya fizikî bir gerçeklik bilinmeyen, görünmeyen veya fizik ötesi bir şeyi açıklamak için kullanılır. Metaforlar bu nedenle bilime özgü alanda da yaygın olarak kullanılmışlardır. Bilime özgü metaforlar, bilim adamlarına anlaşılması zor fizikî ve billime özgü fenomenleri açıklamalarında yardımcı olmuşlardır. Benzerliklere dayalı düşünce yöntemi ile bilim adamları birçok kayda değer buluşlar yapmışlardır: dalgalar halinde yayılan ışık, boru içersindeki bir sıvı gibi akan elektrik akımı, gezegenleri güneş etrafında döndükleri gibi nötronların etrafında dönen elektronlar… (Arslan-Bayrakçı, 2006:104).

Öğretim Alanında Metafor

Sözel bir metafor, bir fikri veya düşünceyi başka bir fikir veya düşünceyi ima etmek veya kastetmek için kullanılır. Görme ağırlıklı bir metafor da bir fikri veya düşünceyi görme ağırlıklı bir imge ile benzerlikler kurarak açıklamaya çalışır. Metaforların öğretim değeri şu öğretim ilkesinde yatmaktadır. Metaforlar, bir öğrencinin öğrenmekte olduğu bir konuyu halihazırda o konu hakkında sahip olduğu bilgi ile ilişki kurmasını sağlamaktadır.

Metaforlar, sezgileri geliştirebilirler ve duygu gelişimini iyileştirebilirler. Eğitim alanında kullanıldıklarında anlamayı aktif olarak yapılandıran bir öğrenme yaklaşımı sağlarlar. Bu yaklaşımda öğrenci daha önceden bilinen bilgi ile yeni bilgi arasındaki benzerlikleri anlamalıdır. Daha sonra ise yeni öğrenilen bilgi ve onun metaforik sunumu arasındaki farklılıkları tanımlayabilmelidir (Senemoğlu ,2001:23).

Metaforun bir öğretim ve hafızada tutma aracı olarak pedagojik anlamdaki kullanışlığı literatürde geniş biçimde yer almaktadır. Çok kompleks kavramları anlamada mecazlarla ve sembollerle konuşmanın etkililiği deneye dayalı araştırmalarla kanıtlamıştır. Bir çok araştırmacı da hafıza ile ilgili zor konularda akılda kalıcı imajlar uyandıran metaforların rolünü araştırmışlardır. Örneğin 1980'lerde,George Lakoff ve Jerome Feldman önderliğindeki bir grup bilişsel dilbilim araştırmacısı metaforların dilbilim içersindeki ikincil ve önemsiz rolünü biraz daha merkezleştirerek önem kazandırmış ve metaforu bireylerin kendi yaşam tecrübeleriyle ilgili anlam yaratma süreçlerinde kullandıkları bilişsel bir araç olarak görmüşlerdir ((Palmquist'ten aktaran: Arslan-Bayrakçı, 2006:105).

Metaforlar öğrenmeyi geliştirmek için çok kullanışlı araçlardır. Eğer yeni bir şey keşfetmek istiyorsak, ilk önce bunu hayâl edebilmemiz şarttır. Metaforlar da yaratıcı ve keşfedici öğrenmeyi sağlayabilirler; çünkü onlar hayâl gücümüzde belirsiz kavramlar yerine net fikirler oluşturabilmemiz için birer araçtırlar. Metaforların kavram sistemlerimizi değiştirme ve öğrencilerin dünyaya bakış açılarını değiştirme güçleri vardır.

Metaforların bir öğretim aracı olarak kullanılmaları çok eskiye dayanır. Öğretmenler çoğu zaman fikirleri kavramları ve soyut şeyleri açıklamak için(bilinçsiz olarak) metaforları kullanırlar. Metaforik düşünce iki farklı şey arasında, benzerlileri dikkate alarak bağlantılar kurabilme yeteneğidir. Metaforlar kullanışlı birer öğretim aracı olarak, öğrencilerin tanımları ve billime özgü kavramları daha kolay anlamalarını sağlarlar. Öğretim amaçlı metaforlar bir

kavram alanı başka bir kavram alanı ile bağlamak için kullanılabilirler ve çeşitli problem çözme durumlarında anahtar rol oynarlar(www.nodak.edu).

Kimi görme ağırlıklı ve somutlaştırıcı metaforlar, öğrencilerin zihine dayanan anlamalarının kolaylaşması ve motivasyon potansiyellerinin artırılması açısından ideal araçlar olarak anılmaktadırlar. Fretzin'e göre metaforların kullanmanın avantajları şu şekilde sıralanmaktadır:

***1**-Kavrama ilişkin değişim ile öğrenme için çok faydalı araçlardır.*
***2**-Gerçek dünyadaki benzerlikleri işaret ederek soyut şeylerin anlaşılmasını ve görselleştirilmesini sağlarlar.*
***3**-Öğrencilerin ilgilerini çekerek motivasyonel bir etki yapabilirler.*
***4**-Öğretmenlere, öğrencilerin önceki bilgilerini dikkate almaya zorlarlar ve daha önceki konularla ilgili öğrenmelerdeki muhtemel yanlış anlamaların ortaya çıkmasını sağlarlar* (Fretzin, 2001:3).

Metafor, anlaşılması için aktif katılım gerektirdiğinden, dikkati çekmek, hayal gücünü çalıştırmak ve yeni anlayışlar üretmek için son derece güçlü bir araçtır. Öğrencilerin, öğrenilecek şeyleri metaforlar aracılığı ile bir oyun gözü ile görüp zihinlerini ve yaratıcılıklarını kullanarak öğrenmelerinin önemli yararları vardır. Her şeyden önce öğrenciler alışılmış sınıflara korku ve isteksizlik ile yaklaşmaktadırlar. Dersleri metaforlar ile oyunlaştırmak her şeyden önce öğrenme ve öğretmeyi karmaşıklaştıran ve zorlaştıran negatif düşünceleri ortadan kaldıracaktır. Ayrıca, metaforlar yoluyla öğretmek, öğrencileri, bilgileri ve fikirleri daha derin seviyede anlamaları ve keşfetmeleri için cesaretlendirmektedir. Bu süreç, ayrıca öğrencilere bilmedikleri şeyleri bildikleri şeylere bağlamalarında ve aradaki ilişkiyi kurmalarında yardımcı olmaktadır (Marzano'dan aktaran: Arslan-Bayrakçı, 2006:107).

Metaforların eğitim araçları ve açıklayıcı araçlar olarak kullanılmalarında şüphesiz ki bazı sınırlılıklar ve sakıncalar bulunmaktadır. Belirli bazı metaforlar bizim kurduğumuz bağlantıları olduğu kadar bizim kurmadığımız bağlantıları da etkilemektedirler. Böylece de metaforlar "düşüncenin önünü kesebilirler ve sadece belirli bir düşünce kalıbını içersine kilitleyebilirler Üstelik bazı metaforlar sadece sınırlı anlamlara yönelik işlevler sergilerler ve belirli, kompleks bir durumun ve yaşantının sadece bir bölümünü yansıtabilirler. Bu nedenle de özelliklede yanlış anlamaları kolaylıkla meydan verebilirler. Ayrıca karşılaştırılan kavramlara ilişkin anlamlar üst üste gelebilir ve karıştırılabilirler.

Diğer yandan metaforların kullanılmasında öğrencilerin sahip olabilecekleri önyargılarından dolayı çok dikkatli olunmalıdır. Bu önyargılar, metaforlar nasıl kullanıldıklarına ve öğrencilerin metaforları önceki öğrenmelerini nasıl bağlandıklarına göre yararlı veya zararlı olabilirler. Önceki bilgiler, öğrenme üzerinde farklı ve problematik etkiler yapabilirler. Önceki bilgiler hem başarı ile hem de başarısızlık ile bağlantılıdır.Burada önemli olan nokta ise,bir eğitimcinin öğrencilerinin ön yargılarını,ön bilgilerini tanımlayabilme ve bilginin hangi tohumlardan yeşerebileceğini keşfedebilme yeteneğidir (Fretzin,2001:1)

Öğretim için kullanılan diğer yöntemlerde de olduğu gibi, öğretmen metaforların öğretim amaçlı olarak etkili olabilmeleri için öğrencilerinin özelliklerini çok iyi bilmelidir. Öğretmen öğrencilerinin hangi yaşantıları ve tecrübeleri edindiklerini bilmelidir ya da en azından ne tür tecrübelere ve yeteneklere sahip olduklarını iyi tahmin edebilmelidir. Eğer öğrencilerin metafor aracılığı ile bir şeyleri öğrenmelerini istiyorsak, ilk önce onların

metaforun işaret ettiği bilgi alanlarını kavrayabilmeleri ve daha sonra o alanlar ile öğrenilecek kavram arasındaki ilişkiyi keşfettirerek daha iyi öğrenmelerini sağlamalıyız.

Kavram Öğretiminde Hayvan Masallarının Metafor Olarak Kullanılması

İnsan, karakter ve davranış meyillerini tarif etmekte zorlanır. Bu sebeple soyut mânâların ifadesinde "benzetme"lerden yararlanır. Dildeki deyimler- soyut isimler-ima ve mecazlar gibi "edebî" ifadeler bu ihtiyaçtan doğar. Meselâ, "aslan gibi" "yumuşak başlı" "sıcak kanlı" gibi ifadeler gerçek mânâları ile değil, soyut bir anlatım için üretilmiş mecaz mânâları dolayısıyla kullanılır. Bu ifadeler, kişinin davranış ve kişiliğini tarif etmek için kullanılan abartılı/karikatür ifadelerdir. Karikatür, yağlı boya tablo gibi emek ve zaman istemez. Birebir gerçeği yansıtmak için de çizilmez. Kişiyi diğer insanlardan ayıran temel özellikleri abartılarak birkaç çizgi ile ifade ediliverir. Karakterleri tanımlayan deyimler, benzetmeler ve misâller de böyledir. Mesela "Menfaat sandalye gibidir; üzerine çıkarsanız sizi yükseltir, sırtınızda taşırsanız küçültür." (Cenap Şahabettin) ifadesinde kelimeler ile bir karikatür çizilmiştir.

Masal dilinin temelini benzetme ve mecaza dayalı bir anlatım tarzı oluşturur. Benzetme ve mecazlar, kavramayı sağladığı gibi, anlayış gösterme yeteneğinin gelişmesine de yardımcı olur. Çünkü masal dili, insan aklının kötü ile kötülüğü birbirinden ayırmasını ve kötülüğü mahkum ederek insanın asıl itibariyle iyi olan kişiliğinin ortaya çıkmasını sağlar. Anlama, mecaz anlatım içeren masallarla desteklendiği takdirde daha açık ve daha çabuk gerçekleşebilmektedir. Çünkü öğretici hikâyeler, manevî-insanî muhtevalıdır ve mükemmel çözümleri beraberinde taşır (Gürel, 2006).

Mecazlar yoluyla aktarılan bir örnek, bilinçli olarak kullanıldığında kişinin kendi dünyasından olmadığı ve zayıflıklarının açığa çıkarılmasına bağlı direnci harekete geçirmediği için, öğrencinin denge ve uyum bozukluklarına karşı yeni tutum geliştirmesine yardımcı olabilir.

Mecaz, bir kavram veya bir terimin belirli bir benzerliği ifade etmek amacıyla farklı bir muhtevaya uygulandığı bir dil biçimi/formudur (Sackmann,1989;Yıldırım-Şimşek,2005).

Bir dil biçimi olarak aynı kavram ve terimin farklı ortamlar arasında bir geçiş olarak kullanılması anlamında mecazlar, kavramları dönüştürür. Bu anlamda dil ve dilin kullanımıyla ilgili görünür. Ancak mecazlar, bundan daha fazla işleve sahiptir. Mecazlar, insanın doğayı ve çevresini anlamasının anlamı gibi görünen nesnel gerçeklikten belirli yorumlar yoluyla anlamlar çıkarmasının, yaşantı ve deneyime anlam kazandırmasının araçları olarak "bilme"ye de imkân sağlar (Morgan,1980).

Edebî metinlerde insana, evrene, sevgiye, topluma, geleceğe ve geçmişe, iyiliğe ve doğruluğa ilişkin en karmaşık mesajlar mecazlar yoluyla ifade edilmiştir (Mahmut, 1990; Yılıdırım-Şimşek,2005).

Mecazlar, hayatımızın her alanındadır. Bilimden siyasete, edebiyattan iktisada en karmaşık düşünceler, anlamlar, açıklamalar, ilişkilendirmeler mecaz yoluyla anlaşılır kılınır ve farklı bilgi ve anlayış seviyesindeki insanlar birbirlerini anlar hâle gelir.

Dilbilimci George Lakoff ve felsefeci Mark Johnson "Yaşadığımız Mecazlar" Metaphors We Live By adı altında ortak bir çalışma ile mecazları bildiğimiz anlamda bilimin gündemine getirmişlerdir. Çalışmanın vardığı sonuç şudur: "Daha az soyut ve muğlak kelimeler, hayatımızda açık anlamları olan, anlaşılması kolay ve tanışık olduğumuz daha somut kavramlar yoluyla yeniden yapılandırılır. Böylece mecazlar yoluyla "bilinmez" bilinir deneyimler yoluyla açıklanır" (Lakoff-Johnson, 1982).

Morgan'a göre, mecazların yaratıcı potansiyeli mecazlama sürecine dahil özneler arasındaki farklılığın derecesine bağlıdır. Yani açıklanması istenen olguya ilişkin özelliklerin daha somut biçimde ifade edilmesidir. Pek çok durumda ortaklıklar ve benzerlikler vurgulanırken farklılıklar göz ardı edilir (Morgan,1980; Yıldırım-Şimşek,2005).

Diğer yandan mecazlar, bütün sistem ya da alana ilişkin bütüncü bir resmi aktarırken küçük farklılıkların üstünü örter, ya da öne çıkarmaz. Bir durum ya da ortamı tanımlamakta binlerce kelimeye eşdeğer zihnî bir resim yaratır. Bu durum yani mecazların göze hitap eden gücü yani bir hikayeyi bir imaj kullanarak aktarması onları çok etkili ve güçlü iletişim araçları hâline getirir (Sackman,1989).

Mecazlar olguları bir alandan diğer bir alana taşır, gerçeği süzer ve basit bir şekilde tanımlar. Meselâ "Richard aslandır, beyin bir bilgisayardır (Sterman 1985, 92) veya örgütler organizmadır (Morgan,1986) ve benzeri mecazlar, karmaşık değişkenlerin önemli özelliklerini basit bir biçimlendirmeyle tanımlamakta oldukça etkilidir. Ancak bütün resmin yalnızca bir parçasının gösterir. (Morgan,1980;Sterman,1985) Ayrıca mecaz, ifadeyi daha canlı, daha güzel, şiddetli ve heyecanlı hâle getirir (Altun,2003).

Sosyal Bilimlerin değişik alanlarında 1980li yıllardan itibaren mecazları kullanarak çok sayıda araştırma yapılmış ve çok şey yazılmıştır. Mecazların gücü, dil özelliklerinden ve gerçeği dışa vurma tarzlarından kaynaklanmaktadır. Bütün dillerde gerçeği açıklamakta ve oluşturmakta etkili ve çok güçlü mecaz yapıları vardır. Mecazlar bu yolla insanların belirli kültüre bağlı ve tarihî muhtevada çevrelerini anlamalarının ve açıklamalarının araçları olagelmiştir (Bredeson,1985, 30).

Wojcik(1983) çocukların dil öğrenmelerinde mecazların önemini vurgulamaktadır. Jean Piage-Kornei Chukovsky 1950lerde Howard Gardner ve ekibi 1970'lerde yaptıkları araştırmalarda, çocukların dil öğrenirken olay ve olgular arasında bildikleri kelimeleri henüz öğrenmedikleri veya ilk defa karşılaştıkları olay, olgu ve durumlar konusunda rastgele kullanarak durum-olay ve olguya anlam vermeye çalıştıklarını bulmuşlardır. Bu durumda mecazların, hem çocukların dil öğrenmelerinde vazgeçilmez araçlar olduğu, hem de gerçeği oluşturmalarında etkili bir işleve sahip bulunduğu görülmüştür.

Mecazlar, ilmî araştırmalarda hem bir durumu tanımlama/descriptive hem de bir süreci hızlandırma ve iyileştirme/prescriptive amacıyla nitel veri toplama yöntemi olarak da kullanılmaktadır. Tanımlama amacıyla kullanıldığında, durum-olay-olgu varolduğu hâliyle resmedilir. Bir süreci hızlandırma veya iyileştirme amacıyla kullanıldığında ise, bir değişim aracı olarak görülür. Bütün göreli basitlik ve kolaylığına rağmen mecazlar, çalışılan konu-olgu-olay ve durum hakkında çok sağlam, zengin bir resim sunar ve gözümüzde canlandırabileceğimiz bir tablo yaratır (Gürel, 2006)

Mecazlar bize gerçeğin bir resmini verdiği gibi topluluk içindeki kişiler açısından "gerçeğin yaratılması ve oluşturulması"nın da araçlarıdır. Bir anlamda mecazlar, toplum, kişi veya bir topluluğun "bilinçaltı"nı yansıtırlar.

Hayvan masalları gerek karakteri gerek içeriği yönüyle mecazlar üzerine kurulmuş yapılardır. Masaldaki olay ve karakterlerin gerçek hayatla ilgisi mecaz boyutundadır. Hedefteki soyut kavramların idrak edilebilmesi için kurgulanan olay ve varsayılan durumlar masal penceresinden gerçek dünyaya alegorilerle yansıtılmaktadır.

İncelemeye aldığımız masallarda soyut kavramlar hayvan alegoriyle renkli bir şekilde ortaya koyulmuştur:

"Topal Piliç" adlı masalda kibir, iyilik, ve vefa kavramları işlenirken iyilik edenin iyilik bulacağı ve kötülük edenin kötülük bulacağı mesajı verilmektedir.

"Yılan Beyle Peltan Bey" adlı masalda diğerkamlık kavramı işlenirken hayatta aşktan ve sevgiden daha üstün gelen durumların da var olabileceği mesajı verilmektedir. Yine bu masalda bir alt mesaj olarak da başlangıçta kötü gibi görünen olayların sonunun iyi olabileceği ortaya koyulmaktadır.

"Tin Tin Horoz" adlı masalda azim, mücadele, ve emaneti koruma kavramları işlenirken haksızlık karşısında sessiz kalmamak gerektiği mesajı verilmektedir. Bu masalda horoz, kendini akıllı zanneden; ancak eylemleriyle ahmaklığa düşen insan tipini temsil etmektedir.Horoz burada temsil ettiği karakter yönüyle tavşana benzemektedir.

"Alabalık" adlı masalda iyilik ve kötülük kavramları işlenirken hayvan sevgisi bilinci üzerinde durulmaktadır. İyilik yapanın ödül aldığı, kötülük yapanın cezalandırıldığı mesajı verilmektedir. Masaldaki geyik karakteri masumiyet yüklü insan tipini sembolize etmektedir.

"Koskos Efendi" adlı masalda arkadaşlık kavramı işlenirken birisiyle arkadaşlık kurarken karşılığında bir şeyin beklenilmemesi gerektiği mesajı verilmektedir. Bu masalda kedi talihin rüzgarıyla kurnazlık eksenine girmiş olan insan tipini sembolize etmektedir. Masalda kedi karakterinin karşısındaki kurt ve tilki karakterleri olaylara basiret nazarıyla bakamayan, olayların farklı cephelerinin de olabileceğini idrak edemeyen insan tipini sembolize etmektedir.

"Üç Ahbap Çavuş" adlı masalda adalet, ehliyet ve hilekârlık kavramları ele alınırken işi, işten anlayan kişilere vermek gerektiği mesajı verilmektedir. Bu masalda kaplumbağa hilebâz insanları temsil etmektedir. Dalyon ise hesap-kitap işlerinden anlayan; fakat bunları kendi menfaati doğrultusunda kullanan insan tipini sembolize etmektedir.

"Pamuk Kedi" adlı masalda çalışkanlık kavramı işlenirken bazı hedeflere ulaşmak için çok çaba harcamak gerektiği mesajı verilmektedir. Bu masalda köpek şantajcı insanları temsil ederken; kedi, hedefine ulaşmak için gerekli sabrı gösteren insanları sembolize etmektedir.

"Tilkinin Oyunu" adlı masalda uyanıklık ve kurnazlık kavramları işlenirken bazı kötü huylardan vazgeçilemeyeceğini düşünüp ona göre önlem alınması gerektiği mesajı ve bu gün fakir durumda olan birinin yarın durumunun düzelip zengin olabileceği mesajı verilmektedir. Bu masalda tilki karakteriyle uyanık insanlar sembolize edilirken uyanıklık ile kurnazlık kavramları arasındaki ince farklar da ortaya koyulmaktadır. Uyanıklık, akıllı olma kavramına

yakınken; kurnazlık, sinsilik kavramına yakındır. Bu masalda tilki zeki, aklına koyduğunu yapan, sözünde duran bir karakter özelliği gösterirken; "Tilki, Yengeç, Kaplumbağa" adlı masalda kendini kurnaz sanan; fakat eylemleriyle ahmaklığa düşmekten kendini kurtaramayan bir karakter özelliği göstermektedir.

"Canavar" adlı masalda fırsatları değerlendirme kavramı işlenirken hayat mücadelesinde uyanık olmanın gerekliliği mesajı verilmektedir. Bu masalda canavarın ahmaklığına karşı keçi, inatçılık; koyun, saflık ve inatçılık; at ise akıllılık ve tavizsizlik karakterleriyle ön plana çıkmaktadırlar.

"Arı ile Karınca" adlı masalda çalışkanlık kavramı işlenirken, başkaları için değil biraz da kendin için çalışmalısın, mesajı verilmektedir. Masalda arı, başkaları için çalışan insanları temsil ederken; karınca, kendisi için çalışan insanları temsil etmektedir.

"Kedi Niçin Miyav Der" adlı masalda akıllılık kavramı ele alınırken doğadaki en üstün ve aklını kullanan varlığın insan olduğu mesajı verilmektedir. Ayrıca bu masalda kedinin kaplanın soyundan geldiği ifade edilerek doğadaki bazı hayvanların birbirlerinin soylarından geldiği de ifade edilmiştir. Masalda kedi kaplanın dayısı olarak gösterilmiştir.

"Güvercinler" adlı masalda barış ve özgürlük kavramları işlenirken tarihten haberdar olmanın önemli olduğu mesajı verilmektedir. Masalda zeytin dalı ile güvercin arasındaki ilişkinin mitolojik bir açıklamasına da yer verilerek çocukların barış kavramını arzu edilen bir şekilde içselleştirebilmelerine imkan sağlanmıştır. Masalda birçok güvercin türünden ve bu türlere mensup olan güvercinlerin davranış şekillerinden bahsedilerek insanlar arasında değişik davranış şekillerine sahip bireylerin olabileceği ve bu davranış şekillerinin birbirleriyle kıyaslandığı zaman, hangilerinin ideal davranış biçimi olduğu ortaya koyulmaktadır.

"Hoppacık Beyle Çıtkırıldım Hanım" adlı masalda duyarlılık ve temkinlilik kavramları işlenirken bir olayı tam anlamadan harekete geçmememiz gerekir, mesajı verilmektedir.

"Papağan" adlı masalda özgünlük ve yaratıcılık kavramları işlenirken dostça, barış ve esenlik içinde yaşamanın önemli olduğu mesajı verilmektedir. Bu masalda papağan kendini kurnaz zanneden; fakat eylemleriyle ahmaklığa düşen insanları sembolize etmektedir. Aynı temsili tavşan karakterinde ve bazı tilki karakterlerinde de görüyoruz. "Tilki ile Yılan" maslındaki yılan karakteri de kendini kurnaz zanneden; fakat eylemleriyle ahmaklığa düşen insanları sembolize etmektedir.

"Sıpa ile Balık" masalında iyilik kavramı işlenirken iyilik yapanın iyilik bulacağı mesajı verilmektedir. Ayrıca bir alt mesaj olarak da sıpa ve balık karakterlerinin bir arada kullanılması neticesinde hayatta insanın yapabileceği ve yapamayacağı şeylerin olduğu ve bunun kabul edilmesi gerektiği mesajı verilmektedir.

"Yedi Köyün Eşeği" adlı masalda birlik kavramı işlenirken, birlikten kuvvet doğar, mesajı verilmektedir. Bu masalda temsil edilen kurt karakteriyle ayrıca şöyle bir alt mesaj verilmektedir: Gücüne ve kuvvetine fazla güvenen insanlar, hataya düşebilirler. Bu masalda yaşlı eşeğin genç eşeği uyarması metaforuyla yaş ilerledikçe tecrübeye bağlı olarak aklın ve uyanıklığa yakın kurnazlığın teşekkül edebileceği mesajı verilmektedir.

“Ayı Kardeşle Tilki Kardeş” adlı masalda güven kavramı ele alınırken dostum diyen herkese güvenmemek gerektiği mesajı verilmektedir. Bu masalda tilki kurnaz karakteriyle karşımıza çıkmaktadır. Tilkinin bu masaldaki kurnazlığı uyanıklığa değil; sinsiliğe yakındır. Masaldaki ayı karakteriyle sembolize edilen insan tipi, içinde kötülük beslemeyen, herkesi kendi gibi zanneden uyanık olmayan insandır.

“Sümüklü Böcek” adlı masada hoşgörü ve şiddet kavramları ele alınırken, şiddet ve dayak yanlısı olmamak gerektiği mesajı verilmektedir. Masaldaki sıçan karakteriyle kurnaz insanlar temsil edilmektedir. Buradaki kurnazlık kavramı sinsiliğe yakındır. Bir alt mesaj olarak da ne kadar seçici olursak olalım, bazen sonuçların beklediğimiz gibi olamayabileceği gerçeğini ortaya koymaktadır.

“Tilki, Yengeç ve Kaplumbağa” adlı masalda adalet ve uyanıklık kavramları ele alınırken, kendi çıkarlarımızı düşünerek karşımızdakine haksızlık yaptığımız zaman bunun bir şekilde cezalandırılacağı mesajı verilmektedir. Ayrıca bu masal için akıl akıldan üstündür, atasözünün metaforik bir ifadesidir, diyebiliriz. Masalda tilki, kurnaz görünen; fakat eylemleriyle ahmaklığa düşen insan tipini sembolize ederken, kaplumbağa uyanık insan tipini sembolize etmektedir. Yengeç karakteriyse fırsatları değerlendirerek işini yoluna koyan insan tipini temsil etmektedir.

“İyilik Yapan Balıkçı ve Balıkçı Çocuğu” adlı masalda iyilik kavramı işlenirken yapılan iyiliklerin bir gün mükafatının görüleceği mesajı verilmektedir. Bu masalda bir alt mesaj olarak da yeri geldiği zaman kalbimizin sesini dinlersek, tahmin bile edemeyeceğimiz güzel neticelere ulaşabileceğimiz vurgulanmaktadır.

“Bozkurt” adlı masalda milli değerler ve ayrımcılık kavramları ele alınırken kendi soyundan gelenlere de sahip çıkmanın gerekliliğinin yanında diğer soylardan gelenlere de ayırım yapılmaması gerektiği mesajı verilmektedir. Masalda bozkurt, yaşı aklıyla birlikte tekamül gösteren insan tipini sembolize etmektedir.

“Deli Boğalı Tekerleme” adlı masalda tehlike kavramı ele alınırken anne ve babadan gizlice bir yerlere gidilmemesi gerektiği mesajı verilmektedir. Masalda boğa karakteriyle kendince iyi niyetli; fakat başkalarına göre tahammülü zor alışkanlıklara sahip insan tipi sembolize edilmektedir. Balık karakteriyle de dost ve arkadaş canlısı insan tipi sembolize edilmektedir.

“Yolcu ile Yılan” adlı masalda güven ve rüşvet kavramları ele alınırken rüşvetle yapılan işlerin sonunun kötü biteceği mesajı verilmektedir. Bir alt mesaj olarak da hayvanlara en fazla zararın insanlar tarafından verildiği vurgulanmaktadır. Masalda hiçbir hayvanın kurnazlık ölçüsünün insanla boy ölçüşemeyeceği mesajı da verilmektedir. Yılan, nankör insan tipini sembolize ederken; tilki, sadece kurnazlığına güvenerek kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden insan tipini sembolize etmektedir.

Eğer yeni bir şey keşfetmek istiyorsak, ilk önce bunu hayâl edebilmemiz şarttır. Soyut kavramaları bazı tanımlamalar ve sınıflandırmalar yaparak belli bir dereceye kadar öğretmeye çalışarak sadece beynimizin bir tarafını kullanmış oluruz. Ancak günümüz öğrenme kuramları dikkate alındığında tam öğrenmenin gerçekleşebilmesi için beynimizin sağ ve sol hemisferini birlikte kullanmamız gerektiğini görüyoruz. Yani, soyut kavramları tanım boyutundan metafor

boyutuna taşıdığımız zaman kavramlar hayâlin potasında eriyerek somutlaşmakta ve tam öğrenme gerçekleşmektedir.

Metaforlar hayâl gücümüzde belirsiz kavramlar yerine net fikirler oluşturabilmemiz için birer araçtırlar. Metaforların kavram sistemlerimizi değiştirme ve öğrencilerin dünyaya bakış açılarını değiştirme güçleri vardır. Bu noktada hayvan masallarının önemi çok büyüktür. Çünkü hayvan masalları çocukları sıkıcı ve anlaşılması zor tanımlamalarla karşı karşıya getirmez. Bunun aksine hayvan masallarıyla renkli bir metaforik dünya içinde eritilen soyut kavramlar motor öğrenme yoluyla somutlaşır ve kalıcı bir şekilde öğrenme gerçekleşir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

İncelediğimiz hayvan masalları ve araştırmalarımız neticesinde hayvan masallarının dil eğitimine bağlı olarak soyut kavram öğretiminde önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. Hayvan masalları soyut kavramların öğretiminde kullanılabilecek çok zengin bir içeriğe sahiptir. Hedefteki soyut kavramla ilgili uygun bir hayvan masalıyla gerçekleştirilen öğrenme, beynin her iki lobunu aktif bir şekilde çalıştırdığı için diğer öğrenmelere göre daha etkili olmaktadır.

Dil gelişimi anne karnından başlayıp hayatımızın sonuna kadar devam etmektedir. Hayatımızın belli bir döneminden sonra ,12-13 yaş sonrası, soyut kavramların dünyasına adım atmaktayız. Bu dünyada emin adımlarla dolaşabilmemiz için dil gelişimine paralel olarak soyut kavramların öğretimine çok önem vermeliyiz. Soyut bir kavramı muğlaklıktan kurtarıp somutlaşmasını sağlayabilmemiz için uygun metaforları kurmamız gerekmektedir. Kuru tanımlamalar ve sınıflandırmalarla soyut kavramları öğretebilmemiz zordur. Çünkü soyut kavramların fiziki evrende örnekleri mevcut değildir. Bu sebepten fiziki evreni kaynak alan olarak kullanıp hedefteki soyut kavram alanına uygun sıçramayı yapmamız gerekmektedir. İşte bu sıçrayışı metaforlarla yapmaktayız.

Metaforları kullanırken çok dikkatli davranmalıyız. Çünkü bir olaya ait birbirine zıt iki farklı metaforla karşı karşıya gelebiliriz. Veya kullandığımız metafor muhatabımızın zihninde farklı algılanabilir. Metaforu ortaya koyduktan sonra sıcağı sıcağına geribildirim alıp tanım ve sınıflandırmaya geçmeliyiz.

Hayvan masalları metafor malzemesi olarak oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Masal çağından sonra yetişkinler için de hayvan masalları, karmaşık soyut kavramların aydınlatılması yönünde etkili bir dayanak noktası olmaktadır.

Öneriler

1. Soyut kavramların öğretiminde benzetmelerden sıklıkla yararlanılmalıdır. Çünkü soyut kavramların tanımlama, sınıflandırma, genelleme vb. yöntemlerle ortaya koyulması,öğretilmesi çok zordur.

2. Soyut kavramların somutlaştırılmasında uygun metaforların kullanılması çok önemlidir. Bu bakımdan hayvan masalları zengin bir içeriğe sahiptir. Soyut kavramlar işlenirken konuya uygun hayvan masalları eğitim-öğretim ortamına taşınmalıdır.

3. Hayvan masalları kavram öğretiminde soyut kalıpların ötesinde renkli bir dünyanın kapılarını aralamaktadır. Öğretim sıkıcı tanımlar olmadan motor öğrenme yoluyla gerçekleştirildiği için daha kalıcı ve zevkli bir hale dönüşmektedir. Mesela, akıl akıldan üstündür, atasözü sıkıcı tanımlamalar kullanmadan, incelemesini yaptığımız "Tilki, Yengeç ve Kaplumbağa" (21. masal) masalıyla somutlaştırıp kalıcı bir öğrenme gerçekleştirebiliriz.

4. Doğu – Batı ayırımı yapmadan hayvan masalları üzerinde bir kavram taraması yapılmalıdır. Bu masallar ele aldıkları temel kavramlara göre tasnif edilmelidir. Böylece işlenecek soyut kavrama en uygun hayvan masalına kısa sürede ulaşabilmemiz mümkün olacaktır.

5. Öğrenciler, birbirlerine çok yakın soyut kavramları ayırt etmekte zorlanmaktadırlar. Mesela; sinsi, kurnaz, uyanık ve akıllı gibi birbirine yakın kavramların ayırımı yapılamadığında, kavramlar birbirleri yerine kullanılmakta ve kavram kargaşası oluşmaktadır. Bu kargaşanın ortadan kaldırılması için hayvan masallarının eğitim ve öğretim ortamına sıklıkla taşınması gerekir.

6. Hayvan masallarının etkilerini sadece masal çağının sonuyla , 12-13 yaş, sınırlandırmamamız gerekir. Masal çağının sonuna kadar metin bütünlüğünü masal oluşturabilir; masal çağından sonra hayvan masallarının ana metin içinde metafor olarak kullanılması daha faydalı olur.

7. Soyut bir kavramın kalıcı bir şekilde zihnimize yerleşebilmesi için kullanacağımız benzetmenin hareketli bir forma sahip olması gerekir. Çünkü benzetme hareketli bir forma sahip olursa devreye hayal gücü girer ve beynimizin her iki hemisferini kullanmış oluruz. Böylece kalıcı bir öğrenme gerçekleşmiş olur. Bu noktada hayvan masallarını zengin bir kaynak olarak değerlendirebiliriz.

8. Hayvan masalları eğitim- öğretim ortamına taşınmadan önce belirlenen hedeflere göre belli bir elemeden geçirilmelidir. Verilmek istenen ana mesajın yanında istenmeyen alt mesajların verilebileceği unutulmamalıdır.

9. Masallardaki hayvan karakterlerine yüklenen anlamlar, hayvanların yaratılış özelliklerine ters düşmemelidir. Bu noktaya günümüz masal yazarlarının dikkat etmeleri gerekir. Bir kelebeğin vahşi bir kaplan gibi gösterilmesi veya karıncanın tembel olarak gösterilmesi gibi çocuğun zihninde kavram kargaşasına yol açacak aktarmalar yapılmamalıdır.

Araştırmamız neticesinde hayvan masallarıyla çocuğun anadilini geliştirmeye yönelik olarak maddeler halinde şu öneriler yapılabilir:

10. Çocuğun dilini geliştirmeye yönelik oyunlara (taklit eden oyunlar, telefonculuk, uyaklı sözcükleri bulma, zıtlık oyunu gibi) özen gösterilmelidir. Örneğin uyaklı sözcükleri bulma son hecesiyle başlayan sözcük türetmeye dayandığı için ileride dinlemeye ve okumaya yardımcı olur. Özellikle manzum biçimdeki hayvan masalları bu noktada faydalı olur.

11. Çocuğa yaşına uygun resimleri içeren kitaplar gösterilerek resimdeki olaylar yetişkin tarafından anlatılmalıdır. Daha sonra resimdeki olayların anlatımı için çocuk

cesaretlendirilmeli; çocuğa sorular sorularak neden sonuç ilişkisi kurmasına, olayları doğru sıralamasına yardımcı olunmalıdır.

12. Anlama, anlatmadan önce geldiği için çocuğun önce anlama yetisine ermesini beklemeli sonra anlatma (yani konuşma) yeteneğine sıra vermeliyiz. Okul öncesi dönemde çocuklardan anlatılan bir masalı tekrar etmeleri beklenmemelidir.

13. Okula yeni başlayan bir çocuğa olabildiğince az kahramanlı, karşılıklı konuşma ağırlıklı masallara yer verilmelidir (örneğin 20. ve 24. masallar gibi).

14. Masalların içeriğinde şiddet, kan gibi çocuğun ruh yapısını bozacak olayların olmamasına dikkat edilmelidir.

15. Masal okuduktan sonra veya bir şey anlattıktan sonra belirleyiciler çocukla birlikte arttırılmalıdır ("Canavar neden hiçbir hayvanı yiyememiş", "Tilki nasıl bir hayvanmış anlatalım", “Papağanı diğer hayvanlar niçin ormanda istememiş.”gibi).

16. Masal kitaplarındaki resimlerin oranı çoktan aza doğru bir yol izlemeli; dokuz yaşından sonraki bir çocuğa seslenen masallarda resme çok az yer verilmeli.

17. İçerisinde yırtıcı hayvanların bulunduğu, parçalama ve öldürme olaylarının geçtiği hayvan masallarından kaçınılmalıdır.

18. İkilemelerin belirteç ve önad olarak kullanıldığı masallarda sözcüğü pekiştirmek amacıyla çocuğa “nasıl”lı sorular sorulmalıdır.

KAYNAKÇA

ADALI, Oya (1983): "Anadili Olarak Türkçe Öğretimi Üzerine" **Türk Dili (Dil Öğretim Özel Sayısı):** S: 379-380, Ankara: TDK [31-35].

AKARSU, Bedia (1998) : **Çağdaş Felsefe**: İstanbul, İnkılap Yayınevi

AKSAKAL, Ö. Devrim (2002): **İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Anadili (Türkçe) Eğitimine Etkisi:** İzmir, D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

AKSAN, Doğan (1975): "Anadili" **Türk Dili:** Ankara, S:285, TDK [423-434].

AKSAN, Doğan (1998): **Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim:** Ankara, TDK.

AKSAN, Doğan (2000): **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını:** İstanbul, Bilgi Yayınevi.

AKSAN, Doğan (2002): **Anadilimizin Söz Denizinde:** Ankara, Bilgi Yayınevi

AKYÜREK, Süleyman: **Din Öğretiminde Kavram Öğretimi**: İstanbul 2004, Dem Yayınları.

ALPÖGE, Gülçin (1991): **Çocuk ve Dil:** İstanbul, YKY.

ALPTEKİN, Ali Berat (1991): **Hayvan Masalları:** Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

ALPTEKİN, Ali Berat (2002): **Taşeli Masalları:** Ankara, Akçağ Yayınları.

ARSLAN, Metin ; BAYRAKÇI, Mustafa (2006): "Metaforik Düşünme ve Öğrenme Yaklaşımını Eğitim-Öğretim Açısından İncelenmesi" **Milli Eğitim Dergisi:** Sayı:17 , S. [100-108].

BARTHES, Ronald (1988): **Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş**: Çeviren: Mehmet Rifat-Sema Rifat, İstanbul, Gerçek Yayınları.

BAŞAR, Hasan (2001): **Sınıf yönetimi**: Ankara, Pagem yayınları

BAŞARAN, İ. Ethem (1969): **Gelişim Psikolojisi:** Ankara, Ayyıldız Matbaası.

BAŞGÖZ, İlhan (1988): "Masal Anlatıcısı" **Masal Araştırmaları I** :(Hazırlayan: Nuri TANER), Kocaeli, Art-san Yayınları [25-29].

BAŞKAN, Özcan (1968): "İnsan Dilinin Doğuşu" **TDAY-Belleten:** Ankara, TDK [143-156].

BAŞKAN, Özcan (1969): **Yabancı Dil Öğretimi:** İstanbul, İ.Ü Edebiyat Fakültesi Yayınları.

BAŞKAN, Özcan (1983): "Dil Kullanımında Verimlilik Açısından Tikel Sözlükçe" **Türk Dili (Dil Öğretim Özel Sayısı):** Ankara, S: 379-380, TDK [136-145].

BAYKOÇ, Necate; ACARLAR, Fulya (1992). "12-30 Aylık Türk Çocuklarında Dilin Kazanılması" **GÜGEF Dergisi,** C:8, S:12 [115-161].

BAYRAV, Süheyla: **Yapısal Dilbilim**: İstanbul 1998, Multilingual Yayıncılık.

BEYDOĞAN, H. Ömer (2001): "Dil Öğretim Yaklaşımlarına Göre Çocukta Anadili Edinimi Gelişimi" **A.T.Ü KKEFD Dil Edinimi ve Dil Öğretimi Özel Sayısı:** Erzurum, S:5,

BİLKAN, Ali Fuat (2001): **Masal Estetiği:** İstanbul, Timaş Yayınları.

BORATAV, Pertev Naili (1973): **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı- Türk Halkbilimi I:** İstanbul, Gerçek Yayınevi.

BORATAV, Pertev Naili (1987): "Masal" **Çocuk Edebiyatı Yıllığı:** İstanbul, Gökyüzü Yayınları [112-124].

BREDESON,P.(1988): "Percpectives on Schools, Metaphors and Management in Education" **The Journal of Educational Administration,** 26,3 293-309.

BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş (1988**): Genel Öğretim Metotları**: İstanbul, Öz-eğitim Yayınları

COLE, Leella; MORGAN, J. B. John (1975): **Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi:** Çeviren.: Belkıs Halim VASSAF, İstanbul, MEB Yayınları.

COŞAR, Metin (2001): "Nietzsche Felsefesinde Dürtü ve Metafor Kavramları" **Felsefe Dünyası:** Sayı:33, S:[112-124].

ÇOBANOĞLU, Özkul (1999): **Halkbilim Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş:** Ankara, Akçağ Yayınları.

DEMİRAY, Kemal (1965): **Türkçe Çocuk Edebiyatı:** Ankara, MEB Yayınları.

DEMİRAY, M. Güner (1996): "Halk Masalları Üzerine" **Dil Dergisi:** Ankara, S:40, A.Ü TÖMER Yayınları [77-83].

DEMİRCAN, Ömer (1995): "İletişimsel Dil Düzeyi ve Dil Öğretimi" **D.E.Ü Eğitim Bilimleri Dergisi:** S:7, İzmir [253-263].

DEMİREL, Özcan (1999): **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi:** İstanbul: MEB Yayınları

DEVELLİOĞLU, Ferit (1996): **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat:** Ankara, Aydın Kitap Yayınları.

DEWEY, John (1988): "İnsan Dili ve Düşünce Eğitimi Üzerine" Çeviren: A. Cemal Kaya, **GÜGEF Dergisi:** C:4, S:1 [197-211].

DİLÇİN, Cem (1999): **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi:** Ankara, TDK Yayınları.

DİLİDÜZGÜN, Selahattin (1990): "Çağdaş Masalın Ustası: Micheal Ende" **Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi:** S: 10 [70-73].

DİLİDÜZGÜN, Selahattin (1994): "Masalın Eğitimdeki Yeri" **Çağdaş Eğitimde Sanat:** Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları-9, İstanbul, Demet Yayıncılık [169-182].

DOĞAN, Özlem (1999) **: Metinlerle Hermeneutik (Yorumbilgisi) Dersleri 2**: Ankara, Prospero Yayınevi.

DÖNMEZ, Necati Baykoç; ACARLAR, Funda (1992): "30-47 Aylar (2,5-4 Yaş) Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi" **GÜGEF Dergisi:** C:8, S:3 Ankara, [163-203].

DÖNMEZ, Necati Baykoç; ARI, Meziyet (1987): "12-30 Aylık Türk Çocuklarında Dilin Kazanılması" **H.Ü. Çocuk Gelişmi ve Eğitimi Dergisi:** S:2

ECO, Umberto (1996): **Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti:** İstanbul, Can Yayınları.

EKMEKÇİ, Özden (1987): "Türkçe Ediniminde Çekim Eklerinin Rolü" **Ç.Ü Eğitim Fakültesi Dergisi:** C:1, S:1 Adana [45-49].

EKMEKÇİ, Özden (1995): **Psikodilbilim,**:Adana: Ç.Ü. YADİM Yayınları.

ERCAN, Ahmet Rahmi (2000): **Eğitimde Biz ve Çocuklarımız:** İstanbul, MEB Yayınları.

ERDEM, Kerim Aydın (1995): "Günümüz Masalı Nasıl Olmalı?" **Türk Dili:** S:519, Ankara, TDK Yayınları [285-288].

ERKMAN, Fatma (1987): **Gösterge Bilime Giriş:** İstanbul, Alan Yayıncılık.

ERTOP, Konur (1998a): "Sebahattin Ali'nin Masallarında Toplumsal Gerçek" **Varlık:** S:1087 [21-23]

FEYZİOĞLU, Yüksel (1999): "Eğitimde Masalların Psikolojik Etkileri" **Folklor/Edebiyat:** C:5, S:18, Ankara, Ürün Yayınları [145-153].

GANDER, Mary J. ; GARDİNER, Harry W. (1993): **Çocuk ve Ergen Gelişimi**: Yayına Hzl.: Prof. Dr. Bekir ONUR, Ankara, İmge Kitabevi.

GARDNER, Howard: **Zihin Çerçeveleri, Çoklu Zeka Kuramı**: Çeviren: Ebru Kılıç, İstanbul 2004, Alfa Yayınları.

GÖÇGÜN, Önder (1992): **Ziya Gökalp'in Hayat Görüşü:** Ankara, TKAE Yayınları-122.

GÖĞÜŞ, Beşir (1971): "Anadili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış" **TDAY-Belleten 1970:** Ankara TDK [123-154].

GÖĞÜŞ, Beşir (1978): **Ortadereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi:** Ankara, Gül Yayınevi.

GÖĞÜŞ, Beşir (1983): "Anadili Eğitim Programlarının Niteliği" **Türk Dili (Dil Öğretim Özel Sayısı):** Ankara, S: 379-380, TDK [40-48].

GÖKALP, G.Gonca (1997): "Masaldan Romana Uzanan Çizgi: Masal İle Roman Arasındaki Ortaklıklar Üzerine Kuramsal Bir Deneme" **H.Ü Edb Fak. Dergisi:** C:14, S:1-2 [119-129].

GÜNAY, Umay (1975): **Elazığ Masalları:** Erzurum, ATÜ Yayınları.

GÜNAY, Umay (1987): “Türk Masallarının Hususiyetleri” **Çocuk Edebiyatı Yıllığı:** İstanbul, Gökyüzü Yayınları [130-133].

GÜREL, Rahşan: **Zihin Çerçeveleri ve Düşünce Eğitimi**: Yüksek Lisans Ders Notları, İstanbul 2006

GÜRKAN, Tanju (1988): “ Çocuğun Dil Gelişimi ve Eğitimde Ailenin Rolü” **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı I (3 Ekim 1986):** Ankara, A.Ü Eğitim Fakültesi Yayınları.

HANÇERLİÖĞLU, Orhan (2000): **Felsefe Ansiklopedisi**: Cilt:3, İstanbul, Remzi Kitapevi

İMER, Kamile (1990): “Dilbilim ve Anadili Öğretimi” **Çağdaş Türk Dili:** Ankara, S: 30/31, Dil Derneği Yayınları [874-878].

KARADAĞ, Metin (1999): **Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri:** Ankara, Ürün Yayınları.

KARAKUŞ, İdris (1997): "Çocukta Dil Gelişimi" **Türk Dili:** S:544, Ankara: TDK [372-379].

KIRAN, Zeynel (2001): **Dilbilime Giriş:** Ankara, Seçkin Yayınevi.

KOCAMAN, Ahmet (1994): "Anadili Öğretiminde Bilgi ve Kullanım Boyutu" **Çağdaş Türk Dili:** C:6, S:77-78, Ankara: Dil Derneği Yayınları [6-8].

KORAY, Özlem (2002):” Fen Öğretiminde Kavram Yanılgıları ve Kavram Değişimi Stratejisi**” Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi**, 10(1) S: [83- 90].

KORKMAZ, Zeynep (1982): “Folklor Mahsullerinde Dil ve Ses Uyumlarından Kaynaklanan bazı Üslup Özellikleri” **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (I.Cilt-Genel Konular):** Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları[155-163].

KUCUR, Deniz Kırımsoy (1997): "Anadili Öğretiminde Bilişsel Giriş Özellikleri ve Duyuşla ilgili Giriş Davranışlarını Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler" **Dil Dergisi:** Ankara: A.Ü TÖMER Yayınları.

KUCUR, Deniz Kırımsoy (1997): “Bir Masal Yoluyla Dil Kültür Üzerine” **Varlık:** S:1076 [28-32].

LECOMPTE, Güney (1980): "Ruhsal Dilbilim" **Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları:** Ankara, TDK [149-156].

MORGAN, Clifford (1991): **Psikolojiye Giriş** :(Yayın sorumlusu: Karakaş, Sirel), Ankara, Hacettepe Ü. Psikoloji Bölümü Yayınları.

MORGAN, Gareth (1997): **Yönetim ve Örgüt Teorilerinde Metafor**: Çeviren: Gündüz Bulut,Ankara, MESS Yayınları No:280

NOVAK, J.D. ve GOWİN, D.B. (1984)**: Learning o How tLearn:** New York, Cambridge Ü. Pres, USA.

OĞUZKAN, Ferhan (2001): **Çocuk Edebiyatı:** Ankara, Anı Yayıncılık.

ÖZÇELİK, Durmuş Ali (1988): **5.-11. Sınıf Öğrencilerinde Görülen Biçimiyle Kavram Gelişimi**: Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

ÖZDEMİR, Emin (1983): "Anadili Öğretimi" **Türk Dili (Dil Öğretim Özel Sayısı):** S: 379-380, Ankara: TDK [18-30].

PIAGET, Jean (1955): **The Language and Thought of The Child:** New York: Meridian B.

SAKAOĞLU, Saim (2002): **Gümüşhane ve Bayburt Masalları:** Ankara, Akçağ Yayınları.

SARIYÜCE, Hasan Lâtif (1999): **Ders Veren Türk Masalları**: İstanbul, Nehir Yayınları

SENEMOĞLU, Nuray (1997): **Gelişim**, **Öğrenme ve Öğretim**: Ankara

SERT, Nehir (2001): "Yabancı Dil Öğretimi Bağlamında İletişimsel Yeti ve Yeterliği" **H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi:** S:21 [174-180].

SEVER, Sedat (2000): **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme:** Ankara, Anı Yayıncılık.

SEYİDOĞLU, Bilge (1988): "Bayburt Halk Masalları ve Halk Düşüncesi" **Masal Araştırmaları I:** (Hazırlayan: Nuri TANER), Kocaeli, Art-san Yayınları [71-76].

ŞAHİN, Nail (1979): "Çocuk Dili Araştırmaları ve Uygulamaları" **Ulusal Kültür:** S:6, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları [173-181].

ŞİMŞEK, Rasim (1983): "Çağdaş Eğitimde Anadilinin Yeri" **Türk Dili (Dil Öğretim Özel Sayısı):** S: 379-380, Ankara: TDK [36-39].

ŞİRİN, Mustafa Ruhi (1987): "Çocuk Kalbimizin Kıyısındaki Irmak" **Çocuk Edebiyatı Yıllığı:** İstanbul, Gökyüzü Yayınları [1157-160].

ŞİRİN, Mustafa Ruhi (1998): **Masal Atlası:** İstanbul: İz Yayıncılık.

TABAK, Recep ; KARAKOÇ, Şinasi (2004): "Sorgulayıcı Öğretme Stratejisi" **Çağdaş Eğitim Dergisi**: Ankara, Sayı: 313, S: [9-15].

TANER, Nuri (1992): "Masaldan Masalbilime Geçiş ve Türk Masallarının Kaynakları Üzerine" **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri (II. Cilt- Halk Edebiyatı):** Ankara, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları [323-329].

TEMEL, Z. Fulya (2000): "Erken Çocukluk Döneminde Dil Gelişimi: Sosyo-Ekonomik Düzey ve Cinsiyet İlişkisi" **GÜGEF Dergisi:** C:20, S:2, Ankara [39-53].

TEMEL, Z. Fulya; ŞİMŞEK, H. (1998): "Erken Çocukluk Döneminde Anlam Bilgisinin Gelişimi" **Türk Dili:** S:562, Ankara, TDK [301-306].

TEMİZYÜREK, Fahri (2002): "Osmanlı Devleti Eğitim Sahasındaki Yenileşme Hareketlerinin Gaspıralı İsmail Bey'e Etkileri" **Avrasya Etüdleri:** S:21, Ankara, TİKA Yayınları [3-13].

TEMİZYÜREK, Fahri (1997): "Türkçe Öğretiminde Dramatizasyon Çalışmalarının Önemi",**Türk Dili** : Ankara, Sayı: 562, S: 301-306

TEZEL, Naki (1968): "Türk Halk Edebiyatında Masal" **Türk Dili (Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı):** S: 207, Ankara, TDK Yayınları[447-457].

TURAN, Ömeroğlu Esra (1998): " Okul Öncesi Çocukta Dil Gelişimi ve Çocuk Edebiyatı" **Türk Dili:** S:556, Ankara: TDK [302-306].

ÜLGEN, Gülten (2001): Kavram Geliştirme Kurallar ve Uygulamalar: Ankara, Pagem Yayıncılık.

VARDAR, Berke (2002): **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**: İstanbul, Multilingual Yayınları.

YAMAN, Memnune (2001): **Masal Araştırmaları: Toplumsal ve Eğitsel İşlevleri Açısından Masallar:** Erzurum, A.Ü. K.K.E.F. Yayınları.

YARDIMCI, Mehmet (2001): **Yazılı Anlatım İlkeleri &Ses ve Şekil Bilgisi:** Ankara, Ürün Yayınları

YARDIMCI, Mehmet; TUNCER, Hüseyin (2002): **Çocuk Edebiyatı:** Ankara,Ürün Yayınları

YAVUZ, M.Helimoğlu (1996): "Masal Anaları" **Folklor/Edebiyat:** C:2, S:7, Ankara, Ürün Yay. [23-30]

YAVUZ, M. Helimoğlu (1997): **Masallar ve Eğitimsel İşlevleri:** Ankara, Ürün Yayınları.

YAVUZER, Haluk (1999): **Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı:** İstanbul, Remzi Kitabevi.

YILDIRIM Ali; ŞİMŞEK, Hasan: **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**: Ankara 2005, Seçkin Yayınları.

YILDIZ, Cemal (2003a): Türkçe Öğretiminde Alternatif Yöntemler: Ankara, Anı Yayıncılık.

ZÜLFİKAR, Hazma (1995): **Türkçede Ses Yansımalı Kelimeler:** Ankara: TDK Yayınları.

İNTERNET KAYNAKÇASI

www.ege-edebiyat.org (Erişim Tarihi:20.10.2006)

www.psikolojisayfa.com (Erişim Tarihi: 14.11.2006)

www.ntvmsnbc.com (Erişim Tarihi: 09.01.2007)

www.gazi.edu.tr (Erişim Tarihi: 24.02.2007)

www.nodak.edu (Erişim Tarihi: 11.03.2007)

www.turkcebilgi.com (Erişim Tarihi:23.03.2007)

Tablo 1: **HAYVAN MASALLARINDA İLETİLER TABLOSU**

Masal No	Masal Adı	İleti
1	TOPAL PİLİÇ	1.İyilik eden iyilik bulur, kötülük eden kötülük bulur. 2.Verilen sözü tutma, yerine getirmek gerekir. 3.Hiç kimseyi küçük görüp aşağılamamak gerekir.
2	YILAN BEY İLE PELTAN BEY	1.Aile birliği ve çocuk sevgisi bilinci. 2.Aşktan ve sevgiden daha üstün gelen durumlar da vardır. 3. başlangıçta kötü gibi görünen olayların sonu iyi olabilir.
3	TİN TİN HOROZ	1.Verilen emaneti koruma, tekrar sahibine iade etmek gerekir. 2.Haksızlık karşısında sessiz kalmamak, mücadele etmek gerekir.
4	ALABALIK	1.Hayvan sevgisi bilinci. 2.İyilik yapan ödülünü alır, kötülük yapan da cezasını bulur.
5	KOSKOS EFENDİ	1.Hayvan sevgisi ve evcilleştirme bilinci. 2.Arkadaşlık kurarken karşılığında bir şey beklememeli, kötü düşünceli olmamalı.
6	ÜÇ AHBAP ÇAVUŞ	1.İşi, işten anlayan kişilere vermek gerekir. 2.Haksızlar, yaptıkları haksızlık karşısında cezasız kalmazlar.
7	PAMUK KEDİ	1.Hayvan sevgisi ve evcilleştirme bilinci. 2.Bazı hedeflere ulaşmak için çok çaba harcayıp yorulmak gerekir.
8	TİLKİNİN OYUNU	1.Bugün kötü (fakir) durumda olan biri yarın iyi (zengin) durumda olabilir. 2.Bazı kötü huylardan vazgeçilemeyeceğini düşünüp ona göre önlem almalısın.
9	CANAVAR	1.Ele geçirilen fırsatlar anında değerlendirilmelidir.
10	ARI İLE KARINCA	1.Hep başkaları için değil biraz da kendin için çalışmalısın.
11	KEDİ NİÇİN MİYAV DER	1.Doğadaki en üstün ve aklını kullanan varlık insandır.
12	GÜVERCİNLER	1.Tarih bilinci ve soyunu/kökünü araştırma bilinci. 2.Özgürce yaşama bilinci.
13	HOPPACIK BEYLE ÇITKIRILDIM HANIM	1.Yakınımızda olan olaylara duyarlı olmak gerekir. 2.Bir olayı tam anlamadan harekete geçmemek, tepki vermemek gerekir.
14	HAYVANLAR PADİŞAHI	1.Yaşamın zorluğu fakat bu zorluğa rağmen dürüstçe yaşamak gerekir.
15	TİLKİ İLE YILAN	1.Kendimizi çok akıllı ve uyanık görmemek gerekir.

		2.Dost diyen herkese kolay kolay güvenmemek gerekir.
16	PAPAĞAN	1.Dostça, barış ve esenlik içinde yaşama bilinci. 2.Kendine özgün olma ve yaratıcı olma bilinci.
17	SIPA İLE BALIK	1.İyilik yapan iyilik bulur, yapılan her iyiliğin karşılığı vardır. 2.Her varlığın yaşayacağı ve yaşayamayacağı yerin olduğunu bilmek gerekir.
18	YEDİ KÖYÜN EŞEĞİ	1.Birlikten kuvvet doğar, güçler birleşince hiçbir şeyin gücü yetmez.
19	AYI KARDEŞLE TİLKİ KARDEŞ	1.Dost diyen herkese güvenmemek gerekir.
20	SÜMÜKLÜ BÖCEK	1. Şiddet ve dayak yanlısı olmamak gerekir.
21	TİLKİ, YENGEÇ, KAPLUMBAĞA	1.Kendi çıkarlarını düşünerek karşındakine haksızlık yapmamalısın; yoksa cezanı çekersin. 2.Akıl akıldan üstündür.
22	İYİLİK YAPAN BALIK VE BALIKÇI ÇOCUĞU	1.Hayvan sevgisi bilinci. 2.Yapılan iyiliklerin bir gün ödülünü alacağını bilmek gerekir.
23	BOZKURT	1.Kendi soyundan ve ırkından gelenlere sahip çıkmalısın fakat diğer soy ve ırklara da ayrım yapmamalısın.
24	DELİ BOĞALI TEKERLEME	1.Anne veya babadan gizlice bir yerlere gidilmemeli. Yoksa her türlü tehlikeyle karşılaşabilirsin.
25	YOLCU İLE YILAN	1.Rüşvetle yapılan işlerin sonu kötü biter.

HAYVAN MASALLARI METİNLERİ

MASAL 1: TOPAL PİLİÇ

Evvel zaman içinde bir topal piliç varmış. Dişinden tırnağından arttırarak yüz mecidiye biriktirmiş. Memleketin derebeyi herkesten olduğu gibi bundan da ödünç para almış. Topal piliç, derebeyine ödünç para verdiği için çok seviniyormuş. Ertesi sene vakit uygun gitmemiş. Derebeyine mektub yazarak parasını istemiş. Fakat hiçbir cevap alamamış. Nihayet derebeyinin şatosuna kadar gitmeğe karar vermiş ve yola düşmüş. Giderken bir tilkiye rast gelmiş.

Tilki :

-Nereye gidiyorsun ahbab ? Diye sormuş.

Topal piliç de :

-Derebeyine , alacağımı istemeğe, demiş.

Tilki bunun üzerine :

-Beni de götürürmüsün , demiş.

Topal piliç razı olmuş :

-Hay hay , enseme atlada gidelim , demiş.

Tilki ve piliç yola koyulmuşlar. Piliç , tilkinin gönlünü ettiği için memnunmuş. Fakat bir az ileride bir canavara rastlamışlar.

Canavar, pilice :

-Nereye gidiyorsun ? Diye sormuş.

Piliç de :

-Derebeyine, alacağımı istemeğe, demiş.

Canavar hemen :

-Beni de götürü müsün ? Diye sormuş

Topal piliç korkusundan :

-Hay hay , enseme atla , demiş.

Yine yola koyulmuşlar. Bu sefer yük ağırlaşmış Bir az gittikten sonra önlerine bir çay çıkmış. O da pilice sormuş :

-Nereye gidiyorsun? Demiş.

Piliç de :

-Derebeyine, alacağımı istemeğe, cevabını vermiş.

Çay :

-Beni de götür , demiş.

Topla piliç razı olarak bu küçük çayı da ensesine yerleştirmiş. Zavallı pilicin yükün altında neredeyse canı çıkacakmış. Nihayet şatonun kapısına varmışlar. Kapıyı çalmışlar. Kapıcı pencereden bakarak :

-Ne istiyorsunuz ? Diye sormuş.

Piliç de :

-Derebeyinden alacağımı istemeğe geldim , yanına çıkmak istiyorum , demiş.

Kapıcı pilice acımış :

-Sen o fikirden vazgeç. Bey şimdi kimseyi görmek istemez, demiş.

Piliç ısrar etmiş :

-Hayır , aç aç , o beni bilir , huzuruna da kabul eder , demiş.

O sırada derebeyi de sofrada imiş. Gidip haber vermişler. Bey kahkaka ile gülerek :

-Tanıdım, tanıdım, topal piliç değil mi? Kümese alınız, demiş.

Topal piliç avlu kapısından girmiş. Fakat kendisini beyin yanına almayıp kümese kapamışlar. Kümeste marul gagalamakta olan horozu topal pilici iyice süzmüş. Tavuklarda toplanıp topal

pilici gagalamağa başlamışlar. Topal piliç gagalanmağı hiç sevmezmiş. Bir köşeye çekilerek bağırmağa başlamış :
-Tilki, ensemden çık , imdadıma yetiş , yoksa öleceğim , demiş.
Tilki atlayıp çıkmış , bütün tavukları yemiş. Bir az sonra tavuklara yem vermeğe gelen hizmetçi, kümeste bir yığın tüyden ve misafir topal piliçten başka bir şey görememiş. Koşarak beye haber vermiş. Bey çok kızmış, pilicin mandıraya atılmasını emretmiş. Topal pilice mandırada da rahat vermemişler. Koyunlar onu rahatsız etmişler, boynuzları ile kakmışlar.
Topal piliç bu sefer de :
-Canavar , ensemdem atla, imdadıma yetiş, yoksa öleceğim, diye yalvarmış.
Canavar meydana çıkarak bütün koyunları yemiş. Bey bunu da haber alınca küplere binmiş;
-Çabuk bir ateş hazırlayın, şunu diri diri ateşe atayım, demiş :
Ateşi hazırlamışlar. Topal pilici beyin eline vermişler. Zavallı piliç tiril tiril titriyerek :
-Çay, çabuk ol, ensemden in, imdadıma yetiş, diye yalvarmağa başlamış.
Derhal oraları sel kaplamış. Bey de, adamları da boğulmuş. Topal piliç sarayın sahibi olmuş. Meşhur darbı meseldir; "iyilik eden iyilik bulur, kötülük eden kötülük bulur" muş....

MASAL 2: YILAN BEY İLE PELTAN BEY

Bir padişahın hiç evladı olmuyordu. Bir sabah, namazdan sonra Allah'a yalvardı : "Allah'ım, bana bir evlat ver. Hanım Sultan, bir yılan doğursa bile razıyım!... Bu duadan sonra, çok geçmedi, Hanım Sultan gebe kaldı. Dokuz ay geçince Hanım Sultan'ı ağıt tuttu; fakat, hangi ebe saraya getirildi ise, Hanım Sultan'a dokunur dokunmaz yere düşerek can verdi. Bütün ebeler bu suretle tatlı canlarından ayrılıyorlardı. Sağ kalanlar da ölüm korkusu ile gizlenmişlerdi. Artık şehirde hiçbir ebe bulamıyorlardı. Saray adamları mahallenin imamını çağırarak, ondan mutlaka bir ebe bulup göndermesini istediler; bulmazsa başı kesilecekti! İmam telaşla eve gelerek mes'eleyi karısına anlattı. İmamın karısı üvey kızını hiç sevmezdi; bütün arzusu bu kızcağızın narin vücudunu ortadan kaldırmaktı. Kocasının getirdiği haberi işitince, içinden sevindi. Deki ki, "Kocacığım, sen hiç merak etme; ben bu gün bir ebe bularak saraya götürürüm!..." Saf-dil imam, karısına hayırlı dualar ederek, rahat bir kalble evden çıkıp gitti.

İmamın karısı, üvey kızını çağırdı : "Ayşe'ciğim, iki saate kadar hazır ol; seni padişahın sarayına götüreceğim, ömründe görmediğin güzel şeyleri bu gün göreceksin!..." dedi ve iğreti bir çarşaf istemek için, uzakta oturan bir ahbabının evine gitti. Ayşe, zeki bir kızdı; o sırada saraya gitmenin ne demek olduğunu anlamıştı. Sarayın içinde olup bitenler, fısıltılarla yakın mahallelere yayılmıştı. Ayşe, üvey annesinin kendisini ölmeğe götürdüğünü sezdi. Benzi kül gibi oldu. Kalbi çarpmağa başladı. Bu korkunç ölümden kurtulmak için ne yapmalıydı? Hemen, hatırına ümit verici bir fikir geldi : Annesinin mezarına gitmek.... O, ne zaman bir darlığa düşse, annesinin mezarına giderdi; bütün derdini annesine söyler, ağlar, ağlar, beklerdi. Annesi, evliya bir kadın olduğu için, toprağın altından dile gelerek, kızına teselli verirdi. Çok kere onu, üvey annesinin hazırlamış olduğu tehlikelerden kurtarmıştı.

Ayşe, bu gün de annesinin yanına gelerek, başını mezar taşına dayadı. Sessiz sadasız ağlamaya başladı. Toprağın altından şefkatli bir ses sordu : "Kızım, yine niçin ağlıyorsun?.." Ayşe, doğruldu; annesinin şefkatli sesini duyunca birdenbire boşandı. Hıçkıra-hıçkıra dedi ki, "Üvey annem bu sefer beni büsbütün öldürmek istiyor. Saraya diye götürecek. Oraya giden ebelerin hepsi yere düşerek can verdiler. Ya, ben ağlamayım da kim ağlasın?" Toprağın altından gelen ses şu suretle cevap verdi : "Sevgili kızım! Ben varken sana hiçbir fenalık yapamazlar. Saraya gitmekten korkma! Hanım Sultan'ın karnındaki çocuk, bir insan yavrusu değil, bir yılandır. Sen gider gitmez bir kazan dolusu süt iste! Sütü görünce yılan, içmek için kazanın içine girer. Karnını doyurduğundan dolayı artık seni ısırmaz. Hanım Sultan'ı da işkenceden kurtaracağın için sana çok altınlar verirler!... Ayşe, bu sözleri işitince sevinerek

eve geldi. Elbisesini değiştirip üvey annesini bekledi. Üvey anne Ayşe'yi hazırlanmış görünce aldı, saraya götürdü. "İşte, bir ebe!..." diyerek Hanım Sultan'ın odasına çıkarttı. Kendisi orada durmak istemedi, eve döndü.

Ayşe, bir kazan süt getirtti. Yılan sütü görünce kazanın içine süzüldü. Ayşe, kazanın kapağını kapayarak, Hanım Sultan'ın bir erkek çocuk doğurduğunu müjdeledi. Padişah koştu, geldi; oğlunu görmek istedi. Ayşe, oğlunun ne şekilde bir oğul olduğunu anlattı. Bunun kazanla beraber ayrı bir odaya kaldırılması lazım geldiğini, yoksa Hanım Sultan'ı da ısırıp zehirleyebileceğini bildirdi.

Padişah, yılan için ayrı bir oda hazırlattı! Orada bir yatak yaptırttı. Yılan'ı yeni odaya götürdüler. Sabah, akşam birer tencere süt vererek beslemeğe başladılar.

Ayşe, ebeliğin ayak-teri olmak üzere birçok altınlarla evine döndü. Üvey annesi hasedinden ne yapacağını şaşırdı.

Birkaç hafta sonra, padişah, oğlunun büyüdüğünü gördü. Ona okuyup yazma öğretmek için bir hoca tuttu. Bu hoca hemen o gün öldü. Bundan sonra tutulan hocaların hepsi de birer-birer can verdiler. En sonra başka hoca bulamayınca, mahallenin imamından bir hoca istediler. O da yine işi karısına anlattı. Karısı, "Sen merak etme, ben bu gün saraya bir hoca gönderirim!" dedi. Ayşe'ye iki saate kadar hazırlanmasını tembih etti. Ayşe yine annesinin mezarına gitti. Annesi dedi ki, "Kızım, Yılan Bey sana dokunmaz. Ona hocalık etmekten korkma!.." Ayşe, bu söz üzerine, korkmaksızın üvey annesiyle beraber saraya gitti. Yılan Bey'i okutmağa başladı. Üç ayda Yılan Bey bütün bilgileri öğrendi. Ayşe, dersin bittiğini haber verdi. Büyük ihsanlar alarak evine döndü. Üvey anne hasedinden yine patlamağa başladı.

Biraz sonra, padişah oğlunu evlendirmeğe kalkıştı; fakat, hangi kızı gelin diye Yılan Bey'in odasına soktularsa, oradan sabahleyin cansız cenazesini çıkardılar. Birçok kızlar bu uğursuz gelinliğe uğradıktan sonra, artık Yılan Bey'e yeni gelin bulamamağa başladılar. Saray halkı bu sefer de mahallenin imamına başvurdular. İmam işi karısına anlattı. Karısı, "Sen üzülme, ben bu gün saraya gelinlik bir kız götürürüm!...." dedi.

Ayşe'ye yine hazırlanmasını tembihledi. Ayşe, bu sefer ölümden kurtuluş olamayacağını düşünerek, ağlaya-ağlaya annesine gitti. Annesi dedi ki, "Kızım, ağlama! Yılan Bey'in kırk kat gömleği var. Sen de üzerine kırk kat elbise giy! O bir gömleğini soydukça sen de bir göleğini çıkar. O otuz dokuz gömleğini soyduktan sonra, artık yılan gibi sokamaz. Kırkıncı gömleğini soyduktan sonra, o gayet güzel bir şehzade olacak : yüzüne bakmağa bir türlü doyamayacaksın1..."

Ayşe, bu sözleri işitince, çabuk eve geldi. Kırk kat gömleği birbiri üzerine giydikten sonra, üvey annesiyle beraber saraya gitti. O gece nikahını kıyarak gelin ettiler. Yılan Bey, Gelin Hanım'dan soyunmasını rica etti. Gelin Hanım da ibtida Güveği Bey'in soyunması lazım geldiğini anlattı. Güveği birinci gömleğini soydu, gelin de birinci elbisesini çıkardı. Bu soyunmalar kırkıncı gömleğe kadar devam etti. Yılan Bey kırkıncı gömleğini de çıkardıktan sonra, güzellikte eşi olmayan bir şehzade suretinde meydana çıktı. Ayşe Sultan, bin candan bin cana bu dünya güzeli şehzadeye gönül verdi.

Sabah erkenden, Ayşe'nin de cenazesini çıkarmak için, şehzade dairesinin kapısına gelenler, Gelin Hanım'ın rahat rahat uyumakta olduğunu işitip hayrette kaldılar. Hele üvey anne hasedinden çıldıracak bir hale girdi.

Gel zaman, git zaman, komşu bir devletle muharebe başladı. Padişah, kendisinin ihtiyar olduğunu ileri sürerek, başkumandanlığı Yılan Bey'e verdi. Yılan Bey, sevgili karıcığına Allah'a ısmarladık diyerek harbe gitti.

Üvey anne, Ayşe'ye fenalık yapmak için fırsat zamanının geldiğini gördü. Bir gün, Ayşe Sultan'ı , bir fakir kızın düğününe da'vet etti. Fakirleri çok seven genç kadının damarına girerek onu kandırdı. Bütün elmaslarını taktırarak kendi evine götürdü. Geceleyin, beraber evden çıktılar, kıra doğru gidiyorlardı. Ayşe yolun yanlış olduğunu, kıra doğru saptıklarını

söyledi. Üvey annesi, “Düğün yakındaki bir köydedir” diyerek, onu oyalamakta devam etti. Nihayet, bir su kenarına geldiler. Üvey anne, kızına, “Soyunup suya gir de seni yıkayayım!.” dedi. Ayşe, kocasının hasretiyle deli gibi olmuştu. Düşünmeksizin üvey annesinin her dediğini yapıyordu. Elmaslarını, incilerini çıkardı, soyunarak suya girdi. Üvey annesi bir tepme ile onu suyun derin yerlerine doğru itti. Elmaslarını, elbiselerini alarak oradan savuştu.

Ayşe, annesinin zamanında öğrendiği için, biraz yüzme bilirdi. Uğraşarak canını coşkun sulardan kurtardı. Irmağın kıyısına çıktı. Elbisesini, elmasları aradı. Hiçbirini bulamayınca üvey annesinin kurduğu dolabı anladı. Çırıl-çıplak olduğu için gündüz meydana çıkamazdı. O halde, nerede barınacaktı? Karşıda bir mezarlığın taşlarını görünce oraya doğru gitti. Bir mezarın yanına oturmak istedi; fakat kalbine bir baygınlık geldiğinden cansız gibi yere serildi. O baygın yatarken, yanındaki mezardan bir kapak açıldı. Genç bir şehzade meydana çıkarak, zavallı Ayşe’yi kolları arasına aldı, mezarın içine götürdü. Mezarın içi bir türbe gibi genişti. Orada ellerinde kitap,kağıt, kalem beş-altı çocuk derslerine çalışıyorlardı. Şehzade, bunlara dedi ki, “Kendime bir yoldaş, size de bir anne getirdim!...” Çocuklar sevinçle bu anneye baktılar; “Çok güzel bir anne!...” dediler. Ayşe Sultan bu mezarın içinde dört ay baygın kaldı. Şehzade emzikle ağzından süt akıtarak onu besliyordu. Bir gün gözlerini açarak etrafına baktı. Karşısında şehzade ile çocukları gördü : “Siz kimsiniz, burası neresidir?” dedi. Şehzade dedi ki, “Beni senin gibi insan soyundan bir şehzadeyim. Adım Peltan Bey’dir. Peri padişahı, çocuklarını okutmak için beni büyüleyerek bu türbenin içine hapsetmiş... Burada işim gücüm, şu gördüğün çocuklara ders vermektir!... Ayşe Sultan, türbenin her tarafını görmek için dolaşmağa başladı; fakat bu anda karnının içinde küçük bir vücudun kımıldadığını duyar gibi oldu : Gebe olduğunu anladı. Yüreği burkulmağa başladı. Yılan Bey’den ayrılalı çok zaman geçtiği için bu gebelik Yılan Bey’in bir hediyesi olamazdı. O halde, bu nereden gelebilirdi? Bu anda, ders okuyan çocuklar, “Sevgili anne! Bey babamız bize böyle güzel bir anne getirdiği için çok sevindik!., demesinler mi! O zaman, Ayşe Sultan, nasıl bir kara bahta uğradığını anladı. Çıplak olduğu için dünya yüzüne çıkamazdı. Ölülerin yurdunda bir yabancı erkekle beraber kalmak da hiç doğru değildi; fakat, kendisi ne zamandan beri bu gizli yurtta bulunuyordu? Bunu Peltan Bey’den sorunca, “Dört aydan beri!..” cevabını aldı. O zaman, Peltan Bey’den gebe kaldığına hiç süphesi kalmadı.

Peltan Bey, Ayşe’nin neler düşündüğünü seziyordu. Yanına yaklaşarak “Allah bizi bir mezarda çırıl-çıplak birleştirmekle birbirimize nikahlamış demektir. Şimdi nikahımızı kendi kendimize de kıyabiliriz. Ben isterim ki dünyada ve Ahiret’te birbirimizin yoldaşı olalım!...”

Ayşe Sultan bu sözler üzerine titremeğe başladı. Gözlerini yere indirerek, “Ya ben evli bir kadınsam, bu ikinci nikah nasıl olur!” dedi.

Peltan Bey, “Eyvah, ben burasını hiç düşünmemiştim; fakat, kim bilir, belki eski kocanız şimdi yaşamıyor...

Ayşe Sultan, “Ya yaşıyorsa?”

Peltan Bey, “Hayatta olsa, şimdiye kadar sizi arar, bulurdu..

Ayşe Sultan, “Ben de öyle zannediyorum. Yılan Bey hayatta olsa idi, sihir kuvvetiyle benim burada olduğumu anlayabilirdi...

Aradan birkaç ay geçti. Ayşe’nin doğurma zamanı yaklaşmıştı. Perilerin getirdiği kumaşlardan Ayşe sultan, kendi kendine bir kat elbise dikmişti. Birgün Peltan Bey dedi ki, “Sen yeryüzüne çıkarak bizim memleketin pay-i tahtına git! Orada babamın sarayına misafir ol! Benim burada esir olduğumu anlat! Sen, doğurunca, babam halkı toplayarak büyük bir ateş yaktırsın. Çocuğumuzun gömleğini, torunumu yakıyorum diyerek bu ateşe attırsın. Bunu görünce düşmanım olan iki peri, kendi kendilerini de ateşe atıp yanacaklar. İşte o zaman beni bağlayan büyüler bozulur. Büyülerden kurtulunca serbest yanınıza gelirim.”

Ayşe Sultan, yeryüzüne çıktı. Az gitti,uz gitti. Birgün o memleketin sarayına ulaştı. Misafirlikle kendisini oraya kabul ettirdi. Birgün orada bir erkek çocuk doğurdu. Adını aydın koydular. O gece yattığı odanın penceresine mavi bir kuş geldi, şu yolda ötmeğe başladı :

Babam bilse bu Aydın
Ruhumun yarısıdır
Annem bilse bu kadın
Oğlunun karısıdır

Size benim odamda
Yerimi verirlerdi
Git anneme,babama
Bu sırrı söyle şimdi

Mavi kuşun bu sözlerini odada beraber yatan bir siyah dadı işitti. Sabah olunca, mavi kuşun odaya geldiğini, misafir hanıma yukarıdaki sözleri söylediğini haber verdi. Ertesi gece Valide Sultan, odaya geldi. Mavi kuşun geldiğini, bu sözleri söylediğini işitti. O da, ertesi sabah mes'eleyi padişaha açtı. Padişah da o günün gecesini bekledi. O da gözleriyle kuşu gördü. Kulaklarıyla sözlerini işitti. Misafir hanımın kendi gelinleri, Aydın'ın kendi torunları olduğunu anladılar. Gelini tatlı dillerle ağırlayarak Peltan Bey'in odasına götürdüler. Yavrusunu da yanına verdiler.

Ayşe Sultan, Peltan Bey'in sözlerini padişaha söyledi. Padişah halkı topladı. Büyük bir ateş yaktırdı. Torunumu bu ateşe atacağım diye ilan etti. Çocuğun gömleğini, çocuk diye ateşe attılar. Bunun üzerine bütün kurtlar, kuşlar,geyikler kederlerinden kanatlarını,tüylerini döktüler; yas tuttular. Bu felakete kendilerinin sebep olduğunu gören iki peri - ki Peltan Bey'in düşmanları idi. İki beyaz güvercin suretinde gelerek ateşe atıldılar. Bunların yanmasıyla Peltan Bey'in büyüsü bozuldu. Mezardan çıkarak babasının sarayına geldi. Karısına, çocuğuna kavuştu. Mes'ud bir hayat yaşamağa başladılar. Ayşe Sultan'ın bu kocadan iki kızı dünyaya geldi.

Şimdi gelelim Yılan Bey'e : Yılan Bey muhaberede düşmanları yendikten sonra, saraya geldi; sevgili karısını bulamadı, çok kederlendi. Hemen ayağına demir bir çarık geçirdi, eline demir bir asa aldı. Yedi sene gitmedik memleket, aramadık ülke bırakmadı. Nihayet, yolu Peltan Bey'in ülkesine uğradı. Rast gele, Peltan Bey'in sarayına misafir oldu. Yılan Bey'le Peltan Bey, biribirini görünce çok seviştiler. Peltan Bey yavrularını getirdi, misafirine gösterdi. Yılan Bey dedi ki : "Bu çocukların annelerini de görsem bir zarar var mı? Biliyorsunuz ki ben yedi seneden beri bu demir çarıklı, demir asayla birisini arıyorum..." Peltan Bey, Ayşe Sultan'ı misafir bulunduğu odaya çağırdı. Bu iki hasretliler, birbirini görünce ikisi de bayıldılar. Peltan Bey, yüzlerine su serperek bunları ayılttı. Yılan Bey'e dedi ki, "Sevgilinizi size vermeğe hazırım. Siz ikiniz mes'ud olunuz da, varsın benim ömrüm cehennemler içinde geçsin!"

Yılan Bey şöyle cevap verdi : "Sizin böyle bir fedakarlığınızla maksat hasıl olmaz. İkimizin de emeli Ayşe Sultan'ın bahtiyar olmasıdır. O hangimizle bahtiyar olabilirse, onunla yaşaması lazımdır. Şimdi her üçümüz hamama gidelim. Onun eline bir tas su verelim. Suyu kimin ayağına dökerse onu istediği anlaşılır!..

Peltan Bey'in de bütün arzusu, sevgilisinin bahtiyar olması idi. Fikri doğru gördüğünden söylenilen şeylere razı oldu. Üçü birlikte sarayın hamamına gittiler. Çocuklar da kendi saadetlerinin tehlikede sezerek, arkalarından ayrılmıyorlardı. Peltan Bey, Ayşe Sultan'ın eline, su ile dolu bir tas verdi.

Ayşe Sultan'ın rengi kül gibi bembeyaz olmuştu. İki genç şahzadenin benizleri de atmıştı. Kalbleri hızlı çarpıyordu. Ayşe Sultan, hasretli gözlerle Yılan Bey'e baktı. Sonra, döndü,şefkatli bakışlarla yavrularını temaşa etti. Görülüyor ki ruhunda iki şiddetli sevda çarpışıyordu : Sevgilisi Yılan Bey'e olan aşkı ile yavrularına olan şefkat ve muhabbeti, birbirini alt-etmeğe çalışıyordu. Ayşe Sultan, asırlar kadar uzun süren ebedi bir an içinde kararını verdi. İki şehzadeye doğru ilerledi. Ağzından bu sözler döküldü : "Ak bahtım, altun tahtım Yılan Bey! Çar-naçar, çocuklarımın babası Peltan Bey!"

Ayşe Sultan, bu sözleri söyledikten sonra, tas içindeki suyu Peltan Bey'in ayağına döktü. Kahraman kadın aşkını, yavrularının saadeti için feda etmişti.

Yılan Bey kederinden eğildi, kıvrandı; yeniden bir yılan suretine girdi. İştiyaklı bakışlarla Ayşe Sultan'ı süze-süze hamamın bir deliğine daldı,gitti. Ayşe Sultan da ağlaya-ağlaya yavruları için aşkını feda eden büyük fedakarlığın acısı ile odasına geldi : Her sabah orada Kıble'ye doğru diz çökerek, Yılan Bey'i başka yüzden bahtiyar etmesi için saatlerce Allah'ına yalvarırdı.

MASAL 6: TİN TİN HOROZ

Bir varmış, bir yokmuş. İnsanoğlunun başından geçenler dağdan taştan daha çokmuş.

Ermemişlerin ermiş, olmamışların olmuş sanıldığı çağlarda Tin Tin adında bir horoz vardı. Tin Tin Horoz hoştu, iyiydi. Yalnız çabuk öfkelenir, hemen bağırıp çağırmaya başlardı. Hele haksızlığa hiç dayanamazdı. Bir haksızlık görünce cinler tepesine toplanırdı.

Doğrusu, bu zamanlarda olduğu gibi, o zamanlarda da haksızlık yapanlar çoktu. Tin tin haksızlık yapanlar çoktu. Tin tin haksız işleri gördükçe öfkeden deliye dönerdi.

"Bu nasıl iş?" derdi. Kendi kendine . "Bu ne kötü iş? Nasıl da yapabiliyorlar bu haksızlıkları? Yüreklerini hiç sızlamıyor mu?"

Tin Tin'in gülerinin çoğu böyle söylenerek geçerdi. Öfkeden patlayacak gibi olurdu. Bir gün başını alıp düşünmeye başladı. "Haksızlık karşısında sessiz durmakla haksızlık edenlerle uğraşmalı."

Tin Tin böyle düşündü ve yeryüzünü dolaşarak haksızlarla uğraşmaya karar verdi.

Düştü yola, az gitti, uz gitti, dere tepe düz gitti. Günün birinde bir köye geldi. Köyün kıyısında evi olan bir kocakarıya rastladı. Tin Tin, kocakarıya :

"Nineciğim, sizden bir dileğim var. Bana bir iyilik yapar mısınız?"

Kocakarı birden evet diyemedi. Düşünceli düşünceli sordu :

"Benden ne gibi bir iyilik istiyorsun?"

"Nineciğim benim bir tane leblebim var. Saklayacak yerim yok. Birkaç gün sizde kalsın. Sonra canım isteyince gelir alırım."

Kocakarının düşünceli yüzü aydınlandı. Gülümsemeye başladı :

"Hay hay!" diye karşılık verdi. "İstediğin bu muydu? Bir leblebi ne ki? Ben onu nerde olsa saklarım."

Tin Tin leblebi tanesini kocakarıya verdi. Oradan uzaklaştı. Ama üç gün geçmeden çıktı geldi.

"Nineciğim, leblebimi istemeye geldim" dedi.

Kocakarının yüzü karardı. Öfkeli bir sesle :

" Ne leblebisi" diye çıkıştı. "Ne zaman verdin de şimdi istiyorsun? Çekil karşımdan acele işim var, oraya gideceğim."

Tin Tin kocakarıya dik dik baktı. Sonra öfkeli öfkeli öyle bir bağırıp çağırmağa başladı ki köyde ne kadar insan varsa çevrelerine toplandı. Kocakarı korktu. Komşulardan da utandı. Aşağıdan almak zorunda kaldı :

"Ben leblebi tanesinin emanet olduğunu unutarak mangala atıvermiştim. Yandı gitti. Şimdi nereden bulayım?"

Tin Tin :

"Ha şöyle, yola gel bakalım. Öyleyse leblebimin yerine mangalı isterim. Başka çaresi yok." Dedi.

Kocakarı :

"Şuna bak, şuna!..." diye karşılık verdi. "Bir leblebi tanesi için bir mangal istiyor.!"

Bunun üstüne horoz da, kadın da avaz avaz tartışmaya başladılar. Oraya toplanan insanlar araya girdiler. Tin Tin'i haklı buldular. Kadının bağırıp çağırması sonuç vermedi. İstemeye istemeye mangalı horoza vermek zorunda kaldı.

Tin Tin mangalı yükledi sırtına, düştü yola.

Bir leblebiye bir mangal

Hah hah hay!

diye şarkı söyleyerek az gitti, uz gitti. Bir kasabaya geldi. Kasabanın kıyısında evi olan bir adama rastladı. Tin Tin adama yaklaştı.

"Merhaba amca, sizden bir dileğim var. Bana bir iyilik yapar mısınız?

Adam düşünceli düşünceli sordu :

"Benden ne gibi bir iyilik istiyorsun?"

"Sizden şu mangalı birkaç gün saklamanızı istiyorum."

Mangal sözünü duyunca adamın yüzü güldü :

"Hay hay, bir mangaldan ne çıkar. Ben onu nerde olsa saklarım."

Tin Tin mangalı adama verdi, oradan uzaklaştı. Birkaç gün sonra çıkageldi.

"Amca, mangalımı istemeye geldim."

Adamın neşesi kaçtı, kaşları çatıldı :

"Ne mangalı?" diye çıkıştı. "Siz neden bahsediyorsunuz, anlamıyorum…"

Horoz bun da öyle bir çıkış çıkı ki mahallede ne kadar insan varsa başlarına toplandı. Adamcağız da utandı, sözünü değiştirmek zorunda kaldı.

"Mangalı ahıra koymuştum. İnek çiğnemiş, ezmiş. Ben de işe yaramaz diye kaldırıp attım."

Tin Tin gene ağır ağır konuşmasını sürdürdü :

"Mangalın yerine ineği isterim. Başka yolu yok, ineği vereceksin."

Oraya toplananlar horoza hak verdiler. Adam istemiye istemiye ineği teslim etti.

Horoz ineğin üstüne bindi, düştü yola.

Bir leblebiye bir mangal,

Bir mangala bir inek,

Hah hah hay!....

Diye şarkı söyleye söyleye az gitti, uz gitti. Bir şehre ulaştı. Şehirde gezinmeye başladı.

Bir kadınla bir erkeğin evlerinin önünde oturduğunu gördü. Yanlarına yaklaştı.

"Sizden bir dileğim var. Acaba bana bir iyilik yapar mısınız?" dedi.

Erkek hiç cevap vermedi, başını öbür tarafa çevirdi. Karısı yarım ağızla :

"Bizden ne gibi bir iyilik istiyor sunuz?" diye sordu.

Horoz ineği göstererek :

"Sizden şu ineği bir yıl saklamamızı rica edecektim." Dedi. "Bir yolculuğa çıkıyorum,ineği bırakacak kimsem yok."

Bu sözleri duyunca, adamın da, karısının da yüzleri güldü.

"Hay hay, bir inekten ne çıkar. Biz onu gözümüz gibi sakınırız. Sen hiç tasalanma. Nereye gidersen git. İstersen yıllarca gelme. Ama geldiğinde ineği sapasağlam teslim ederiz." Dediler.

Tin Tin ineği onlara teslim etti. Oradan uzaklaştı. Bir yıl sonra çıktı geldi :

" İneğimi istemeye geldim" dedi.

Karı koca hiç memnun olmadılar bundan. İkisi birden :

"Ne ineği?" diye horoza çıkıştılar. Ama horoz bar bar bağırıp da bütün mahalleyi başlarına toplayınca aşağıdan almak zorunda kaldılar. Çünkü inek meselesinden bütün mahallenin haberi vardı.

"Bugün düğünümüz vardı, ineği kesip davetlilere yedirdik." Diyerek gerçeği söylediler.

"O halde inek yerine gelini isterim. Başka çaresi yok, gelini vereceksiniz."

"Şuna bak, şuna, ineğe karşılık gelini istiyor! Hiç olacak iş mi?

"Onu bunu bilmem, ya inek, ya gelin!... İkisinden birisini istiyorum!"

Tin Tin'le karı-koca arasında o kadar çok tartışma oldu ki kimse işin içinden çıkamadı. Sonunda yargıca başvurdular. Tin Tin'le karı-koca yargıcın karşısına çıktılar. Olup bitenleri anlattılar. Yargıç düşündü, taşındı, başını kaşıdı. Kitaplara baktı. Sonunda "Gelinin horoza verilmesine karar veriyorum" dedi.

Gelin Tin Tin'e teslim edildi. O da gelinin elinden tutarak düştü yola.

Bir leblebiye bir mangal,
Bir mangala bir inek,
Bir ineğe bir gelin,
Hah hah hay!....

diye şarkı söyleye söyleye az gitti, uz gitti. Kırda bir çoban rastladı. Çoban kaval çalarak sürüsünü otlatıyordu. Tin Tin çobana yaklaştı.

"Merhaba arkadaş, o kaval bana verirsen şu gelini sana verebilirim"

Çoban :

"Şaka etmiyorsun ya." diye sordu.

" Hayır şaka etmiyorum."

Çoban kavalını horoza verdi, gelini aldı, köyüne götürdü. Köyde çobanla gelini sevinçle karşıladılar. Düğün dernek yaptılar. Tin Tin ise gene yola koyuldu.

Bir leblebiye bir mangal,
Bir mangala bir inek,
Bir ineğe bir gelin,
Bir geline bir kaval,
Hah hah hay!...

diye şarkı söyleye söyleye ve kavalını çala çala, yeni yeni köylere, kentlere, yeni yeni oyunlar edeceği, haksız kişilere doğru yürüyüp gitti.

MASAL 4: ALABALIK

Bir varmış, bir yokmuş; evvel zaman içinde bir kadın, bu kadının da kocası ile iki üvey evladı varmış. Bu çocukların biri kız, diğeri ise erkekmiş.

Adam bir gün eve et göndermiş. Kadın da yemek yapmak istemiş. Tadına, tuzuna bakayım derken eti bitirmiş. Ne yapsın? Onun yerine memesini kesip pişirmiş.

Akşam olunca, kocası eve gelmiş :

-Kadın , et pişti mi? Diye sormuş.

Kadı da piştiğini söyleyerek önüne getirmiş ; yemişler. Adam :

-Aman ne tatlı etmiş bu, demiş.

Kadın memesini kesip pişirdiğini söyledikten sonra :

-İnsan eti çok tatlı, demiş, gel yarın çocukları kesip de yiyelim.

Masal bu ya, adam razı olmuş. Ertesi günü kadın çocuklara :

-Gidin su getirin, demiş, başınızı yıkayacağım.

Ellerine yağ ile ekmek vermiş. Suya göndermiş. Yolda giderken kız, kardeşine :

-Ekmeği şu zavallı kargalara verelim, biz nasıl olsa buluruz, demiş.

Erkek kardeşi razı olunca, ekmeği kargalara vermişler. Karga ekmeği yedikten sonra :

-Sizi ananız kesecek, demiş eve dönüp sabunu, orağı alın, kaçın!... Üvey ananız sizin peşinize düşecek…. Orağı atın! Her yer dikenlik olur, sizi tutamaz. O uğraştığı sırada siz de kaçarsınız. Çocuklar hemen eve dönmüşler. Orağı ve sabunu alarak kaçmağa başlamışlar. Kadın bunların kaçtığını anlamış, peşlerine düşmüş. Biraz sonra da yetişmiş. Çocuklar orağı atmışlar. Her taraf dikenlik olmuş, kaçmışlar. Fakat kadın uğraşa uğraşa dikenlikten kurtulmuş, bunlara yaklaşmış. Bu sefer çocuklar sabunu atmışlar. Arkaları deniz olmuş, kadın kalmış, çocuklar da kurtulmuşlar.

Üvey analarından kurtulan çocuklar, gide gide epeyce yol yürümüşler. Oğlan susamış.Kız da, kardeşi her su istediği zaman:
-Bu suları içme, köpek olursun! Bu sudan içme, geyik olursun! Demiş kardeşine hiç laf dinletememiş.

Nihayet çocuk bir dereden su içmiş, derhal geyik olmuş. Kız çaresiz kalmış, Geyik kardeşi ile epeyce gitmişler. Akşam olmuş, kız ağaca çıkarak yatmış. Geyik kardeşi de ağacın dibinde yatıyormuş.

Sabah olunca Hakanın oğlu civarda ava çıkmış. O ağacın altından geçerken yukarı bakmış, güzel bir kız görmüş.Fakat yukarı çıkmak da, aşağı inmek de çok zormuş. Kız inmemiş. Nihayet şehzade ağacı kesmeleri için emir vermiş.

Adamlar hemen ağacı kesmeğe başlamışlar.Akşam olduğu halde ağacı kesememişler. Sabah tekrar gelip kesmek üzere gitmişler. Hemen geyik ağacı yalamış ağaç eski haline gelmiş.

Sabah olduğu vakit adamlar gelmişler, bakmışlar ki ağaç hiç kesilmemiş, olduğu dibi duruyor… O zaman hemen bir cadı karı bularak hile ile kızı ağaçtan aşağı indirmişler.

Kız, başına gelen felaketi anlatmış. Şehzade bunları saraya göndermiş. Kız hoşuna gittiği için onunla düğün yaparak evlenmiş.

Geyik, geceleri ablasının odasında yatarmış.Onların ayak ucuna gelerek:
-İşte ablamın ayakları, işte eniştemin ayakları, diye onları severmiş.
Günlerden bir gün, kız güzel bir çocuk dünya'ya getirmiş.
Bir gün canı sıkılmış, arap cariyesini çağırarak:
-Gel beraber gezmeğe çıkalım! demiş.

Arap, sultan hanıma bir fenalık yapmağa karar vermiş. Çünkü onu çok kıskanıyormuş. Kendi kendine:

-Nasıl yapsam da şu kızı ortadan kaldırsam, şehzade beni alsa, diye düşünürmüş.gün bir denizin kenarına gitmişler. Orada oturarak konuşmağa başlamışlar. Sultan hanım çocuğu ile beraber denize bakarken, Arap cariye, arkadan bir tekme vurarak bunları denize yuvarlamış.Denizde büyük bir balık sultan hanımla çocuğu bir anda yutuvermiş.

Arap çabucak saraya gelmiş. Sultanın odasında yatmış.Pencereleri, perdeleri kapatmış:

-Aydınlık istemem! Gözüme güneş vurmasın1
Hastayım, demiş.

Gece olunca, geyik yatağı koklamış, yanık bir sesle:

-İşte eniştemin ayağı… Haniya ablamın ayağı? diye ağlamağa başlamış
. Şehzade bundan bir şey anlamamış.Bir gün de Arap:

-Şehzadem, demiş, benim canım geyik eti istiyor, mutlak bu geyik kesilecek!

Geyik ablasının düştüğü deniz kıyısına koşarak:

-Bıçaklar bileniyor. Boğazım dileniyor… Çık abla, çık! diye bağırmış.

Ablası da, denizden boğuk bir sesle:

-Alabalık yuttu beni… Al Mehmet kucağımda… Gözyaşımla yıkanıyor…Saçlarımla sarıyorum… Çıkamam kardeş , çıkamam! diye cevap vermiş.

Geyik her gün böylece deniz kenarına gider, ağlar sızlarmış.

Bir gün şehzade merak ederek geyiğin arkası sıra gitmiş. Onun denizin kenarında ne yaptığını, neler söylediğini dinlemiş. İşi anlayınca, hemen askerlerini toplayıp denize ağlar attırmış, birçok balıklarla beraber alabalığı da tutturmuş. Oracıkta balığın karnını yardırmış. Sultan hanımla çocuğunu balığın karnında sağ salim bulunca, dünyalar onun olmuş. Onları yanına alarak saraya götürmüş. Arap'a da:

-Söyle bakalım hain yalancı, kırk at mı istersin , yoksa kırk bıçak mı? diye sormuş.

-Kırk bıçak düşman başına, demiş, kırk at isterim ki babamın evine gideyim!

Arap :

-Kırk bıçak düşman başına, demiş, ırk at isterim ki babamın evine gideyim !

Arap'ı atların kuyruklarına bağlamışlar, dağlara salmışlar. Sultan hanımla şehzade de çocuklarıyla beraber mutlu yaşamağa başlamışlar. Onlara masal…. Bizlere sağlık.

MASAL 9: KOSKOS EFENDİ

Zamanın birinde bir adamın kedisi varmış. Bu kediye hiç bakmazmış. Kedi demiş ki :

"Ben bunların kahrını çekiyorum. Savuşup gideyim, dağda, bayırda avlanayım, karnımı doyurayım, günüm geçsin."

Bu kedi gidiyor. Dağda gezerken bir tilki rast geliyor buna.Tilki de ömründe hiç kedi görmemiş.

Tilki:

"Yahu sen is misin, cis misin, sen nereden geldin, nasıl canavarsın?" diye sorunca,

Kedi:

" Ben insanların içinden geldim. İnsanlar bana bakmadılar, ben de geldim, dağda kuş tutarım, birşeyler ederim, karnımı doyururum." diyor.

Tilki:

"Gel seninle kardeş olalım."

"Olalım." diyor kedi.

"Peki, ama senin adın ne?"

"Benim adım Sarıkaya, senin adın ne?"

"Benim adım Koskos Efendi."

Bunlar gidip tilkinin inine yatıyorlar. Tilki:

"Kardeş, sen evde otur, ben gideyim bir kısır tavuk çalayım, geleyim de karnımızı doyuralım."

Tilki köyün birinden kısır tavuk çalmaya gidiyor. Tavuğu bağırta çağırta götürürken buna bir kurt rastlıyor.

"Sarıkaya, o tavuğu nereye götürüyorsun? Getir onu, boynunu büyeyim de yuvarlıyayım, gitsin aşağı."

"Hadi ordan, o tavuk senin ağzına layık mı, onu seni beğenmeyen Koskos Efendi yiyecek."

"Allah, Allah bu Koskos Efendi nereden çıktı?

Tilki biraz ilerliyor, bir ayı rastlıyor. Ayı :

"Sarıkaya, o tavuğu nereye götürüyorsun. Getir ben yuvarlıyayım aşağı."

"Hadi oradan, o senin ağzına yakışmaz. Onu, seni beğenmeyen Koskos Efendi yiyecek."

Tilki biraz bu tarafa geliyor, domuzla karşılaşıyor. O da diyor ki :

"O tavuğu nereye götürüyorsun, getir yiyeyim."

"Onu, seni beğenmeyen Koskos Efendi yiyecek."

Üçünün birden dizlerinin bağı kırılıyor.

Kurt:

"Ne yapalım, bu canavar, hakikatten bizden kuvvetli bir canavarsa biz bunu davet edip kardeş olalım. Daha bize bir şey etmesin. Yok bizden ufak bir canavarsa tutar, parçalar yeriz, eskisi gibi serbest oluruz."

"Kim gidip bunu davet edecek?"

Kurt:

"Ben bir kısır keçi çalayım." der. Sonra ayıya dönüp:

"Sen de bir köyden kazan çal gel." der. Domuza:

"Sen de burdan, bir yerden odun modun topla, getirip keçiyi keselim, doğruyalım, kızartalım gidip davet edelim, bunları. Zaten bizden kuvvetsiz bir canavarsa hesabını görürüz, yok eğer bizden kuvvetli ise, kardeş oluruz bu korkuda üzerimizden kalkar." der.

Kurt gidiyor bir kısır keçi çalıp getiriyor ki, ne ayı kazanı getirmiş, ne de domuz odunu yakmış.

"Niye gitmediniz?" diye soruyor.

"Vallahi biz Koskos Efendi'den korkuyoruz, gitmedik ya bize rast gelirse."

Neyse Kurt korka korka gidiyor. Kazanı da, odunu da getiriyor. Keçiyi kesiyorlar, doğruyorlar bir kazan et pişiriyorlar.

Ayı da, domuz da korkusundan davete gidemiyor. Yine kurt titriye titriye, yavaş yavaş Sarıkaya'nın inine gidiyor. Yavaş ince bir sesle, korka korka, titriye titriye:

"Sarıkaya!"

Sarıkaya içeriden çıkıyor. Arkasından da Koskos Efendi çıkıyor ki elma kadar bir kedi.

"Vayy, bizim evimiz yıkıldı, kapımız kapandı. Kaç günden beri dizimizin bağı kırılmıştı. Bu kediden bizim yüreğimiz yarılıyor. Şimdi ben bunu yersem ayıyla domuz inanmazlar, derler sen korkudan gitmedin, iyisi mi bunu götüreyim de onlar da görsün, orda yiyeyim bunu."

Kurt evvelden titriye titriye gidiyordu ya şimdi böyle kuyruğunu çengelledi belinin orta yerine, önünde Kokos Efendi, kurt geriye dişlerini bileye bileye.

"Senin evini yıkarım, beş dakika ömrün kaldı senin" diyor.

Bunlar gitmekte olsunlar, o anda bir yılan, Koskos Efendi atıldığı gibi yılanın tepesine vuruyor, kafasını koparıyor, geri tarafını yutuyor. Kurt bunu görünce:

"Vayy evin yıkılsın, koca yılanı bir seferde yuttu." Diyor.

Biraz daha ileri gidiyorlar, havadaki bir serçe kuşunu Koskos Efendi kapıp yiyor. Kurt:

"Vayy evin yıkıla bunun önünden ne uçan kurtulacak, ne kaçan, çok fena bir şeymiş bu, nasıl etsem de bunun elinden kurtulsam." diyor.

Kurt biraz yanaştığı gibi arkadaşlarına:

"Arkadaş, kusura bakmayın, bizim arkadaşlar biraz tembeldir, yemeği hazır etmezler, ben ileri gideyim siz geriden yavaş yavaş gelin, ben yemeği hazırlayayım."

Kurt virajı döndüğü gibi kuyruğunu dikiyor. Ayıyla domuzun yanına gidip:

"Arkadaş, kendi ufak bir şey ama önünden ne uçan, ne kaçan kurtuluyor. Başını kurtaran kaptan. Ben kaçıyorum."

Dağdan yukarı gidiyor. Domuzun dizleri kırılıyor. Orda meşelerin yaprağı dökülmüş, onların içine gömülüyor. Ayı da korkusundan armut ağacına çıkıyor.

Koskos Efendi'yle tilki geliyorlar ki kavurma pişmiş, hiç kimse yok. O yana bu yan sesleniyorlar kimse yok.

"Neyse, nerede gittilerse gelirler, gel biz yiyelim, karnımızı doyuralım" diyorlar.

İkisi kavurmanın başına geçip güzelce karınlarını doyuruyorlar. Kedinin tuvaleti geliyor. Kedi kısmı yeri eşer öyle tuvaletini yapar. Gider tam domuzun saklandığı yeri eşmeye başlar. Domuz birden:

"Vayy evi yıkılasıca, koca kazan kavurmayı yedi, beni burda nerden sezdi? Beni tutup yiyecektir." diyor.

Domuz kaçınca kedi neye uğradığını şaşırıyor. Korkusundan ordaki armut ağacına çıkıyor. Ayı zannediyor domuzu tutamadı kendisine geldi.kendi kendini ağaçtan atıyor. Beline de bir armut düşüyor. O da kaçıp gidiyor. Kurt onları bekliyormuş. Ayı, kurt, domuz üçü bir araya geliyor. Kurt soruyor:

"Ne yaptı size?"

Domuz:

"Sus kardeşim, koca bir kazan kavurmayı yedi, karnı doymamış ki bizi buldu, zorla kaçtım."

Ayı da diyor ki:

"Git kardeş git, sana ne yaptı ki belime bir yumruk vurdu halen nefes alamıyorum. (Hani beline bir armut düşmüştü ya)

Onlar da kaçıp gidiyorlar, bunlarda burda kavurmayı yiyip muratlarına eriyorlar.

MASAL 6 : ÜÇ AHBAP ÇAVUŞLAR

Aşarın hüküm sürdüğü devirlerde
Alakarga'yı mültezim yaparlar köyün birine
Yalınız dönmez ya bu işler!
Sıkmadan borusunu çıkarır adamın köylüler
Bildiği için bunu karga
Hemencecik kaplumbağayı çağırmış huzura
Demiş : "Benim ey sadık dostum!"
"Seni ölçekçi alıyorum yanıma"
"Şiddetli ihtiyacım var yardımına"
"Bilirim bağlardan bahçelerden"
"Hezir (1) almakta ustasın"
"Şu dünyada sır emanet edilecek tek postasın
"Kafası böyle işlerde işlek, dili sert
"Ayağına şalıbaz birine daha ihtiyacım var
"Haydi buradan doğruca Daloyan'a (2) git
"Benden uzun uzun selam et
"Onu bu iş için katip tuttuğumu söyle
"Kurnaz köylülerle başa çıkamayız
"Yapmazsak böyle…."

Gül hatırı kırılır mı hiç kardeşliğin?
Üzerinde hakkı olur da yığın yığın
Uzun lafın kısası : köylü sürmüş-savurmuş
Hazıra konmuş terlemeden üç ahbap çavuş
Kimin haddi, köyde ağız açmak
Hani, emir büyük yerden
Kitap ta bile yeri vardır, aşarın

Karga bilir işini, çünkü kökten Esnafzade
Kurulmuş bir köşeye elinde koca bir endaze
"Gak! Demiş, gık! Demiş"
Emir etmiş ince, kibar sesiyle
Kaplumbağa habire ölçmüş şirin ellerle
Daloyan deyip te geçme,
Zaten o, bu iş için biçilmiş kaftan
Ak kağıt üstüne kara kara döktürmüş
Ne okuyan var, ne yazan?...

Bakmışlar ki, köylüler işler yaş

Durmadan oynuyor karga da gözle-kaş
Sel önünden kütük kapmanın da bir zahmeti var
Taş atılıp kollar ağrımadan
Mültezimin önüne yığılı yığılı verir buğdaylar.

Derken efendim ilde gözü kara çok
Canı yanan eşek atı geçermiş
Sizi bana sayı ile mi verdiler?
"Vay! Benim emeklerim" demiş
Bir köylü reçber baba…,
Fırlatmış endazeyi Alakarga'nın peşi sıra
Sonra dönmüş
"Al bu da senin hakkın demiş Molla Memlik!"
Geçirivermiş ölçeği Kaplumbağa'nın başına….
Hani, döğüşte kaçan kurtulur derler,
Bu işte de şahbaz çıkmış Daloyan
Ağzında kalem pır demiş konmuş bir dala

Şimdi anladığınız ya artık a dostlar!
Neden Saksağanın kuyruğu uzun?
Neden kuşların hoyaratı Daloyan?
Her zaman hak vermez cezasını haksızın
Çok kere de kafasına geçer ölçeği,
Kaplumbağa gibi hilebazların…

MASAL 7: PAMUK KEDİ

Bir varmış, bir yokmuş, masal bu ya, mahallenin birinde kar gibi beyaz mı beyaz, sevimli mi sevimli minicik bir kedi varmış. Adı da kendisi gibi pamuk imiş. Pamuk, bütün gün durmadan oradan oraya koşar, zıplar, mahalledekilere sokulur, onların ayaklarına sürünür, özellikle çocuklarla oynamaya bayılırmış. Küçükler de, onun mavi gözlerinin içine bakarak onu severler, severler, sevmeye doyamazlarmış. Mahallenin tüm çocukları, evlerinde yediklerinden Pamuk'a ayırmadan yapamazlar, yedikleri boğazlarından geçmez imiş. Günlerden bir gün, hiç kimsenin haberi yokken, herkes sabahın erken saatlerinde evlerinde, yataklarında mışıl mışıl uyurlarken sokakta Pamuk'un karşısına aniden kocaman köpek çıkar. Zavallı Pamuk, bu kocaman kara köpeği görünce korkar, bir köşeye büzülüp saklanır ama, kara canavar pamuk'u görür. Hışımla hemen yanına koşar. Var kuvvetiyle bağırmaya başlar :
-Ben açım! Seni yemek istiyorum!....

O anda ne yapacağını şaşıran Pamuk, daha çok korkar, saklandığı köşesinde biraz daha büzülür. Titrek sesiyle köpeğe cevap vermeye çalışır :

-Lütfen beni yeme! Ne olur…..

Aç köpek, pek laftan, yalvarmadan anlamaz. Pamuk'un üzerine yürür.
-Hayır, olmaz!... Ben çok açım. Bir şeyler yemeliyim!... Eğer sen ban bazı şeyler getirirsen ben onları yerim. Karnım doyar, sen de kurtulursun!
der. Zavallı Pamuk, aç köpeğin bu teklifini uygun bulur. Kara canavarın şimdilik kendisini yemeyeceği için sevinir. Gözleri parlar. Zıplıya zıplıya köşesinden çıkar :

-Şimdi sana yiyecek bir şeyler bulurum!
der. Koşar, oracıktaki bir evin mutfağına girer. Etrafa şöyle bir bakar. Kara köpeğe bir şeyler bulmaya çalışır ama, işler hiç te istediği gibi olmaz. Mutfakta yemek pişiren bir kadın görür. Kadın da, birdenbire yanında peyda olan bembeyaz Pamuk'u görmüşler. Pamuk ne yapacağını şaşırır. O sırada genç hanım, Pamuk'un yanına yaklaşır. Onu kucağına alır. Beyaz tüylerini okşayarak Pamuk'u sevmeye başlar. Bu durumdan yararlanan Pamuk, ağlamaklı bir sesle durumunu anlatır :
-Az önce karşıma kocaman bir siyah köpek çıktı. Çok açmış. Ona bir şeyler götürmezsem beni yiyecek. Benim küçük arkadaşlarım da evlerinde uyuyorlar. Onların hiçbirine haber veremedim. Lütfen bana bir parça et verebilir misiniz? O eti aç köpeğe götüreceğim.
Onun karnı doyarsa beni yemekten vazgeçecek.
Genç kadın, zavallı Pamuk'un zor durumunu anladı. Ona acıyarak yardım etmek istediğini söyledi :
-Eğer bana bir yumurta getirirsen şu eti sana veririm!....

Bunu duyan Pamuk sevinir. Kadının kucağından yere atlar. Koşarak dışarı çıkar. Az ileride bir bakkal dükkanı görür. Hemen içeri girer. İri yarı dükkan sahibi bu sırada sokağı seyretmektedir. Pamuk, adamın yanına sokulur. Durumunu anlatmaya başlar :
-Lütfen bana bir yumurta verirseniz, bu tek yumurtayı mutfakta yemek pişirmekte olan hanıma götüreceğim. O da bana et parçası verecek. Ben de o et parçasını aç köpeğe götüreceğim. Eğer o aç köpeği doyuramazsam, o kara canavar beni yiyecek.

Bakkal yumurta vermek istemez ama, kediye der ki :
-Ya öyle mi ? Eğer sen ban bir fincan kahve verirsen, ben de sana istediğin yumurtayı veririm!..
Pamuk, yine birden şaşırır, ama kaybedecek vakti olmadığını anlar, sokağa fırlar. Bu kez de civarda kahve aramaya koyulur ve az ilerde köşe başında bulurda… Sevinçle kahveye doğru koşunca, kahvenin penceresi önünde oturmuş, fincanı elinde kahve içmekte olan bir erkek çocuk görür. Çocuk ta Pamuk'u fark etmiştir. Yanına alır, onu severken sorar :
-Sana nasıl bir yardım yapabilirim?
-Bir parça kahve isterim. O kahveyi bakkal dükkanının sahibi o şişman adama verirsem , o da bana tek bir yumurta verecek. O yumurtayı mutfağında yemek pişirmekte olan hanıma götürceğim. O da bana bir et parçası verecek. O et parçasını çok acıkmış köpeğe götüreceğim. Yoksa o koca köpek beni yiyecek. Durumum çok kötü.
Pamuk'un bu konuşmasından sonra çocuk elinden gelen kolaylığı, ancak şu şartta vereceğini belirtir :

Peki! Sen bana biraz su getirirsen, ben de sana istediğin kahveyi veririm!...

Minik pamuk, gitdige işlerinin zorlaştığını görünce ne yapacağını şaşırır. Başını gökyüzüne kaldırıp yardım bekler. Bulutlara yaşlı gözleriyle bakar ve ağlamaklı bir sesle konuşur :
-Bereketli bulutlar. Sizler çok iyisinizdir. Eğer bana biraz su verirsiniz, o suyu kahvedeki oğlana götüreceğim. Çünkü o da bana bir fincan kahve verecek. Ben de o kahveyi şişman bakkal'a söz verdim. Kahve karşılığında bakkaldan alacağım bir yumurtayı, evinde yemek pişirmekte olan hanıma götüreceğim. Hanım da bana et parçası verecek. Ben de o eti kara köpeğe vereceğim. Yoksa aç köpek beni yiyecek. Durumum kötü!...

Gökyüzündeki o koca koca bulutlar da minicik Pamuk'un durumunu anladılar ama, yine onlar da bir şeyler isterler :
-Eğer bize kırmızı güllerden bulup verirsen, biz de sana su veririz!....
Pamuk, donar kalır. O sırada mahalledeki arkadaşlarından biri gözüne ilişir. Elinde kırmızı kırmızı birçok güller'de vardır. Hemen koşarak yanına sokulur. Arkadaşı da Pamuk'u görmüştür. Pamuk, acele acele durumunu anlatmaya başlar :

-Sabahtan beri başıma neler geldi, bir bilsen. Sen şimdi elindeki o kırmızı gülleri bana verirsen, ben de onları gökyüzündeki bulutlara veririm. Sonra bulutlar da bana biraz su verecekler. Suyu kahvedeki oğlana götüreceğim. O da bana fincan kahve verecek. Alacağım kahveyi bakkal'a götüreceğim. Ondan alacağım yumurtayı, mutfağında yemek pişiren hanıma vereceğim. O da bana et verecek. Aldığım eti aç ihtiyar köpeğe yedireceğim. Yoksa köpek beni yiyecek.

Bu sözler üzerine Pamuk'un arkadaşı, elindeki bütün kırmızı gülleri hiç düşünmeden Pamuk'un eline tutuşturur. Minik kedi de bunların hepsini beyaz bulutlara verir, Onlardan aldığı suyu kahvedeki çocuğa götürür. Çocuktan aldığı kahveyi bakkala verince, o iri yarı adam kahveyi çabucak içtikten sonra Pamuk'a bir yumurta uzatır. Sevimli kedi, bu yumurtayı alınca doğru mutfaktaki kadının yanına koşar. Zaten hanım da iskemlede oturmuş. Pamuk'un dönmesini beklemektedir. Pamuk'un verdiği yumurtayı dolabına koyar. Sonra bir bıçakla evdeki etinden bir parça kesip yorulmuş kediye verir. Sabahtan beri koşuşturmaktan Pamuk da acıkmıştır. Etin yarısını hemen oracıkta yer, karnını doyurur. Geri kalan yarısını da aç, köpeğe götürür.

-İstediğin et parçasını işte getirdim! Lütfen onu al, ye ; benim de yakamı bırak!

Köpek, eti görünce ağzı sulanır, gözleri parlar :

-Ohhhh! Bu benim için çok güzel bir kahvaltı olacak. Bu etin hepsini yiyeceğim. Sen şimdi gidebilirsin!....

Minik Pamuk, oradan ayrılırken köpeğe kızgın değildi. Aksine aç ve ihtiyar köpeğin karnını doyurduğu için mutlu olarak, mahallesinde Pamuk kediyi bekleyen çocukların yanına koşmaya başlamış.

Pamuk kedi muradına ermiş, çocuklar da kerevetine çıkmış….

MASAL 8 : TİLKİNİN OYUNU

Bir varmış, bir yokmuş. Zamanın birinde çok fakir bir değirmenci varmış. Bu genç adamın huyu iyi mi iyi, yüzü de huyu gibi güzelmiş. O kadar fakirmiş ki, mal-mülk olarak ancak iki tavuğu ile bir horozu varmış.

Nasıl oldu ise, bir gece açıkgöz bir tilki gelmiş. Bu yoksul değirmencinin bir tavuğunu kapıp götürmüş. Değirmencinin çok canı sıkılmış. Derken ikinci gece de öteki tavuk gitmiş. Adamın yüreği sızlamış ama, yapacak bir şey kalmamış. Nihayet, pusuya yatıp, tilkiyi beklemeyen karar vermiş. Üçüncü gece pusuda beklerken tilki gelmiş. Tam horozu kapacağı sırada değirmenci tilkiyi yakalamış:

- İnsafsız tilki! Sonunda seni yakaladım! Yaptıklarına pişman edeceğim.Seni geberteceğim! Deyince,tilki de korkudan tir tir titreyerek değirmenciye yalvarmaya başlamış:

- Aman Ağam!Ben ettim, sen etme! Eğer canımı bağışlarsan ömür boyu senin kulun, kölen olurum.Canıma kıyma Ağam!....

Merhametli değirmenci insafa gelmiş. Tilkiye acımış, öldürmemiş. O günden sonra tilki de efendisinin hizmetine girmiş, uşaklığa başlamış.

Bu olaydan sonra bir hayli zaman gelip geçmiş. Bir gün tilki, değirmenci efendisine demiş ki:

- Beyim ! Sen daha gençsin, güzelsin!Evlenme çağın gelmiştir. Henüz kocamadan başının çaresine baksan?

- Tilki, sen iyi dersin! İyi dersin ama, bilirsin ki ben fakirimdir. Kendime zor bakıyorum. Evlenince bir de kadına nasıl bakarım ki?...

-Sen o işleri bana bırak Beyim! Yarından tezi yok, gelip sana padişahın kızını isteyeceğim. Yalnız sen bana bir çeyrek lira, bir gümüş mecidiye, bir de altın lira verirsen gerisine karışma!

Genç değirmenci, tilkinin sözlerine hem gülmüş, hem de istediği paraları vermiş. Neyse, sabah olmuş. Tilki gerçekten sarayın yolunu tutmuş. Padişahın karşısına çıkmış:

-Padişahım! Benim Kartal Bey'imin zatıalinize sonsuz saygılarını, selamlarını getirdim. Onun kedi ölçüsü bozulmuş.Sizin ölçünüzle hazinesindeki mecidiyeleri ölçmek istiyor.İşi bitince hemen iade ederiz, demiş, padişah da razı olmuş. Adamlarına emrini vermiş:

-Tilkinin istediğini yerine getirin!

Padişah emri vermiş ama, ülkesinde kendisinden başka bir zenginin daha olduğunu düşünmeye başlamış.

Ertesi sabah erkenden tilki yine saraya gitmiş. Bir gün önce aldığı mecidiye ölçüsünü geri verip, bu defa çeyrek lira ölçüsünü istemiş. Bu arada geri getirdiği ölçünün dibeğine biraz bal sürerek bir mecidiye yapıştırma hilesini de unutmamış. Bunu gören padişahın adamları:

-Tilki mecidiyeni al! demişler ise de, kurnaz tilki omuzlarını silkerek:

-Benim Kartal Bey'imin pek çok mecidiyesi var. Siz onu yoksullara verin! Diyerek saraydan ayrılmış.

Bunu duyan padişah yine düşünmeye başlamış:

-Demek ki; ülkemde benden de zenginler varmış!

Ertesi gün, tilki çeyrek lira ölçüsünü iade ederken bu defa dibine çeyrek lira yapıştırmış. Bir gün sonra da lira ölçeğini vermiş, yine dibine lira oturtmuş. Böylece efendisinden aldığı paraları bu yolda kullanmış bitirmiş.Sonunda padişahın huzuruna çıkmış:

-Saygıdeğer Padişahım! Kartal Bey'imizin zatıalinize sonsuz hürmetleri vardır. Eğer sizin ölçeği almasaydık, Kartal Bey'in bütün altınları küflenecekti. Ölçüleri iade ettim. Sağ olun, var olun padişahım!....

Bundan neden sonra, gel zaman git zaman, günün birinde tilki, yine erkenden saraya varmış. Padişahın dairesine girmiş. Oradaki altın koltuğuna kurulmuş. O zamanın saray usulü, erkanına göre (gümüş koltuğa) misafirler, (altın koltuğa) da kız isteyenler otururmuş. Padişah salona girmiş. Altın koltuğa kurulmuş olan tilkiyi görünce içinden şöyle geçirmiş : "Tamam. Kartal Bey benim kızı istiyor!"

Tilki hemen yerinden kalkmış. Padişaha gereken saygıyı gösterdikten sonra :

Padişahım! Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle sizin Sultan Hanımı, Kartal Bey istiyor! Demiş.

Tilkinin bu sözleri üzerine, Kartal Bey gibi zengin damadı bir daha nerede bulabileceğini düşünen padişah memnun olmuş. Gülerek demiş ki :

Var git Kartal Bey'e söyle! Bundan böyle kızım sizin, oğlan da benimdir!...

Böylece padişahın müsaadesini alan tilki bu kez demiş ki :

Padişahım! Damadınız olacak Kartal Bey'in benden başka kimsesi yoktur. Düğünleri siz yapın. Masraftan hiç çekinmeyin. Sonunda nasıl olsa hesabınızı görürüz. Sizleri ziyadesiyle memnun ederiz.

Böyle bir anlaşma da yapıldıktan sonra hemen düğün hazırlıkları başlamış. Padişah, ülkesinin dört bir yanına atlılarla haberciler salmış. Bir hafta sonra da düğünler başlamış. Gelin Sultan'ın tüm eşyaları, çeyiz arabalarına büyük bir itina ile yüklenip yerleştirilmiş. Bölük bölük saray askerleri pırıl pırıl yerlerini almışlar. Düğünü merakla bekleyen halk sarayın önünde toplanmış. Nihayet alayı vala ile düğün alayı, damat sarayına doğru hareket etmiş. Tilki önde bütün alay erkanı arkada yola koyulmuşlar. Günlerce gitmişler, dağlara yükselmişler, ovalara inmişler. Ülkelerinden pek çok uzaklara, (Devlet Ülkesi) ne varmışlar. Bir tepeyi dönünce oradan devlerin altın sarayları pırıl pırıl gözükmeye başlamış, görenin gözünü almış. Herkes sevinmiş. Gelin Sultan'ın çok zengin bir beyin hanımı olduğu için talihine inanmışlar. Bu arada yol boyunca otlayan çeşitli sürüleri, çiftlikleri gösteren tilki,

bütün bunların Kartal Beye ait olduğunu söylüyormuş. Bu ucu bucağı olmayan zenginlik, varlık karşısında herkesin gözleri kamaşmış :

Düğün alayı, saraylara iyice yaklaşınca tilki, burada da tilkiliğini göstermiş. Kestirme yolu bildiği için fırlamış. Bir koşu devlerin sarayına gitmiş. Karı-koca iki dev, hiç ummadıkları bir zamanda tilkiyi karşılarda görünce şaşırıp sormuşlar :

Ne var, ne oluyor? Bu telaşın nedir?

Aman sormayın! Padişah, ordusu ile, topu-tüfeği ile üzerine geldi. Sizleri kesip, tüm malınızı mülkünüzü alacak.

Devler tilkinin bu sözlerinden sonra etraf bakınca gerçekten askerleri, kalabalığı görünce tilkinin sözlerinin doğruluğuna inanmışlar. Birden telaşlanmıştır :

Öyleyse bizler kaçıp, bari canımızı kurtaralım!?

Şimdi kaçarsanız daha kolay yakalanırsınız. En uygunu gece olunca kaçmanızdır. Gelin, şimdi ben sizi şu buğday yığınlarının altında saklayayım. Gece oradan çıkar, kimseye göstermeden sizi kaçırırım.

Böylece, karı-koca tek başlarına yaşayan devleri harman yığınlarının altına gizleyen tilki, bu defa kuru saplara, yığının dört-bir yanından ateş vererek yığınları tutuşturur. O anda dağ-tepe birden alev oluvermiş. Karı-koca devler de oracıkta çatır çatır yanmışlar. Bunların altın sarayları, malları, mülkleri nesi var, nesi yoksa hepsi tilkiye kalmış.

Tilki, bütün bunları uygularken, padişah da uzaklarda, düğün alayının başında geliyormuş. Birdenbire beklenmedik koca yangını görünce şaşırıp durmuş. Bütün düğün alayı da durmuş. Bunu uzaklardan gören tilki, hemen padişahın yanına koşarak :

Padişahım! Kartal Bey, zatıalinizin şan ve şerefine uygun bir karşılama töreni uyguluyor. Ateşler yakarak şenlikler düzenliyor, demiş.

Bunu duyan padişahın üzüntüsü dağılmış. Düğün alayı yine yollarına devam etmeye başlamış.

Tilki, Devlerin Sarayı'na padişahı, gelin sultanı, bütün askerleri, gelen halkı bir güzelce yerleştirmiş. Onların rahatlarını sağlamış. Kendileriyle teker teker ilgilenmiş. Onları ağırlayarak ikramlarda bulunmuş. Bir ara devlerden eline geçen onların uçan arabasına binerek ver elini doğruca fakir değirmencinin kulübesine koşmuş. Olanı biteni kısaca anlattıktan sonra :

-Haydi kalk Kartal Beyim! Gelin sultan, sizi yeni sarayınızda bekliyor! Demiş.

Fakir değirmenci önce, tilkinin bu sözlerinden bir şey anlamamış, sadece gülmüş. Alay ediyor sanmış ama, sonra sonra kendine gelerek, tilkinin anlattıklarının doğruluğuna inanmış.

Kalkmış, üstündeki tozları şöyle elinin tersiyle silkelemiş. Bayramlık elbiselerini giymiş. Tilkinin geldiği o uçan arabaya binerek, Devler Ülkesi'ne gitmiş.

Padişah, güler yüzlü, iri yapılı, erkek güzeli Kartal Bey'i görünce çok sevinmiş. Gelin Sultan da bir bakışta kocasına aşık oluvermiş. Kırk gün kırk gecelik düğünleri başlamış. Kız tarafı da, erkek tarafı da hepsi mutlu olmuşlar.

Bütün düğün işleri tamamlanıp bittikten sonra, bir gün tilki, Kartal Bey'in karşısına çıkarak demiş ki :

-Ey benim Kartal Beyim! İki tavuğunu aşırdım diye az kalsın beni öldürecektin. Öldürmedin, sağol, var ol! Canımı bağışladın. Ben de bunun altında kalmadım. Seni padişahın kızıyla evlendirerek sana can borcumu ödedim. Var artık izin verirsen, ben de ormana, karımın, çocuklarımın yanına döneyim.

Kartal Bey, tilkiye tekrar teşekkür eder. Aralarında eski olayı unuttuğunu söyler. Evine gidip çocuklarına kavuşmasının hakkı olduğunu söyler, iznini verir. Ayrıca evine götürmesi için tilkiye çeşitli hediyeler, yiyecek şeylerle birlikte yüzlerce tavuk da verir. Onu serbest bırakır. Bırakır ama, tilki giderken fakir değirmenciden çalarken yakaladığı sırada alamadığı horozu da çalıp götürür. Tilki de böylece tilkiliğini göstermiş ve muradına ermiş olur…

MASAL 9 : CANAVAR

Canavarın birisi, günlerce yiyecek bulamamış. Ava çıkmış, aranırken sürüden ayrılmış, çobandan uzak otlayan bir keçi görmüş. Hemen gidip keçiyi yakalamış. Keçiye;

"Ben seni yiyeceğim demiş." Keçi çok kurnazmış. Canavara;

"Ben çok yaşlıyım, etim çok sert. Yerken dişlerin kırılır, rahat yiyemezsin. Sen bana müsaade et, gidip sürüden beş, altı aylık oğlak getireyim. Hatta bir tane değil üç beş tane getireyim, taze taze yersin" demiş. Canavar;

"Gelmezsin demiş." Keçi;

"Şu sakalımla sana yalan mı söyleyeceğim, gelirim" demiş. Canavar;

"Peki hadi git de çabuk gel" demiş. Keçi bir koşmuş bir koşmuş çobanın yanına varmış. Bir daha ayrılmamış. Canavar beklemiş, beklemiş gelen giden yok. Yine av aramaya devam derken, önüne bir koyun çıkmış. Koyunu yakalamış. Ona da,

"Ben seni yiyeceğim" demiş. Koyun da;

"Pekâla eline düştüm. Yiyeceksin, elinden kurtuluş yok. Yalnız ben çok güzel oynarım. Bir defa oynayayım da öyle" demiş. Canavarda;

"Peki" demiş. Koyun bir hoplamış, bir zıplamış, bir koşmuş az ilerideki sürüye karışmış, kurtulmuş. Canavar yine aç kalmış. Tekrar av ararken bir merkep yakalamış. Merkebe:

"Ben seni yiyeceğim" demiş. Eşek de akıllı davranarak aşağıdan almış.

"Pekâla yemesine ye ama, ben çok büyük bir hayvanım. Karnımı yararsan kanım akar, etim çamur olur. Rahat yiyemezsin. Belki de dişlerin kırılır. Sen müsaade et de ben bizim evden bir yatak yorgan getireyim. Şuraya sereriz. Etimi onun üzerinde yersin" demiş. Canavar bunun üzerine demiş ki;

"Keçi ile koyun da öyle masallar, yalanlar uydurdular da beni aldattılar" demiş. Eşek de;

"Beni koyuna, keçiye benzettiğin için üzüldüm. Benim yanımda onların lafı mı olur. Şu kara gözlerim, şu uzun kulaklarımla bana yalan ve boş laf yakışır mı?" demiş ve canavarı razı etmiş. Canavar;

"Haydi git de getir demiş. Eşekte bir koşmuş, bir koşmuş eve gelmiş ahırın en karanlık yerine gidip bir daha çıkmamış. Canavarda beklemiş beklemiş gelen giden yok. Tekrar ormanda dolaşırken bir ata rastlamış. Ata;

"Ben seni yiyeceğim" demiş. At da, çok akıllı imiş. Canavara;

"Eline düştüm, beni ye. Ama şu arka ayağımda bir berat var. Şimdiye kadar bunu okuyan olmadı. Sen oku da ondan sonra ye" demiş. Canavar ister istemez;

" Kaldır ayağını da okuyayım" demiş. At, sağ ayağını kaldırmış, mesafeyi ayarlamış ve canavarın iki kulağının arasına müthiş bir çifte vurmuş. Canavar çiftenin tesiri ile beş altı metre yuvarlanmış ve bayılmış. At da oradan kaçıp kurtulmuş.

Bir müddet sonra canavar ayılmış. Çalıların arasına saklanarak başından geçenleri ve elinden kaçırdığı avları düşünerek kendi kendine nedamet getirmeye başlamış. Eline geçti bir keçi, ye etini dökülsün kalsın dört kıçı. Ne yapacaksın üçü beşi. Sürü sahibimi olacaksın hey akılsız. Eline geçti bir koyun, ye etini sallansın boyun. Ne yapacaksın oyun moyun. Karagöz mü çıkaracaksın hey akılsız. Eline geçti bir eşek. Ye etini gevşek gevşek. Ne yapacaksın yorgan döşek. Gelin güvey mi olacaksın hey akılsız. Eline geçti bir at. Yarısını ye, yarısının yanında yat. Ayağının altındaki yazıyı okuyup ta Keramet katibimi olacaksın be akılsız diyerek av aramaya devam etmiş.

MASAL 10: ARI İLE KARINCA

Günlerden bir gün arı ile karınca karşılaştılar. Arı, vız vız uçmayı kesip bir buğday tanesini ite kaka yuvasına taşıyan karıncanın yanına indi.

-Merhaba karınca kardeş, dedi. Arı. Ne yapıyorsun?

Karınca, alnında biriken ter taneciklerini sildikten sonra :

- Merhaba arı kardeş, dedi. Yuvama kışlık yiyecek taşıyorum… Ya sen yapıyorsun?

-Çicek çicek dolaşıp balözü, çicek tozu topluyorum.

-Ne yapacaksın onlarla?

-Bal yapacağım, petek yapacağım, balmumu yapacağım.

-Anlaşılan sende benim gibi dur durak bilmeden, bıkmadan, usanmadan, dinlenmeden, yorgunluğa aldırış etmeden çalışıyorsun, tıpkı benim gibi…

Arı, övünçle kanatlarını çırptı:

-Evet, dedi. Şafakla kovandan çıkar, gün kararıncaya kadar çalışırım ben… Onun için insanoğulları çalışkan kişilere "Arı gibi çalışıyor!" derler ve biz arıları çok severler.

Karınca, bu sözlere karşı çıktı :

-İnsanoğulları çalışkan kişilere asıl "Karınca gibi çalışıyor" derler. Biz karıncalar daha çalışkanız!

Arı :

-Sanmam, dedi. Biz sizden daha çalışkanız. Üstelik insanoğulları en çok karıncaları değil, bizi severler!

Nedenmiş o?

-Çünkü, biz onlara bal yaparız!

Karınca güldü :

-İşte bu yüzden sizi seviyor insanlar. Siz, kendiniz için değil, onlar için çalışıyorsunuz. Oysa biz karıncalar yalnız kendimiz için çalışırız, özgürce! İnsanların işlerine karışmayız…. Onları da kendi işimize karıştırmayız.

Karınca, sözlerini tamamladıktan sonra buğday tanesini ite kaka yuvasına doğru ilerledi….

Arı, bir süre karıncanın ardından baktı, sonra "vıızzz" diye havalanıp çiçekli bir bahçeye doğru kanat çırptı…

MASAL 11: KEDİ NİÇİN MİYAV DER?

Bundan çok yıllar önce bir kedi yaşarmış ülkelerden birinde. Günlerden bir gün kedi ormana giderek kaplanı görmek istemiş. Çünkü, kedi, kaplanın dayısıymış. Çıkmış yollara, az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, lale sümbül biçerek, soğuk sular içerek, sıçanları kovalayarak, altı ay bir güz gitmiş…. Derken giderken, varmış ulaşmış ormana.

Kaplan, kediyi ansızın karşısında görünce çok sevinmiş, ona çeşitli yiyecekler sunmuş. Havadan sudan konuşurlarken kaplan, kediye :

-Sevgili dayıcığım, demiş, sen benim dayımsın, ama ben senden çok daha iriyim; nasıl oldu da sen böyle ufak tefek, böyle çelimsiz kaldın?

Kedi: Sen de, demiş, insanoğlunun eline düşeydin görürdün Hanya'yı Konya'yı! -Nesi var ki insanların?

-Aklı !

-Akıl nedir ?

-Biz hayvanlarda olmayan şeydir akıl !

O zamana kadar hiç insan görmemiş olan kaplan, kediye :

- Dayı, demiş, bana bir tane insan göstersene, çok merak ettim doğrusu….

Kedi :

- Düş önüme, demiş….
İkisi birlik başlamışlar yürümeye… Derken giderken bir manda sürüsüne rastlamışlar. Kaplan sormuş :
- Dayı, insanoğlu bunlar mı?
- Hayır, demiş kedi. İnsanoğlunun tek bir yavrusu bile bunları önüne kattığı gibi sürer götürür !
Yine yola koyulmuşlar…. Bu kez karşılarına bir at sürüsü çıkmış… Kaplan yine sormuş :
- Dayı, insanoğlu bunlar mı ?
Kedi :
- Hayır, demiş. İnsanoğlu bunların üstüne biner de gezer dolaşır !
Yola koyulmuşlar yine. Bu kez de karşılarına bir deve sürüsü çıkmış. Sormuş kaplan gene :
- Dayı, insanoğlu bunlar mı ?
Kedi :
- Hayır, demiş. İnsanoğlu bunların beşini onunu ardarda dizer de onlara yük taşıtır!
Derken giderken yolda bir marangoz ile karşılaşmışlar. Kedi, marangozu kaplana göstererek:
- İşte yeğenim, demiş, insanoğlu budur!
Sonra marangozun yanına giden kedi, şöyle konuşmuş :
- Ey marangoz! Yeğenim kaplan benim niçin bu kadar ufak tefek kaldığımı sordu. Ben de, insanoğlunun eline düşersen görürsün, dedim. O da insanoğlunu görmek istedi… Getirdim…. Göster kendini ona !
Marangoz, kaplana :
- Ayaklarını şu iki tahtanın arasına sokuver ! demiş.
Marangozun gösterdiği tahtalar meğer bir tuzakmış….
Kaplan, ayaklarını iki tahtanın arasına sokar sokmaz marangoz üçüncü bir tahtayı kilit gibi kapatmış… Ayakları tuzağa kapılan kaplan, hiçbir yana kımıldayamaz olmuş….
Kedi, korkudan bir ağacın tepesine tırmanmış….
Marangoz, kaplanın karşısına geçip keyifli keyifli tüttürmeye koyulmuş….
Kaplan, ağacın tepesindeki kediye seslenmiş :
- Dayım, dayım ! İnsanoğlu acaba beni senin kadar ufak tefek olduğum zaman bırakır mı ?
Kedi, korkuyla :
- Ben hiçbir şey bilmiyaaaaaav! Bilmiaaav! Bilmiyaaaaav! Demiş.
İşte bu yüzden kendi, o günden bugüne hep “miyav,miyav” der dururmuş…

MASAL 12: GÜVERCİNLER

Akıllarına nerden esmişse esmiş, şu kocaman dünyada yaşayan tüm güvercinler bir kocaman alanda toplanmışlar. Tam 650 ayrı tür güvercin…Yaban güvercini, evcil güvercin, cüce güvercin, mavi güvercin, tahtalı güvercin, gazi güvercini,trampet güvercini…Rengarenk…Kimi paçalı,kimi tepelikli,kiminin başı kel,kimi kıvırcık tüylü…Ulu bir çınar ağacının dallarına konup konup uçarlarken güvercinlerden biri ağacın en tepesindeki bir dala konup bağırmış:
—Arkadaşlar, beni dinleyin!.. Gelin hepiniz buraya!
Olanca güvercin, o ulu çınar ağacının dallarına konmuş birer birer…
Arkadaşlarını çağıran güvercin sürdürmüş konuşmasını:
—Arkadaşlarım, demiş, kardeşlerim, demiş; dünyada yaşayan tüm güvercinler toplandık buraya. Aramızda haftalarca kanat çırpıp buraya ulaşabilenler var… Bu iş, bir daha olmaz… Madem bir araya geldik,bunu değerlendirelim…
Sormuşlar,bazı güvercinler:
—Nasıl?

—Çok kolay…Herkes kendi öyküsünü anlatsın… Böylelikle tüm güvercin ulusunun öyküsü ortaya çıkar!
Ulu çınarın dallarını yaprak gibi dolduran güvercinler bir süre kendi aralarında konuştuktan sonra:
—Kabul, demişler. Madem konuyu ilk sen açtın, sen anlat öykünü ilk olarak…
Ağacın en tepsindeki, beyaz renkli,tüm öbür güvercinlerin özelliklerini kendinde taşıyan bir güvercinmiş… Başlamış anlatmaya:
—Nuh tufanı zamanında ben Nuh'un gemsindeydim…Nuh, bana görevlerinin en kutsalını verdi. Tufanın dinip dinmediğini anlatmak için beni uçurdu. Düşünebiliyor musunuz, gemideki tüm canlılar heyecanla benden haber bekliyorlardı. Uçtum, uçtum, sonunda tufanın bittiğini anladım… Sular çekilmiş, doğa eski düzenini almıştı. Bir zeytin ağacına kondum,gagamla tutarak gemiye döndüm.Nuh, gagamdaki zeytin dalını görünce tufanın sona erdiğini anladı.Gemiyi Ararat Dağına yanaştırdı. İçindeki canlılar dişili erkekli karaya çıktılar ve böylece yeryüzünde görülen her türden canlının üreyip çoğalmasını sağladılar…İşte benim öyküm…O gün bugündür,ben barış ve dirlik düzenlik simgesiyim insanlar için…
Konuşma sırası kendisine gelen ikinci güvercin çok parlak tüylüymüş. Tüyleri öylesine parlakmış ki, ışıl ışıl ışıldıyor,güvercin bir ışık topağı gbi görünüyor,gözleri kamaştırıyormuş:
—Arkadaşlar, demiş, benim gerçekten yaşayıp yaşamadığımın üstünde pek durmayın. Gerçekten var olup olmadığımı araştırmayın. Yalnızca öykümü dinleyin…Yurdum Arabistan yarımadasıdır… Bir gün Hira Dağı üzerinde uçarken birisinin hızlı adımlarla dağdaki mağaralara ilerlediğini gördüm. Aşağılara doğru inip onu izledim. Bu, Müslümanların Peygamberleri Hz. Muhammet'ti. Sanırım birilerinden, bir şeylerden kaçıp gizlenmeye çalışıyordu. Sonunda mağaralardan birinin içine girdi. Bende alçalıp mağaranın önüne kondum. Baktım, mağaranın kapısında kocaman bir örümcek. Sağa sola bakmadan mağaranın girişini ağlarıyla kapatmaya uğraşıyordu.
—Kolay gelsin, dedim, ne yapıyorsun?
Bir yandan ağını tamamlamaya çalışırken bir yanda da beni yanıtladı:
—Ağımı bir an önce tamamlamam gerek. Müslümanların Peygamberi Hz. Muhammet mağaraya saklandı. Düşmanları onun ardındalar. Eğer mağaranın kapısın benim ağımı görürlerse, içeriye girme gereksinimi duymazlar.Böylelikle Tanrı'nın sevgili kulu Hz. Muhammet ölümden kurtulur…
-İşte bak, tamamlandı ağ…
Gerçekten ağ tamamlanmıştı. Hiç kimse buradan az önce birisinin mağaraya girdiğini düşünemezdi. Ben de hemen ağın tam üstüne çalı çırpı toplayıp bir yuva kurdum,girdim içine oturdum. Çok geçmeden ellerinde kocaman kılıçlarıyla Hz. Muhammet'i yakalayıp öldürmek isteyen düşmanları mağaranın girişindeki örümcek ağını ve benim yuvamı göstererek:
—Bu mağaraya girmiş olamaz, dedi.Baksanıza örümcek ağı hiç bozulmamış.Üstelik birde güvercin var…Başka yere bakalım…
Adamlar uzaklaşıp gittiler…Hz.Muhammet öldü…Ama, Tanrı'nın o sevgili kuluna karşı olan sevgimi, hiç yitirmeden…Ne ben, ne de benim türümden olan başla bir güvercin Hz. Muhammet'in yattığı yere ve mukaddes Kabe'ye konmaz, değiş konmak, Kabe'nin üstünde bile uçmayız…
O ışık topağını andıran güvercin konuşmasını bitirdikten sonra sözü mavimsi, morumsu tüyleri parlak,kırmızı gagalı bir başka güvercin almış;demiş ki:
—Arkadaşlar,ben yeryüzündeki yüzbinlerce posta güvercininden biriyim… İnsanoğulları, atalarımı bundan binlerce yıl öncesi evcilleştirdiler. İnsanlar, bizdeki yön bulma yeteneğini anlamışlardı. Benim gibi atalarımı da posta güvercini olarak eğittiler. Bu işi ilk kez Eski Mısırlılar ve Çinliler yaptı. İsa'dan önce beşinci yüzyılda Yunanistan'da düzenlenen Olimpiyat oyunlarında kazananların adlarını atalarım birkaç saat içinde tüm ülkeye duyurdular. Romalılar,Sezar zamanında bir 'Güvercin Posta Şebekesi' kurmuşlardı.Sezar'ın

Galya ülkesini aldığı haberini Roma'ya biz ilettik. Atalarımdan biri, Napolyon'un Waterloo'da yenilgiye uğradığını, İngiltere'ye at ve gemiyle giden en hızlı postacılardan dört gün önce bildirdi. Fazla uzağa gitmeye de gerek yok… Birinci Dünya Savaşında Argonne Ormanında kaybolan Wittlesy'in taburuna 'Cher Ami' adlı posta güvercini yardım getirerek koca taburu ormandan yok olmaktan kurtardı. Ben bile şu anda saatte 100 km. hızla, bir yere konup dinlenmeksizin tam 15 saat uçarak 1500 km. yol alabiliyorum…

Posta güvercini sözlerini bitirdikten sonra kırmızı gözü,kırmızı gagalı, tepelikli, paçalı, süslü mü süslü, püslü mü püslü bir süs güvercini, üzerine konduğu dalda ilkten çalımlı çalımlı gezinmiş, sonra da:

—Arkadaşlar, demiş, ben bir süs güverciniyim. Öyle posta güvercinleri gibi insanlara haber filan taşıyamam… Beni süs olsun, eğlence olsun diye besleyip yetiştirirler.

Süs güvercini birden havalanmış,gökyüzünde takla ata ata yerinde döndükten sonra:

—İşte böyle, demiş, gökyüzünde taklalar atar, eğlendiririm insanları… İnsanoğulları biz süs güvercinleri için görkemli güvercinlikler yapar, bizi ellerinden geldiğince özenle yetiştirirler… Sanırım aranızda en değerlisi benim…Gübrem bile öteki tüm hayvanlar gübrelerinden daha değerli, daha pahalıdır… Bir de şey var… Sihirbazların, hokkabazların şapkaları içinden de sık sık bizler çıkarız… Eğlendiririz yani hep insanları.

Derken bir kent güvercini söz almış:

—Ben, demiş, bir kent güverciniyim. Kentlerde, büyük yapılarda, camilerde, kiliselerde, büyük çeşmelerin, anıtların, alanların çevresinde yaşarım. Doğrusu yaşamın çok rahattır. Bütün gün hiçbir şey yapmam desem, yeridir. İnsanlar bizlere avuç avuç yem atarlar… Sabahtan akşama dek o yemleri yerim. İşte o nedenle böylesine besiliyim… Posta güvercini gibi haber taşımak, süs gevercini gibi insanları eğlendirmek için taklalar atmak, hokkabazların şapkasının içinden çıkmak aklımın köşesinden bile geçmez… Ekmek elden, su gölden, armut piş ağzıma düş, Öylesine yaşar giderim…

Söz sırası en sonunda yaban güvercinine gelmiş. Yaban güvercini öteki güvercinleri şöyle bir süzdükten sonra:

—Ben, demiş, yaban güverciniyim… Bana 'Yaban' deniyor ama, 'Asıl güvercin' benim… Güvercinin ta kendisiyim… Hepiniz benim soyumdan türediniz. Ben, tüm öteki yaban güvercinleri gibi kırlarda, ormanlarda ya da kayalık yerlerde özgürce yaşarım… Kendi işimi kendim yaparım, kendi yiyeceğimi kendim sağlarım… Kent güvercinleri gibi cami avlularında ,kilise avlularında dilencilik yapmam… Süs güvercinleri gibi maskaralık etmem… Posta güvercinleri gibi, insanlar için haber taşıyacağım diye canımı dişime takmam…

Bütün öbür güvercinler sus-pus olmuşlar…

Yaban güvercini şu türküyü söylemiş daha sonra:

Biz yaban güvercinleri
Bağımsızız, özgürüz
Ne posta güvercinini
Ne süs güvercinini
Ne de dilenci kent güvercinini
Severiz…
Be nedenle
Kentlere,güvercinliklere inmez
Kırlarda, ormanlarda,
dağlarda gezeriz!

Yaban güvercini türküsünü bitirir bitirmez konduğu daldan havalanıp gökyüzüne doğru kanat çırpmış… Ardından tüm güvercinler… Gökyüzü bir anda güvercinden görünmez olmuş…

Herkes kendi yönüne uçmuş… Yaban güvercini ormana, kent güvercini kente, süs güverciniyle posta güvercini güvercinliğe….

Herkes kendi yönüne...

MASAL 13: HOPPACIK BEYLE ÇITKIRILDIM HANIM

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal iken, pire berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, ben diyeyim bu ağaçtan, siz deyin şu yamaçtan, uçtu uçtu bir kuş uçtu, kuş uçmadı gümüş uçtu gümüş uçmadı Memiş uçtu uçar mı uçmaz mı demeye kalmadı,anam düştü beşikten, babam düştü eşikten, ben düştüm eşekten, var varanın, sür sürenin, destursuz bağa girenin hali yamandır, sonu dumandır diyelim, oturup masalımızı dinleyelim.

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, Hoppacık Bey ile Çıtkırıldım Hanım adında bir karı-koca varmış… Hoppacık bey ile Çıtkırıldım Hanım günlerden bir gün yolda gezerlerken kocaman bir kiremit 'küt' diye Hoppacık Beyin başına düşmüş. Zavallı Hoppacık Bey oracıkta hemencecik ölüvermiş. Bunu gören Çıtkırıldım Hanım başlamış ağlamaya. Ama ne ağlayış; sarsıla sarsıla, hüngün hüngür bir ağlama… Öyle ki, duymayan kalmamış Çıtkırıldım Hanımın ağlamasını… Çıtkırıldım Hanım iki gözü iki çeşme yolda giderken serçeye rastlamış .Sormuş serçe:

"Hayrola Çıtkırıldım Hanım, ne oldu, niçin ağlıyorsun?"

Çıtkırıldım Hanım:

"Sorma serçe kardeş," demiş, "yolda giderken Hoppacık Bey'in kafasına kiremit düştü, öldü gitti zavallıcık! Ben ağlamayayım da kimler ağlasın?"

Bu yanıt üzerine Serçe de:

"Madem Hoppacık Bey öldü, bu kanatlar bana haram olsun!" diyerek başlamış kanatlarının tüylerini yolmaya tıpkı Çıtkırıldım Hanım gibi ağlamaya…

Serçe, kanatlarını yola yola, ağlaya ağlaya yolda giderken akbabaya rastlamış. Sormuş akbaba:

"Hayrola serçe kardeş, ne oldu , niçin ağlıyorsun?"

Serçe:

"Hoppacık Beyin kafasına kiremit düştü, öldü gitti zavallıcık! Onun için ağlıyorum,"demiş.

Bu yanıt üzerine akbaba da:

"Madem Hoppacık Bey öldü, bu tüyler bana haram olsun," diyerek başlamış tüylerini yolup yolup ağlamaya.

Akbaba tüylerini yola yola, ağlaya ağlaya yolda giderken hacı leyleğe rastlamış.Sormuş hacı leylek:

"Hayrola akbaba kardeş, ne oldu, niçin ağlıyorsun?"

"Sorma leylek kardeş," demiş, "Serçe kardeş, Çıtkırıldım Hanımdan duymuş; Hoppacık Bey'in kafasına kiremit düşmüş. ölmüş gitmiş zavallıcık, bu nedenle ağlıyorum!"

Bu yanıt üzerine hacı leylek de:

"Madem Hoppacık Bey öldü, bu gaga ile bu bacaklar bana haram olsun!" diyerek uçmuş bir kavak ağacına konmuş. Bu kez telli kavak sormuş:

"Ne oldu sana hacı leylek niçin ağlıyorsun?"

Hacı leylek şöyle demiş:

"Çıtkırıldım Hanım serçe söylemiş. Serçe akbabaya söylemiş. Akbaba da bana söyledi: Hoppacık Beyin kafasına kiremit düşmüş. ölmüş gitmiş zavallıcık!"

Bu yanıt üzerine telli kavak:

"Madem Hoppacık Bey öldü,bu yapraklar bana haram olsun!"diyerek başlamış yapraklarını döküp döküp ağlamaya.

Telli kavak hemen yanı başındaki çeşme, onun yapraklarını döke döke ağladığını görünce meraklanıp sormuş:

“Hayrola telli kavak, niçin yapraklarını döküp ağlıyorsun,ne oldu?”

Telli kavak şöyle demiş:

“Çıtkırıldım Hanım serçeye söylemiş. Serçe akbabaya söylemiş. Akbaba, hacı leyleğe söylemiş.Hacı leylek de bana söyledi: Hoppacık Beyin kafasına kiremit düşmüş,ölmüş gitmiş zavallıcık!”

Bu yanıt üzerine çeşme:

“Mademki Hoppacık Bey öldü, bu sular bana haram olsun” diyerek boz bulanık, çamurlu çamurlu akmaya başlamış.

Tam bu sırada kara dereli bir Lala testisiyle çeşmeye su doldurmaya gelmiş. Suların boz bulanık aktığını görünce sormuş:

“Hayrola çeşme, neden boz bulanık, çamurlu çamurlu akıyorsun?”

Çeşme şöyle demiş:

“Çıtkırıldım Hanım serçeye söylemiş, serçe akbabaya söylemiş, akbaba hacı leyleğe söylemiş, hacı leylek telli kavağa söylemiş, telli kavak da bana söyledi: Hoppacık Beyin kafasına kiremit düşmüş, ölmüş gitmiş zavallıcık!”

Bu yanıt üzerine Lala:

“Mademki Hoppacık Bey öldü, bu testiler bana haram olsun!”diyerek testilerini kırıp kırıp başlamış ağlamaya.

Derken evde Lala’yı bekleyen Hanım, onun geciktiğini görünce meraklanmış, çeşme başına gitmiş, Lala’yı testileri parça parça edip de ağladığını görünce sormuş:

“Hayrola Lala, niçin ağlıyorsun?”

Lala, Hanımına şöyle demiş:

“Çıtkırıldım Hanım serçeye söylemiş,serçe akbabaya söylemiş, akbaba hacı leyleğe söylemiş, hacı leylek telli kavağa söylemiş,telli kavak çeşmeye söylemiş, çeşme de bana söyledi: Hoppacık Beyin kafasına kiremit düşmüş, ölmüş gitmiş zavallıcık!”

Bu yanıt üzerine Hanım:

“Mademki Hoppacık Bey öldü, bu saçlar bana haram olsun!” diyerek saçını başını yolup başlamış ağlamaya.

Derken Bey eve gelmiş, gelmiş ki evde ne Hanım var ne Lala…. Araya araya onları çeşme başında saçlarını başlarını yolup ağlarlarken bulmuş,meraklanıp sormuş:

“Hayrola Hanım, niçin ağlıyorsunuz?”

Hanım şu yanıtı vermiş:

“Çıtkırıldım Hanım serçeye söylemiş, serçe akbabaya söylemiş, akbaba hacı leyleğe söylemiş, hacı leylek telli kavağa söylemiş, telli kavak çeşmeye söylemiş, çeşme Lala’ya söylemiş, Lala da bana söyledi: Hoppacık Beyin kafasına kiremit düşmüş, ölmüş gitmiş zavallıcık.”

Bu yanıt üzerine Bey :

“Mademki Hoppacık Bey öldü, bu saçlar bana haram olsun,” diyerek şapkasını yere çalıp başlamış o da saçlarını yolmaya, bir yandan da ağlamaya…..

Yoldan iki atlı geçiyormuş o sıra. Bey’in ağladığını görünce sormuşlar:

“Hayrola, niçin ağlıyorsunuz?”

Bey, atlılara söyle demiş:

“Çıtkırıldım Hanım serçeye söylemiş. Serçe akbabaya söylemiş. Akbaba hacı leyleğe söylemiş. Hacı leylek telli kavağa söylemiş.Telli kavak çeşmeye söylemiş.Çeşme Lala’ya söylemiş.Lala, Hanım’a söylemiş. Hanım da bana söyledi: Hoppacık Beyin kafasına kiremit düşmüş, ölmüş gitmiş zavallıcık!”

Bu yanıt üzerine Atlılar:

“Mademki Hoppacık Bey öldü, bu atlar bize haram olsun.” diyerek atlarını salıp başlamışlar ağlamaya …

İki at dörtnala giderlerken yolda Kadı Efendi’nin eşeğine rastlamışlar.Eşek sormuş:

"Nedir bu hal, neden tozu dumana katıp dörtnala koşuyorsunuz?"

İki at şöyle demişler:

"Çıtkırıldım Hanım serçeye söylemiş. Serçe akbabaya söylemiş. Akbaba hacı leyleğe söylemiş. Hacı leylek telli kavağa söylemiş. Telli kavak çeşmeye söylemiş. Çeşme Lala'ya söylemiş.Lala, Hanım'a söylemiş.Hanım Bey'e söylemiş. Bey de bizim sahiplerimize söyledi: Hoppacık Beyin kafasına kiremit düşmüş,ölmüş gitmiş zavallıcık!"

O, ona bu, buna; şu, şuna; onlar, anlara; şunlar, şunlara; bunlar, bunlara; komşu, komşusuna; dost, dostuna; arkadaş, arkadaşına; herkes birbirine söylemiş:

"Hoppacık Beyin kafasına kiremit düştü! Hoppacık Beyin kafasına kiremit düştü! Hoppacık Beyin kafasına kiremit düştü! Öldü gitti zavallıcık! Öldü gitti zavallıcık! Öldü gitti zavallıcık!"

Tüm kentte haberi duymayan kalmamış….

Tüm kent yas tutup ağlar imiş…

Derken, Kadı Efendi'nin eşeği gidip durumu Kadı Efendi'ye anlatış. İnsanlar arasındaki sorunları çözmekle yükümlü, eski zaman yargıcı Kadı Efendi, sormuş soruşturmuş, araştırmış taraştırmış, sonunda işin aslını öğrenip durumu tellallar aracılığı ile halka duyurmuş.İşin aslını öğrenen tüm kent ağlamayı kesip kıkır kıkır gülmeye başlamış…Tabii bu arada serçe, akbaba, hacı leylek, telli kavak, çeşme, Lala, Hanım, Bey, Atlılar da kıkır kıkır gülüyorlarmış.

Hoppacık Bey ile Çıtkırıldım Hanım meğer karı-koca iki pire imiş! Bir adamın yatağına girip onu ısırınca adam Hoppacık Beyi yakalayıp iki tırnağı arasında 'çıt' diye ezip öldürüvermiş!

MASAL 14: HAYVANLAR PADİŞAHI

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal iken, pire berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, anam düştü beşikten, babam girdi eşikten, çorba içtim kaşıktan, oynadım durdum aşıktan, vardım gittim pazara, uğramadım nazara, pazarda üç kedi gördüm, biri delice biri irice, biri ölüce, delice kedideki o kaşlar, o burun, o göz, o bıyık, o tırnak, o kuyruk, hale o kuyruk, dünyayı yedi kez dolanır, gene de artanı kalır, var varanın, sür sürenin, destursuz bağa girenin, yetim malı yiyenin, çalışmayıp oturanın, hali yamanmış, sonu dumanmış, bakalım iş bu masal ne mene bir masalmış…

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, kentin biride yoksul, yaşlı bir kadıncağızın bir kedisi varmış. Kadıncağız, o denli yoksulmuş ki, değil kedisini beslemek, kendi karnını bile zar zor doyururmuş. Bu nedenle kedi açlıktan bir deri, bir kemik kalmış. Karnını doyurmak için başlamış hırsızlık yapmaya.Hırsızlık yaparken sık sık da yemek değil dayak yiyormuş. Nereye gitse ya odun, ya maşa, ya da süpürgeyi indiriyorlarmış sırtına.Günlerden bir gün bir kadının mutfağından ciğer çalarken evin sahibi işi sezmiş, elindeki maşayı fırlatırken bağırmış:

"Pısst! Defol pis kedi! Kendini hayvanlar padişahı mı sandın da ciğerimin en güzel parçasına gözünü diktin! Defol!

Maşayı sırtına yiyen kedi canı acıya acıya kaçmış, doğruca evin damına çıkıp düşünmeye başlamış. Yediği dayaklar çok ağırına gidiyormuş. En sonunda insanlardan uzaklaşıp ormanda, öteki hayvanlar arasında yaşamaya karar vermiş. 'Ormanda bir lokma yiyecek bulurum herhalde,dayak yemekten de kurtulurum' diye aklından geçiriyormuş.Derken giderken, damdan inip düşmüş yollara. Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş , miyavlayarak, mırlayarak, bulursa sıçan avlayarak ,oturup tüylerini yalayarak, altı ay bir güz gitmiş, sonunda varmış, ulaşmış ormana…Adamakıllı yorulup karnının da alabildiğine acıktığı bir sırada bir dere kıyısında ölü bir deve görmüş.'İşte bir şölen!' diye koşup deveyi yemeye başlamış. Kedi, ağzını şapırdata şapırdata deveyi yiye dursun, o sıradan

hayvanlar padişahı aslanın çevreyi dolaşıp gözetmekle görevlendirdiği tilki, kedinin koca bir deveyi yemekte olduğunu görmüş. Vakit geçirmeden doğruca hayvanlar padişahına koşmuş,

”Efendimiz,” demiş.” Ormandaki derenin kıyısında inanılmaz bir şey gördüm! Kedi biri koskoca bir deveyi öldürmüş, tek başına yiyordu!”

Aslan:

“Nasıl olur?” diye hayretle sormuş.

“Yemin ederim,” demiş tilki, “vallahi de gördüm, billahi de gördüm! Kendi oturmuş deveyi yiyordu!”

Aslan :

“Bu işin iç yüzünü öğrenmek zor değil,”demiş,”tüm hayvanları topla. Yarın öğle ormanda büyük şölen var. Kediyi de çağır! Herkes şölen için bir şeyler getirsin!”

Ertesi gün öğlene doğru hayvanlar birer ikişer şölen yerine gelmişler. Kurt bir koyun; ayı bir fıçı bal; tilki birkaç tavuk; tavşan bir bağ havuç; tüm hayvanlar kendilerine göre şölen için yiyecek bir şeyler getirmişler. Sonra elbirliğiyle sofrayı hazırlamışlar. Bu iş biter bitmez aslan:

“Arkadaşlar,” demiş, “şimdi tilki gidip deveyi yine kendi şölene çağıracak! Hepimiz bir yere saklanalım. Bakalım kedi şölende neleri yiyecek?”

Tilki, kediyi çağırmaya gidince hayvanların her biri bir yere saklanmışlar. Aslan bir ine girmiş. Kurt bir çalılığın arasına, tavşan otların içine gizlenmiş; ayı yeri kazıp içine girmiş, üstüne de toprak örtmüş , örtmüş ya, kuyruğu dışarıda kalmış. Derken kedi çıkıp gelmiş şölen yerine .Tilki göz açıp kapayınca ya kadar bir kütüğün ardına sinip gizlenmiş. Kedi sağa bakmış, kimse yok; sola bakmış kimse yok; bu işe hiçbir anlam verememiş. Kedi kendine ‘Bari bir şeyler yiyeyim.’ Diyerek sofraya yanaşmış. Hangisinden başlasam diye düşünürken gözüne uzunca, kara bir şey, meğer ayının kuyruğu imiş. Kedi ayının kuyruğunu ısırınca ayı can havliyle gizlendiği toprağın altından silkinip bir yandan bağırmaya, bir yandan da tabana kuvvet kaçmaya başlamış:

“Yetişin, kedi beni yiyor! Yetişin kedi beni yiyor!”

Derken ayının ardına aslan, kurt, tilki,tavşan, öteki, tüm hayvanlar da takılmışlar.Bir yandan koşuyor, bir yandan da bağırıyorlarmış:

“Yetişin, kedi bizi yiyecek!Yetişin, kedi bizi yiyecek!”

Derken en önce ayı, ardından aslan, kurt, tilki, tavşan, tüm öteki hayvanlar derenin içine düşüp birer birer boğulmuşlar. Şölen sofrasında tek başına kalan kedi kendi kendine çalımlanarak mırıldanmış:

“ Ayı da gitti, aslan da, tilki de gitti kurt da… Artık hayvanlar padişahı benim, miyav! Hayvanlar padişahı benim miyav! Miyav!”

O böyle “miyav,miyav!” deyip dururken sağdan soldan kulağına “miyav,miyav!” diye sesler gelmiş. “Bu sesler de nereden geliyor?” diye gözünü şöyle dört açınca bir de ne görsün? Gördüklerinin hepsi meğer rüya değil miymiş? Aslında hala o damda durup miyavlıyor, dama çıkmış üç beş kedi de kendisine “miyav,miyav!” diye karşılık veriyorlarmış. Üzgün üzgün evinin yolunu tutmuş bir yandan da “İnşallah bir yiyecek artığı bulur da karnımı doyururum!”diye dua edip duruyormuş…

MASAL 15: TİLKİ İLE YILAN

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, cinler cirit atarken, eski hamam içinde, bu sözün önü var arkası yok, gömleğin yeni var yakası yok, sabır da bir huydur, suyu var tası yok, gel de sabreyle sabreyle, iyi ama susuzla sabırsız ne yapar, ya bir kuyu kazar, ya dolaşır çarşı pazar, ben de aç karınla, yüksek nalınla çıktım pazara, Mevlam uğratmasın nazara, bir kaz aldım pazardan, boynu uzun borudan, kendisi akça pakça, tüyleri kıyamet kadar, eti hiç yokça, ne kazan kaldı ne kepçe, kırk gündür kaynatırım kaynamaz, bu ne pişmez şey dedim,

bir iken iki olduk, anan soylu, baban soylu, derken kırk olduk, kırkımız ateş yaktık, kırk gündür kaynatırım kaynamaz, baktım ki olacak gibi değil, sofraya konacak gibi değil, onumuz konu komşu hu çekti, onumuz su çekti,onumuz odun çekti, haydan geleni huya sattık, unu bulguru suya kattık, suyu kazana, kazanı ateşe ittik, vay ne kaynattık, şimdi de kaynar mı kaynamaz mı, oynar mı oynamaz mı, derken efendim kaz kaldırıp kazandan başını, kızgın kızgın bize bakmaz mı, gayri pabucunu bırakıp kaçan kaçana, kanadını çırpıp uçan uçana, ah ben miyim kırk kişinin gevşeği, çıkardım ahırdan boz eşeği, vurdum sırtına palanı, çektim yedi kez kolanı, bindirdim sırtına seksenlik anamı, boynuna bir mavi boncuk taktım ama, koynuna koydum bir sabır taşı , bak hele hele, sabır taşı deyip geçmeyin öyle, ne anamın aşı, ne gözümün yaşı, masalın başı soğan sarımsak başı, bu sabır taşı verilecek kulana vermiş Yaradan, haydi dedikoduyu kaldırın aradan, sabırsız kimdir, sabırlı kim… Bakalım masalcımız ne dedi?

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, dağlık ormanlık bir yerde, yüzlerce hayvan bir arada, ya sevgi-barış içinde ya da kavga-dövüş içinde, ya teker tokmak, ya yağlı börek yaşayıp giderlermiş…

O cin gibi akıllı, o cin gibi kurnaz, kaba kuyruklu, sivri burunlu tilki kardeş de bu hayvanlardan biriymiş.

Tilki kardeş, günlerden bir gün, şöyle güneşli, sıcak bir gün ormanda gezip dolanırken karşısına yılan kardeş çıkmış…Yılan, havaya doğru dikilerek tilkiyi selamlamış:

"Merhaba tilki kardeş!"

Tilki kardeş bilirmiş yılanın zehirli, sevimsiz, tehlikeli bir yaratık olduğunu… Bu nedenle ne olur ne olmaz diye birkaç adım çekildikten sonra yanıtlamış yılanı:

"Merhaba yılan kardeş!"

Yılan, keskin ve buz gibi soğuk bir ıslığı andıran sesiyle sormuş:

"Ne yapıyorsun tilki kardeş?"

Tilki:

"Hiç," demiş, "öyle dolaşıyordum…"

"İstersen birlikte dolaşalım."

"Seninle mi?"

"Niçin olmasın? Bir yılanla tilki arkadaşlık edemez mi?"

"Şey… Bilmem ki…"

Yılan, kurnaz kurnaz tıslamış:

"Anladım anladım, zehirliyim, diye benden çekiniyorsun!"

Tilki, bir iki adım daha gerileyerek:

"Doğrusu öyle," demiş, "ya beni sokarsan!"

Gülmüş yılan:

"Ben," demiş, "senin bildiğin yılanlardan değilim... Zehirli değilim yani..."

Sonra kendi vücudunu ısırmış, dönmüş tilkiye :

" Gördün mü? Kendi kendimi ısırdım. Zehirli olsam ölmem gerekir! Öyle değil mi?

Tilki, sormuş :

"İyi ama, sen nasıl avlanıyorsun?"

"Avımı yakalar, sonra da yutarım, işte böyle."

Yılan, tam o sırada önünden geçmekte olan bir tarla faresinin üstüne ok gibi fırlamış. Zavallı hayvancağız ne olduğunu anlayamadan fareciği yakaladığı gibi vücuduna dolayıp sıka sıka öldürdükten sonra yutuvermiş! Sonra da dönmüş tilkiye :

"Gördün mü tilki kardeş! Zehirli filan değilim... Nasıl avlandığımı anladın artık! Hala sakıncalı buluyor musun benimle dolaşmayı?"

Tilki, bir iki adım yaklaşmış yılana :

"Madem zehirli değilsin, o halde seninle dolaşabilirim..."

Tilkiyle yılan arkadaş olup birlikte ormanı dolaşmaya çıkmışlar. Az gitmişler, uz gitmişler, lale sümbül biçerek, soğuk sular içerek, altı ay bir güz gitmişler, gide gide kocaman bir ırmağın kıyısına varıp ulaşmışlar. Tilki, karşı kıyıya geçmek için hemen suya dalarak yüzmeye koyulmuş. Yüzme bildiği halde tilkiye bir kötülük yapmayı aklına koyduğu için karşı kıyıya geçmeyen yılan, tilkiye seslenmiş :

"Tilki kardeş, tilki kardeş, beni bırakıp nerelere gidiyorsun? Hani hep birlikte dolaşacaktık?"

Tilki dönüp gelmiş :

"Nasıl geçebilirsin karşıya?"

Yılan :

"Çok kolay," demiş,"ben senin boynuna sarılırım. Karşı kıyıya geçer, sonra gezimiz sürdürürüz."

Tilki, bu öneriyi kabullenmiş. Yılan, tilkinin boynuna dolanmış. Birlikte suya girmişler. Tilki karşı kıyıya doğru yüzmeye başlamış. Tam ırmağın ortasına geldiklerinde yılan, olanca gücüyle tilkinin boynunu sıkmaya koyulmuş. İşte o zaman tilki, yılanın niyetinin kötü olduğunu anlamış, bozuntuya vermeden yılana:

"Yılan kardeş," demiş, "herhalde suyu geçerken çok korktun. Boğazıma öyle sıkı sarılma, yoksa boğulurum, ikimizde ölürüz!"

Yılan, sevimsiz bir kahkaha armış:

"Seni kendini kurnaz, akıllı sanan aptal tilki! Yalnız sen öleceksin... Ben niye öleceğim... Yüzme biliyorum çünkü!"

Sözünün bitirir bitirmez kötü kalpli yılan, tilkinin boğazını daha da sıkmaya başlamış.Tilki, bakmış ki işin şakası yok, neredeyse boğulup gidecek, güçlükle ve ağlamaklı bir sesle yılana:

"Haklısın yılan kardeş," demiş, "ben aptalın tekiymişim. Öyle olmasa senin sözlerine kanmazdım. Sen benden akıllıymışsın, kurnazmışsın. Ama, ölmeden önce şu güzel yüzünü son bir kez göreyim! Ondan sonra ölsem de gam yemem!"

Yılan, tilkinin sözlerine kanıp kafasını uzatmış. Tilki, yılanın başı tam ağzının sırasına gelince sivri dişlerini kötü kalpli yaratığın başına geçirivermiş... Kötü kalpli yılan hemen ölüvermiş... Tilki bir hamlede karşı kıyıya ulaşmış. Nefes nefese sulara kapılıp giden kötü kalpli yılanın ölüsünü seyrederken:

"Aman," demiş, "bir dada kendimi herkesten kurnaz, herkesten akıllı sanmak mı? Tövbeler olsun!"

Sonra az ötesindeki yemyeşil tarlalara doğru koşmuş, koşmuş, koşmuş...

Tilki koşmuş...

Gökten üç elma düşmüş...

Herkes başına üşüşmüş...

Ama, elmaların hepsini kurnaz tilki yemiş...

MASAL 16: PAPAĞAN

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal iken, pire berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, var varanın, sür sürenin, destursuz bağa girenin, alemin başına çorap örenin, durup dururken gülenin, hiç yere öfkelenin, arsızlık yüzsüzlük edenin, yetim hakkı yiyenin, yalan dolan söyleyenin baykuşu çok olurmuş, o yalan, bu yalan, fili yuttu bir yılan hay Hak, ir çuval altın bırak, yarısı iri, yarısı ufak, hamal parasını da yanına bırak, derken giderken, üç horoz gördüm yolda, birinin ibiği yok, birini kanadı yok, birinin kendi yok, ibiği olmayan horozu yakaladım, attım kazanın içine, kaynatırım kaynatırım

kaynamaz, Musa Efendinin gelini nazlıdır, oynamaz, o oynamazsa ben oynarım, şıkıdık şıkıdık oynarım, tıkıdık tıkıdık oynarım, uslu uslu dinlerseniz, size masal da anlatırım...

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, kocaman bir orman varmış, bu kocaman ormanda dünyanın tüm hayvanları birlikte, kardeş kardeş yaşarlarmış... Günlerden bir gün hayvanlar padişahı aslanın aklına nereden estiyse esmiş, hangi hayvanın sesi daha güzel diye bir yarışma düzenlemiş... Yarışma günü, tüm hayvanlar koca bir alanda toplanmışlar... Derken giderken Aslan:

"Arkadaşlar," demiş, "yarışma başlıyor. Seçiciler kurulu en güzel sesli hayvanı seçecek... Yarışmacılar sırayla becerilerini gösterecekler. Hayvanlar padişahı olduğum için ilk sıra bende..."

Aslan, sözünü bitirdikten sonra orta yere çıkıp:

"Hooooo!" diye kükremiş.

Öylesine korkunç kükremiş ki, Seçiciler Kurulu'ndakiler bile korkudan bir yerlere kaçışmışlar...

Derken orta yere eşek çıkmış. Kulaklarını dikip ayaklarını gererek bağırmış:

"Aaa iii! Aaa iii!"

Herkes, "Şu eşek de bu berbat sesle yarışmaya niye katıldı?" diye düşünmüş.

Eşekten sonra sırayı köpek almış:

Hav hav hav!" Eh, bir kaç kişi alkışlamış köpeği...

Köpeğin ardından kedi:

"Miyav miyav, mırnav mırnav!" demiş.

Sonra öteki hayvanlar birer birer ortaya gelip her biri kendine göre şöyle bağırmış...

Yılan:

"Tısss, tısss!" diye ıslık çalmış.

Kurt:

"Uuuuu! Uuuuu!" diye ulumuş.

Koyun:

"Meee, meee!" diye melemiş.

At:

"Vayii hii!" diye kişnemiş.

Horoz:

" Ü ürü üüüü!" diye ötmüş.

Tavuk:

"Gıt gıt gıdak!" diye gıdaklamış.

Serçe :

" Cik cik cik! Diye ötmüş.

Karga :

"Gak gak gak! Diye gaklamış.

Kurbağa :

"Ku vak vak, vrak vark!" diye bağırmış.

Baykuş :

"Huu huu huu! Diye ötmüş.

Ördek :

"Vak vak vak!" diye vaklamış.

Ağustos böceği :

"Cıırrr, cıırrr!" diye cırlamış.

Hindi :

"Glu glu glu" diye bağırmış.

Arı :

“ Vıızz,vıızz!” diye vızlamış.

İnek :

“Möö,möö!”diye böğürmüş.

Katır, önce :

“Aaa iii! Diye anırmış....

Sonra :

“Vayiii hiii!” diye kişnemiş....

Niye böyle iki türlü bağırdığını soranlara :

“Ne yapayım,” demiş, “babam eşek, anam at.... Bazı anırıyorum babam gibi, bazı kişniyorum anam gibi....”

Derken giderken sıra papağana gelmiş...

Papağanda o rengârenk, göz alıcı tüyleriyle kocaman görkemli gagasıyla bir kurum bir kurum... İşte o kadar olur... Tüm öteki hayvanları küçümseyerek orta yere gelmiş... Başlamış o da bağırmaya:

“Hoooo! Aaaa iii! Hav hav! Miyav miyav! Tısss! Meee! Cik cik! Gak gak! Ku vak, vırak vırak! Huu huu! Vak vak! Cıırrr! Glu glu glu! Vıızz! Möö!”

Papağanın, aslan, eşek, köpek, kedi, yılan, baykuş, koyun, seçe, karga, hindi, arı, inek gibi sesler çıkartması alanda toplanan tüm hayvanları, tabii Seçiciler Kurulunu şaşkına çevirmiş... Papağanın kurumu bir kat daha artmış:

“Gördünüz mü,” demiş, “ben tüm hayvanlar gibi bağırabiliyorum... Bu nedenle yarışmanın birincisi benim!”

Seçiciler Kurulu kafa kafaya verip aralarında fısıldaşmışlar bir süre... Sonunda Seçiciler Kurulu’nun başkanı papağana şöyle demiş:

“Anladık, tüm hayvanlar gibi bağırabiliyorsun... Bir de kendin gibi bağırsana!”

Papağan, bu öneri üzerine şaşırıp kalmış...

Evet, tüm hayvanlar gibi bağırabiliyor, onların çıkardığı seslerin aynını çıkarıyormuş ama, kendisine özgü özel bir sesi yokmuş...Çaresiz, boynunu büküp susmuş...

Seçiciler Kurulu başkanı yaşlı ayı bunun üzerine şöyle konuşmuş:

“Kurulumuz tüm hayvanları kendi dalında birinci seçti. Papağana gelince... Onun, aramızda yeri yok... Nereye giderse gitsin... Papağanı ormanda istemiyoruz...”

Herkes bu kararı alkışlamış...

Papağan, çok utanmış, boynu bükük ormandan ayrılmış...

O gün bu gündür papağan, insanoğlunun yanında bir kafes içinde durur, kâh serçe, kâh köpek, kâh ördek, kâh öteki hayvanlardan biri gibi, bazen de insan gibi bağırıp insanoğullarını eğlendirirmiş... Ama, tüm hayvanların, içinde kardeş kardeş yaşadıkları o kocaman ormana adımını bile atamazmış...

Herkes erdi muradına...

Biz çıkalım kerevetine...

MASAL 17: SIPA İLE BALIK

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, keçi berber iken, deve tellal iken, manda hamal iken, horoz imam iken, ben dedemi beşikte sallar iken, tıngır mıngır düşürdüm, anam kaptı yarmayı, babam yuttu dolmayı, fırladım çıktım anahtar deliğinden, gittim gittim, tam altı ay yürüdüm, yetmiş iki ülke gördüm, yetmiş ikinci ülkede bir de baktım ki tellallar bağırıyor, kırk kazan keşkek ile kırk kazan yoğurdu kim yiyecek, keşkekçinin keşkeklenmiş keşkek kepçesini kim tutacak diye, döndüm gittim eve, bir kavak ağacı vardı tellice, kırk kişi tutup yontturdum zorluca, diz kepçe yaptırdım, omuzladım kaldırdım, dizledim daldırdım, kırk kazan keşkekle, kırk kazan yoğurdu o kepçeye aldırdım, geceyi gündüze sığdırdım, bir yaladım yuttum ki, haberi bile olmadı dudaklarımın, sonra ayrıldım oradan, bir kahveye girdim, baktım herkesin gözleri parlıyor, dedim sizin gözleriniz parlıyor

arkadaşlar, üzerime üzerime yürüdüler, sürüp kahveden beni attılar, dışarıda bulgurcular bulgur haşlıyor, susun kesin sesinizi, masalcı masala başlıyor....
Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde deniz kıyısındaki bir çiftlikte yaşayan bir sıpa varmış. Sıpa, her gün çiftlikte, deniz kıyısında gezinir oynarmış. Günlerden bir gün deniz kıyısında gezinirken kapkara gözlü, sarı-kırmızı-yeşil renkli, çok sevimli bir balıkla arkadaş olmuş. Hemen her gün sıpa ile balık deniz kıyısında buluşuyor, birbirlerine güzel güzel masallar-öyküler anlatıyorlarmış. Günlerden bir gün balık, sıpaya sormuş :
"Kuzum, bana evini, oturduğun yeri, kardeşlerini, anneni babanı anlatsana!"
Sıpa :
"Benim oturduğum yer." Demiş, "şu ilerdeki çiftlik. Orada insanlar geceleri yatmamız için ahır yaptılar. Bir tek anam var. Babam komşu köyde, ara sıra görürüm. Çiftlikte insanlardan başka, inekler, öküzler, koyunlar, koçlar, kuzular, tavuklar,horozlar,köpekler,kediler de var."
Balık :
"Ne olur," demiş, "beni de götürsene çiftliğe!"
Sıpa :
"Olur," demiş, "haydi gel!"
Balık, denizden çıkmış. İkisi birlikte çiftliğe doğru yola koyulmuşlar. Ama daha iki adım gitmemişler ki balık çırpınarak bağırmış :
"İmdat sıpa kardeş!"
Sıpa merakla sormuş :
"Hayrola balık kardeş, ne oldu?"
"Nefes alamıyorum, aman çabuk beni denize götür! Boğulacağım yoksa!"
"Boğulacak mısın?"
"Evet, ne olur çabuk davran!"
Sıpa ayağıyla ite kaka balığı götürüp denize bırakmış. Balık, birkaç kez suya batıp çıktıktan sonra kafasını sudan çıkarıp :
"Sağ ol," demiş, "bu iyiliğini unutmayacağım!"
Aradan günler geçmiş.
Günlerden bir gün bu kez sıpa sormuş balığa :
"Kuzum balık kardeş, bana evini anlatsana, kardeşlerini, anneni, babanı..."
"Evimiz," demiş, "şu ilerdeki kayalıkların dibindeki güzel bir mağarada. Milyonlarca kardeşim var. Mağaramız çepeçevre yemyeşil yosunlarla kaplı... Sonra, midyeler, istiridyeler, yengeçler, deniz minareleri...."
Sıpa :
"Ne olur," demiş, "götürsene beni evine!"
Balık :
"Olur," demiş, "haydi gel!"
Sıpa denize girmiş. İkisi birlikte başlamışlar kıyıdan denize doğru ilerlemeye.... Derken su, sıpanın boyunu aşmış. Birkaç adım daha atar atmaz sıpa başlamış bağırmaya :
"İmdat balık kardeş!"
Balık merakla sormuş :
"Hayrola sıpa kardeş, ne oldu?"
"Aman, beni çabuk denizden çıkar, boğulacağım!"
"Boğulacak mısın?"
"Evet, ne olur çabuk davran!"
"Haydi beni izle!"
Sıpa, kıyıya doğru yüzen balığı izlemiş. Karaya çıkar çıkmaz bir iki derin nefes aldıktan sonra :
"Sağ ol," demiş, "bu iyiliğini unutmayacağım!"
Balık, denizden şöyle konuşmuş :

“İyilik karşılıklı oldu sevgili sıpa kardeş. Sen de benim hayatımı kurtarmıştın. Bundan böyle ben hep denizde yaşayacağım, sen hep karada... Yani evli evine, köylü köyüne... rengi rengine, dengi dengine... Karalar senin, denizler benim....”
İşte o günden sonra ne sıpa deniz diplerine dalmak, ne de balık yeryüzüne çıkmak yanlışlığında bulunmuşlar... İki arkadaş gene kıyıda buluşup oynamışlar. Biri karada, biri denizde... Sıpa, balığa yeryüzünü, balık da sıpaya deniz dibini anlatmış....
Onlar ermiş muradına...
Gökten bir elma düştü...
Yarısı sıpanın, yarısı balığın...
Hani ya benim, hani ya benim...

MASAL 18: YEDİ KÖYÜN EŞEĞİ

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, Tanrının kulu çokmuş, cinler cirit atarken eski hamam içinde, çın çın hamam, kubbesi tamam, bir gelin aldım, babası imam, horoz öter, eşek anırırmış, at kişner, koyun melermiş, arı vızlar, kedi miyavlarmış, köpek havlarmış, evvel zaman içinde kötü yok, iyi varmış, yanlış yok, doğru varmış, çirkin yok, güzel varmış, yalan yok, gerçek varmış, savaş yok, barış varmış, koca dünya çok darmış, hal işte böyleyken, yattım çimene uzandım, üç beş kuruş kazandım, doğru gittim pazara, hiç değmedim nazara, üç tüfek aldım pazardan, birinin kundağı yok, birinin tetiği yok, birinin namlusu yok, tetiği olmayan tüfeği sırtladım, hendekleri atladım, günlerce yol aldım, üç tavşan gördüm yolda, biri irice, biri dirice, biri ölüce, ölüce tavşanı vurdum avladım, sorulmadan söyledim, herkeslere övündüm, durup dururken güldüm, bir güzel dayak yedim, hoplaya zıplaya yürüdüm, üç çınar gördüm karşıda, vardım dibine, bağdaş kurdum oturdum, o üç çınar ne çınar, o çınarlardaki boy, o çınarlardaki pos, o çınarlardaki dallar, o çınardaki kökler, o çınardaki yapraklar, çimenle bezenmiş halı gibi topraklar, toprakta bir pire buldum, palan attım, gem vurdum, şöyle bir duradurdum, bindim pireye, indim Rize’ye, çıktım karaya, insanlar kol kola, sığmazlar yola, meğer gelmişim İstanbul’a, burası neresi, İstanbul’un deresi, dereler durmaz akar, Arap kızı damdan bakar, eğri oturalım, doğru konuşalım, bilmediklerimizi bir bilene danışalım, tembellik yapmayalım, çalışalım, şimdi de susalım, masalımızı dinleyelim...

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, ülkenin birinde, ülkedeki köylerden birinde yaşlı mı yaşlı bir koca eşek yaşarmış. Eşek, yaşlı olmasına yaşlıymış, ama, gene de Tanrının günü, sabah akşam yedi köye su taşırmış... Bu nedenle herkes ona “Yedi Köyün Eşeği” dermiş... Yedi Köyün Eşeği aşağı, Yedi Köyün Eşeği yukarı...

Günlerden bir gün semerinde koca koca testiler oflaya puflaya su taşırken yolda bir eşek arkadaşına rastlamış.

Arkadaşı sormuş:

“Merhaba, nasılsın?”

Yedi Köyün Eşeği:

“Görüyorsun nasıl olduğumu,” demiş. “Tanrının günü, kan ter içinde yedi köye su taşıyorum!”

“Bu kocamış yaşında nasıl görüyorsun onca ağır işi? Senin artık bir köşede dinlenmen gerek, insanoğullarına yeterince hizmet ettin.”

“Sen bunu gel de onlara anlat... Eğer çalışmazsam, hem dövüyorlar hem de yeterince arpa-saman vermiyorlar...”

“Peki, bir kurnazlık düşünüp bu ağır işlerden kurtulmanın yollarını aramadın mı?”

“Yoo, aklıma hiç böylesine bir şey gelmedi.”

“Peki, senin ardından kimler geliyor?”

“Benim ardımdan yaşlı kocakarılar gelir, çeşmeden köye dek...”

“Aman ne iyi... Bak, sana bir akıl vereyim: Bir fırsatını kolla; uygun bir yerde at çifteyi kocakarıya, sırtındaki testileri de vur duvara, tuz buz et... Ondan sonra çık git... Nerede olsa, orada karnını doyurursun nasılsa... Haydi hoşça kal... Dediklerimi de aklından çıkarma sakın...”
“Güle güle, bana verdiğin akıl için çok teşekkür ederim.”
Yedi Köyün Eşeği, genç arkadaşının dediğini yapmış. Günlerden bir gün, semerinde kurşun gibi ağır su testileri, çeşmeden köye dönerken, kendisini hemen ardından izleyen bir kocakarıya savurmuş tekmeyi. Kocakarı yere yuvarlanıp bayılmış. Yaşlı eşek, semerindeki su testilerini de bir duvara vurup tuz buz etmiş. Sonra da dörtnala, alabildiğine kaçmış...
Kaçarken kaçarken yolda bir koça rastlamış. Koç sormuş :
“Nereye böyle eşek kardeş?”
Yaşlı eşek :
“Öylesine gidiyorum işte,” demiş, “neresi olursa!”
“Birlikte gidebilir miyiz?”
“Neden olmasın; düş ardıma...”
Eşek ile koç, birlikte yürümeye başlamışlar. Az gitmişler, dere tepe düz gitmişler, altı ay bir güz gitmişler, derken giderken önlerine bir horoz çıkmış... Sormuş horoz :
“Eşek kardeş, koç kardeş; nereye gidiyorsunuz?”
Yanıt vermişler :
“Öylesine gidiyoruz işte, neresi olursa!”
Horoz :
“ben de sizlerle birlikte gelebilir miyim? Sesim çok güzeldir, arada bir şarkı söyler sizleri eğlendiririm,” demiş.
Eşek :
“Haydi bakalım,” demiş, “sen de katıl bizim kervana!”
Üçü birden sürdürmüşler yürümelerini... Epeyce bir yol aldıktan sonra karşılarına bir tilki çıkmış. Tilki sormuş :
“Eşek kardeş, koç kardeş, horoz kardeş nereye gidiyorsunuz böyle?”
Yanıt vermişler :
“Öylesine gidiyoruz işte, neresi olursa!”
Tilki :
“Ben de sizlerle birlikte gelebilir miyim?” demiş, “çok akıllıyımdır, sorunlarınız çözmenizde size yardımcı olabilirim!”
Eşek :
“Haydi bakalım,” demiş, “sen de katıl bizim kervana!”
Yaşlı eşek, koç, horoz, tilki gitmişler, gitmişler, soğuk sular içerek, lale sümbül biçerek, yeni yeni diyarlar görerek, epeyce bir yol gitmişler, derken giderken yolda bir yumurtaya rastlamışlar. Yumurta sormuş :
“Eşek kardeş, koç kardeş, horoz kardeş, tilki kardeş nereye gidiyorsunuz böyle?”
Yanıt vermişler :
“Öylesine gidiyoruz işte, neresi olursa!”
Yumurta :
“Ben de sizlerle birlikte gelebilir miyim?” demiş, “çok yalnızım, o kadar canım sıkılıyor ki!”
Yaşlı eşek :
“Eğer yollarda teker-tokmak, tıngır mıngır giderken kırılmaktan çekinmiyorsan, haydi bakalım,” demiş, “sen de katıl bizim kervanımıza!”
Yaşlı eşek, koç, horoz, tilki, yumurta gide gide bir yüce dağın eteğine ulaşmışlar... Yüce ki, ne yüce dağ... Bir yanı sazlık samanlık, bir yanı tozluk dumanlık, bir yanı zifiri karanlık, bir yanı günlük güneşlik, bir yanı kurak toprak, bir yanı ağaç yaprak... Derken gün batmış, güneş

çekilmiş o yüce dağın ardına... İşte tam bu sırada uzakta bir karaltı görmüşler. Yaşlı eşek ayaklarını germiş, kulaklarını dikmiş :
"Eyvah," demiş, "bir kurt! Evet, bir kurt... Ama, hiç kımıldamadan yerde yatıyor.... Gidip anlamak gerek; ölü mü, diri mi? Ben çok yaşlıyım, gidemem!"
Koçla tilki eşeğin karnının altına sinip :
"Biz de gidemeyiz, gidersek biz yer!" diye fısıldaşmışlar.
"Ben de gidemem, yol çok taşlı, gidersem kırılırım," demiş yumurta.
En sonunda horoz :
"Ben gideceğim!" demiş.
Hepsi şaşırarak horoza bakmışlar :
"Nasıl gidersin?"
Horoz, böbürlene böbürlene yanıtlamış bu soruyu :
"Tasalanmayın siz... Kurdun yanına gideceğim. Diriyse, uçar bir ağacın tepesine konarım. Ölüyse üstüne çıkar öterim... O zaman da siz gelirsiniz..."
Horoz doğruca kurdun yattığı yere gitmiş. Bakmış ki kurt hiç kımıldamıyor. Ölü mü, diri mi diye adamakıllı anlamak için gagasıyla kurdu bir iki "tık, tık" diye didiklemiş... Ve anlamış ki kurt ölü... Hemen üstüne çıkıp ötmüş :
"Ü ü ürüüü üüüü!"
Kurdun ölü olduğunu anlayıp rahat bir nefes alan eşek, koç, yumurta, tilki koşa koşa horozun yanına gelmişler.
Tilki, çok akıllı ya, arkadaşlarına :
"Kurdun ölüsünü burada bırakamayız," demiş.
"Arkadaşları onu merak edip iz sürerek bizi bulabilirler. İyisi mi bir yere götürüp gizleyelim. Eşek kardeş, aramızda gene de en güçlüsü sensin, onu taşıyıver."
Eşek bu öneriyi kabul etmiş. Kurdun ölüsünü yaşlı eşeğe yükleyip düşmüşler yollara. Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, altı ay bir güz gitmişler, gide gide yıkık mıkık, çürük çarık, yamuk yumuk, eskinin eskisi bir değirmene varıp ulaşmışlar. Hemen kurdun ölüsünü eşeğin sırtından alıp değirmenin kapısına asmışlar... Değirmenin bir tek kapısı sağlam ve kapalıymış... Koç, boynuzuyla şöyle bir toslayınca kapı ardına kadar açılmış... Açılınca da ne görsünler? İçerisi bir yığın kurtla dolu değil mi... Bereket, tilki çevik davranıp kapıyı sıkı sıkı kapamış.... Yaşlı eşek ayaklarını germiş, kulaklarını dikmiş, kara kara düşünmeye başlamış. Koçla tilki ise korkuyla eşeğin karnının altına sinmişler. Horoz, eşeğin sırtına tünemiş. Yumurta da kendine göre bir yere gizlenmiş.
Gel gelelim, kurtlar eşeği de, koçu da, horozu da, tilkiyi de, yumurtayı da görmüşler bir kez... Beş arkadaş dışarıda korkudan tir tir titrerken, değirmenin içindeki kurtların başkanı almış sazını eline, bakalım neler demiş :

"Kaba kuyruk şöyle durdun
Koca boynuz geri kalsın
Gül ibik öte gitsin
Uzun kulak benimdir!"
Yaşlı eşek dışarıda :
"Eyvah," demiş, "bu kurt, 'uzun kulak' diye beni yemek istiyor!"
Bir başka kurt ise, şöyle demiş sazıyla :

"Uzun kulak şöyle dursun
Koca boynuz geri kalsın
Gül ibik öte gitsin
Kaba kuyruk benimdir."
Bu kez de tilki ağlarcasına konuşmuş :

“Gördünüz mü, ‘kaba kuyruk’ diye beni de yemek isteyen var!”
Üçüncü bir kurt şöyle çalmış sazını :

“Kaba kuyruk öte gitsin
Uzun kulak beri kalsın
Gül ibik öte dursun
Koca boynuz benimdir.”
Koç da titremiş korkuyla :
“Bu kurt da,” demiş, ‘koca boynuz’ diye yemek için beni gözüne kestirdi.”
Derken değirmenden bir başka kurdun sazı ve sesi gelmiş :

“Koca boynuz tos vursun
Uzun kulak çifte atsın
Kaba kuyruk yolu tutsun
Gül ibik benimdir!”

Dışarıda, zavallı horoz başlamış ağlamaya :
“Bu kurt,” demiş, ‘gül ibik’ diye beni yemek istiyor!”
Değirmenin içinde bir anda ses soluk kesilmiş. Dışarıdakiler nasıl olsa öyle de öldük, böyle de diye düşünmüşler... Almış sazı eline yaşlı eşek, bakalım ne demiş :

“Hepiniz kırk kurttunuz
Bizleri korkuttunuz
Gözünüz dördümüzde
Yumurtayı unuttunuz
Birinizin ölüsü kapınızda
Sıra geri kalanınızda!”

Eşek, diyeceğini der demez kurtların başkanı, acaba doğru mu eşeğin dedikleri diye kapıdan dışarı çıkmaya yeltenmiş. Ama, tam çıkarken kafası kapıya asılı olan kurdun ölüsüne çarpmış... Öyle bir korkmuş, öyle bir korkmuş ki, kuyruğunu arka ayakları arasına sıkıştırarak taban kuvvet dışarı doğru kaçmaya başlamış. Başkanlarının kaçtığını gören öteki kurtlar da takılmışlar onun ardına...
Gel gelelim, içlerinden bir tanesi nasılsa uyuyakalmış. O gürültüyle uyanıp da değirmende kurt arkadaşlarının yerine eşeği, koçu, horozu, tilkiyi, yumurtayı görünce “Eyvah, burayı cinler bastı!” diye sağa sola şaşkın şaşkın koşuşmuş....
Eşek, kurdu çiftelemiş, koç boynuzlamış, horoz gagalamış, tilki ısırmış, yumurta da ortalıkta teker-tokmak, tıngır mıngır dolaşıp dururken ocağa düşüp pat diye patlayarak gidip kurdun gözüne yapışmış. Kurt, can havliyle dışarıya fırlayarak koşa koşa arkadaşlarının ardına takılmış. Onlara yetişir yetişmez :
“Amanın arkadaşlar,” demiş, “değirmeni cinler, periler bastı! Uzun kulak tekmeledi, koca boynuz boynuzladı, gül ibik gagaladı, yerlerde yuvarlanan yumruk kadar yuvarlak, beyaz bir cin de ocakta patlayıp gözümü kör etti! Amanın kaçalım buralardan!”
Kurtlar, bu sözler üzerine yine ardlarına bakmadan kaçmaya koyulmuşlar ve bir daha değirmenin oralara hiç uğramamışlar...
Yedi Köyün eşeği, koç, horoz, tilki o günden sonra değirmende gönüllerinin dilediği gibi rahat, özgür, korkusuz bir yaşam sürmüşler...
Onlar ermiş muradına...
Gökten bir elma düştü...
Kurtlar başına üşüştü...

Yarısını eşek, yarısını tilki yedi

Horozla koç, “hani bize” dedi. Olan yumurtaya oldu....

MASAL 19: AYI KARDEŞLE TİLKİ KARDEŞ

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, Tanrının kelâmı çokmuş, kiminin elinde yay, kiminin okmuş, biri tutar, biri atarmış, körle yatan şaşı kalkarmış...

Derken efendim, pek kocaman, ormanlık bir ülkede, insanlarla hayvanlar, dırdırsız hırgürsüz, hep birlikte anlaşarak, güzel güzel yaşar giderlermiş. İşte bu ormanlık ülkede günlerden bir gün o bol tüylü, kocaman ayı kardeş, sivri burunlu, cin bakışlı, samur kuyruklu, kurnaz tilki kardeşe rastlamış. Mevsimlerden kış başlangıcıymış. Tilki kardeşin başı dertteymiş. Hani kışı nasıl geçireceğim diye düşünüp dururmuş... Birkaç hoşbeşten sonra kurnaz tilki ayı kardeşe:

“Ayı kardeş”, demiş, “gel seninle arkadaş olalım, kışı birlikte geçirelim.”

İyi kalpli ayı kardeş tilkinin bu önerisini olumlu karşılamış. Birlikte ayı kardeşin inine gitmişler. Ayı:

“Sen burada otur tilki kardeş,” demiş, “ben ormana gidip bal toplayayım...”

Tilki, inin baş köşesine kurulup ormana bal toplamaya giden ayı kardeşi beklemeye başlamış. Bir yandan da “Yaşadık, ekmek elden su gölden, bu kışı şu aptal ayının sayesinde padişahlar gibi geçireceğim!” diye düşünüp için için seviniyormuş... Ayı kardeş ormanda bulduğu arı kovanlarını bir bir inine taşımış. Birlikte bunları kilere koymuşlar. Çok geçmeden kiler ağzına kadar bal kovanlarıyla dolmuş. Derken efendim, kış gelmiş, soğuklar bastırmış, kar diz boyu olmuş. Ayı kardeş ile tilki kardeş ayının inine kapanıp karınları acıktıkça bal yiyerek gün geçirmeye başlamışlar. Ancak, tilki kardeş kurnaz olduğu kadar oburmuş da... Üstelik balı da çok seviyor, karnını adamakıllı şişirmeden doymak nedir bilmiyormuş. Bir gece yataklarına yattıktan sonra tilki kardeş eliyle yere “güm güm,” diye vurmuş. Ayı kardeş uyku arasında seslenmiş:

“Ne var, ne oluyor tilki kardeş?”

Tilki:

“Kapı çalınıyor,” demiş, “birisi beni ebelik yapmam için doğuma çağırıyor. Gider, hemen dönerim.”

Tilki böyle dedikten sonra inin kapısını açıp dışarı çıkmış. Hemen kiler odasının penceresinin altına geçmiş ve pencereyi usulca açıp içeri girmiş. Geçmiş bal kovanlarının başına; yedikçe yemiş, yedikçe yemiş, karnını davul gibi şişirip balla doldurmuş... Sonra gene sessizce pencereden dışarı çıkmış, ine girip yatağına yatacakken gürültüye uyanan ayı kardeş:

“Çocuk doğdu mu tilki kardeş?” diye sormuş.

Tilki, sinsi sinsi gülümseyerek:

“Doğdu,” demiş.

“Adını ne koydular?”

“Başladım’ koydular!”

Ayı kardeş böylesine bir adı biraz garip bulmuş, ama aldırış etmemiş, yatıp uyumuş. Tilki kardeş bir kaç gün sonra gene aynı yalanı kıvırarak gece geç vakit kilere girip avuç avuç bal yemiş. Dönüşünde ayı kardeş gene sormuş:

“Bu kez ne koydular çocuğun adını tilki kardeş?”

Tilki bıyık altından gülümseyerek:

“Bu kez çocuğun adını ‘Yarıladım’ koydular!”

Bir üçüncü gece, tilki gene kilere girip olan balı yiyip bitirmiş. Gece dönüşünde ayının sorusuna da:

“Bu sefer doğan çocuğun adını ‘Bitirdim’ koydular ayı kardeş,” diye yanıt vermiş.

Ayı kardeş kendi kendine düşünmüş:

“Başladım, Yarıladım, Bitirdim! Şu tilki kardeş ne garip adlı çocukların doğumuna gidiyor?” Bu sırada uyku bastırdığından dönüp yatmış yatağına...

Ertesi gün ayı kardeş bal almak için kilere girdiğinde bir de ne görsün, ortalık tam takır, kuru bakır! Kiler bomboş, kovanlarda bir dirhem bal bile kalmamış. Hemen tilki kardeşe koşup:

“Tilki kardeş,” demiş, “kilerde hiç bal kalmamış... Yoksa sen mi yedin?”

Tilki yalancıktan bir yaygaradır koparmış:

“Allah kimseyi kuru iftiraya uğratmasın! Niçin ben yiyecekmişim, sen yemişsindir balları!”

Ayı ile tilki balı sen yedin, yok ben yedim diye tartışmaya girmişler. Tilki kardeş işin kavgaya varacağını anlayınca gene bir kurnazlık düşünmüş:

“Sevgili ayı kardeş,” demiş, “balı kimin yediğini anlamak kolay!”

“Kolay mı, nasıl?”

“Şimdi sen ormana git, çalı çırpı topla.”

“Evet?”

“Bir güzel ateş yakalım, balı kim yediyse onun üzerine bulaşmış ballar sıcağı görünce eriyip akar, böylelikle kovanlardaki balı kimin yiyip bitirdiği ortaya çıkar!”

Ayı kardeşin aklı yatmış bu işe... Gitmiş ormana, karlar arasında güçlükle bir kucak çalı çırpı toplayıp getirmiş. Tilki ateşi yakmış ve belli etmeden, kovanlardan topladığı bir avuç balı ayının sırtına sürüvermiş. Ortalık ısınınca ayının sırtındaki bal eriyip akmış. Tilki yerinden fırlayıp ayıya:

“Gördün mü,” demiş, “balı sen yemişsin! Bak, nasıl eriyip aktı üstünden!”

Ayı ne olduğunu anlayamamış, anlayamamış ama tilkinin bir oyun oynadığını sezmiş ve karşısında durmaksızın konuşup duran tilkiyi bir solukta yutup karnına indirmiş! İndirmiş ya, ayı kardeşin asıl dersi tasası bundan sonra başlamış... Öyle ya, kilerde bir damla bal yok, ne yiyecekmiş bütün kış boyunca? Çaresiz çevreyi dolaşıp bir şeyler aramaya koyulmuş. Ancak, hangi avluya, hangi bahçeye karnını doyuracak bir şeyler bulmak umuduyla girse, karnındaki tilki basıyormuş feryadı:

“Yetişin, hırsız var!”

Bu feryadı duyanlar silâhlarıyla evlerinden dışarı fırlıyor, ayı kardeş de başına bir iş gelmesin diye tabana kuvvet kaçıyormuş...

Bir gün artık açlıktan ölecek duruma gelen ayı, ormanda bir kulübede yaşayan yoksul bir kadının yolunu kesip:

“Seni yiyeceğim!” demiş.

Yoksul kadın:

“Aman ayı kardeş,” diye yalvarmış, “beni yeme tek, ne istersen yaparım!”

Ayı:

“O halde,” demiş, “beni şu karnımdaki tilkiden kurtar!”

Kadın:

“Onun kolayı var,” demiş.

“Nasıl?”

“Şu dere boyunca yürü... Çok ilerde ulu bir ceviz ağacı var. tırman ağacın tepesine, bir ayağınla kuru dala bas, yaş dalı tutmadan karnındaki tilkiden kurtulursun!”

Ayı kardeş yoksul kadının dediklerini yapmış. Ceviz ağacına tırmanmış, kuru dala basmış, ama daha yaş dala tutunamadan altındaki kuru dal kırılınca cumburlop

diye derenin içine düşmüş! Bu arada bolca su yuttuğundan karnı adamakıllı suyla şişmiş. Ağzını açıp:

"Öooo!" diye olanca gücüyle bağırmış. O anda tilki ayının karnından dışarı fırlayıvermiş. Ayı kardeş yüzüp karşıya çıkana kadar kurnaz tilki bir solukta karşı ki tepeye kaçmış, ayıya:

"Bir daha," demiş, "her önüne gelene güvenme; bu da senin kulağına küpe olsun!"

Ama iyi kalpli ayı, tilkiden kurtulduğu için o kadar mutluymuş ki, bu sözleri duymamış bile...

Ertesi gün, ormandaki kulübede yaşayan yoksul kadın kulübesinin önünde bir kovan bal bulmuş. Kar izlerine bakınca, bu kovanı iyi kalpli ayının getirdiğini anlamış. O kış ayı kardeş yiyecek bulabilmek için kış uykusuna bile yatmamış... Ama gene de karnını doyuracak bir şeyler bulup ilkbahara sağ salim ulaşmış. Kötü kalpli, kurnaz ve obur tilki ise tavuklarını çalıp yemek istediği bir köylü tarafından yakalanıp öldürülmüş... Sonra mı?

Sonra, o gün bugündür kurnaz tilkinin postu bir soylu hanımın yakasında durmakta, ayı ise ormanda özgürce yaşamını sürdürmekteymiş...

Onlar ermiş muradına...

MASAL 20: SÜMÜKLÜ BÖCEK

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal iken, pire berber iken, horoz imam iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, derken giderken, anam düştü beşikten, babam girdi eşikten, babam kaptı sopayı, anam kaptı maşayı, bana mısın demediler, bir dövdüler bir dövdüler, kaçtım gittim dışarı, canımı güç kurtardım, vardım padişahın yanına, yalvardım yakardım, padişah da dövmez mi beni, kaçtım gittim pazara, değmedim hiç nazara, pazarda üç horoz gördüm, biri irice, biri dirice, biri ölüce, dirice horuzu aldım, kestim tüyünü yoldum, attım koca kazana, kaynattım kaynattım pişmedi, doru atım kişnedi, bir baktım anam gene karşımda, sallar durur beşiğimi, var varanın, sür sürenin, destursuz bağa girenin hali yamandır, sonu dumandır, bakalım iş bu masal, ne mene bir masaldır...

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde bir sümüklüböcek varmış. Sümüklüböcek, o yuvarlak evi sırtında gün doğar doğmaz geçtiği yerlerde gümüş gibi parlayan izler bıraka bırak, iki boynuzu andıran duyargalarını sağa sola oynata oynata dolaşıp dururmuş. Günlerden bir gün süprüntülükte gezinirken bakır bir para bulmuş. Parayı ağzına alıp başlamış evelemeye gevelemeye. Evelemiş, gevelemiş; evelemiş, gevelemiş sonunda o bakır parayı altın para yapıvermiş. Bu altınla ne alsam diye düşünürken kendi kendine söylenmiş:

"Et alsam kemiği var, ciğer alsam ümüğü var, kelle alsam sümüğü var! En iyisi mi allık alayımda sürünüp salınayım gelinler gibi!"

Doğruca çarşıya giderek allık almış. Aynanın karşısına geçerek yüzünü bir güzel alladıktan sonra çıkmış dışarı, gene başlamış gezinmeye... Derken giderken sümüklüböceği gören bir çiftçi sormuş:

"Hey, kimsin sen?"

Sümüklüböcek kırıta kırıta şöyle demiş:

"Karşıdan gelen geyik midir, değil midir? Boynuzu var, manda mıdır, değil midir? Yazı yazar, kâtip midir, değil midir?"

Çiftçi:

"Bildim bildim," demiş, "sen sümüklüböceksin!"

Sümüklüböcek gücenip boynunu kırarak:

"Benim adım sümüklüböcek değil," demiş.

“Peki ya ne?”

“Saçı uzun Server kadın, boyu uzun Perver kadın!”

“Nereye gidiyorsun Server Perver kadın?”

“Huyu huyuma, suyu suyuma, boyu boyuma denk birini bulup evlenmeye!”

“Benimle evlensene!”

“Sen birine kızınca onu neyle döversin?”

Çiftçi, elindeki çapayı göstererek:

“İşte bununla, çapayla döverim!” demiş.

“O halde, seninle evlenemem!”

Böyle deyip ayrılmış çifçiden. Derken giderken yolda bir çıracıya rastlamış. Çıracı da sormuş:

“Nereye gidiyorsun Server Perver kadın?”

“Huyu huyuma, suyu suyuma, boyu boyuma denk birini bulup evlenmeye gidiyorum!”

“Benimle evlensene!”

“Sen birine kızınca onu neyle döversin?”

“Baltayla!”

“O halde, seninle evlenemem!”

Böyle deyip çıracıdan ayrılmış. Derken giderken yolda başı sarıklı bir Hoca ile karşılaşmış. Hoca da sormuş:

“Nereye böyle Server Perver kadın?”

“Huyu huyuma, suyu suyuma, boyu boyuma denk birini bulup evlenmeye!”

“Benimle evlensene!”

“Sen birine kızınca onu neyle döversin?”

“Tespihle!”

O halde, seninle evlenemem!”

Böyle deyip hocadan da ayrılmış. Derken giderken yolda kocaman bıyıklı bir sıçanla karşılaşmış. Sıçan sormuş:

“Nereye böyle Server Perver kadın?”

“Huyu huyuma, suyu suyuma, boyu boyuma denk birini bulup evlenmeye!”

“Benimle evlensene!”

“Sen birine kızınca onu neyle döversin?”

Sıçan, bıyıklarını oynatıp:

“Ben dövmem,” demiş, “kuyruğumla şöyle bir okşarım!”

Sümüklüböcek duyargalarını oynatıp kırıtarak:

“O halde,” demiş, “seninle evlenirim.”

Sümüklüböcek ile sıçan kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenmişler.

Kendi hallerinde yaşayıp giderken sümüklüböcek günlerden bir gün çamaşır yıkarken koca bir çukura düşmüş. Çukurdan bir türlü çıkamayınca yoldan geçenlere seslenmiş:

“Çarşıda benim palabıyıklı kocamı görürseniz buraya yollayın da beni kurtarsın!”

Az sonra sıçan çukurun başına gelerek sümüklüböceğe seslenmiş:

“Ver elini sekelek!”

Sümüklüböcek öfkelenmiş, kaşlarını çatıp:

“Ben sana küserek, çapa ile balta ile tespih ile döverek!” demiş.

Sıçan da koca bıyıklarını oynata oynata gülerek şu karşılığı vermiş:

“Sümüklüböcek, adam olacak, beni dövecek!”

İşte o zamandan beri Sümüklüböcek hep o çukurda durur, gelip geçenlere ona seslenirlermiş:

"Sümüklüböcek, adam olacak, beni dövecek!"

MASAL 21: TİLKİ, YENGEÇ, KAPLUMBAĞA

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur zaman içinde, deve tellal iken, pire berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, vardım gittim pazara, pazarda bir kedi gördüm, o kedideki kaşlar, o kedideki gözler, o kedideki kuyruk, yedi kez dolanır gider dünyayı, gene de artanı kalır, kedi sıçanın peşinde, sıçan peynirin peşinde, peynir kapanın içinde, kapan odanın içinde, oda evin içinde, ev kentin içinde, kent ülkenin içinde, ülke dünyanın içinde, dünya uzayın içinde, kutu kutu içinde, acaba ne var içinde, var varanın sür sürenin, destursuz bağa girenin, dedikodu edenin, yalan dolan söyleyenin, aslını neslini yadsıyanın hali yamandır, sonu dumandır, bakalım iş bu ne mene bir masaldır...

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, günlerden bir gün tilki, yengeç ve kaplumbağa sıkı fıkı arkadaş olmuşlar. Üçü aralarında uylaşıp çiftçilik yapmaya karar vermişler. Bir dağın dibinde iyice verimli bir tarla bulmuşlar. Tam tarlayı sürüp buğday ekmeye başlayacakları sırada kurnaz tilki, yengeç ile kaplumbağaya :

"Arkadaşlar." demiş, "durun hele! Şu dağ neredeyse tarlamıza yıkılacak, emeğimiz yaban gidecek. İyisi mi ben dağa dayanayım, siz tarlayı sürüp buğdayı ekin!"

Tilki kayanın gölgesine yan gelip yatarken zavallı kaplumbağa ile yengeç kan ter içinde tarlayı sürmüşler, buğdayı ekmişler, çalışıp çabalamışlar, sonunda ekin yetişmiş, buğday başağa durmuş, yaz sonlarına doğru da harman zamanı gelmiş. Tilki gene kayanın gölgesinde yan gelip yatarken kaplumbağa ile yengeç kan ter içinde buğdayı biçmiş, harman yerine yığmışlar. Tilkiyi de yanlarına çağırıp :

"Haydi," demişler, "ürünü paylaşalım!"

Yine bir hınzırlık tasarlayan tilki :

"Yok," demiş, "üçümüz birden yarın sabah köyden harman yerine yarış yapacağız. Harman yerine birinci varan buğdayı, ikinci varan samanını alacak. Sonuncu gelen ise hava alacak! Yani hiçbir şey alamayacak!"

Çaresiz kaplumbağa da yengeç de tilkinin önerisini kabul etmişler. Ne de olsa tilki ikisinden de kocaman ve güçlü.

Kaplumbağa akşam evine gider gitmez olan biteni eşine anlatmış. Kaplumbağa hanım çok akıllıymış, kocasına demiş ki :

" Sen geceden git, harmanın orada uyu. Ben sabahleyin onlarla birlikte yarışırım. Tilki beni sen sanır. Oraya yaklaştığını görür görmez ortaya çık, harmanı ölçmeye başla. O zaman da beni sen sanır! İkimiz tıpatıp birbirimize benziyoruz. Böylelikle harmanın buğdayı bize kalır!"

Kaplumbağa, eşinin dediğini yapmış. Geceden harmana giderek bir yere gizlenip beklemeye koyulmuş.

Sabah, kaplumbağa, tilki, yengeç köyde buluşmuşlar. Tilki yere bir çizgi çektikten sonra :

"Haydi," demiş, "yarış bu çizgiden başlıyor! Bir, iki, üç!"

Yengeç de az kurnaz değilmiş. Belli etmeden tilkinin kuyruğuna yapışmış. Yarış başlar başlamaz Tilki ok gibi fırlamış. Tabii, yengeç de kuyruğunda. Kaplumbağa ise, onlar gidedursun, tıngır mıngır ters geri evinin yolunu tutmuş.

Kurnaz tilki yolda koşarken "Kurnazlığım sayesinde o aptal kaplumbağayı da, vampir yengeci de aldattım. Bu buğdaylar bana bütün kış boyu yeter de artar!" diye düşünüp için için gülüyormuş.

Kaplumbağa, harmanda gizlendiği yerden usulca çıkmış. Buğday demetlerini yanına ilerlemiş. Sonra kafasını kabuğundan çıkartıp tilkinin yaklaşıp yaklaşmadığını gözetlemeye koyulmuş....

Derken giderken, tilki ufukta görünmüş. Kaplumbağa hiçbir şey olmamış gibi buğday demetlerini saymaya başlamış :

"Bir demet, iki demet, üç demet!"

Tilki bir de bakmış ki kaplumbağa kendisinden önce gelmiş, buğday demetlerini ölçüyor! Kaplumbağanın kendisine oynadığı oyundan haberi olmadığı için aklı bu işe hiç yatmamış.

Tilki :

"Demek benden önce vardın kaplumbağa kardeş," demiş.

Kaplumbağa bir yandan "On iki demet, on üç demet, on dört demet...." diye sayarken, bir yandan da tilkiye yanıt vermiş :

"Öyle oldu tilki kardeş!"

Tilki :

"Doğrusu anlayamadım bu işi," demiş.

Kaplumbağa :

"Anlamayacak bir şey yok," demiş, "sen kurnazlığını kullandın, ben de bizim hanımın aklını!"

Tilki gene hiçbir şey anlamamış ve :

"Bari," demiş, "şu samanları alayım. Nasıl olsa ikinci ben geldim!"

Tam o sırada tilkinin kuyruğundaki yengeç yere atlayarak yan yan samanlara doğru yürümüş :

"Sen ," demiş, tilkiye, "sonuncusun, hiçbir şey almaya hakkın yok, samanlar benimdir!"

İşte o zaman, tilki adamakıllı aptallaşmış, boynunu bükmüş, kuyruğunu arka bacakları arasında kıstırıp harman yerinden uzaklaşıp gitmiş.

MASAL 22: İYİLİK YAPAN BALIK VE BALIKÇI ÇOCUĞU

Evvel zaman içinde fakir bir adam varmış. Bu adam balık tutarak geçinirmiş. Bunun bir de yedi sekiz yaşlarında oğlu varmış.

Bu adam bir gün yanına oğlunu da alarak balığa gider. Tuttuğu bir balığı oğluna vererek eve yollar:

"Oğlum, evde yiyecek bir şey yoktur. Al bu balığı götür, annen akşama pişirsin de yiyelim."

Çocuk balığı alıp evin yolunu tutar. Bir de bakar ki balık canlı, ölmemiş: .

"Yahu ben bunu ne yapayım, balık bilmezse Hâlık bilir." deyip suya atar.

Babası akşam üzeri açlıktan bitkin halde eve gelir, hanıma sorar:

"Hanım, bizim balığı pişirmedin mi?"

"Ne balığı, sen balık göndermedin ki?!"

"Oğlanla gönderdim ya."

Çocuğa balığı ne yaptığını sorunca ,korkudan soluğu sokakta alır. Ertesi gün oğlanı alıp balığa giderler. Babası tuttuğu balığı oğluna vererek tembih eder:

"Bak, dünkünü suya attın, bugünkünü de atarsan sana sopa koymaz atarım."

Balığı alan çocuk yolda balığın hâlâ canlı olduğunu görünce suya fırlatır:

"Ne yapalım, döverse dövsün."

Üçüncü gün de balığı suya atınca babası bunu ala paça döver, çocuk da evden kaçar. Bir müddet gittikten sonra bir köprüye yaklaşır. Çıplak bir adam bunun önünü keser:

"Nereye gidiyorsun?"

"Neydeceksin baba, ne soruyorsun?"

"Beni arkadaş eder misin?"

"Ederim."

Bunlar hem giderler, hem de konuşurlar. Çıplak der ki:

"Arkadaş, seninle arkadaş olduk, ne kazanırsak ortadan bölüşeceğiz."

“Peki.”
Bunlar gide gide bir memlekete varırlar. 0 memleketin padişahının kızı da doğduğundan beri hiç konuşmamış. Padişah tellâl bağırttırıyor:
“Benim kızımı kim konuşturursa hem kızımı vereceğim, hem de yedi de ve yükü altın vereceğim.”
Çıplak der ki: “Arkadaş, haydi gidelim; biz bu kızı konuştururuz. Eğer kızı konuşturursak altınları da alırız, kızı da alırız. Elimize böyle bir daha geçmez.”
Bunlar saraydan içeri girip padişahın divanına çıkarlar “padişahım biz senin kızını konuşturacağız.”
“Peki .“
Kız da bir perdenin arkasında oturmaktadır. Çıplak anlatmaya başlar:
“Zamanın birinde üç arkadaş varmış, bunlar bir seyahate çıkıyorlar. Fakat birbirinin sanatının ne olduğunu bilmiyorlar.
Bir gün bunlar ıssız bir meşeye girerler. Yırtıcı hayvanlardan korktukları için üçer saat nöbet beklemeye karar verirler, sıra ile nöbet beklemeye başlarlar. İkisi uyurken ilk nöbeti tutanın canı sıkılır. Marangoz olduğu için can sıkıntısını gidermek için ağaç gövdesinden bir kız heykeli yapar.
Nöbeti bitince sırası gelen arkadaşını uyandırıp kendisi yatar. Nöbetçi bakar ki ilerde bir insan dikilmiş, üç defa kim olduğunu sorar. Yavaşça yanına yaklaşır ki bir kız heykeli. “Demek bizim arkadaş marangozmuş, bunu yapmış. Ben de bunun elbiselerini dikivereyim.”
Terzi de bunun elbiselerini dikip giydirir. Nöbeti bitince öbür arkadaşını uyandırıp kendisi yatar. Bu da ilerde birisinin dikildiğini görür:
“Sen kimsin?” diye seslenir. Fakat ses gelmez, yanına yaklaşır ki bir heykel. Anlar ki arkadaşının birisi marangozmuş, heykeli yapmış; birisi de terziymiş, giydirmiş. Bu da hoca imiş. “Ben de Allah’a bir dua edeyim de Allah buna bir can versin.” demiş. Ellerini kaldırıp Allah’a dua eder, bunun da dileği kabul olur, ağaç canlanır.
Sabah olup da hepsi kalkınca kızı aralarında pay edemezler. İş mahkemeye akseder, hakime sorarlar:
“Hakim efendi, biz böyle böyle bir iş ile karşılaştık. Bu kız marangozun mu, terzinin mi, hocanın mı?”
Hakim buna bir türlü cevap veremez.
Çıplak bu sefer padişaha sorar:
“Padişahım, bu kız marangozun mu, terzinin mi yoksa hocanın mı?” Vezir vüzera birbirine karışırlar:
“Kız terzinin.”
“Hocanındır.”
“Hayır, kız marangozundur.”
Hiçbirinin cevabı birbirini tutmaz, cevap veremezler. 0 hiç konuşmayan padişah kızı da siyah perdenin arkasından cevap verir:
“Ey padişahım, sen onları da vezir diye başına toplamışsın. Bir çıplak adamın sözüne cevap veremediniz. Kız hocanındır. Marangoz yaptı, emeğinin parasını alır; terzi de dikti, o da dikişinin parasını alır; hoca da Allah’a dua etti, Allah ona can verdi. Hocaya ne vereceğiz? Kız hocanındır.”
Çıplak adam böyle bir mesele daha anlatır. Yine kimse cevap veremez, kız cevap1andı. Çıplak, padişaha der ki:
“Padişahım, kızınızı konuşturdum, yedi deve yükü altınla kızınızı isterim."
Padişah kızı ile altınları verir, bu iki arkadaş da yola çıkarlar. Gele gele birbirleriyle karşılaştıkları köprünün başına gelirler. Altınları develerle beraber bölerler, kız kalır. Çıplak:
“Arkadaş, der biz seninle konuşmuştuk ki her ne kazanırsak ortadan böleceğiz. Altınları böldük, kaldı bu kız. Bu kızı da ortadan kılıçla keselim; yarısı sana. yarısı bana.”

“Peki” der çocuk korkusundan.
“Yok, istersen böyle tepeden aşağıya bölelim, bir tarafı senin olsun, bir ta rafı da benim...”
Meğer kızın babası tutup sihir yaptırmış, bu sihiri kızına yutturmuş. Bu çıplak adam da bunları bilirmiş, kılıcını çekip:
“Ben bu kızı tepeden aşağı yaracağım.” der demez kız korku ile bağırır. Bağırınca da yuttuğu sihir ağzından düşüp suya gider. Çıplak, oğlana der ki:
“Arkadaş, senin suya attığın balık bendim. Bu mallar ve kız da senin.” deyip suya atlar. Oğlan kızı ve develeri alıp memleketine gelir. Hala balıkçılık yapan babasını kurtarır; köşkler yaptırır, evlenir, yiyip içip yaşarlar.

MASAL 23: BOZKURT
Eski zamanlarda, bir dağda büyük bir kurt yaşarmış. Bu kurt bir gün gezmekten yorularak, dağa davanıp yatar. Bu yatarken başka bir kurt gelir:
“Selamünaleyküm"
“Aleykümselam"
“Aman arkadaş, niçin burada yatıyorsun?”
“Eh... ne yapalım, artık kocadım, dizlerimde derman kalmadı, koşamaz hale geldim. Gözlerim uzağı göremez oldu, dişlerim eskisi gibi keskin değil. Buraya körden topaldan, bir koyun keçi gelirse, hemen yakalayabilir miyim diye bekliyorum. Belki Allah, nasibimi burada verir, der.
Arkadaş, burası yol içi. Bilirsin, “yol delisiz, dağ çalısız olmaz" derler. Bari gel de ben senin karnını doyurayım”, der.
Yaşlı Kurt:
“Şöyle yanıma yaklaş da seni iyice bir muayene edeyim”, der. Yaşlı kurt, diğerinin bacaklarını şöyle bir yoklar, beğenmez, dişlerine bakar, “kütelmiş”; gözlerine bakar, onlar da iyi parlamıyor, biraz doğrulup kurda sorar:
“Sen, kimlerdensin arkadaş?”
“Ben, kızıl kurtlardanım,”
“Geç canım, sende ekmek yok,”
0 gider, biraz sonra başka bir kurt gelir:
“Selamünaleyküm
“Ooo... aleykümüsselam,"
“Aman kurt kardeş, sen niçin burada yatıyorsun? Burası bir yoldur, gelen geçen olur, sonra bir kazaya kurban gidersin,”
“Arkadaş, ben artık iyice yaşlandım. Buraya oturdum ki, körden topaldan bir koyun keçi geçerse, yakalayıp yiyeyim.”
“0 zaman biraz yanıma yaklaş da; seni bir muayene edeyim, sonra da beni doyurup doyuramayacağına karar vereyim.”
Kurt, bakar ki, elleri, bilekleri cansız, dişleri ‘küt”, gözleri fersiz; sorar:
“Sen kimlerdensin arkadaş?”
“Kara kurtlardanım,”
“Geç arkadaş geç, sende de iş yok,”
0 gittikten hemen sonra bir başka kurt daha gelir; selamlar. Gelen kurt sorar:
“Amca, burada ne yatıyorsun?”
“Arkadaş, artık ihtiyarladım, buradan kör topal bir koyun - keçi geçerse yakalarım diye bekliyorum”, der. Diğeri söze başlar:
“Burada beklemekle iş olmaz, gel de ben senin karnını doyurayım,”
“Önce yanıma yaklaş, seni bir muayene edeyim, sonra beni doyurup doyuramayacağına karar vereyim.”
Kurt yaklaşınca, diğeri bacaklarına dokunur, odun gibi; dişleri ne bakar, yeni eğelenmiş gibi, bir de gözlerine bakar ki, elektrik gibi parlıyor!

“Sen kimlerdensin arkadaş?” diye sorar. Kurt:
“Ben, boz kurtlardanım,” der.
“Hah.., şimdi aradığımı buldum”, der ve ikisi birlikte yola çıkarlar, bir yolun kenarına varıp otururlar. 0 sırada, bir ihtiyar kadın yanında eşek ve yavrusu ile, kirmen eğirerek gelir. Bozkurt, sıçradığı gibi, bir solukta eşeği parçalayıverir. Bunu gören kadın, bari yavrusunu kurtarayım der. Ama, bir de bakar ki o da parçalanmış duruyor. Kadın, başlar feryat edip ağlamaya. Bozkurt, diğer kurdun yanına giderek:
“Arkadaş, işte eşek, işte yavrusu. Hangisini istersen istediğin den ye” der ve oradan ayrılır.

MASAL 24: DELİ BOĞALI TEKERLEME

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Develer tellal iken, pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, varmış bir kız. Kız değil sanki bir avuç biberle tuz. Sözleri acı, gülmeleri tuzlu. Bakışları deli imiş. Kızın elinde bir mısır. Uzattı bana, dedi:
«Al ısır.»
Aldım mısırı, götürdüm dişime. Bir avuç mısır döküldü elime. Yutayım dedim, mısırları tekledim. Mısırlar dizildi art arda, uçurdu beni dağlara. Dağ dağa, dağ dağa, destursuz ne girersin bağa. Bağda yaşar bir boğa. Boğa değil sanki bir dağ. Ateş saçılır burnundan, gözleri bir tepsi ateş. Bıçak gibi boynuzları. Boğa boynuzladı toprağı, inletti yeri gögü.
«Vay anam vay.» dedim.
Yerden bir taş aldım. Boğaya attım. Boğa kızdı, üstüme geldi. Koştum çıktım bir ağaca. Ağaçta baktım balık oturmuş, yemek yer. Gördü beni:
«Kardeşim benim, buyur yemeğe.»
«Ne yersin?» dedim.
«Görüyorsun ya.» dedı.
Yediği biftek pirzolayı gösterdi. Oturdum yemeğe. Baktım ağaç sallanır. Meğer boğa da ağaca tırmanır. Boğa yemin etti kızmayacağına, gelip oturdu soframıza. Ben, boğa, balık neler yedik neler. Birer de kahvemizi içtik.
Doydu karnımız, yere nasıl inelim, geldi zamanımız. Balık:
«Gel bin sırtıma, indireyim seni yere.» dedi.
Önce boğayı, sonra beni indirdi yere. Boğa ile dost olduk. Bindim boğaya, gittim yaylaya. Boğa dedi:
«Götüreyim seni benim saraya.»
«Olur.» dedim.
Gittik boğanın sarayına. Saray ki ne saray. Kapıda nöbetçileri, ellerinde çubukları, kamçıları. Hepsinin de pırıl pırıl boynuzları. Aynı renk boğalar. Meğer benim boğa, boğalar padişahı imiş. Bize sofralar kuruldu. Yemekleri inekler, dügeler taşıdı. Yemekten sonra danalar sazlar çaldı, genç dügeler oyunlar oynadı, göbekler attı. İyi eğlendim. Gece uyudum, gündüz uyandım. Boğayı gördüm. Bana:
«En çok neyi beğendin?» diye sordu.
«Biftekleri» dedim. «Ne etindendi?» diye sordum. Boğa yemin etti:
«Gerçek insan etinden» dedi. «Kaçak filan da değil»
Birden korktum. Oracıktan kaçtım. Vara yara yardım bir yola. Tozu dumana katarak, dağı taşı yararak günlerce yol aldım. Az gittim, uz gittim. Dere tepe düz gittim. Altı ay bir güz gittim. Sonun da köyüme yardım.
Vardım köyüme, koştum anama.
«Aman ana, bir daha beni dışarı salma. Dışarı gittim, az kaldı aklımı yitirdim.»
Başımı koydum anamın dizine, uyku girdi gözüme.

MASAL 25: YOLCU İLE YILAN

Bir kişi seyahate çıkmış. Yolda gidiyormuş, yorulmuş. .. şöyle bir kara ağacın dibine uzanmış: " Biraz şurda dinleneyim," demiş.
Kara ağaçta da bir yılan. Ağacın altında adam ateş yakmış, alevler ağacı sarmış. Ağaç yanmakta. Yılan yukarda çığırıyor. Zavallı yılancık yanacak ateşte. "Kalkayım şunu kurtarayım," demiş adam. Kalkmış, yılanı kurtarmış ateşten. Bu sefer yılan gelmiş karşısına:
"Ey insanoğlu, ben seni sokacağım."
"Yahu niye sokacaksın? Ben seni ateşten kurtardım ya."
"Yok, sokacağım…Kurtarmasaydın."
"Ey, madem ki öyle, gideriz, üç yere danışırız, üçü de 'soka' diye fetva verirlerse sen o vakit sok beni."
Kalkıyorlar, yola düşüyorlar. Giderken bir öküz görüyorlar. Adam diyor ki:
"Ey öküz baba! Bu yılan ateşte yanıyordu, onu kurtardım. Bu sefer beni sokmak istiyor. Ben buna iyilik yaptım. Bu beni sokar mı sokmaz mı?"
"Sokar, diyor öküz. İnsanoğluna iyilik mi yarar? Bütün bana çiftini sürdürür, sürdürür, ihtiyarladığım zaman götürür, kasaba verir, kestirir. İnsanoğluna iyilik yaramaz."
"Ha, tamam! Diyor yılan. Buradan aldık fetvayı."
Biraz daha giderken yolları bir ırmağın kıyısına ulaşıyor. Diyorlar ki: "Şu ırmağa da soralım bakayım."
"Ya mübarek ırmak! Diyor adam. Bu yılan ateşte yanıyordu, ben bunu kurtardım. Şimdi beni sokmak istiyor. E, bu beni sokmalı mı, sokmamalı mı?"
"Tabi sokmalı, diyor ırmak. İnsanoğluna iyilik yaramaz. Sebep? Çamaşırını, her şeyini bende temizler, kendi de bende yıkandığı, benim suyumu içtiği halde, elini yüzünü yıkar da bir de yüzüme doğru tükürür."
"Tamam! diyor yılan. Buradan da aldık fetvayı."
Giderken bir tilkiye rast geliyorlar, ona sesleniyorlar.
"E dur bakalım tilki baba!" Tilki dineliyor.
"Bu yılan diyor adam, ağaçta yanıyordu, ben bunu kurtardım. Şimdi beni sokmak istiyor. Bu beni sokar mı sokmaz mı?"
Tilki bir işaret ediyor gizliden adama, "Bize var mı bir şey?" demek istercesine. Adam göz kırpıyor. "Evet" der gibi. Tilki:
"Sokamaz" diyor.
"Tamam! Son cevap sokamaz olduğu için beni sokamazsın," diyor insanoğlu. Yılan bırakıp gidiyor.
O zaman tilki adama soruyor:
"Arkadaş, bana ne getireceksin sen?"
"Sana ben kırk tavukla kırk horoz getireceğim."
"Peki, nereye getireceksin onlar?"
"Yarın, falan yerde geniş bir tarla var, ıssız bir yer, oraya. Sen orda beni bekle."
Adam kırk tazı koyuyor çuvalın içine, ertesi gün bunları sırtladığıyla hadi bakalım tilkinin beklediği yere. Tilki de "kırk tavukla kırk horoz gelecek" diye sevinmekte. Adam gelince diyor ki:
"Arkadaş, ben getirdim tavukları. Birer birer mi çıkarayım çuvaldan, yoksa hepsini mi dökeyim?" Tilki:
"Of diyor, pek keyfim geldi. Dök, dök hepsini birden. Ben onların dağılanını sakalımı sallaya sallaya toplarım bir yere."
Adam o zaman: " Al, Allah'ın kulunu, zapt et delini!" diyor da çuvalın ağzını açıyor, bir döküveriyor. Kırk tazı çıkıp da Tilki'yi görüverince saldırıyorlar üstüne.

Tilki fırlamış, kalkmış güç bela kurtulmuş tazının tazıların ellerinden. Yüksek bir taşın başına çıkmış da:
"Ey insanoğlu! demiş, ben de senin evinde, yurdunda, yuvanda her nerde bulursam tavuğunu, horozunu yaşatmayacağım."
İşte o günden sonra insanoğlunun kümesinden tavuk çalmaya ahdetmiş Tilki. Hâlâ da ahdinde duruyor.

MASAL METİNLERİ KAYNAKÇASI

Masal 1: TOPAL PİLİÇ; TEZEL, Naki (1968): **İstanbul Masalları**: İstanbul, Burhaneddin Matbası.
Masal 2: YILAN BEY İLE PELTAN BEY; TANSEL, Fevziye Abdullah (Hazırlayan) (1977): **Ziya Gökalp Külliyetı I-Şiirler ve Masallar:** Ankara, T.T.K Basımevi.
Masal 3: TİN TİN HOROZ; SARIYÜCE, Hasan Latif (1983): **Anadolu Masalları** (II. Cilt): İstanbul, Serhat Yayıncılık.
Masal 4: ALABALIK; TEZEL, Naki (1971): **Türk Masalları** (II. Cilt): İstanbul, MEB.
Masal 5: KOSKOS EFENDİ; BİLDİK, Suna Pamir (1995): **Yıldızelili Atıfet Bildik'ten Derleme Masallar (İnceleme-Metinler)**: Elazığ, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Esma Şimşek).
Masal 6: ÜÇ AHBAP ÇAVUŞ; AYTEKİN, Halil (Tarihsiz): **Hayvan Masalları**: Ankara, Emek Basım Yayınevi.
Masal 7: PAMUK KEDİ; OKTÜRK, Şerif (1962): **Anadolu Masalları**: İstanbul, Kastaş Yayınları.
Masal 8: TİLKİNİN OYUNU; OKTÜRK, Şerif (1962): **Anadolu Masalları**: İstanbul, Kastaş Yayınları.
Masal 9: CANAVAR; EMİROĞLU, Seyit (1996): **Meram İlçesi (Konya) Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Konya, Yayınlanmamış Doktora Tezi (Danışman: Saim SAKAOĞLU)
Masal 10: ARI İLE KARINCA; TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan (1992): **Zurna Çalan Kuş**: İstanbul, Can Yayınları.
Masal 11: KEDİ NİÇİN MİYAV DER; TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan (1992): **Zurna Çalan Kuş**: İstanbul, Can Yayınları.
Masal 12: GÜVERCİNLER; TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan (1992): **Zurna Çalan Kuş**: İstanbul, Can Yayınları.
Masal 13: HOPPACIK BEYLE ÇITKIRILDIM HANIM; TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan (1992): **Zurna Çalan Kuş**: İstanbul, Can Yayınları.
Masal 14: HAYVANLAR PADİŞAHI; TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan (1991): **Ülkemden Hayvan Masalları:** İstanbul, Can Yayınları.
Masal 15: TİLKİ İLE YILAN; TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan (1991): **Ülkemden Hayvan Masalları**: İstanbul, Can Yayınları.
Masal 16: PAPAĞAN; TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan (1991): **Ülkemden Hayvan Masalları**: İstanbul, Can Yayınları.
Masal 17: SIPA İLE BALIK; TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan (1991): **Ülkemden Hayvan Masalları**: İstanbul, Can Yayınları.
Masal 18: YEDİ KÖYÜN EŞEĞİ; TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan (1991): **Ülkemden Hayvan Masalları**: İstanbul, Can Yayınları.
Masal 19: AYI KARDEŞLE TİLKİ KARDEŞ; TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan (1991): **Ülkemden Hayvan Masalları**: İstanbul: Can Yayınları.
Masal 20: SÜMÜKLÜ BÖCEK; TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan (1991): **Ülkemden Hayvan Masalları**: İstanbul, Can Yayınları.
Masal 21: TİLKİ, YENGEÇ, KAPLUMBAĞA; TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan (1991): **Ülkemden Hayvan Masalları:** İstanbul: Can Yayınları.
Masal 22: İYİLİK YAPAN BALIK VE BALIKÇI ÇOCUĞU; SAKAOĞLU, Saim (2002): **Gümüşhane ve Bayburt Masalları:** Ankara, Akçağ Yayınları.
Masal 23: BOZKURT; ALPTEKİN,Ali Berat (1991): **Hayvan Masalları**: Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Masal 24: DELİ BOĞALI TEKERLEME; TANER, Nuri (1984): **Bir Varmış Bir Yokmuş- Kurbağa Gelin**: İstanbul, Taner Kırtasiye Kitaplık.
Masal 25: YOLCU İLE YILAN; BORATAV, Pertev Naili (1992): **Az Gittik Uz Gittik**: İstanbul, Adam Yayınları.

.

Dosya adı: TEEEEZ
Dizin: C:\Documents and Settings\HAKKI ORMANCI\Desktop
Şablon: C:\Documents and Settings\HAKKI ORMANCI\Application Data\Microsoft\Templates\Normal.dot
Başlık: T
Konu:
Yazan: RAMİ ATATÜRK İLKÖĞRETİM
Anahtar Sözcük:
Açıklamalar:
Oluşturma Tarihi: 16.05.2007 9:49
Düzeltme Sayısı: 43
Son Kayıt: 13.06.2007 12:32
Son Kaydeden: HAKKI ORMANCI
Düzenleme Süresi: 844 Dakika
Son Yazdırma Tarihi: 14.06.2007 11:28
En Son Tüm Yazdırmada
Sayfa Sayısı: 135
Sözcük Sayısı: 59.372(yaklaşık)
Karakter Sayısı: 338.424(yaklaşık)